Z LET PROBUZENÍ.

Libuše Riegrová

ŽENSKÁ BIBLIOTÉKA.

Redaktorka:

ŽOFIE PODLIPSKÁ.

Č. II.:

Z let probuzení.

V PRAZE.
Vydavatel a nakladatel: J. Otto.
1872.

Z let probuzení.

Kniha první:

Paměti a korrespondence Bohuslavy Rajské

z let 1839—1844.

V PRAZE.
Vydavatel a nakladatel: J. Otto.
1872.

Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předmluva.

Sto let již počítati můžeme, co zjevily se první známky vzkříšení našeho národního, nejtklivější tato doba našich dějin již dovolává se dějepisce svého, jenžby ji prodchnul duchem celistvosti, podávaje pokolením příštím obraz zaokrouhlený, pochopitelný, co možná podrobný.

Slušíť tedy sbírati ze všech stran památky a postavy k této skupině dějepisné. Často zjev jediné osoby a veškeré činnosti její novým světlem objasňuje mnohou událost a její příčiny.

Dějiny tohoto nového žití našeho nebudou obsahovati výjevy dvorních kruhů, vladařských choutek, výbojných válek, vojenských skutků; ale nit jejich povede nás do tiché dílny učenců, do kruhů vlastenecky nadšených osob, které vynikly nad nečinné filosofování, jako nad lehkovážnou hravost své doby, aby se vřadily pod prapor práce a součinnosti. Šlo jim o stavění základů svéřepě sbořeného vzdělání národního a přispíváno ze všech stran, pracováno v každém oboru duševního žití.

Z chýžek prostého lidu, kde jádro české se bylo uchovalo, vycházela světla duševní činnosti a z jádra

toho ujímala se věc vzrůstajíc a dosahujíc do kruhů vzdělaných či tak zvaných vznešených. Zasvitlo pak sem i tam, tu a jinde probouzelo se vědomí.

Dokud ale ženské pohlaví nechápalo se planoucí té idey, nebylo lze očekávati pravý zakořeněný život národní, nevyhladitelný cit ani celistvost těchto snah. Dokud necítily, neplakaly a netoužily se svým národem matky, ženy a dcery jeho, zůstaly snahy ostatní více méně theoriemi, o nichž nebylo zabezpečeno, provedou-li se a obstojí-li na vedru slunečním a v každé nepohodě praktického života.

Avšak na počátku těchto nových dějin našich zabušilo jen sem tam ženské srdce vědomím národního citu.

Jinak byly slečinky a paničky buď naskrze poněmčilé aneb myslily, řečené otázky že jsou věcmi v mužský toliko obor náležejícími, a běda ženě, které napadlo překročiti meze svého ženského oboru!

Byltě ten ženský obor v tehdejších pojmech tak súžený jako právě politické žití národů téže doby, a jako bdělý úřady veřejného pořádku a censura nad každým sebe slabším hnutím potlačené věci, touže přísností střežil předsudek, ženským mravem nazvaný, všeliké duševní hnutí našeho pohlaví.

To bylo příčinou dlouhé žalostné netečnosti ženštin k unášejícím úkazům národního křísení se; a zcela podobné příčiny zavinily ještě delší a rovněž žalostnou netečnost národa veškerého k zájmům jeho vlastním.

Též v našem pohlaví byl učiněn začátek všeobecných pokroků zjevy jednotlivými, i vynikly ženštiny

některé duchem, něžností a horlivostí. Bylo jim ovšem zápasiti s obtížemi, kterých není prost žádný začátek.

Jest nám dopřáno, že můžeme do rukou svého čtenářstva vložiti obraz života české ženy z oné doby, jaký toliko důvěrné zápisky a listy podati mohou: obraz to vlastenky, která se zápalem pravdivým a neslábnoucím své věci sloužila.

Velké nadání oživovalo její snahu a bezúhonná dobrotivost, družící se k nadání tomu, činily z ní osobnost nade všecku hanu vznešenou.

Jestliže jí kdysi někdo neporozuměl, tím hůře pro něj v mínění soudných potomkův, kteří vidí zvěčnělou v ideální záři jejího duševního žití, odhaleného nám pozůstalými jejími spisy.

Bylyť s pietou a láskou sebrány, spořádány, nám pak svěřeny nejmenovaným členem rodiny její.

Jak velice se zavděčil onomu celistvému obrazu našich dějin, jak každému ženskému srdci, jak nade všecko snad mladistvé snaze dívčí, zajisté pozná ze vřelého účastenství všech.

Z memoirů a listů Antonie Čelakovské-Reissové objevuje se nám nejprvé mladá, co do ducha neobyčejně čilá dívčinka.

První květ mladistvé dívčí její lásky zmařil krutý mráz nepříznivého osudu.

Tato první rána zasáhla hluboko, protože ji bylo vpustilo bohatství citu jejího až do útrob srdce.

Bylo to srdce vyvolené k nadšení a utrpení, jehožto vnitřního blaha nepochopí, kdo svůj ideál vidí v pře-

pychu a pohodlí; srdce, které pukajíc a trpíc teprva žíti počíná, a takto bolestně žijíc požehnání kolem sebe rozsévá bohatými dary svými.

Bolestný osud tento otužil Antoniino srdce zkušeností, a ona cítila tím horoucněji se všemi trpícími, svrchovaně ale se svým národem.

Cítila takto za celé svoje pohlaví a toužila získati je věci pospolité. K tomu směřovala později její činnost. Žíznic sama po vzdělání hořela touhou, aby napájela z tohoto zřídla pravého žití zároveň s sebou mnoho jiných.

Tajné zápisky, o nichž nelze domýšleti se, že by byly bývaly psány s úmyslem pozdějšího uveřejnění, prozrazují nám čistotu a opravdovost této touhy; tak na př. její rozjímání novoroční jest toho dokladem.

Zklamána ve svém prvním pocitu lásky, nucena odříkati se ho, stála mladá tato dívka na prahu života, a požadavky jejího ducha i srdce vyvolaly vážnou a bolestnou otázku, které nyní říkáme „otázka ženská“.

Jeť to otázka, co počíti mladistvou silou, kam zaměřiti svou dobrou vůlí, k čemu obrátit horlivost své povahy, jestliže se zmaří naděje na působiště v rodinném kruhu, do něhož dívku šťastnou uvádí milovaný muž.

Lehkovážné, neb pouze méně citlivé děvče hledí v podobných okolnostech, aby se co nejdříve potěšilo a jinde náhrady našlo. Je-li pak opět zklamáno a nedojde-li nikdy cíle, který jí vychování a všeobecný pojem vytknul, vybývá co zbytečná v kruhu společen-

ském, aniž je jí divu, sháněla-li se kdysi po stavu manželském. Dívka jako Antonie nedovedla pohrávati takto citem nejhlubším. Vyvinovala se hned původně ušlechtile a určitě. Každá žilka v ní dospívala ku krásnému přirozenému jejímu směru. Nedbajíc o následky zůstala sobě samé a prvnímu citu věrnou.

Takovýto ideál věrnosti a hloubky v lásce bývá však od poměrů ženského pohlaví až k nepoznání zachmuřen tím, že se ženě nic jiného nepřisuzuje leč domácí kruh.

Odříká-li se pak dívka lásky a manželství z vlastní vůle, z věrnosti k svému citu, nechať pováží se, že tím se odříká všeho žití platného a opravdového. Což je samovražda naproti tomu?

Vizme zde vychovatelskou stránku ženské otázky.

Staré pojmy podporují, ano spůsobují lehkovážnost a těkavost citu u těch, které po ztrátě nejdražšího hned zas náhrady hledají. Poněvadž ale pravý cit tak rychle se neobnovuje, vznikají z toho ponejvíce nepředložené, bravurní svazky, z těch pak značná část mravní nákazy vyplývá.

Jinak otázka ženská. Učíc ženštinu, že může a kterak si má upraviti samostatné působiště i bez opory stavu manželského: vede k šetrnosti citu a k ušlechtilosti povahy. Kdežto staré pojmy nadržují povahám lehkovážným: jaký silný charakter jeví zde bytost, jež za neobmezeného panství poměrů a pojmů těch zápasí s nimi, ano sama s sebou, bez podpory, bez spojenců duševních! A bytostí tou byla Antonie.

Ona přišla ovšem ihned na pravou dráhu, hledajíc náhradu a cíl v činnosti duševní; avšak jí bylo tvořiti začátek, připravovati půdu posud nevzdělanou. Mnohý list její svědčí, jak dovedla získati ženská srdce, jak poutat dívky k započaté věci a mezi nimi působit.

Cítila hlavní povolání k vychovatelství, a to shodovalo se právě s nejpilnější potřebou národního žití.

Kdokoliv ji pamatuje, hlásá o ní, jaká to byla dívka jemná i silná, duchaplná a něžná. Sličná podoba, vlídné chování, skromnost a ženský půvab činily ji nezapomenutelnou každému, kdo s ní dost málo jen zacházel.

Její listy podávají nám tutéž podobu důslednými rysy. Ujímala se vřele otázek politických, rozuměla jim a pojímala je duchaplně, ačkoli patrno, že z nich mnoho řečí nenadělala. Budoucnost národní ležela jí na srdci a přispěti k jejímu zdaru buď přímou činností neb sebezapřením stalo se základním pravidlem jejího života. Dle toho chovala se s důsledností příkladnou.

Pro tuto důslednost právě zdálo se jednání její někdy některým jejím přátelům nedůsledno. Ona trpěla pak jejich námitkami, sama znova se zkoumala, znova si činila životopisné náčrtky, probírajíc své celé jednání a každou k němu pohnutku.

Žalovala si pak často, jak jest osamělá.

Málokterá žena byla tak oslavována a všeobecně ctěna, jako jí se dělo vším právem; avšak zdá se, že postrádala tím trpčeji porozumění jediné věrné duše.

Nepřiznává se však k tomu ani sama sobě, kladeť si naopak neustále jediný a pravý cíl svůj na oči.

Rozhodnutí, má-li přijmouti ruku svého pozdějšího chotě, stálo ji tvrdý zápas, který však nebyl spůsoben žádným osobním zájmem, nýbrž právě důslednou její snahou, přispívati k věci národní celou silou.

Zařizovala právě dívčí školu a měla mnoho jiných plánů podobných. S druhé strany dovolával se jí muž celému národu drahý a vzácný, aby u něho a v jeho rodině vyplnila místo kromě ní nenahraditelné. Bylo jí tenkráte rádkyně a důvěrnice potřebí, jež by nahlédla nepředpojatě v její životní směr.

Našla ji v Boženě Němcové*) a vyslovovala jí za to vřelou vděčnost ještě po letech. Bezpochyby klonila se sama již k rozhodnutí, že se stane manželkou Čelakovského, ale slyšíc z úst Němcové, že tímto učiní zadost národní povinnosti tak dobře, jako jinou činností, důvěřovala teprv srdci svému, které ji pudilo pěvci národnímu v náručí.

Sotva se rozhodla, již také zmizely mraky z obzoru jejího a opravdová, neočekávaná vřelost lásky byla její odměnou v poměru tom, o němžto lépe než veškeré úvahy podají svědectví její a Čelakovského sebrané listy.

Její velká cena zračí se pak v té úctě, lásce a vážnosti, s jakou vstupovala v manželství, v té touze, jakou jevila po dětech svého manžela.

---

*) Následkem šťastného vlivu Němcové na toto rozhodnutí spřátelily se tyto dvě vynikající ženy vroucně a trvale. V příštím svazku, v třetí knize tohoto díla, budou podány sebrané listy obou pamětihodných přítelkyň, o čemž bližší poznámky na svém místě učiníme.

Bylať zcela ženskou, jakoby nebyla mívala vedle mateřství a domácnosti nikdy jiné práce. Kde toho bylo potřebí, dovedla si všeho odepřít pro svou hlavní povinnost.

Stala se přítelkyní a útěchou svého manžela, učitelkou a pěstitelkou svých dětí, a poznáváme z pozdějších listů, kterak nenechala nijak usnouti předešlé plány, jak dále se učila, na další činnost pomýšlela, jak by byla zajisté znovu působila, kdyby . . . . rouška nebyla spadla zahalíc nám její bytost.

Bylať smrtí odňata manželi, který nepotěšitelný tou ztrátou záhy ji sledoval: odňata svým mladým dětem a nám všem.

Zaniknou-li tělesa hvězdová na nebi, přetrvá je záře jejich svou poutí věčným všímmírem. Tak trvá a působí vliv lidí ctnostných a šlechetných dlouho do budoucnosti, když bytost jejich dávno byla zašla.

Touto knihou nechať vniká záře naší hvězdy zašlé a oplakané až na naši dobu, ať vniká i dále.

Neunavná vychovatelka Antonie ať působí na mnohé pokolení ženské příkladem a naučením, ať pak vzejde její snaha znova z mladých ňader našich českých dívek.

Na Šárce, 4. srpna 1871.

Ž. P.

Kniha první:

Paměti a korrespondence Bohuslavy Rajské

z let 1839—1844.

Životopis Bohuslavy Rajské.

1839—1841.

Drahý příteli! Jest tomu již dávno, co jste mne požádal o můj životopis. Jakési tajné tušení o důležité změně v mém až potud skromném živobytí přinutilo mne již nyní slib svůj splniti. Kdo ví, dlouho-li mi ještě dopřáno bude zde mezi vámi, mé věrné drahé duše, žíti. — Nechať se můj život již tak neb onak obrátí, lépe jest, když toto napsáno bude: to, co později se mnou se stane, bude brzo připsáno.

Rodiče moji, matka i otec, pocházeli z Němec z krajiny Porýnské a přišli divným osudem vedeni r. 1813 po bitvě u Lipska sem do Čech. Můj otec byl nanejvýš spravedlivý a rozšafný muž i byl ustanoven onoho roku od arcibiskupa Pražského knížete Salma za hutního mistra na statcích arcibiskupských v Rožmitále. Brzo však zemřel kníže, co lidumil všeobecně ctěn, a jeho nástupcem stal se kníže Chlumčanský, kterýž si otce velmi vážil a v přátelském k němu poměru stál. Okolnost ta při mnohých lidech závist k otci probudila i snažili se všemožně jej očerňovati. Nad tím velice se soužil a rozhodnuv se do vlasti zpět se navrátiti, vydal se skutečně také na cestu, kdež však válka veškeré jeho

záměry zmařila. V tu dobu zvítězil Napoleon nad vojskem pruským *) a tím ztrativ otec všechnu naději se ve vlasti své udržeti navrátil se po roce opět do Čech. Dvě leta na to r. 1817 narodila jsem se já v železných hutích. kolébku moji ozářilo tajemné světlo pocházející od jisker vyskakujících z komínův hutních — chována jsouc od pečlivé mateře dařila jsem se v prvním svém vývinu. než pojednou jakési silné křeče usmrtily prý mne zdánlivě. Studenou odnesla mne plačící matka do chladné komory a loučíc se s dítětem svým klesla do náručí z práce přicházejícího otce. Mezi tím vkradla se věrná služka do komůrky. slzíc objímala studené tílko a celujíc je. volala: Toninko, má Toninko. procitni; obživni opět, neopouštěj nás. vždyť tě tak rádi m me! — a zahřívá ručinky, celuje tvářičky, ústa, oči — a ejhle — tyto se otevrou a jak dva jasné černé granáty zajiskří.

Jak velká jest moc lásky! — Jaké asi bylo překvapení mé drahé matky! Trnouc radostí na celém těle pojímá dítko opět navrácené do náručí. spěchá, by je zahřála. obkládá teplými plenami stuhlé posud oudečky. přikájí je. zlíbá ručinky. nožinky i čelíčko a dítko láskou mateřskou okřívá opět. Tak se vrací dítěti znovu síla. do roka již staví se na nožky a vesele si pohrává. Jaká radost to pro blažené rodiče! — bohužel nastalá nemoc otcova zkalila čistou radost takovou. Otec měl totiž dohlídku nad pokladnou knížecí a ta jej přivedla v nepříjemný poměr k jednomu z úředníkův. který jsa

*) Stalo se to patrně před bitvou u Waterloo 18. června 1815.

otcem četné rodiny a odávaje se pití, zpronevěřil jakési peníze. Zde nebylo žádného váhání. Otec nechtě jej z ohledův na rodinu jeho udati, požádal představeného svého, by jej přesadil do města, a přijal zavděk s daleko menší službou prodavače železa v Praze, předstíraje svou churavost. Na jeho místo dosazen jiný úředník, a za krátký čas onen nešťastník, kterýž na otcovy prosby ani vyhrůžky dbáti nechtěl, o službu přišel.

Churavost otcova však v Praze se jen zhoršila, všecky léky osvědčily se býti marnými i věděl, že umříti musí. Cítě se již velmi slabým, žádal sobě ještě své děti viděti. Pamatuju se živě na to, jak nás všechny tři požehnal, políbil jednu po druhé, jak pro bolest promluviti nemohl, jedině tvář sobě zakryl a z hluboka povzdychnul.—Jáť nevěděla posud, co to smrt, i netušila jsem, že to bylo poslední políbení jeho, a když všichni kolem mne tiše plakali a matka moje truchlící semo tamo se potácela — tu plakala jsem s sebou. Přišel matčin bratr a odvedl nás do svého domu, kdež nás hospodyni své k ošetřování zanechal. Bylo mi pět let, když drahý můj otec zemřel, a okamžení toto bylo trapným procitnutím mého ducha z dětských snuv. Matka naše, kteráž dříve přílišně zaneprázdněna byvši nemocí otcovou, o nás starati se nemohla, vzala nás sebou do pokoje vedle krámu a pod její dohlídkou pracovaly jsme celý den. Ona nám byla od té chvíle v plném slova smyslu matkou i otcem a já přilnula k ní láskou nadpozemskou, jsouc s ní duševně spojena co nejúžeji. Ona mi byla vším, ji potěšit a k spokojenosti

její něčím moci přispěti byla má jediná žádost. V tu dobu přišel k nám Frič za domácího učitele, on mně dal první základ v psaní a čtení, kteréž po nějakém čase v pravou vášeň u mne vzrostlo. Jemu také děkuju, že vychování moje doposud německé, českého na se přibralo rázu. Byloť mi jediným potěšením knihy čísti a o nich s matkou rozmlouvati, opět čísti a čtené, v němž jsem zalíbení našla, sobě opisovati, básně nazpaměť se učiti a je přednášeti. Hračky čím dále tím méně mne bavily, a jen krátký čas jsem jim obětovala spěchajíc opět ku knize. A co jsem četla? — z počátku Šmídovy malé povídky, pro kteréž jsem mnoho slzí vyronila, a jiné a jiné dětské knihy. Matka byla však zapsána ve vypůjčovně a odtud hojně knih odbírala — viděti tolik kněh a nečísti je, bylo věcí nemožnou a takž jsem potajmo všechno čtla, co mi jen do ruky přišlo. Prospěch arci z takového čtení byl, jak se samo rozumí, nevelký a přála bych si, abych mohla každou vychovatelku a každé mladé děvče před tímto zbytečným mařením tak drahého času varovati. Jak o mnoho víc byla bych získala, kdybych byla rozumně a po návodu někoho zkušeného čtla. Čas jednou ztracen, již se nevrátí. Přílišným však čtením zmáhala se ve mně citlivost vždy více a nastala u mne jakási rozdrážděnost čiv, tak že matka mi všechny knihy vzala a zapověděla mi všeliké čtení vyhrožujíc, že sama sobě toho potěšení odepře a knihy sobě vypůjčovati přestane. To arci spomohlo na nějaký čas, ač mne to velikého přemahání a mnohých slzí stálo. Ne-

majíc kněh, počala jsem se po družkách ohlížeti. ale i ty byly jen mimotny a jediná matka byla mojí důvěrničkou. Tu k nám přišel studující Václav. Hned při prvním setkání se s ním měla jsem k němu všechnu důvěru. svěřujíc se jemu se vším a jeho mírné jednání povzbuzovalo mne, kdykoliv k nám přišel, klásti jemu rozličné otázky, kteréž on vždy trpělivě mi zodpovídával a mne ve všem poučoval. Táhlo mne to magicky k němu, aniž jsem sama příčinu znala, a i jemu myslím že též ty velké důvěrné černé oči malé Toninky se líbily a důvěra její budila důvěru jeho. On mně vyprávěl povídky národní a někdy i vymyšlené, učil mne překrásným písním národním a tím vším tak poutal celou mladistvou mou duši, že jsem se vždy příchodu jeho ani dočkati nemohla. Při tom všem pochvala jeho byla mi největší odměnou. Povzbuzena jsouc jím neostýchala jsem se i ve větších společnostech, které soused náš pořádával, česky deklamovati. Konečně přiblížily se prázdniny, on odjel a v mém srdci bylo smutno. K žádosti našeho učitele dovolila mně matka, bych směla s ním jeti do jeho otčiny. Jela jsem do Slaného a v domě rodičů Fričových mnohých radostí jsem zažila. Tam za několik dní přišel Václav, jehož rodiče v blízké vesnici statek měli, i musila jsem jeho domov navštíviti. Dnes ještě se mi zdá, že před sebou vidím onen dvorec, do kterého jsme vešli; nikde žádná závora, vše otevřeno — na dvoře přede dveřmi malé chaloupky seděla stařena dřímající v parnu slunečném a v sněhobílých vlasech jejích odrážely se pa-

*

prsky sluneční obklopujíce tu milou tvář posvátným leskem. Byla to jeho matička. Příchod náš vyrušil ji ze klidného spánku i majíc z nás nesmírnou radost pohostila nás vším, což jen kde sehnati mohla. Ostala jsem několik dní u přívětivé stařenky a prožila jsem v okolí jejím a jejího syna nejkrásnější doby svého života. Václav byl všude mým průvodčím, běhal a lezl se mnou po stráních, trhal pro mne kvítky a oříšky, ukazuje květiny pojmenovával mi je, učil mne znáti ptactvo po zpěvu a mluvil se mnou s nadšením o všech zjevech přírody. On se těšil, smál se se mnou a rovněž mnohdy, když jsme, usadivše se na břehu klokotajícího potůčka, vyprávěli sobě o časech minulých a když při vzpomínání na všechny naše drahé v Praze i na smrt drahého mého otce rozpomenouti se nám přišlo — tu zasmušil se a plakal se mnou. O krásné děcké sny, jak brzo musily jste se rozprchnouti a s vámi i mír a spokojenost na dlouhý čas uprchly z raněných mých prsou! My jsme byli tak nevinně šťastnými, že nám ani na mysl nepřišlo, že by toto štěstí mělo míti někdy konce. Všechny mé myšlenky stále jen směřovaly k tomu, jak bych jemu nějakou radost způsobiti mohla, a mě velmi blažila ta myšlenka, že jsem nalezla přátelskou ve všem mi rozumějící duši, že jsem nalezla bratra.

Během roku po navrácení se z těchto prázdnin přistěhovala se k nám z venkova slečna Klotilda, kteráž z počátku dosti přátelsky se ke mně chovala, později však jsem na ní jakousi trpkost proti sobě pozorovala, kterou jsem si vysvětliti nedovedla. Jednoho

dne zavolala si mne matka k sobě i sdělila mi, že Václav má Klotildu rád a z té příčiny že nesmím mnoho s ním mluviti, když přijde. Nerozuměla jsem matčiným slovům, nechtělo se mi to v mé mladé hlavince srovnati, proč z takové příčiny s ním mluviti bych neměla, vždyť i mne rád měl; — než matce ničeho jsem nikdy neodepřela i slíbila jsem tudíž, že jim v rozmluvách překážeti nebudu. Když jsem je tak často vídala vedle sebe seděti ruku v ruce, kdy on pln laskavosti s ní srdečně hovořil a ona radostí zářila — tu se mi zdálo, že jsou velice šťastnými, a já jim přála to jich blaženství z plného srdce. Pamatuju se, jak jsem jednou v takovém okamžiku rychle k nim přikročila, jich hlavy dohromady stiskla, tak že byli přinuceni se políbiti, a je přitiskla k svým prsoum. Což se tehdy dělo v mém srdci? — odběhla jsem rychle, aby neviděli mé slze a netušili moji bolest, kteráž se mne zmocnila nad ztrátou bratra. Nezatajím toho, že z počátku hluboce mne bolela matčina zápověď, a když jsem počala pochopovati, že Václav Klotildu jináče má rád, než mne; ano, že od toho okamžiku laskavosti a přívětivosti při něm ke mně ubývá, že se mne vždy více straní — tu mé oči mnoho slzí vyronily. O, že každá i sebe čistší, nevinnější radost na světě musí vzíti za své! Jeden den jest mi v tom ohledu nezapomenutelným — jest to den jeho promoce. Bylo s ní zároveň spojeno zasnoubení jeho s Klotildou a vedle jiných hostí i matka jeho přijela do Prahy. V našem domě dávána v týž den hostina a když v hořejších pokojích

všichni hodovali a se veselili, nebyla jsem mezi nimi. Svěřila se mi matka jeho, že cestou i veškerou slavností velice jest umdlena a já s radostí jsem jí nabídla postel svou v malém pokojíku přízemním. Přijmouc nabídnutí moje, uložila se a v brzku sklíčil spánek její oči. Seděla jsem u ní a dívala jsem se v tu milenou tvář dlouho — dlouho. Jaká to byla žena! — líce její starostí vráskami pokryté, ruce vyzáblé, bílé vlasy její se kroužily po šíji a slabý úsměv pohrával ústy jejími. Celá postava její zvěstovala trpitelku, neboť byla nešťastna s druhým mužem svým. Jak asi dávno nevyjasnil tu prostinkou a přece tak vážnou tvář úsměv zcela radostný — zdálo se, že bolestné vzezření pojednou ustoupilo líbému snu a že blaženost syna jejího nahradila jí mžikem veškeré minulé utrpení. Když jsem tak sedíc vedle ní, ji ošetřovala, podala jsem se potlačeným citům svým a v duši mé trudné myšlenky stíhaly jedna druhou. „Ubohá stařeno, jak mnoho asi bylo tobě již přetrpěti, jak mnohé bolesti snášela jsi již; avšak blaze tobě, že jen krátký ještě čas bude tobě popřáno žíti a tvoje utrmácená duše může v brzké vykoupení doufati. Než jaký bude ještě osud můj? — co mne ještě čeká?“ tak mi to znělo srdcem a oči moje odpovídaly k otázce té slzemi. V okamžení tom vroucí modlitbou ukonejšila se duše moje, prosila jsem boha, by bývalého přítele mého šťastným učinil, a zlíbala jsem tu mozolovitou ruku matky jeho, kteráž jemu byla požehnala.

V tom otevřely se dvéře a Václav obávaje se, že snad matce jeho cos zlého se bylo přihodilo, a hle-

daje ji, vstoupil do pokojíka. „Matko, jste zde?“ tázal se poněkud hlasitěji.

„Ticho, matka vaše spí,“ zašeptala jsem.

„A vy tu u ní sedíte a ostříháte spánek její, o anděli můj, drahá moje sestro!“ Při slovech těch láskyplně obejmul mne a políbil v ústa.

V okamžení tom otevřely se dvéře a na prahu objevila se Klotilda. Při spatření takového divadla rozlil se jí prudký hněv po lících a oko její zahořelo zlostným plamenem. „Nechci překážet,“ pravila hrdě i posupně a obrátila se zády k nám.

Spatřiv ji takto rozezlenou, počal ji Václav konejšiti a celovati. „Má drahá, ona ostříhala matku moji a stala se od toho okamžiku mou sestrou a já jejím bratrem. Viď že ničeho nenamítáš?“

I mne slova její mrazivě projela i chopíc ji za ruku vložila jsem ji do ruky jeho: „Buďte šťastni,“ pravila jsem, „a dovolte jedině, abych vás za bratra a sestru považovati a vás tak jmenovati směla.“

„Opět nějaká hloupost,“ osopila se Klotilda chladně i vytrhnuvši se z náručí jeho a přirazivši silně dvéře, odešla.

„Jděte za ní — udobřete ji,“ prosila jsem a když odešel, sklesla jsem k lůžku plačíc „on bude nešťastným.“

Hřmotné zavření probudilo stařenu ze sna i políbivši mne na čelo pravila: „Děkuju ti, dobré dítě, tak sladce jsem dávno nespala, cítím se velmi posilněna. Což pak dělají asi naši snoubenci?“

„Byli tu již oba, hledajíce vás, matinko.“

„Že mne již hledali? O ty dobré děti, bůh jim požehnej. Jáť vždy říkávala, že můj Václav mně nejvíce radostí spůsobí, byltě vždy jak můj první muž (dej mu pán bůh nebe) a s tím jsem byla velice šťastna. Klotilda bude s ním zajisté šťastna.“

„O tom jsem přesvědčena, neboť jeho znám dobře.“ odpověděla jsem potlačujíc násilně pohnutí, které se zmocnilo mého srdce.

Doprovodila jsem stařenku k hodovníkům a sama odebrala jsem se do kuchyně, bych přisluhovala hostům. Nevěsta i ženich byli se již mezi tím udobřili a sedíce vedle sebe smáli se a žertovali.

Blížil se den jich svatby a tenť byl pro mne dobou těžkých zkoušek. Od poslední právě vypravované události nemluvila jsem ani s ním, ani s ní; jistý vnitřní cit nedovoloval mi toho a hrdost mne v tom sílila. Václav odejel v brzku na venek, Klotilda rovněž k příbuzným svým — a já s matkou od božího rána až do pozdního večera šily jsme jejich výbavu. Mne při tom těšila ta myšlenka, že mohu něco pro něho učiniti, a nalezala jsem v ustavičné práci útěchu a zapomenutí. Když pak v den svatby kráčeli spolu k oltáři, tu klekla jsem do jedné stolice v kostele a modlila jsem se vroucně k bohu za jejich štěstí. Přemáhala jsem mocně všechny své city a kdož by byl zřel do mých očí, nebyl by uhodnul, co se v srdci mém dělo — když ale přišel okamžik, kde musila jsem slyšeti ona

věčně je poutající slova „co bůh spojil, člověk nerozlučuj“ — tu pozbyla jsem nad sebou vlády, a zblednouc třásla jsem se po celém těle. Známá paní jedna přistoupila ke mně a majíc za to, že mně v tlačenici lidu mdlo přišlo, nabídla se vyvésti mne na čerstvý vzduch. Děkovala jsem jí za její starostlivost i vyšly jsme z kostela spolu. Venku zotavila jsem se a po odbytém ceremonielu jela jsem s ostatními svatebčany domu. O všem tom, což jsem ty dny prožila a pocítila, nepromluvím. Jenom o tom se zmíním, že se mne chování Klotildino v ten den bolestně dotklo. Přijdouc domu pyšně nesla svou hlavu a pohrdlivě dívala se z okna na diváky, co před domem stáli. Smluvila se ihned s družičkou, jak jim šaty dobře slušely, jaké šperky kdo měl, co asi lidé sobě mysleli a povídali — a jak všechny podobné řeči marnivých děvčat bývají, na to však, jaké povinnosti byla převzala, jistě že nepomyslila.

Po hostině rozejeli se svatebčané i zasnoubenci a já ostala s matkou svou samojediná, neboť musím podotknouti, že dvě starší sestry moje před tím se byly provdaly, Haninka za Dra Friče, bývalého učitele našeho, a Lotinka za MDra Staňka. Žila jsem od časův těch jedině své matce, u ní jsem sedávala celé dny a s ní se těšíc ji ošetřovala. Po roce asi byly sestry moje obdařeny dítky a tím otevřel se mi nový svět. Skoro celý den jsem u nich se zabavila a jak by moje vlastní byly, o ně jsem se starala. Pro ně nebyla mi žádná oběť těžkou, žádná probděná noc dlouhou — nazývali mne svým strážným andělem. Touha po vycho-

vatelství, která se již v útlém věku v mém srdci zakořenila, byla pěstěním těchto dítek jen ještě rozmnožena, tak že jsem záhy se odhodlala život svůj vychování dítek věnovati.

V tom čase ucházel se o moji lásku mladý právník a matka moje přála si, abych sobě někoho vyvolila, domnívajíc se, že má truchlivost pomine. On byl velmi dobrý člověk, jedině se naše city v tom dělily, že kdy já pozírala k jasnému nebi, on pohlížel k zemi. Vyznal se sice úplně ve světáckém společenském mravu, než hlubšího vzdělání a vyššího snažení při něm nebylo a mně nebylo možno z osiřelého srdce svého k němu lásku vynutiti. Nadarmo spojiti chce člověk, co se k sobě nehodí. On mně vyznal lásku svoji, zasypával poklonami a zdvořilostmi a já v okamžení takovém, kde by jiné srdce na vždy se s ním bylo sloučilo, necítila jsem nic jiného, než svou celou hroznou osamělost. Jiné touhy, jiné náhledy, jiné mravy dělily nás. Náš svazek nemohl býti pevným, vždyť nejpevnější základ: láska z mé strany scházela. Tak rozešli jsme se.

Velmi mne tehdy jedna věta z „James Roman“ zajímala a ráda jí přeju v mém poznamenání místa: „Jest, musí býti rozdílu mezi láskou muže a láskou ženy. U ženy jest to první svěží povznešení srdce, kteréž se neopakuje více, pro ni jest láska vřelým, hlubokým, vše v sobě zahrnujícím pocitem, kterýž zachvěl-li srdcem a jednou-li vymizel z něho, nevrátí se více a zanechá to srdce osamělé, vysílené. Jinak u muže. Láska neovládne jím tak naprosto, jako ženou. Pro

ného láska nejsouc vším, nejsouc koncem a cílem jeho jsoucnosti, opanovává jej jen částečně a může tudíž i vícekráte od něho pocítěna býti. Při ženě však jest ona ohněm, kterýž vznítí-li se jednou, může býti pouze hranicí jejího srdce. Může býti, že dle pověsti starodávné povstávají květiny z popele, avšak jde-li o pravou lásku — tu náleží srdce po první pravé náklonnosti mezi mrtvé.“

„Zdaliž jest možno smysliti si, že milujeme? — Zdá se mi, že snadnějším by bylo dvakráte milovati, nežli v obrazotvornosti sobě představovati, že milujeme, nemilujíce skutečně. Můžemeť sice si smysliti rozličné pěkné vlastnosti při osobě některé, jichž ona nemá, takto okrášlenou můžeme ji milovati, pak ale milujeme výtvor své fantasie.“

V učení ubíhal dále čas mladosti mé, až nastala ona hrozná doba, kdež mne má dobrá matka opustila na vždy. S ní ztratila jsem všechnu svou naději na štěstí, všechnu útěchu, všechnu lásku. — Přílišná bolest, jež se mne vždy při vzpomínce na její smrt zmocňuje, činí mi nemožno, abych slovy na tu drahou duši vzpomínala — pro ni mohu míti jedině slze žalu a vděčnosti — — — —“

Paní Marie Reisová rodem Bachovenova z Echtu, matka naší Antonie, zemřela v Praze dne 26. prosince 1836. I nemůžeme prázdné místo v memoirech těchto lépe vyplniti, nežli když podáme úryvek z kšaftu jejího.

„V Praze, dne 3. září 1836.

Drahé děti! Až tyto řádky čísti budete, již mne nebude. Netruchlete přílišně pro mne, neboť mně jest nyní dobře; přejte mi rády tichého poklidu, neboť já vytrpěla na této zemi více, nežli kdokoliv tušiti může. chovám jediné přání, abyste spokojeně živy býti mohly a v dobrém i zlém dohromady držely. Cožkoliv jsem na jmění měla, rozdělila jsem mezi vás, což pak mi zbylo náleží mojí Tonince. Zdálo-li by se vám, že snad ona více obdržuje, pak pomněte, že jí to právně přináleží za mnohou její péči a starost, jakouž o mne měla. Ona mnoho dobrého mi prokázala — bůh jí vše odměniž. — Též i k vám, moji drazí zeťové, nechť několik slov promluvím. Moje ubohé dítky osiřely nyní zcela a nemají žádné podpory více mimo vás. Prosím vás srdečně, nakládejte s nimi dobře, promíjejte jim, když pochybí, požadujte vše od nich po dobrém a ony zajisté vašim přáním vyhoví. O kéž byste znali moji úzkost, jež se mne zmocňuje při pomyšlení, že své děti opustiti musím, aniž by všecky byly zcela šťastny; Vy z lásky ke mně učinili byste děti moje šťastnými. — Rovněž i vy, drahé mé dcery, přičiňujte se všemožně, aby mužové vaši nikdy neměli příčiny k stížnostem proti vám. Jedině když povinnostem svým zadosti učiníte, budete ctíti mou památku. Je-li to možno budu vždy blízko vás a budu chrániti vás; není-li — pak poroučím vás do ochrany nejvyššího, v něhož s plnou důvěrou spolehejte. A až se naplní dny vašeho života, pak opětně vrátíte se do mé náruči. Žijtež tedy blaze,

všechny mé drahé děti i vy vnoučátka — ach, od vás maličkých loučím se s největší bolestí. Jakž ráda bych byla věděla, co se s vámi stane. Bůh vás opatruj — já žehnám vás všechny. Více nemohu vám říci, neboť ruka moje klesá. Zachovejtež v drahé památce vaši věrnou

matku."

„Po ztrátě drahé mé matky byla jsem hrozně opuštěná, vždyť jsem byla tak na ni uvykla — vždyť mi byla podporou a ideálem na zemi. Churavost tělesná zmáhala se u mne v míře nemalé a celou povahu, veškeré jednání moje pronikla trudnomyslnost. Přestěhovala jsem se k sestře své Lotince a abych okřála trochu, dal mi švagr můj Staněk více českých i jinojazyčných zábavných a vědeckých kněh ku čtení. Dávná vášeň má a touha po vědění znovu se u mne oživila a já počala přemýšleti o úkolu člověka.

V ten čas ustálilo se mé předsevzetí věnovati všechny své slabé síly blahu svých spoluobčanův, vzdělávati se, abych platné služby svému utlačenému českému lidu prokázati mohla.

Rozhodla jsem se nehledati štěstí svého v oblažení jediného člověka, nechtěla jsem bráti ohledu na osobu svou, jedině prospěch jiných měl býti mým měřítkem a cílem. V tu dobu Dr. Staněk do domu našeho uvedl přítele svého Dra A. *), kterýžto velkých zásluh

---

*) O osobnosti této, jejíž dopisy rozličné nebylo na ten čas ani radno ani možno uveřejniti, podotýkáme pouze, že v dalším vypravování pod jmenem „Slavoj“ vystupuje.

sobě byl získal o povznešení vzdělanosti mezi mládeží českou a ochotně se nabídnul mně jakož i jiným dívkám českým soukromě přednášeti ze všech oborův vědění lidského. Z počátku bylo nás pouze několik, kteréž jsme duchaplným a nadšeným přednáškám jeho přítomny bývaly, během však času stále se kruh náš šířil, až jsme schůzky své do rozsáhlých místností budečských přeložily."

Takto se končí vlastní rukou psaný životopis slečny Antonie Rejsové a chtějíce podati jednak věrné vypsání ostatního života nadšené této dívky české, jednak obraz společenského života českého před rokem 1848, volili jsme uveřejniti na tomto místě některé po různu sebrané dopisy a zápisky rozličných osob z této doby, k nimž vedle potřeby některých výkladův přičiníme.

Jak již konec memoiru právě uveřejněného k tomu poukazuje, založena byla počátkem roku 1839 společnost dívek českých, jejímž vytknutým účelem bylo odchovati zbědovanému národu svému vlastenecky smýšlející matky a učitelky. Rozliční mužové, jichžto jmena v dějinách znovuzrození národa našeho s úctou se připomínají, věnovali nezištně síly a vědomosti své tak vznešenému účelu a možno v pravdě říci, že na onen čas Budeč česká — a řečená společnost dívek byla později částí této Budče — byla ohniskem, z něhož do celé vlasti jiskry osvěty a uvědomělosti národní zalétaly. Jest zajisté snaha tak čistá a šlechetná hodna toho, aby za-

chovala se paměť o ní potomkům, kteříž by v ní následování hodný příklad a útěchu v dobách nepříznivých nalézali. Cíl společný a šlechetné vlastenectví svedlo dohromady více děvčat a pánův, z nichž v brzkém čase společné snažení učinilo sestry a bratry. Nelze se tomu diviti, že toto bratrství nalezlo i výrazu v nových vlasteneckých příjmeních, kteráž sobě členové po příkladu jiných spisovatelův českých přidávali. — Tak setkáváme se zde s jmeny Miroslavy, Bohumily, Lidumily, Bohdanky, Vlasty a j. a tak k vůli porozumění dodáváme již zde, že slečna Antonie Reisova nazývána ve společnosti této Bohuslavou Rajskou. Přátelský tento poměr, kterýž z počátku pouze na úzký kruh obmezen byl, šířil se čím dále tím více i po venkově. Nebylo arci žádných stanov, žádných závazkův tajných ani veřejných k tomu potřebí a myšlenka probuzení národního klestila sobě do širších kruhův cestu a nalézala své apoštoly. Vlastenectví tehdejší tiché, avšak hluboce cítěné a účinlivé, nejevilo se, ať tak díme, každonedělním svěcením praporu a prázdným deklamováním o osvětě, nýbrž skutečným vzděláváním se, rozšiřováním kněh a časopisův českých, zakládáním knihoven hlavně školních, poučováním vzájemným a vedle toho arci zábavami všeho druhu. Tehdejší život náš národní byl životem rodinným i protož bylo v něm více vřelosti, více upřímnosti a srdečnosti, více lásky a přesvědčení, více shovívavosti k sobě, kterýchžto předností nynější veřejný život náš bohužel postrádá. — Historikovi, kterýž by vypsati chtěl dějiny probuzení našeho

před r. 1848, nebude ani jináče možno, nežli na základě podání a pramenův rodinných psáti.

V polovici roku 1840 zvláštní událost velice pobouřila kruhy vlastenecké. Ve Vídni, kdež se byl utvořil kruh horlivých vlastenců, kterýž odbíral noviny a knihy české, pojednou asi deset mladíků českých zatknuto a po delší čas vězněno bylo. Pátrala policie totiž po tajném spolku, berouc sobě příčinu k takovému pronásledování z blahopřání, kteréž byli tito vlastenci Vídeňští „ve jmenu všech Čechoslovanů ve Vídni" Dr. Staňkovi za příčinou uzdravení faráře Karla Vinařického učinili. Policie větrala v tom slově „Čechoslované" titul členův tajného spolku „Čechoslava" a výslechy a prohledávání bytův čelnějších osobností ve Vídni i v Praze byly na denním pořádku. Člověk z našich dnův nemůže ani uvěřiti, že by věc tak nevinná mohla zavdati podnět k rozsáhlé akci státní mašinerie, avšak v Metternichovském Rakousku, rovněž jak v Bachovském byl každý nesmysl možným. Jest událost tato zajisté charakteristickou, čeho se tehdáž již ve Vídni báli — ano oni již dobře tušili, že každý Čech jest členem tajného toho spolku duší spřízněných nechtějících připustiti, aby zahynulo jmeno české, oni dobře tušili, že ti nevinní odběratelé novin a českých kněh, ti tichouncí Matičkáři nejsou než spiklenci proti celému tomu řádu Němectví, jež nám zatopilo žírnou vlast.

Nabýváme o pronásledování tomto bližších zpráv z dopisu Josefa Podlipského, kterýž co studující mediciny v ohledu národním ve Vídni velmi činným byl a čte-

nářské kluby pro mediky a právníky české založil. Píšeť dne 13. října 1840 přátelům svým do Prahy: „Teprva nyní udála se mně příležitost vás o všem zpraviti, co se tady stalo, co jsem sám zkusil i co jsem o celé věci se dověděl. Rád bych též tou samou příležitostí o Praze, zvláště o Riegrovi zpráv obdržel. Posílám přítomné řádky po konduktérovi, u něhož zde bydlím, po němž zase mně psaní poslati se může. Tady posud kromě Cyrila Kampelíka, jenž posud sedí, byli jsme ve výslechu následující: Dr. Ott, Wusín, Bloudek, Šnajdr, Hauf, Mašín, můj bratr a já. Mě sebrali posledního září i s bratrem na železné dráze v Gänserndorfu při ukázání pasu, kde jsem všechny papíry a listy odevzdati musil: ze dvoru odvedli mne na policejní direkci v Leopoldově a odtud do města na hlavní direkci. Tam bratra propustili, jej za nevinného prohlašujíce, a mě si podrželi a sice, an již pozdě k večerou bylo, na místě do Polizeihauzu na Salcgriesu poslali. Šel jsem sprovázen tak zvaným „kheimrem“, kterýž mne odevzdal pod ochranu žalářníků a desátníků policejních. Tu jsem se musil až do košile svléknouti, tkaničky u spodkův, u podvlíkaček a u vesty mi odtrhali, všecko co v kapsách bylo vybrali a zapsali, všechny švy vypárali, na to mně zas boty, spodky bez šlí však, vestu a kabát vrátili a do pokojíka č. 5 odvedli. Dobří ti lidé starali se o mne všemožně, abych si krk nepodřezal aneb se na šňůrce neoběsil. Druhý den ráno přišel důvěrník (špicl) pro mne, bych se ustroje na policii se odebral. I stalo se a šel jsem s pokojnou myslí vstříc

svému výslechu. Přijda sotva tam vyjel si na mne hned komisař Spreczenhofer, člověk hrozně slabého ducha, že našli v kufru mém psaní, která svědčí na mé tajné spolky a pikle. Já na to pokojně, aby ku protokolu se přikročilo, že se to vyjasní. Dobře. Po formaliích předložil mi otázku, že jsem obviněn býti činný ond spolku pod jmenem Čechoslávy, abych se zodpovídal. Já, že o žádném tajném spolku a tím méně pod tím jmenem nevím. Tak tedy abych uvedl, čím jsem se posud kromě lékařství zanášel. I začnu asi na dvou arších protokolu líčiti, kdy jsem začal psáti česky, vypočítávaje jim každý článek, jejž jsem kdy napsal, přidav, že jsem zakladatelem Matice, jakož i ondem Českého Musea. Nyní se ptali, co to Matice? Já začal povídati, jak a kdy založena, kdo ondem atd., doloživ, že by si to mohli přečísti tištěné. Jakých prý mám tajných závazků při ní? Já: že žádných. Na to došlo na museum. Jakých prý tajných povinností? Já, že když najdu starou ostruhu kdes v Čechách na rozbořených hradech, že ji tam odevzdám. S tím jsem uzavřel: to že bylo mé oučinkování, dokud jsem v Praze študoval. Když jsem přišel do Vídně, přispěl jsem, pravím, na „Květy", které se do kaváren daly, na prsten, kterýž k mému návrhu byl Tylovi poslán, jakož i že jsem, bera činného podílu na českém časopisectví, s Dvořáčkem, Bekem, Ottem a Kampelíkem se radil, jak bychom mohli dovolení k časopisu od vlády dostati, a za tím účelem jsme promemoria J. Excel. státnímu ministru hraběti Kolovratovi podali. Jak jsem jmeno Kolovrat vyslovil, praví mně inkvisitor:

„Dejte pozor na sloh. váš protokol přijde do nejvyšších rukou, rovněž i do rukou vašeho krajana hraběte Kolovrata.“ Já dodal ještě, že k ideám, jakých v promemoria udáno, svobodně se přiznávám. Ještě se mne vyptával, znám-li Otta, Kampelíka, Zacha, Ohérala, Šnajdra a Haufa a tím skončen předposlední výslech. Zas mne odvedli na Polizeihaus. O třech hodinách přišli znovu pro mne. Nyní byla první otázka: Co to znamená „ve jmenu všech Čechoslovanů“? že tedy jsem asi tajemníkem společnosti, která se jmenuje Čechoslava a jejíž členové se jmenují Čechoslované, abych se z toho zodpovídal. Pravím na to: že my Čechové, Moravané i Slováci slujeme od času Dobrovského Čechoslované. Němci že nás jmenují Böhmen, jakož to všude platí. Němci že sami sebe jmenují „Deutsche“, u Francouzův že se nazývají „Les Allemands“, u Vlachův „Tedeschi“. Ale „ve jmenu Čechoslovanů“ pravím, všech Čechoslovanů ve Vídni, kteříž byli Dra Staňka při jeho zde přítomnosti poznali, ani se všichni podepsati nemohli, tedy to nás několik místo nich učinilo. Tím se to ukončilo. Pak přišlo psaní od p. Hanky s následující otázkou: Podle psaní od jakéhosi Václava (tak se byl podepsal) měl jste odevzdati jakési promemoria Meglickému? Co bylo zač? Pravím, že nevím, že bylo psaní zapečetěné. I tu se rozlítiv pravil, že mne dá zavříti při chlebě a vodě, dokud nevyznám, od koho to promemoria. Já zas: že mne psaní nedošlo, ať se zeptají p. Hanky, že nevím. Na to přišla otázka psaní p. Hanky: Co jste dělal u hraběnky Medem a kněžny Marie Michailovny? Já: že jsem

se chtěl přiučiti ruskému jazyku. Tak vy umíte rusky? Ano čísti a rozumím, rád bych se však naučil mluviti. Pan Hanka psal o českém bále, co prý to za český bál? Povídám, že arcibiskup poslal 20 zl. naň. Nechtěl to již ani dáti do protokolu. Co takové jmeno dělá! Nyní přišlo nejstrašnější psaní od velikého Pepíčka (Dra Rudy). „Wer ist dieser Pepíček und beantworten sie folgende Stelle in seinem Briefe: der Herr Bibliothekär hat Euch als Einnehmer oder Agent des Grafen Nostitz vorgestellt, indem er dabei Euere Umsicht und Liebe zu den Wissenschaften im allgemeinen und zu der vaterländischen Verfassung insbesondere anpries“. Tak se překládalo následující místo: „P. bibliothekář vás co sběratele panu jednateli hraběti z Nosticů představil, vychvaluje při tom vaši obezřetnost a lásku k vědám všeobecně a k vlastenským ústavům zvláště.“ Tu jsem se ponejprv trochu rozhorlil, pravě, by si lepšího překladatele vzali. Psaní jedno bylo z Holomouce bratrovi s podpisem šesti začátečních písmen a ukončením „Fiat justitia pereat mundus!“ Co to prý za heslo? Já: že nevím, by se bratra zeptali, jakož i na to „poslali jsme tři deputované k officírskému plesu“. I pouhých slov se lekají ta bezdušná těla!

Poslední psaní bylo od Jelínka, kde píše, že zaplatí na Břetislavský ústav: co prý vím o tom ústavu? Povídám, že to, co ve zprávě pod rak. uherskou censurou tištěné stojí a že znám osobně z Prahy Hurbana a Štúra, kteříž ústav ten řídí. Punktum. Měl jsem básně Skultetyho u sebe, vzali mně je, spatříce však bá-

seň hned na prvních listech na císaře, více se neptali. Vlčkovy překlady a povahopisy Theofrastovy mně také pobrali, proč prý do českého se překládá z řeckého? Já, že pod rakouskou censurou. Proč prý mám tolik českých knih? Já že literátor. Poslední otázka byla: „Za jakým účelem jste cestoval o posledních prázdninách? od zodpovídání této otázky závisí váš další osud.“ Myslil jsem si: Ty se toho dovíš, až tě budou uši brněti. I počnu vypravovati, že jsem dávného přítele svého jel navštívit, kde jsem všude byl, v Praze a u koho, na Křivoklátě atd. Riegra jsem schvalně nejmenoval, vždyť nemusejí všechno věděti. Dvacetiarchový protokol se dovršil, já každý arch vlastnoručně musil podepsati a po deváté hodině byl jsem propuštěn na svobodu. Týden na to přišel Mašín k výslechu, jehož propásli v Gänserndorfu. Ptali se ho, co jsem v Boleslavi dělal a kam směřují naše plány s řemeslnickými školami. Diktoval jim jen dva archy protokolu. Hned jej propustili, byltě on tuším ve Vídni poslední u výslechu. Osud Kampelíka ještě od výslechu Riegrova závisí, neboť historie ta se točí o Uffo Horna, který jim předložil plán k tajné společnosti a teď se to svezlo na Kampelíka, Zacha a Riegra. Též o tom věděl Vusín, Šnaidr, Ott. Avšak Bloudek, Hauf, Podlipský a Mašín ani slova. Dobře tedy pozor dáti na předešlé věci. Ott měl velmi zajímavé otázky; mezi jiným diktoval do protokolu: že osm milionů Čechoslovanů nemá ani svých škol, žádného seminarium pro učitele atd. Otázka též k němu učiněna: Jaké jsou vzájemné poměry Slovanův,

jaké jich styky s Němci, Francouzi atd.? Rozdává Rusko peníze mezi rakouské Slovany? On povídá: „Nerozdává. neboť ponèvadž Rakousko Slovany potlačuje, není zapotřebí žádných ruských peněz k probuzení nespokojenosti. Spůsobem takovým kope sobě Rakousko hrob a Slované rakouští ženou se sua sponte do náručí Ruska.“ Důmyslná odpověď. Kdyby té Hornovské historie od loňska nebylo, již by Kampelík byl venku. Není pochybnosti, že se dostane ven, ale jestliže se to nestane před koncem tohoto měsíce, ztratí universitní rok. Následky držení s lidmi à la Horn. Lehký, neprozřetelný člověk věci jako jest naše, kde o nejsvětější na světě věc — o národnost — jde, vezdy uškoditi musí. Celý výslech až na Hornovskou historii bude míti nejlepších následkův. Jsem tomu velmi povděčen, že jsem se takové cti, říci ponejprv pravdu, aspoň písemně stal oučastným. Velké naučení nám z toho vyplývá. Býti prozřetelnějšími, zvláště za těchto poměrův aristokraty si předcházeti (neb náš stát není monarchický, nýbrž aristokratický), ani s Poláky ani s Rusy kromě Rakouska a mimo literatury v žádné spolky nevcházeti; pomoci jim nemůžeme a sami si uškodíme. To svědectví se musí všem dáti, kteří ve výslechu byli, že se dobře drželi, kde nebylo potřeba a nemusili, žadného třetího nejmenovali.

Prosím, sdělte psaní to panu hr. Thunovi, pp. Palackému, Šafaříkovi, Jungmannovi, Dr. Preslovi, Staňkovi, Amerlingovi, Hankovi, Hansgirgovi, Strobachovi, Riegrovi a všem, kterým o věc jde. Srdečně vás prosím o zprávy tou samou příležitostí . . .“

Rovněž i MDr. Staněk zakusil toho času nevšední přízně ze strany policie Pražské; několikráte u něho prohledáváno a s ním protokoly zaváděny, než konec koncem z ničeho nebylo možno něco učiniti. Takovýmto vyšetřováním však společnost, kteráž za účelem vzdělavacím u Dr. Staňka se scházela, musila na čas v schůzích svých ustati, až teprvé počátkem r. 1841 zdálo se radno pokračovati. Tu pak mnohá z předešlých posluchaček scházela i bylo nutno nové dívky získati. Dovídáme se o tom z porůznu psaných zápisek sl. Bohuslavy Rajské.

---

12. ledna 1841.

Opět jeden rok uplynul! jak mnoho krásného a i trudného v sebe pojmul! Na počátku odbýván český ples, jehož jsem se zúčastnila, potom následovaly zajímavé přednášky pana doktora, kteréž nám nesmírnou radost působily. Švagr Frič jel do Vídně a vrátil se s nejlepšími nadějemi, sotva však odejel, došla nás zpráva o zatknutí Cyrila a jiných mnohých. Prohledáváno několikráte u nás a já se odstěhovala na panenskou vinici. Dnes vrátila jsem se zpět domů chtějíc uspořádati si své některé záležitosti, v tom obdržel Staněk listy z Vídně, mezi nimi také jedno od P.[*] na mne. Velmi mne řádky jeho těšily, těšilo mne jmenovitě to, že se cítí cizím mezi těmi velkými pány a že mu skromná domácnost dražší jest, než všechno to poctění a velebení, kteréž velký svět podává: avšak byla bych si přála, aby nebyl tak vychvaloval při mně

cnosti, kteréž nejsou ničím než povinností každé myslící osoby. Chvála bohu, již nejsem tak osamělá, jak se ti páni domnívají. Včera celý den mne stav naší věci znepokojoval, tak že ulehnouc s bolnými myšlenkami svými jsem ani spáti nemohla. O jak mne to bolí, že mi není možno jednáním svým více působiti a více ženštin pro vzdělání duševní získati! Cítím to živě, jak veliký pokrok by tím nastal a jak mnoho vzdělanými ženami národ i člověčenstvo by získali. Jdouc ráno do kostela prosila jsem boha, aby nám seslal vroucné duše, které by cítily a také jednaly s námi. Kdož by byl v stavu popsati moje radostné vytržení a překvapení, když přijdouc domu uvítána jsem byla od sestry své zprávou, že jedna dívka se po mně ptala. Slyšelať prý, že vyučuju češtině a že nějaký pan doktor nám přednáší, i tu jmenem několika děvčat přišla žádati, zdaž by se též zúčastniti nemohly přednášek našich. Možno-liž tu zapříti řízení božské? — Díky, věčné díky Tobě, můj bože. Ty jsi vyslyšel moje vroucí prosby. Ty's vyslyšel mne posud vždy i v těžkých okamženích života, kde jsem žádného neměla krom Tebe, kdož by mi byl rozuměl. Ty znáš i mé nynější touhy, Ty víš nejlépe co nás dovede k šlechetným cílům našim, *jen jednat musíme a to také chceme* . . .

(Bohuslava Rajská doktoru A.)

12. února 1841.

Drahý učiteli náš! Velkou radost jsem pocítila při čtení vašeho listu, v kterémž mne žádáte, bych vás ne-

mocného v přednáškách zastupovala. Díky vám za vaši důvěru ve mne, nemůžete sobě pomysliti ani, jak mi jest drahou a jak mne sílí. Kéž byste pravdu mluvil, že vás zastávati mohu, ale já znám sebe velmi dobře a vím, že ještě velmi slabá, nezkušená a nestatečná jsem. Toto vědomí mne ale neodstrašuje, vždyť chci se učiti, chci veškeré své síly vynaložiti k dosažení našeho záměru a zajisté bůh dá nám sil, i prostředkův i pracovníkův. Vy zajisté se upamatujete, drahý učiteli, jak tehdy, kdy jsme o založení vlastní knihovny jednali, i řeč na překládání některých spisův přišla. Včera Nina H., kteráž má dosti času i schopností, z vlastního popudu se mi nabízela, že by se chtěla v překládání pokusiti. Zdálo-li by se vám tudíž něco vhodným býti, vzpomeňte na ni. Všechny se ptají, jak se vám vede, a dávají prositi, byste se jen pro nás a své všeobecné účinkování šetřil, a ač jim to za těžko přichází bez všeho poučení zustati, předce raději vše oželí, jen když vás zase při úplném zdraví spatří. Děkuju vám srdečně za půjčené „Platonovy rozpravy“: velice mne zajímá, jak duchaplně Plato člověka od nejnižšího stupně krásy tělesné k nejvyššímu ideálu krásy duševní vede, a chtějíc zcela pochopiti tento pochod, ráda bych ještě jednou sobě rozpravu Sokratovu s Deotimou přečtla a z ní malý výtah sobě učinila. S tím bůh vás zachovej a navrátiž vám v plné míře zdraví, by vás brzo uhlídaly ve schůzce své vaše žačky a mezi nimi

Bohuslava.

---

25. února 1841.

Mnohovážený učiteli náš! Opět s nějakou prosbou k vám přicházím. Professorové Bodaňský a Srezněvský z Ruska přejí sobě velice přítomni býti naší přednášce, ani by rádi poznali, jakým směrem se naše vzdělávání béře. I oni chtějí dle možnosti v domově svém k tomu pracovati, by ženy vyššího vzdělání docházely, a z té příčiny neodeproue jich přání, chci je dnes s našimi dívkami seznámiti. Víte ale dobře, že bez vás pravý duch schází, i prosím vás, zdaž byste aspoň po šesté hodině k nám přijíti a nám cokolivěk, třeba květiny neb co jiného ukazovati a vysvětlovati nechtěl. Že nás svou přítomností velmi potěšíte a posilníte, buďte jist a já nebyla bych o to prosila a vás teď zahrabaného do práce soužila, kdyby se mi věc tato méně důležitou byla zdála. Odpusťte, že vás pořád tak soužím, kdybyste nebyl náš duševní přítel, nikdy bych toho nežádala. My bychom jim rády svou duševní stránku ukázaly, nejen tváře. Vaše duchosestra

Bohuslava.

Panu Srezněvskému, professoru z Petrohradu,
do památníku.

Na upamatování klade vám do tohoto věnce pleteného z pomněnek a přátelství Slovanka povltavská pozdravení všem svým sestrám milým, kde jich koliv naleznete, poutníče slovanský, na svých cestách po Moravě, po Dunaji, po Visle a po všech dědinách své

světovládné vlasti, srdečné pozdravení všem slovanským sestrám — i těm, které jsouce probudilé, city její v dálce sdílejí, i těm, v kterých ještě co v poupatech cit pro národnost naši a pro blaho člověčenstva mezi dřímotou a prvním probuzením jarním se houpá.

Antonie Bohuslava Rajská.

Panu P. do památníku, v březnu 1841.

Vás co syna odchovaného vysýlá Praha, naše rodná máti, na venek, abyste i tam počal budit národnost a lásku k vlasti i k jazyku českému, nejdražšímu tomu pokladu našemu. Neopomeňte tudíž i ženské pohlaví této krásné cnosti přiučovati. Mějte vždy důvěru v sestry své slovanské a nedejte se odstrašiti, když vám hned neporozumějí. Pomněte, že těžko jest zbaviti se zakořenělých předsudkův, a považte, že již svrchovaný čas, aby i ženy znaly lásku k vlasti a cenu vyššího života. A když v pozdější době poklidně přehlížeti budete prospěch svého přičinění a naleznete v knize probuzenců též některé ze sester slovanských, tuť neopomeňte i mne jim po boku stavěti a tak vzpomínati na svou sestru slovanskou

Antonii.

Drahý učiteli! Nemůžete si ani pomysliti, jakou radost jste mi svým lístkem učinil; — bohu buďtež vzdány díky za tak mnohoslibné úkazy probouzení se člověčenstva z dlouhého spánku. Jak šťastným jste vy,

že do rukou vašich poklad vložen byl: poklad, kterýmž oblažujete nejen nás, ale i vše co se vám blíží. Kéž byste úplného štěstí došel v tom vědomí, že jste mnohým vroucím a čistým duším cestu ukázal ku poznání pravdy, tak aby takovým poznáním téhéž čisté radosti účastnými se staly a konečně statně jednati dovedly. Když na Komenského sobě vzpomenu, tak jakž jste jeho život a působení nám nedávno vylíčil, když pomním na jeho vznešené smýšlení a krásné zásady, tu se mně zdá, že nezemřel, ale že v šťastnějších poměrech žije mezi námi a nám popřáno jest oučastnu býti jeho poučení. Ano, drahý učiteli náš, duch Komenského nás neopustil a nemějte to za pochlebování pouhé, řeknu-li, že vy jste nám nyní tím, čím on byl sedmnáctému století. Posilň vás všemohoucí a zůstaňte vždy přítelem a učitelem jako posud své

Bohuslavy.

P. S. Buďte tak dobrotiv a zkažte nám, jak se vám daří, zdaž jste zdravější neb v skutku churavíte. My jsme ve velkých starostech o vás. Či jste se rozhněval na nás, že onehdy tak velký hluk v přednašce byl? — Odpusťte to horlivosti dívčí: navštívila nás Emilie a ta nešetrně se o jazyku českém pronesla, čímž zavdán podnět k hlučnému zastání se naší řeči a přitom zapomenuto na hlavní účel. Odpusťte již co se stalo a oznamte k našemu uspokojení jen několika slovy, že se nehněváte.

Drahý příteli a učiteli náš! Já se na vás hněvati, o, jak by to bylo možné? — Může se kvítko hněvati na slunko je zahřívající? — Vždyť bych bez všeho vyššího ideálu žíti musila, bez naděje na vyplnění svých tužeb a přání, kterýchž živě v srdci chovám a bez nichž mi nelze více žíti, kdybyste se nám nebyl zjevil co anděl strážný ukazuje nám pravou cestu a vysvětluje vyšší povinnosti naše. Věřte, že to vědomí míti ve vás přítele mne sílí v každém okamžení mého života a při každém jednání svém tážu se, zdaliž vy byste to schválil či ne. A nyní k pravé příčině, proč jsem nemohla včera do shromáždění našeho přijíti. Mé sestře poslal všemohoucí malého hošíčka a poněvadž doposud zdráva není, mám trochu mnoho na práci. Nemohu vám však ani popsati, jak se mi při tom velice stýská po přednášení vašem, a nemohu se ani úterka dočkati, bych vás ony krásné pravdy přednášeti slyšela. Onehdy v noci nemohla jsem usnouti, myšlenky moje se ustavičně otáčely okolo budoucího ústavu dívčího. Tu pojednou uprostřed množství dítek se octnuvši, viděla jsem je ve svornosti si hráti a se učiti, všecky byly tak čiperny, že mně srdce radostí tlouklo a já zlíbala jedno po druhém. — Kéž bych vám mohla vysloviti, jak tento sen na mne radostně působil, jáť je celý den před očima svými zřela a vždy mi znovu tak blaženě divno jak v očarování, když na to vzpomenu. Popřej mi bůh vyplnění tohoto snu, pak budu po celé živobytí šťastna. Jedna z děvčat žádá vás, byste jí poradil, které vychovatelské a vzdělavatelské knihy z franštiny do če-

ského jazyka přeložiti žádoucno by bylo — ráda by se do toho pustila. Ústně více o tom. Ladislav je na svobodě, bohu budiž děkováno. Slyšel jste již, že prof. H. šlechtičnám třikráte v týdnu fysiku přednášeti bude? — byla jsem zprávou tou velice potěšena. Na brzké shledání.

Bohuslava.

Na počátku měsíce května r. 1841 jela slečna Rajská se svým panem švagrem Dr. Fričem do Vídně a odtud na Slovensko. O cestě této podáme některé zprávy z obšírného cestopisu jejího:

„Rozloučivše se s svými drahými vyjeli jsme dne 3. května v poštovním voze z Prahy. Byl krásný jarní večer, teplí větérkové čas po čase pohybovali vzduchem, před námi slunce krásně zapadalo ozařujíc naposledy ještě rozkošné ty kraje, kterýmiž nám bylo jeti. Cesta nás vedla přes Benešov do Tábora, odtud přes Soběslav, Kardašovu Řečici a Třeboň k rakouským hranicím, kdež nás v hustých lesích silná bouře zastihla. Bylo to první hromobití, kteréž jsem v noci v lesnaté krajině spatřila — jaký to velebný pohled! — já byla bohu blíže a cítila jsem neobsáhlou velebnost jeho. Den na to jeli jsme přes Štokeravu, Kremži a Kornenburg do Vídně, kdež nás strýček H. již očekával a s radostí vítal. Týž den vedli mne do Schönbrunnu*) a odpoledne přišel k nám Cyril, jehož dobrým vyhlížením velmi jsem

*) Následuje vypsání některých památností Vídeňských, kteréž tuto vynecháváme.

potěšena byla. Vypravoval mi o svém a ostatních uvěznění, o zmařených plánech a o jiném — bohu díky, že to vše na něho hůře nepůsobilo.

Dne 7. května navštívili jsme Belvedere i šla mi hlava kolem nad vznešeností lidského ducha. Co tu bylo krásných obrazův velikých, bohem nadšených mistrův! Večer byli jsme v italské opeře, kdež dáván „Nápoj lásky“, i dojal mě velmi zpěv primadonny Taglioni, přece však teprvé nyní umím oceniti a si vážiti naší Podhorské. Italský zpěv jest tak lahodný, že se mi zdálo, že zpívají česky.

8. května. Opět navštívil mne Cyril i potěšil mne velmi, jeho náhledy úplně s mými se shodují. Jeho vroucí žádost vyššího vzdělání všech slovanských národův, jeho srdečná touha po vzájemnosti u nás, po větším rozvinutí myšlenky národní, po hojnějším spolčování a vlastenecké nesobeckosti a obětivosti — jak krásné to myslenky! — kéž by se daly uskutečniti, ale u nás bohužel v tom ohledu věci posud trudně stojí. Přinesl mi na památku svého uvěznění šach z chleba dělaný, i působilo truchlivě na mne jeho vypravování, jak drahný čas o samotě, bez kněh, bez všeho vyražení, bez zpráv z venku tráviti musil. Strašili jej stále dalším vězněním, až jej konečně přinutili, že některé ze známých svých jmenoval, kteříž upadnuvše v podezření spoluviny do vyšetřování se dostali, kdež s nimi velmi hrubě nakládáno. Jako sprostým zločincům jim prý vyhrožováno — všechny spisy a věci jim pobrány, kde jen nějakého nového jmena policie se dopátrati mohla, již tam pro-

hledávala. Bylo prý to zkrátka hrozné: i u jedné dívky v Brně, s kterouž sobě Cyril dopisoval, velmi nešetrným spůsobem prohlídka konána. Cyril byl držán ve vyšetřovací vazbě plných pět měsíců a bez trestu, bez příčiny a bez všeho ospravedlnění propuštěn. Stěžoval si mi, že nepožívá již předešlé úcty, mnozí prý se jeho nyní docela straní, nechtějíce snad rovněž v nějaké podezření upadnouti. Jak to bolestné musí býti pro muže, kterýž vše nasadil, velmi mnoho pro věc obětoval a přetrpěl, viděti se tak zneuznaným. O svou předešlou výživu úplně přišel i živí se nyní vyučováním české řeči. Nelze se mu diviti, že po takových zkušenostech duch jeho velmi sklíčen, on sám do sebe uzavřen a ke každému nedůvěřivým jest.

V neděli mezi jinými návštěvami slyšeli jsme mši v tak zvaném českém kostele u Liguriánů. K večeru šli jsme do Wurstelpráteru, i obcházel mne mráz nad tou hloubkou sprostoty. Jaké to žerty! — a lidé stojí kolem v davech, sotva se jimi protlačiti můžeš, jeden strká druhého a dere se ku předu, a při tom všichni se smějí z plného hrdla. Člověk musí tu mravní skleslost, jež se nazývá zábavou, vidět a slyšet, aby nabyl o tom pravého pojmu; vypsati to nelze. A mně bylo teskno, že jsem byla ráda, když jsme odešli pryč. Šli jsme do velkého práteru a tam bylo divadlo zjinačené, jen se to hemžilo kočáry všeho druhu, krásně oblečenými paními a slečnami, jimž po boku se páni na koních projížděli ve velkém podlouhlém kole. Bylo viděti, jak se vespolek namáhají předčiti jeden druhého a je-

dna druhou krásným oblekem, vtipnými řečmi a jinými malichernostmi a bizarnostmi. Zdá se na pohled, že jest veliký rozdíl mezi těmito lidmi urozenými a oněmi neurozenými ve Wurstelprateru a předce všude ta samá bezvýznamná nepracovitost a lenivost Vídeňáka, všude tatáž hloupost, zde o něco obmezenější a tamto ve své úplné svobodě. Divný, velmi divný je to národ, nemohu ani jeho vnitřní život zcela pochopit; na jedné straně objevuje se při něm nevzdělanost až k neuvěření veliká, a přece z druhé strany otevřenost a srdečnost u velké míře převládá.

Desátého odpoledne navštívilo nás více Čechův i Slováků a hned byla beseda hotova. Hráli jsme na piano, zpívali a rozpravami se bavili. Jmenovitě slovanské národní písně se nám líbily a i já jsem jim některé písně z Kralodvorského rukopisu přednesla. Mnoho bylo rozprávěno o stavu slovenských záležitostí i spozorovala jsem, jak v mnohém náhledy se lišily. Rozprava byla stále horlivější. Divno mi bylo, že Hauf, rodem Čech, úplně slovenskou výřečnost si přispůsobil a náhledy svými Slovákem se stal. Horlivě zastával aspoň svůj náhled, že národu českému spása jedině ze Slovenska přijíti může. Jiní opět zastávali, že jí jedině od Ruska očekávati můžeme. Jáť nepustila jsem se do politické rozmluvy, ale zdá se mi, *jakoby ti páni zapomínali, že národ, chce-li samostatným býti, musí sám ze sebe vše vlastní silou vyvinouti a vytvořiti, i nahlížím čím dále tím více, že by nám změna nynějšího, byť i trudného postavení buď zkázu, buď ještě většího a horšího*

poručníka přivedla, a to na tak dlouho, dokud vzdělání mezi lidem obecným se nerozmnoží. Též na vychování ženštin řeč přišla i stěžovala jsem si, že právě ti pánové, kteří by v tom ohledu nejvíce účinkovati mohli, tak důležité věci sobě nevšímají, ano často pro maličkost nějakou neb vrtoch, který jim do hlavy vleze, všeho zanechávají. Ovšem jest to mnohem pohodlnější žíti pro sebe, nežli pro jiné. Oni mi přisvědčovali a Hauf právem stěžoval sobě na Kolárovu manželku, kteráž teprvé od něho se slovensky učila a jejíž děcko, malá Ludmila, jedině německy mluví. Což nebylo možno našemu pěvci jinou Mínu nalézti? — Bohužel, že většina našich velkých mužuv v podobném stavu se nalézá, jako Kolár: dvakráte žel, že máme tak málo vzdělaných dívek, které by je oblažiti mohly a oni nuceni nebyli sobě voliti žen, jež nepřejíce věci naší, děti své německy vychovávají a národu svému odcizují. Jak jest možno, aby muž takový pevně stál v každém zevnějším boji a protivenství, když i doma místo útěchy a potěšení nalezá odpor. Dovolila jsem si též Haufovi vytknouti jeho poslovenštění, následkem kteréhož zapomněl býti Čechem. Odvětil mi, abych mu ukázala podobný život u nás, jaký panuje nyní na Slovensku, a že zajisté ihned k němu přilne. On prý musil teprvé do Tater přijíti, aby se naučil býti vlastencem. V tom ohledu musila jsem mu dáti za pravdu, že u nás vzájemnost není ještě rozšířena, Slováci více svým působením do lidu vnikají nežli my; ovšem jsou při nich okolnosti mnohem příznivější.

Dvanáctého přišel pro mne ráno Cyril s Josefem P*, dávným přítelem mým, a vedli mne do Lichtenštejnské obrazárny. Tam pozorovala jsem na svých průvodčích jakousi řevnivost neb nevrlost proti sobě, než nevědouc příčiny nedbala jsem toho. Druhý den učinili jsme ve větší společnosti výlet na Plešivec a navštívili jsme kostel a v něm hrobku mnichuv Kamaldulenských. Z mnohých jiných dojmův tohoto výletu zaznamenám pouze, že ve Waidlingen pan Hauf číši z tašky vytáhl a v malé čisté studánce nám vody nabral, vypravuje, že z této číše na Kriváni víno pili na zdraví všech Slovanův. I tázal se mne, zdaž bych na zdraví všech Slovákův píti nechtěla. Sběhla jsem dolů ku pramenu a vypivši číši na polovic, podala jsem mu zbytek k pití s dodatkem, by pil na zdraví *všech* Slovanuv, by vše tak věrně spolu sdíleli a se o vše tak spravedlivě dělili, jako jsme my tuto číši vody spolu rozdělili. On mi dobře porozuměl, co jsem tím říci chtěla, i vyprázdnil po mém přání číši. Na zpáteční cestě vysvětlil mi Hauf, proč Josef a Cyril na sebe zanevřeli. Mezi tím, co byl Cyril uvězněn, převzal Josef řízení celého spolku *) a ve všem jej zastával. Když se pak Cyril z vězení navrátil, tu chtěl nepovolaného zástupce svrhnouti a vytisknouti. Josef však byl si již velmi důvěru získal a i z jiných příčin více ustoupiti nechtěl. Následkem toho zanevřeli na sebe a každý, jsa zahrabán do svých

*) Není sice udáno, jaký to spolek, ale lze se domýšleti, že to byl studentský klub ve Vídni, o němž svrchu již řeč byla.

prací, žije úplně pro sebe nestaraje se o druhého. Večer po návratu byla celá společnost u tetinky k večeři pozvána; šlo již na devátou hodinu a my zpěvem a rozmluvou se bavili, když tu Cyril do pokoje neočekávaně vstoupil. Sotva se usadil, podal mně pěkně okrášlený papír a v tom pod pavlanem ozval se zpěv mužských hlasův v krásném molotonu. A sbor ten byl tak dojemný, tak bolný a neočekávaná ta pocta tak mne překvapila, že mi z očí vyhrkly slze.

Obsah písně byl:

Slovem vroucí radosti
vítáme vás, dušinky
z matičky Prahy,
vůdkyně snahy
na Vltavě slavné!
Vítáme vás, drazí,
láskou k vlasti blazi,
na břehu Dunaje,
odkud bratrům Slovákům
našim milým rodákům
žele, tužby, pozdravení
k vzájemnému posilnění
po vlnách sivých,
šumem ječivých
po slovansku posýláme.

Zpěv dozněl a já děkujíc zvala jsem všechny vejíti do domu, kdež na to se bujná a veselá rozproudila zábava. Bavili se a zpívali jsme dlouho v pozdní večer.

Druhý den navštívil mne Josef a otevřeně se mi s osudy svými svěřil. Jáť neznala příčinu jeho zádumčivosti a nevěděla jsem posud, že by tak vroucně cítiti mohl. Seznamoval mne rovněž s poměry zdejších Če-

chuv i líbily se mi jeho náhledy. Ujišťoval mne, že s Cyrilem vždy v dobrém přátelství stál, až poslední vyšetřování vše změnilo. Když vyšel Cyril z vězení, chtěl je oklamati a zakrýti svoji slabost, vypravuje každému něco jiného o svém vyšetřování. „A my se na něho tak těšili, až přijde z vězení,“ dodal Josef. „My ho tak srdečně a přátelsky vítali, a on nás sklamal a zradil všechny. Dověděli jsme se později úplnou pravdu a nahlédnete, že jednou sklamaná důvěra těžce se opět získati dá a zdlouha se vrací do oklamaného srdce.“ A takové roztržky i mezi jinými vlastenci, kteréž jsem zde seznala, panují. Jim schází bystrá, všechny je spojující hlava, jim schází usedlý vážný muž, kterýž by je smiřoval, k jednomu cíli vedl a nad svorností jich bděl, tak aby lépe sobě a i národu svému rozuměli.

Devatenáctého šla jsem s Cyrilem do Brigitenau i bylo mi divno, že on, pronášeje své náhledy, zcela jinak ke mně mluvil nežli k ostatním. Všichni stěžují sobě na jeho neupřímnost a nepravdivost a předce jich náhledy celkem souhlasné jsou, lišíce se toliko v tom, že on vzdálenou budoucnost sjednocení všeho Slovanstva příliš blízko sobě představuje. Ukázal mně také mapu, na kteréž slovanské země co jedna veleříše vykresleny a divným způsobem Morava se Slovenskem spojeny a Čechy zvláště pro sebe postaveny byly. Žádal mne, bych mapu tu do Slovenska sebou vzala a pro sebe ji přijmouc, za cílem takto vyměřeným i doma jednala. Odpověděla jsem, že si věc ještě předložím. Co dívce, nezdálo se mi slušné odporovati mu, ač jsem

živě cítila, že to není dobré a že by si divně někteří ti páni s otčinou naší zahráti chtěli. Navrátivše se domů vyhlíželi jsme z okna na krásnou krajinu podunajskou. Pojednou viděla jsem Josefa po břehu dunajském se procházeti i zvala jsem jej nahoru, když pod okno přišel. Uposlechnul. však sotva několik minut byl s Cyrilem pohromadě. již z obou stran ostrá slova a ještě ostřejší pohledy následovaly. Cyril v rozpravě opět na onu mapu přišel a podal mi cos na papíru napsaného, jež jsem Břetislavským vyříditi měla. V tom zhlednuv Josef onu nešťastnou mapu. vyskočil s jiskřícíma očima, křečovitě Cyrila za rameno uchopil a hrozným hlasem vzkřikl: „Cyrile. vy jste zrádce vlasti a národa. vy nás všechny v zkázu uvrhnete — odpusťte, slečno, že tak před vámi to pravím, ale cítím se býti povinen vás varovati před tímto člověkem.“ Bolestný výkřik vyrval se jeho prsoum a rychle se obrátil do druhého pokoje. by zakryl svou tvář. Nerozuměla jsem tomu. co se mezi nimi děje. a k otázce mé odpověděl Josef pouze několika vzdechy. Cyril vešel do druhého pokoje a rovněž hněvivě zvolal: „S vámi ještě promluvím. než odjedete.“ — „Kdy chcete. neodjedu.“ byla odpověď. Cyril ukloniv se podal mi ruku a odešel. — Josef seděl na pohovce a rukama přikryl si zarosené oči. Domlouvala jsem mu, až se konečně utišil. Styděl se za své jednání. že se tak přede mnou zapomněl, i chtěl za trest nejeti s námi do Břetislavi. K mému dlouhému domlouvání konečně jinak se rozmyslil i šel obstarati pro nás průvodní listy a lístky na parník.

Před odjezdem mým z Vídně vedl mne strýc ještě do patera ústavů ženských, kdež jsem mnohému novému se přiučila. V jednom obyčejném ústavě učili děti všelijakým ručním pracem. V druhém ústavě v Josefově u paní Eberl nalezá se ve stravě 50 dívek. Řiditelka chovala se k nám z počátku co rozená Francouzka trochu hrdě, později však byla přívětivější a ochotnější. Její však ústav nelíbil se mi příliš, neboť nemohu se spřáteliti se žádným odnárodňujícím vychováváním. — V pensionátě pro chudé šlechtičny v Josefově byla jsem co přítelkyně mládeže a vůbec vychovatelství strýcem svým přívětivé stařeně paní Richterové představena a ona ochotně všude mne provedla. (Následuje podrobné vypsání ústavu.) S rovnou ochotností a přívětivostí setkala jsem se v ústavu pro vychovatelky v Hernalsu. Nejlépe líbil se mi však ústav ve Währingu, kdež se ženy k praktickému životu odchovávají. Veškeré učení děje se tak přirozeně a rozumně, dívky s přírodou úplně se seznamují a poznávají již z mládí život ze všech stránek jeho. Byla jsem v skutku u vytržení nad veškerým tím zařízením, neboť to, co jsem pokládala za ideál vychovávání žen, nalezla jsem zde uskutečněno.

Den na to odjela jsem z Vídně po parolodi ve společnosti svého švagra a Josefa do Uher. Před odjezdem navštívil mne ještě Hauf i tázal se mne, co se bylo přihodilo. Cyril prý, přijda domů, hrozně na Josefa lál i pronesl se, že jej musí zničit děj se co děj. Před mým příjezdem se prý několik neděl ne-

viděli a opětným setkáním zdá se že stará zanevřelost znovu propukla v horší než dříve míře. Bylo mi to nyní dvakráte milé, že jsem Josefa přiměla k odjezdu. Přepjatí, nerozumní lidé! Hauf, při němž jsem jedině chladnou rozvahu nalezla, slíbil mi, nikomu se o celé události nezmiňovati a všemožně ku zmírnění protiv pracovati. Tak mi bylo možno volně a bezstarostně z Vídně odejeti. Vystřelili několikráte na znamení odjezdu, zazvonili a loď naše hnula se od břehu nesmírnou rychlostí prorážejíc čeřící se vlny Dunaje. Po obou březích ruzné krajiny, jedna čarokrásnější a divočejší nad druhou vynikaly, zaujaly naši mysl — a opět po chvíli zmizely v dáli. Zvláště krásné a romantické jest položení břehu tam, kde Váh do Dunaje padá, odtud v brzkém čase přijede se k Děvínu, sídlu Rastislava a Svatopluka. Jediné zbořeniště na vrchu upomíná na bývalou nádheru celé stavby. Mají cos velebného a dojemného do sebe tyto trosky dávné slávy, jak by byly věštiteli časuv minulých i budoucích — tak vše vezdejší ztrácí se a zaniká a byť i tisíciletí vzdorovalo, konečně přece se promění a rozpadne ve své jednotlivé prvky. Tyto účinkují sice dále v jiných podobách a poměrech; avšak, kde jich počátek? — a kde konec? — Rychlost parolodě nedovoluje dlouhého dívání na jeden předmět a dlouhého přemýšlení. Za několik okamžení viděli jsme Břetislav v dálce před sebou a za čtvrt hodiny vjeli jsme do přístavu. Na břehu očekávali nás čtyři mladíci, mezi nimiž Jaroslav Štúr a mladší p. Hodža. Uloživše v hostinci své věci

ihned jsme do domu p. Štúra uvedeni byli. Jaký to šlechetný, vážný muž! — Jeho celá postava má do sebe cos imponujícího a předce tolik přátelského a přívětivého. Přijal nás velmi srdečně, objal i líbal švagra mého i Josefa a jeho slova zněla tak mužně, tak hrdinsky, jako dávná pověst. K večeru vrátili jsme se do hostince po pěkné procházce městem, při kteréž jsem příležitost měla odevzdati Štúrovi rozličné dopisy z Prahy a z Vídně. (List Cyrilův jsem uschovala na budoucí rozpravu.) V hostinci očekávalo nás více slovenských mladíkův, s nimiž jsme se usnesli, že časně z rána do Tater půjdeme, bychom krásného co nejvíce možno pozřeli. Podle ujednání sešli jsme se všichni a kráčeli jsme ranně do taterských hor. Když jsme byli kus cesty ušli, došli jsme k malé chaloupce na svahu hor položené i posnídali jsme v stinné zahrádce mléko s chlebem. Pozdržení toto umožnilo, že větší společnost sestávající ze slovenských a srbských studujících a několika Čechův, kteráž byla z Břetislavi později vyšla, nás dohonila. Nastalo představování, zdravení, ruky tisknutí, líbání, o jak jsem nevýslovně byla šťastna a blažena v té volné přírodě ve středu tolika srdečných lidí! — Konečně musili jsme se zdvihnouti a dále vzhůru stoupati. Štúr nabídl mně rámě, na kteréž zdráhala jsem se zavěsiti vědouc, že si byl ruku v Králové Hradci zlámal a že dosud zahojena nebude. Mé zdráhání však nespomohlo ničeho, žertem prohodil, že mu ji úplně zahojím, když ruku na ni vložím, a již mne chopil a rychle šlo to do výšiny. Přišli jsme na malou pla-

ninu. „Jen několik krokův ještě," pravil Štúr, „a uhlídáme krásnou vyhlídku." V tom viděla jsem na nejvyšším kopci státi asi deset mladíků v polokruhu a jak nás spatřili, počali zpívati. Sotva však jich zpěv dozněl, již vpravo i vlevo mocné mužské hlasy poslední slova opakovaly. A k tomu čarovná ta ozvěna z tolikerých stran a před námi ten krásný širý slovenský kraj rozložen v nesmírném kruhu velebných hor — kohož by srdce mohlo zůstati bez pohnutí a nadšení!

Dojemná ta píseň začínala takto:

Sladkým zpěvem hory, doly (zaznívejte),
sestru milou, Češku věrnou (uvítejte).
Svatou píseň Tatry naše (rozhlašujte),
lásku Čechů a Slováků (posvěcujte).

My se usadili k odpočinutí a jak by očarováni tisícerými těmi dojmy, mlčeli jsme všichni. — Dozněla první píseň a kolem kol bylo tak posvátné ticho, jak by byl ten kraj usnul při ukolébavce domových zvuků. Jonáci slovenští nové zapěli písně — jaké to srdce rozrývající dumy!

Časy, naše časy, časy dávné slávy!
keď nad Nitrou vlály Slovenské zástavy.

Boli sme my, boli mezi národami
jako ten náš Kriváň nad tymi Tatrami.

Bol ten náš kraj v květě, ale ten kraj svadol,
dobrou noc, Slováci, váš den už zapadol.

Keď nám i zapadol, však on zase svitne,
ten náš slovenský kraj v nový svět vykvitne!

Koníčku můj vraný, od krále mi daný.
už mne neponeseš, já sem dorubaný.

Mladá krev mi teče, hrob mne volá tmavý,
už mne neponese k slávě pták dvojhlavý.

Tam slovenská Tatra, tam bystrý Váh běží,
při něm v poli klasnom má dědinka leží.

Maličká dědina, v ní dobrá rodina.
už víc nepřivítá vítězného syna.

Dajte, bratří, ohlas smutnému otcovi.
že sem padl věrný vlasti i královi.

Na tych našich horách
černý mrak sedává
a nad naším stavem
slzy vylévává.

Otcovia, otcovia.
v tych dolinách spíte
a o našem stavu
nic více nevíte.

Mne tak mocně dojaly ty zvuky, že jsem nemohla se ubrániti slzím. Jaký to divný se zmocní člověka pocit na těch horách, či to nevyslovitelná radost z nejčistší rozkoše, či to hluboký bol, či to neukojitelná touha po něčem vyšším, kdož to vypsati může. Jediné slze mohou vysloviti tento dojem. Věřím nyní, že na těchto horách může duch lidský povznésti se nad malicherné hříčky světa, státi se lepším a uzráti k vyšším činům. Poznala jsem vzor muže a pravého syna těchto volných Tater v Štúrovi. Na Tatrách mezi přátely jeho musí jej člověk viděti, aby mu porozuměti a jeho ducha oceniti mohl. Jaký to výborný muž a jaký vliv

i vážnost si byl získal mezi mladými přátely svými — každé jeho slovo jest jim poručením.

Sotva dozníval poslední ohlas velebného choru v dalekých horách, tu všichni mladíci, kteříž byli na vrcholu zpívali, zvolavše rázem: Orel tatranský! orel tatranský! mžikem sběhli k nám dolů a utvořili polokruh. Nad námi v skutku mohutný orel, jak by přilákán zpěvem, vznášeti se počal, a u velikém kruhu nad hlavami našimi kroužil. Přítomnost orla působila elektricky na všechny, nesmírná nadšenost a rozjařenost zmocnila se myslí všech a duch každého zalétal z pozemských luhův k výšinám nezměrným.

Část společnosti, posluchači to Štúrova slovanského ústavu v Břetislavi, rozloučili se s námi a za zpěvu a provolávání „slávy“ šli rozličnými cestami dolů. Musili jíti totiž do přednášek srbsko-českých a vzali s sebou i Josefa. Ostatní společnost ubírala se dále do hor a až k večeru vrátili jsme se z nezapomenutelného onoho výletu zpět do Břetislavi. Štúr dovedl nás do svého bytu. Již po cestě rozprávěli jsme mnoho spolu o poměrech u nás a na Slovensku, on vyptával se mne podrobně na každého. Pravil mi, že by nechtěl přijíti více k nám, kdež by velmi opatrným býti musil, neboť za přítomnosti své v Praze a ve Vídni řečnil prý mnoho a tím vzbudil na sebe pozornost policie státní. A toho prý se oni chrániti musí, majíce dosti s Maďary jakožto největšími odpůrci svými co činiti. V bytu svém četl mi více listův Zayových, v kterých mu tento bídník peníze nabízel, aby ku straně maďarské přestoupil a národní věc

zradil. Četl mi rovněž odpovědi své i jsou příkladny a jeho hodny. Dala jsem několika slovy smýšlení své na jevo a on stisknul mi ruku a v srdečnosti mne objav, přivinul mne k sobě. — Ještě mi bibliotéku svou ukazoval, almanah Zoru s modrým kvítkem na památku dal a mi čtení básní Holého odporučoval — v tom rozlítly se dvéře a Josef letěl do jeho náručí radostně rozčilen. Spůsob přednášení v ústavě Štúrově*) jej tak zaujal, že ani k sobě přijíti nemohl. Konečně vypravoval, že jeden ze Srbův něco přednášel úchvatným spůsobem a jiný ihned vystoupil a kritisoval předešlé se znamenitou výmluvností. Všestranná pozornost, čilost a přičinlivost posluchačův učinila naň hluboký dojem. Za ním přišli ostatní mladíci a s nimi bavili jsme se dlouho do noci.

Druhý den navštívili nás opětně v hostinci všichni a tu my jim na počest hostinu dávali. Mladý pan Hodža přinesl mi knihu „City vděčnosti“, na jejímž prvním listu byla tato slova:

„Kéž bych nadlidskými
skvěla se silami,
pevně bych Šumavu
spojila s Tatrami,
by se již co věrné
sestřičky líbaly,
pak jim v krátce zlaté
věky se usmály!“

---

*) Ludevít Štúr vrátiv se r. 1839 z Německa, založil v Prešpurce slovenský literární ústav, kterýž až do r. 1844 blahodárně na probuzení mysli slovenských působil.

„Velectěné slečně, vlastenkyni ušlechtilé, panně B. R. na důkaz šetrnosti a úcty věnují při příchodu jejím na Slovensko Břetislavští Slované na památku v Břetislavi nad Dunajem l. 1841 dne 23. května.“

Verše předešlé byla jsem p. H. do památníku napsala i těšila mne taková jich ke mně laskavost. K večeru přeplavili jsme se přes Dunaj a šli do tak zvaného Au, krásného to stromořadí na pravém břehu Dunajském. Ač se začal náramný vítr zdvíhati a mraky se stahovaly, my kráčeli mužně dále. Když jsme do háje přišli, přestal vítr bouřit, vyskočilo slunko a na zachmuřené obloze se okázala v sedmibarevném kruhu krásná duha. My dlouho dívali se na ni, až zmizela — kéž by byla zvěstovatelem budoucího štěstí a míru drahých bratří Slováků, až nynější bouře přejdou. Vystoupli jsme na pahrbek, usadili se v polokruhu a někteří deklamovali Kolárovy znělky ze „Slávy Deery“ — tam jsem teprvé jim porozuměla a duch Kolárův se mi objevil v plné své mohútnosti. Na břehu Dunajském od Slovákův musí člověk slyšet ty lahodné verše, aby porozuměl kráse té poesie a vniknul v hloubku myšlenek. — Slunce klonilo se k západu ozařujíc růžovým svým světlem krajinu, Dunaj skvěl se v červeném rouše, jak pouhý odlesk večerní zoře, a v pozadí stály Tatry jak rozevřená tajemná kniha — každý z nás se zamlčel, aby se zcela mohl oddati tomu tajnému citu, který vždy člověka k přírodě co k své matce poutá. — Stála jsem vedle Štúra ruku majíc na jeho rámě položenu, a my byli v tom okamžiku jeden cit, jeden

obraz. „O proč nás musíte tak brzo opustit?“ šeptal. A já právě na brzké rozloučení myslíc, v mysli jsem se loučila na vždy s oním krásným krajem a přemítala jsem, proč je vše tak pomíjející na světě. Jak ráda bych byla u vás, vy srdeční lidé, ostala, ostala v těch horách, kde panuje krása a věčná mladost v přírodě a v lidech cnost, upřímnost a pravý neporušený cit. Osud jináče velí. Týž den v noci sedli jsme do pošty, rozloučili se srdečně se všemi a ujížděli k Vídni. Tam zdrželi jsme se ještě čtyři dni, v kterých se mi pošťěstilo Cyrila a Josefa aspoň potud smířiti, že mi slíbili se vzájemně nepronásledovati. Po železnici dostali jsme se dne 29. května do Brna a odtud do Prahy.

---

3. června 1841.

Opět jsem doma a samota jest mou společnicí. Ach moje duše nikdy posud nepocítila svou osamělost v té míře, jako dnes. Jak velice jest mi trudno; což nemám nikdy naleznouti poklidu? Od toho okamžení, co jsem do Prahy vkročila, všechny jasné myšlenky moje se rozprchly, a ten krátký čas blaženého žití jak by v mysli mé byl zahynul. Jak ráda bych zemřela — — avšak vytrvej, ubohé srdce, ty musíš vytrvati a nesmíš ustydnouti, neboť lehké jest odhoditi živobytí: ale vytrvati, vše obětovati jiným a státi pevně, toť úloha tvoje. A on bude tento boj také jednou skončen — — —

Sotva jsem zde několik dní a již pozoruju chladnost ke mně na tvářích všechněch. Nevím, proč tak

proti mně jednají, ale bolí mne to hluboce. Dnes dopoledne přijda ke mně Jan. počal mi výčitky činiti, že prý každého muže k sobě lákám, abych ctižádost svou ukonejšila, a se žádným upřímně to nesmýšlím. Přišel prý mne probudit z mých snů. Dojala mne slova jeho velmi, jak může někdo svou strašlivou vášní takto se nechati unesti? — Byla jsem zaražena s počátku, brzo však se vzpamatovavši chtěla jsem odejíti. Zastavil mi cestu i jak by beze smyslů zvolal: „Musíte mne slyšet!“ — Pocítila jsem outrpnost s jeho duševním stavem a hrdost moje ustoupila stranou. Počala jsem vyvinovati mu některé náhledy své o lásce duševní. o přátelství a slova moje ukonejšila jej. Odprošoval mne sice. avšak událostí tou postavila se hráz mezi nás. kterouž nikdo již odstraniti v stavu nebude. Kdo jednou se poddal takovému podezření a takto jednati mohl. nemůže nikdy již mé důvěry dosáhnouti. Což jest mé. po dlouhá leta kojené přesvědčení a cítění klam a šalba, což není místa již na světě pro vše obětující duševní lásku — což mi nikdo — nikdo nerozumí? — Ptala jsem se ho, zdaž opravdu myslí, že jsem se do oněch třiceti a několika mužův, jež jsem v Břetislavi seznala, zamilovala a oni do mne, proto že jsem jim při odjezdu ruku tiskla, aneb jsem se snad — ale bouří to ve mně, když na tak nerozumné řeči i jen myslím. Zdaliž já kdy chotí koho budu, ví jen dobrotivý bůh: cítím v sobě, že bych duši spřízněné v stavu byla vše, krom lásky k národu a vlasti, v oběť přinésti, avšak musil by to býti muž dle mých zásad, dle mého srdce.

Včera byla jsem v besedě i přivítali mne všichni radostně, ale i tam bylo mnoho zbytečných poklon, krásňounkářství a málo pravé srdečnosti. Slavoj pravil ke mně včera, že se bojí, bych celou ženskost neztratila. Co tím chtěl říci?

(Ludevít Štúr Bohuslavě Rajské.)

V Břetislavi, 16. června 1841.

Velectěná vlastenko! Srdečně potěšeni jsme byli zprávou, že jste šťastně do staré Prahy, v lůno domácích a milých ve zdraví dojeli, čímž jest doplněna míra radosti naší nad vámi. Přijměte ještě jednou vřelé díky od synův slovenských, že jste se tak laskavě k nám přivinuli. Vaše čilost a podílubravost ve věcech našich nám nikdy z paměti nevyjdou! V Tatrách vám kvetou, buďte jista, vděčné pomněnky. Škoda jen, přeškoda, že tak na krátko jste sem přijeli. Vy jste takořka jen ve větru vznesli se nad první pahory Tater velebných, kouknuli jste se na ně a na místo Nitry svaté a pak jste opět u větru zmizeli: nu ale bylo to utěšené divadlo! Zvěstuju vám, že jsme slovu dostáli. Dne 30. po poledni vybralo se hned as 60 našich jonáků na známý vám pahor, odkud vyhlídka ku svaté Nitře. My jsme s baronem z Ilirska a s některými ještě později asi v pět hodin na vrchu stanuli, kde od našich překvapeni jsme byli známou vám dumou. Náš Ilir byl silně dojat, tiskna mi v rozčílení ruku silnou pravicí svou. Jest hodný a statný jinoch. Se západem

slunce nechali jsme pahor a postavili se ještě níže, kdež četní Srbové připíjeli s našimi vám všem na zdraví: „Gospodićnu, rodoljubkinju iskrenu neka Bog poživi na mnogaja ljeta“ a pak šlo dlouho v zpěvu „Mnogaja ljeta“ a po jiných našich. Byla noc, kdy jsme se navrátili. Těší nás náramně, že jste vy také, jak jsme se umluvili, na Slovensko zpomenuli, vroucí vám díka! Ostává upřímným vaším ctitelem

Ludevít Štúr.

V Břetislavi, dne 26. června.

Velectěná slečno, ušlechtilá vlastenkyně! Váš list plný onoho něžného a šlechetného citu, který z jasných vašich slovanských očí září, přijal jsem a velice se radoval z toho, že jste laskavě na mne zpomenouti ráčila. Díky vám za to, díky vřelé! Jak ale srdce mé dojato bylo, když v drahém lístku vašem naleznul jsem tak velikéoučastenství ve věci milého kmene a otce mého, snadno sobě pomysliti můžete, pakli si srdce mé hořící láskou k rodině své vůbec představíte. Ujišťuju vás, že vděčnost má k vám hluboce v duši mé jest zakořeněna. Jak nám nekonečně milo, že si připomínáte hodiny strávené na břehu Dunajském častěji! Připomínejte sobě, byť i nic jiného nebylo, než první výjevy Tater a upřímnost naši k vám, která jistě veliká jest.

„Hodiny jsou a to nejšťastnější,
kde nám jeden kvítek v skrytosti
více spůsobuje radosti,
než křik a blesk světa nejhlučnější,“

myslíte s Kolárem, jehož že opětnè čtete velice nám potěšitelné jest. On vás jistě potěší, posilní, pozdvihne, on vás do říše skvělé, veliké uvede, a že vy do ní vejíti máte a můžete, ručí mi za to bližší poznání drahé osoby vaší. Holý jest zosobněná slovenská a může se říci slovanská duma, třebas on v národní spůsobè se neobjevil, kteráž vám snad překážky poněkud dělati může. Jest obtížná časomíra, ale vy baviti se budete na krásných myšlenkách jeho. Já budu za několik dní u něho, obejmu velebného pěvce vřele a duch můj odpočine a pobaví se na pronikavém výrazu postavy jeho. Od něho spěchati budu do domu otcovského k drahému otci, jehož věc, jak mi píše, ještě nerozhodnuta, a potěšiv a utvrdiv jej spěchám do Liptova k předrahému Hodžovi, jenž byv zde, nařídil mi, bych vám jeho úcty a srdečné pozdravení vzkázal. Jak si vás žádá poznati tento vzorný člověk a ke všemu připravený Slovan, skála, tichá bouře a skvělá duha Tater! Později jej obšírněji poznáte. Třebas jsme neprorazili dne 23. při volbách do sněmu, prorazíme jistě. My se tím másti nedáme ani jen nejméně! Ale vèc naše opět veliké pokroky učinila. Já sobě při výjevech takových v životu opětuju slova Puškýna: „Jestli život tebe oklame, nermuť, nehorši se; v den ponížení přemoziž se, den veselí, věř, přijde. Srdce v budoucnosti žije“. Pamatujte, šlechetná duše, na ta slova. Táhlo vás to do hor našich, píšete mi. O kéž byste byla mohla jíti a já sprovázeti vás. Aspoň jsem myslil, že do Modré půjdete. Jest tam mezi kolmými vrchy a hustými háji na příkrém pahoru

hrad, který jsem myslil že též navštívíme. Vyhlídka utěšená na Nitranské a první Trenčanské Tatry, ale bohužel, nebylo nám popřáno vás tam vésti. To byste byla viděla první velebnější scenu Tater — ale darmo, já již na to ani mysliti nechci. Žádáte mne, abych vám popsal svého otce. Skromnost má ustupuje před vaší žádostí, jíž nelze odepříti. Představte sobě muže střední, něco vyšší postavy, silného i svalitého těla, tváře podlouhlé, očí modrých, velikých a jasných, tahů přísnějších s výrazem smutku v tváři — toť jest otec můj. Máti má zpěvná, velice dobrá a prostá, zamyšlivá, srdečná. Tu máte, oč jste mne požádala. Já jim budu čísti váš list.

Vyřiďte, prosím vás, té naší Slovence mé pozdravení. Vy jste milostnou učitelkou její — o kéž byste byla všech Slovenek! Děkuju vám srdečně za poslanou báseň. Lístky do památníku, jež jste poslati ráčila, přinesou vám naši milí Hroboňovci, kteříž se vám se všemi jinými poroučejí. Neníť jich zde více již ode dvou týdnů. Jest tu jen našich nyní asi pět. Oni mne předešli. Kdykoli na cestě své uvidím Slovenku, žádati budu, aby duch váš v ni vstoupil a nadchnul ji. Přeje vám na všem se co nejlépe míti, jsem váš vroucí ctitel

Ludevít.

(Bohuslava Rajská doktoru A.)

2. listopadu 1841.

Drahý učiteli náš! Odpusťte, že jsem vás dnes o návštěvu prosila vzdor tomu že vím, jak mnoho na

práci máte. Vím však rovněž, že vám pokračování u vzdělávání našem na mysli a srdci leží, a proto jsme vše na tento den, co předchozí vašeho svátku, tak připravily, byste se o pokroku a přičinění našem sám přesvědčiti a výsledky svého účinkování spatřiti mohl. Kéž bychom mohly vroucí svá srdce před vámi otevříti, byste poznal, jak si vás každá z nás váží, jak každá jednání své dle pravidel vámi pronešených zaříditi se snaží a jak vám vděčnými jsme. Často mnohá z oněch procitlých se mi již svěřila, že od onoho času, co mezi námi žije, v každém ohledu lepší a dokonalejší se stala. Jak jest to se mnou, sám nejlépe víte. Bůh náš divotvorný žehnejž vás a dej vám zdraví a síly ku dokonání záměrův vašich. Co se nás týče, doufám, že vaše práce při žádné na zmar nepřijde, ale že zdárného užitku vlasti přinese. I mé touhy dávné po vychovávání dítek a děvčat se k svému vyplnění blíží, i mně otevírá se jasná budoucnost, kdež mi popřáno bude v duchu našem účinkovati. Předešlý týden byl zde páter V. a žádal mne, zdaliž bych se nechtěla uvázati ve vychování a cvičení mladého děvčete z venkova, kteréž by rodiče mé péči úplně ponechali. Podobných nabídnutí jsem již více obdržela i doufám, že budoucí jaro započíti moci budu. Až jen první základ položen bude, pak vše již snáze půjde a bůh přičinění mému požehná. Touha má jest opravdová a vůle pevná. Za rok! — za rok doufám již lepších důkazův svého přičinění podati. Nechať jakkoliv se děje, vždy vás vroucně žádám, byste ostal mi rádcem a pravým přítelem.

Bohuslava.

V prosinci r. 1841.

Srdečně milovaný učiteli náš! Váš list mne v každém ohledu velmi potěšil. O bůh žehná a sílí ty, kteří věrně pracují! — Netušila jsem ani, že tak daleko jste s naším nadějeplným Budčem*) dospěl a nemohu Vám ani popsati onen cit, kterýž se mne zmocní, kdykolivěk pomním na veškeré vaše snažení a přičinění při stavění Budče. Vy tak velice předstihnete ony, kteří nerozumějíce vašemu jednání, co slepci o barvách mluví. Který z nich ukázal tuto vytrvalost, tuto neohroženost a přece tuto skromnost! Odpusťte opravdovému citu mému, že tak píšu: ne z lichocení, jež vím že vy nemilujete, se tak děje. Divní to lidé! myslí, že podezříváním a urážkami svůj celý obsáhlý rozum ukáží, a předce, nevědouce co činí, snižují se sami k zemi. Avšak nerušme vzpomínkami na ně milé chvíle našeho rozhovoru. Chci vám dáti zprávu o některých našich milých duších. R**ova není tak příliš zle v tom, jak se domníváte. Ovšem musí se živiti ruční prací, jest však při tom od tety své podporována. Stranu divavadla — buďte beze vší starosti, ptala se vás pouze proto, aby vašeho mínění o umění dramatickém zvěděla. Ona jest statné a velmi dobrosrdečné děvče a možno mnoho od ní očekávati. H*ova již kde možno pusobí a chodí s námi do školky k panu Bačkorovi. Má již některé dobré překlady kněh připraveny. Mám-li pravdu říci, jest mně Miroslava nejbližší ze všech, jest

*) Viz paměť o Budči ku konci prvního dílu.

velmi dobře vychována a prosta všech předsudků, nahlíží jasně povinnosti své k vlasti a člověčenstvu a jsem jista, že, čím dále ve směru nynějším pokračovati bude, přednější místo zaujme v pohlaví našem. Děkuju vám srdečně za vaši starostlivost o mne, jest mi důkazem vašeho vroucího přátelství. Ale posud mé srdce ničeho neříká: čehož bych si také více přáti měla? — Žiju volně a spokojeně, život tvořím sobě dle vůle své; mám vroucí přátelské duše, kteréž mi rozumějí; dítky mých sester mne vroucně milují — čeho tedy více třeba? Myslíte, že bych, vdaná jsouc, tak svobodně jednati mohla? Nikoliv, a kdyby i veškeré toto vylíčené mé štěstí vymizeti mělo, věřte, že bych předce zcela nešťastna nebyla. Důvěřuju se tak v sebe, neboť pak by se teprvé dokázati musilo, zdali zásady moje života schopny a v skutku důstojny jsou. V neštěstí dokázati třeba, zdaliž kdo porozuměl životním úlohám svým. Upřímně musím se vám vyznati, že často přeceněna bývám, vždy najdou se ochotní přátelé, kteříž mnohé za bůh ví jakou zásluhu vyhlašují, co pouze na přirozené povaze založeno jest. Jestli kdy voliti budu, pak zasnoubení moje s vyhlídkou na větší obor účinkování spojeno byti musí. Jináče nemohu jednati, v poměrech nynějších není mi možno žíti jedinému člověku, pokud mám proti celku svaté povinnosti. Nebyla bych ani o sobě tak mnoho napsala, ale starost vaše o mne přinutila mne k tomu. Buďtež ubezpečen, že pokud nevychovaných dětí na světě stává, nikdy nešťastná (ve smyslu vámi naznačeném) nebude

Bohuslava.

1842.

Z listin, kteréž jsme na tomto místě uveřejnili, jasně na světlo a jako v popředí vystupuje přátelský a srdečný poměr Slovákův k Čechům. Vzájemnými návštěvami a dopisy seznamovali se přední mužové obou ratolestí blížeji, sdělovali své boly i tužby, vyměňovali náhledy svoje a pracovali za jedním a tímže cílem — za vymaněním národa svého z duševní poroby. Vlivu, jakéhož tehdy vzmáhající se na Slovensku jak v literatuře tak i v životě politickém činnost na probuzení národní v Čechách měla, nelze lehko sobě vážiti i bylo by přáti, aby v čas vzájemné tyto styky kompetentním perem objasněny a šířeji vypsány byly. Snad by se v starých těchto upomínkách nalezly základy bližšího poznání a opětného dorozumění se mezi dvěma rozvaděnými rodnými bratry, kteří dnes i co do jazyka a literatury i co do cílův politických na rozličných se nalezají cestách a to k obapolné škodě. Bylo-li působení ze Slovenska, kdež volnější vzduch vládl a zotročilost a šosácká znemravnělost nebyla nikdy všechny mysle opanovala, kdež nebyla pronikla všechny společenské vrstvy urážlivá neváżnost k přirozenému jazyku v té míře jako v Čechách, a kdež konečně ryzost a čistota

řeči v plnéni ostávala právu; bylo-li, pravíme, toto působení mocným na národní probuzení v Čechách, tož neméně zajisté den ode dne utěšeněji se vyvinovavší literární poměry české mocné podpory dodávaly vlasteneckým snahám na Slovensku. Rok co rok valný počet studujících slovenských na vysokých školách Pražských se vzdělával, a byv rád vídán a uváděn do rodinných společností českých, v nich teprvé pravého vlasteneckého ducha nabýval. Možno říci, že větší část buditelův lidu slovenského v tehdejších letech v Praze za účelem vzdělání vědeckého nějaký čas meškala, s poměry českými se seznamovala, s předními spisovateli českými v přátelských poměrech stála a národní uvědomění z Prahy do své vlasti na vzájem přenášela. V době té bylo několik rodinných společností, v jejichžto besedách soukromých skoro veškerý tehdejší národní život v Praze se soustřeďoval. Kdožkolivěk z čelnějších osobností z jiných slovanských zemí do Prahy přišel, byl ve společnosti ty uváděn a každému zajisté v milé upomínce zůstaly besedy české. O důležitosti a mocném účinku takových schůzek na veškerý vývin a pokrok v literatuře české na jiném místě již promluveno bylo. I listy, jež níželi uveřejníme, doklady k slovům našim podají.

O prázdninách r. 1841 více mladíků slovenských do Prahy přijelo a mnozí z nich ve studiích svých v Praze pokračovali. Mezi těmito byl nadšený mladík a později i spisovatel Samoslav H*, kterýž po půl roce z Prahy na studia do Hally se odebral. Jaký účinek

na něho pobyt v Praze měl, seznáváme z některých dopisův jeho k slečně Rajské, jež po řadě a ve spojení s ostatními pozůstalými listy uveřejníme.

V Halle, dne 26. dubna.

Velectěná vlastenko a sestro! Račtež mi laskavě prominouti, že vás tak důvěrným jmenem oslovuji: — jsem Slovák a hájím právo obyčejů slovenských. Zvláště pak nyní mně vzdálenému od svatých Tater, vzdálenému od Slovanstva jest každá upomínka na život národní dvojnásobně sladká a dotýká se hlubiny duše mé.

„Luba ojczyzno moja! ty jesteś jak zdrowie;
ile cie trzeba cenić, ten tylko się dowie,
kto cie stracil.“ *)

I já jsem ztratil domov svůj na dlouhý čas, ztratil jsem jej třikráte na cestě své do Německa. Liptov, Břetislav, Praha! To jsou ona místa domovu mého, místa duši mé svatá, věčně drahá. Rozum sice při této ztrátě nalezá sám v sobě uspokojení, nalezá nekonečnou náhradu v tom, že na zemi hrdinsky padlých, v samém zápasu smrti bohatýrských národův slovanských skoumati může ducha světohistorického, aby jej do srdce Slovanstva, do Tater přelíval; avšak slovanské srdce jsouc i poslušno rozumu, nedá se mu docela zničiti, ač souhlasí s rozumem, podržuje přece práva svého, vine se ku sladkým upomínkám, zosobňuje

---

*) Počátek slavného poematu Mickiewicze „Pan Tadeusz“ znějící v překladu: „Litvo, otčino moje! ty jsi jako zdraví, jak vysoce třeba si tě vážiti, doví se toliko ten, kdo tě ztratil.“

myšlenky, tuší budoucnost a tím vším jest rozumu unavenému útočištěm a zotavením, hloubajícímu pochodní a letícímu křídlem. Orel vznášev se nad oblaky spouští se na skály rodinné — jak blaze duchu z pouhé odtaženosti vrátiti se v lůno srdce, v lůno sladkých památek a tušení! Jak blaze vylíti duši svou v duši spřízněnou, která jí rozumí, která ji oceniti zná!

Ještě posud se živě zrcadlejí v duši mé ty krásné obrazy svaté Prahy naší, které jsem očima spatřil, ty blažené hodiny, které jsem v kole soucitných duší přežil, ty utěšené sny které jsem na březích stříbropěné Vltavy síval! Posud před očima duše stojí mi nevyrovnatelný výhled na Prahu z Petřína. Po boku vašem, sestro velectěná, stál jsem jak socha z mramoru; od kaplice za námi stojící nesly se hlasy modlitby urážlivé, ale z hlubiny duše plynoucí — pod námi široko daleko táhnou se v lehké mlze tisíceré střechy, jako vlny moře červeného, nad nimižto ze všech stran se vznášejí velebné chrámy a černé končité věže jako stověké skály nad moře hladinou — prostředkem táhne se Vltava šumná jako zrcadlo z ocele a jako chmury leží na ní mosty ohromné. Jaký anděl v stavu to opěvat? V pohledu tom duše zapomněla na sebe a v pocitu slávy zahaslé jako dým v povětří se rozplynula. Zpamatovav se mimovolně, promluvil jsem v hlubinách duše slovy Kollárovými:

Tožť jest ona veleslavná Praha,
ty zdi, věže, chrámy obrovské,
ono město Čechův královské,
krásné jako Slávy dcera drahá.

Tam ten jest hrob Otokára, Braha,
Vojtěcha a Vlasty rekovské,
tu most, dílo Karla mistrovské,
na němž pěla Muza z Budče nahá.
Už Tvé berly zlatolesklé zhasly,
a meč tupne při své štěrbině,
před nímž Tatry, Balt i Řím se třásly.
Přece věčným Slávy budeš chrámem,
pěknobělá Němcův sokyně,
zvítězivši v přemožení samém!

A nyní, kdež obraz ten utěšený v duši své obnovuju, mimovolně velesmutnými zvuky písně Nitranské o Praze si dumám:

Praho milá, Praho, česká naše máti,
co na tě pohlednu, musím zaplakati.
Praho, milá Praho, kněžno staroslavná,
kam se rozplynula sláva tvoje dávná?
Ty jsi byla někdy všechněch krajin hlava,
v kterých teče Labe, Dunaj a Morava.
Ty jsi byla sídlo krále Poděbrada,
jemuž vlast milejší, nežli světovláda.
Ty jsi byla chrámem učení Husova,
když tu našim otcům hlásal boží slova.
V tobě spočívají českých hrdin kosti,
z nichžto nová sláva zkvete v budoucnosti!

Ještě posud nalezám se u Staňkův v upřímném kole vlastencův našich a těším se drahými jejich tvářemi; ještě posud pronikají duši mou tóny z klavíru vámi vykouzlené a každé zpěvu pohnutí čítám ve tváři vaší, jako v zrcadle čistém. Avšak se sladkými zvuky uplynuly chvíle blažené, v dálnou cizinu zanesla mne tužba neukojitelná — do vlasti drahé popřáno přece zaletat

v písni a v rozpomenutí, popřáno písmem se smlouvati s dušemi spřízněnými. Popřejtež i vy, sestro velectěná, té radosti, abych s vámi častěji rozmlouvati mohl. Do návratu mého do Prahy posud ještě daleko, abych tedy mezi Němci oněměti a jako ryba bez vody duši vypustiti nemusil, všecky známé písně si spisuju. Ze všech nářečí slovanských mám jich několik, jenom ruské mi téměř docela scházejí. Nevázaná, bujará síla písně Maloruské v Praze slyšené mne hluboce dojala, prosím vás upřímně, račtež mi ji i s nápěvem v listě zaslati. Neznám, jak se začíná, pamatuju se však na slova bohatýrská s orlem Ukrajinským nad širým světem letící: „Ptakom stat sia z čelovika, bo rodil sia na stepach“. Kromě toho vím, že každá sloka dokončuje se slovy „hurrá ha! na vraha!“ Zpíval ji Pr. Koubek a slyšel jsem ji také od p. Riegra: možno, že vám také známa bude. P. Žaškovský, jehožto bratrsky pozdravuji, bude snad tak dobrý, že mi nápěv k písni té napíše. Mezitím jsem již tolik napsal, že skončiti musím, abych se vám nestal obtížným. Odpusťte! Psal jsem o věcech, které v srdci mém konce nemají. Bůh vás žehnej, sestro velectěná, a matku Prahu obživuj! Váš vřelý ctitel a bratr

Samoslav.

Známá nám již společnost dívek českých po celý rok 1842 v pohostinném domě p. dr. Friče se scházejíc, ve svých přednáškách pilně pokračovala a nalezala v lidumilné a vlastenecké choti jeho, paní Johanně Fričové

svou podporu i záštitu. Již z předešlých listův seznali jsme, že jednotlivé dámy se v překládání spisův německých a francouzských pokusily, hlavní však a větší společnou prací této společnosti stalo se sestavování naučného slovníku, kterýž tiskem pro nepříznivé poměry nevyšel. Asi po tři leta rozdělovaly sobě vlastenecké slečny jednotlivé články a spracovavše je samostatně, ve schůzích pak je předčítaly, při čemž někteří pánové ochotně korrektorství zastávali. Tak materiálu hojně sebráno a spracováno bylo a práce taková k všestrannému vzdělání dám zajisté nemálo přispěla, byť i v rukou kompetentních nebyla bývala a účele se byla minula.

(Doktor A* Bohuslavě Rajské.)

1842 dne 6. června.

Předrahá slečno Bohuslavo! Tuto odesílám vám pro dámy jistou částku do našeho slovníka, hezký to bude ovšem přibytek, než nesmíte to, drahá slečno, považovati za hotové, nýbrž za materiál, jejž jsem zde a onde sesbíral a přepisovati dal. Zde i onde jsem již lecos sám přidal, jelikož ale i vy čtete, sbíráte i vlastenecké články sama některé jste mi poslala, tedy vám tyto věci zasýlám, abyste připsala odkud co víte, co by scházelo. Ať že již jest to v pořádku neb ne, tak to dejte pak naší Anně, pak slečně Růžičkové, každá ať to projde a přidá, třeba jen opíše, pak se to zase vezme do práce a učiním z toho celek zajisté do-

brý a pro celý slovník schopný. Prosím, abyste se nad mnohým nehoršila, mnohé jest slabé a jen ne celý materiál. Zatím s bohem. Váš

Slavoj.

V červnu 1842.

Předrahá slečno! Četl jsem list slečny Lehocké a těším se velice z té krásnodušné Slovenky, kéž by jen i čerpati věděla, co by čerpati mohla ze svých okolnin pro náš Všenaučník zamýšlený. Vždyť ty Tatry a Matry jsou kolébkou všech srdcí slávských a plny samých překvapujících krásot přírodních i národních. V tatranské domácnosti jest jako všudy v šťastné domácnosti utěšeno, ticho, ačkoliv Maďaré nyní burcují a hulákají. Popis Tater, Křiváně, morských ok, Králové hole, Nitry, Váhu, Hrona, Tisy, Muraně, pak povídek o Tatoši, Mátoře, Strygě, Dordě, o rusalkách, zmeku atd., pak o národních hrách, popsání Nitry, Břetislavi, Šťavnice, Košic atd.; zkrátka z národopisu vše a vše by nám velice vítáno bylo v kvetoucím slohu pro jaré Vlasty a Tetky, Vandy a Dubravky. Sama hleďte její silnější strany vyzkoušeti a brzo spatříte, co unésti může a seč bude. Pište jí jen a hlásejte boží naše požehnání srdcím vám spřízněným. Vám vždy oddaný

Slavoj.

1842 dne 13. června.

Drahý učiteli náš! Jak velice jsme vás v našem včerejším shromáždění pohřešily! Anastasiu, kterouž

jste nám poslal, jsme četly, ale není v této knize spůsob vašeho přednášení. Většina čtenářův sice obdivuje tento spis, ale mně se zdá, že jest v něm nahromaděno množství frází a slov a pod těmi myšlenka zahrabána, tak že bychom, chtějíce tomu rozuměti, studovati jej musili. Tuť teprvé to pocituje a zřetelněji to poznáváme, čím nám jest vaše živé slovo! — Slečna H*ova vám opět překlad posýlá, žádajíc za přehlídnutí. - Rezynka L**ova k svému překladu článku „panna" něco připsala, i to laskavě projděte a jí své mínění projevte. Za vaše příspěvky do našeho lexikonu srdečně děkujeme — jak mnoho vy pro nás činíte! Je-li vám možno, drahý učiteli, tedy pošlete mi následující archy z logiky, já je opíšu a dám je pak těm druhým věrným duším. Všemohoucí vás opatruj a dej mně sílu, bych v pravdě zasluhovala slouti sestrou vaší a věrnou Slavinkou

Bohuslavou.

---

18. června 1842.

Drahá slečno! - Jakou to mám radost z tolikera korrektur! hned si sednu a začnu zase dále korrigovat. Slyšel jsem od J*, jak o váš svátek vás ty slečny poctily, mne to velice těší. Bože drahý! to jest pro mne velikou radostí, když se vás, drahé sestry, již u vezdejším světě tak čistě a tak krásně milovati vidím. Vy to dobře v srdci svém cítíte a doufám, budeme-li v duchu stejném pokračovati, že bůh ještě vždy větších radostí a výjevů upřímnosti nám podá. Jak sama vidíte, ženštiny naší předrahé vlasti krásná a úrodná

jsou role, v něž když se ušlechtěné ovoce sází, všecko se stonásobně daří a odměňuje. Již vás, milované duše, jen ještě třikráte uhlídám, pak ale skončím pro letošek, tuze nyní mně potřebí toho času a beztoho již jen v Juli osmkráte bychom se sejíti měli. Bůh mně propůjčí své pomoci, abych to vše vyvedl. Již zase nové duše mně poslal, tu Zdekaura, tam Vehli-ho, Rohana, Veitha, Mudrocha, a hle tak bůh sám rozšiřuje okres přátel mojich, aneb raději bych k vaší duši řekl: slavínských a slavitelských. Bohuslavo, vy dcero slavínská! ve vás mnohou naději skládám a srdečně rád vás okrášlenu vidím od sester vašich; ve snách aneb raději v obrazotvornosti vidím vás na vaše jmenoviny, jak ty dívky vás zdobí a krášlí. Buďte napořáde tím, čím jste jim posud byla, a vašeho srdce úsilovnost nevymaže žádný věk. Z jednání vašeho dobře poznávám, že i vy jste porozuměla, že doby naše ty pravé jsou a ty trefné, kde nové zušlechtění vlasti naší a člověčenstvu nastává. To poznati jest veliké dobrodiní nebes, i mně tak bůh ukazuje cestu a věřiti se musí ouplnou a nejhlubší vírou, má-li z věci co býti.

Bůh vás silni a miluj, má duše dobrá a hodná.

Slavoj.

---

24. července 1842.

Předrahá, věčně ctěná Bohuslavo! Tak již vesele zjitra stavěti *) začneme! Jak mne to těší, nemohu vám

---

*) Rozuměno budiž: stavěti Budeč, o čemž níželi zpráva podána bude.

říci, již nás bůh vyslyšel, ač na vlásku posud vždy visel osud náš. As za 14 dní pojedeme do Plzně staběti druhý Budeč: nevím, zdali jsem to již vaší duši svěřil, že dvě místa k stavbě, zahradu i domek zbouratelný s placem nárožním jsme koupili pro Budeč plzeňský. Z Klatov máme dostati půjčkou 10.000 zl. stříbra, to by byla dobrá věc, a již i tam radní Jelínek vyhlídá pro Budeč místo se zahradou. Za tři měsíce budeme v Praze hotovi a já v bytu svém již dám výpověď, abych na zimu se stěhoval. O svatbě mojí s B*ou není ještě řeči, leč až by nějaký další čas trval seminář učitelský, školka pro dítky a řemeslní školy a já tak obživu měl. Čas sám nejlépe mi udá, aby v slušnosti se to státi mohlo. Vy zajisté, drahá slečno, spíše o tom zvíte nežli svět jiný. Bodjanský pojede již pryč, prosím proste, aby na vás, drahé duše, nezapomněl. Zatím s bohem. Váš vroucí přítel a bratr

Slavoj.

O prázdninách téhož roku jela sl. Rajská s rodinou Krčmářovic do severních Čech a navštívila pana faráře Vinařického na Kováni. Píšeť o tom p. farář do Prahy dne 17. srpna: „V neděli pobyli u nás Krčmářovic s vaší rozmilou Antonií a slečnou M*ovou. Vyráželi jsme se, jak možná na Kováni, odpoledne putovali jsme k Hrádku, pro veliké parno jsme ale se jen ode stráně Spikalské naň podívali.“ Na Kováni došlo sl. Rajskou toto zajímavé přátelské psaní:

Praha, 15. srpna 1842.

Ctěná slečno! Není všecko můrou, co se můrou zdá, anebo naopak. Lidé lecos žertem za můru pokládají, kde věru žertu není. Já byl dnes ve škole — ve škole u sv. Štěpána. Šel jsem tam s dobrou myslí, ale odcházel jsem s takovou můrou, že jsem ji měl co nést. Bože na nebesích! to je škola, na níž první učitel je nejlepší učitel mezi učiteli farními. Já tu bídu již dávno znám, že jsem ji ale na své oči již dávno neviděl, skoro jsem na ni zapomněl. Dnes jsem ji zas viděl tu neřest, která může člověka tak rozjitřit, že by nebylo divu, kdyby na tom místě zvolal: Nechte toho, lidé! Vy svým namáháním přivádíte sebe i své svěřence do horoucího pekla, do temností, kteréž zaháněl učitel Nazaretský, jehož za boha vyhlašujete. Rouhání je strašné každé slovo vaše, vy boha poklonami odbýváte, ďáblu ale zcela službu svou zasvěcujete. „Vy tu nejvznešenější královnu se stolce svatého taháte, číníce z ní tu nejsprostší děvku.“

Co z našeho nejdražšího pokladu učinili! K čemu tu dívku nejspanilejší, naši tisíci lety chovanou mluvu obrátili! Ona je otrokyní v Němcích! O že tak říci musím, o kéž by to byla nejohavnější lež, co jsem teď pověděl! Žel se bohu, že to pravda!

Aj ty slunce, aj slunečko!
Čemu ty svietiš na ny,
na biedné ludi? — —
— — — — —
Dlúhým tahem Němci tahú
v naše krajiny — — —
— — — — —

*

Dajte, nebožátka. dajte,
striebro, zlato, zbožice — —

A když to dáte, oni vám ještě ten trošek rozumu poberou. Co my se nebozí napachtíme, abychom někde nějakou zbloudilou duši na pravou cestu uvedli, a ti tam s namaháním největším rozplašují stádo, které by tak rádo za námi šlo. Zkrátka vězte: Jestli že se někde v Praze trochu co v češtině dělá, tedy se to stává jen proto, aby dítky snáze německy se naučily. Jak se jen trochu dále přijde, adjé — pá, češtinko, teď vandruj dále. Budem-li tě někdy potřebovat, však my si na tebe zavoláme. Než nehoršte se na učitele, nedělejte jim křivdu! Otrok musí činit, co mu pán káže, sic bude bit, nebo i zabit. Jen ať se učitel opováží moudře učiti, bude míti brzo prázdnou školu. Co tomu říkáte? Já bych nemohl být učitelem, kdyby mi zlato sypali, neřku-li abych při tom ještě nouzi třel.

Až potud jsem psal včera. Dobré jitro! Máme tady dva Ilyry V* a M* a jednoho Moravana. Včera jsme jim na Petříně celý večer zpívali. Já zpíval od srdce, ale nejsrdečněji přece, když přišlo: Ach není, tu není —

Při tom mně ještě jiné napadly, ačkoliv se nezpívaly, jako:

Na krátce, na dlouze nic mě netěší,
když ona tu není má nejmilejší;
kdyby tu byla a mě těšila,
snadno by mé srdce obveselila.

Potom: Zaplakáše, zakukáše (to jsem to hezky spletl). Kak by mi tu těžko bylo, bych vždy sám tak seděl.

Ještě: Proč tu holoubek smutně vrkává?
časte ve koutku sám posedává?

Ale odpusťte tomu žvastání, vždyť je to srdečné a vaše přísnost přece srdečnost miluje. Ale má nejváženější školačko, já ještě dosud žádnou na místě vás nenavštívil. Také jsem ještě, co jste pryč, žádnou neviděl, nežli H*ovou, která se ptala, co píšete. To bylo včera ráno, kde jsem ještě nevěděl, zdaliž jste psala. Proto jsem řekl: „Dosavad nic.“ A ona řekla: „To je bezbožná!“ Vidíte, já jsem si také myslil, že jste bezbožná, že tak dlouho nepíšete. Teď jsem ale rád, když vím, že jste zdráva a že se vám tam líbí. Tak mi aspoň p. D* řekl a ten nelže. Jestli to ale pravda, že také nějaké pozdravení pro mne tam bylo? I ovšem že to pravda.

Německo-ilyrský slovník již je na cestě do Prahy. Však my ty Němcoliby, ty zmatené hlavy přece přečkáme, já se ovšem ještě několikráte pozlobím, ale to nic nedělá. Není to vlastně zlost, je to jen svaté rozhorlení a toho se ani Nazaretský nezdržel. Já bych byl ty chlapíky vousaté rád viděl, když je z chrámu honil. Však je naši také někdy poženou, nenechají-li toho duchovního čachru. Však je Žid a Němec všecko jedno. S bohem, já jsem váš

Franta Šumavský.

(2. Slovák Samoslav H* slečně Rajské.)

V Dobrohoře, dne 27. srpna 1842.

Velectěná vlastenko a sestro slovanská! V posledním poslaném psaní žádal jsem si pokutu za dlouhé

mlčení a jiné hříchy své. Ta však ještě nepřišla a já jsem přinucen znovu o ni prositi: neboť opět vyznati musím, že hříšník jen v pokutě nachází útěchu a uspokojení. Jak před tím tak i nyní posílám prosbu svou v té naději, že mi konečně zasvitne hvězda trestu vítaná! Jsem přesvědčen, že nejen má prosba, než i doručitel její pan B*, ačkoliv touží viděti dýmy nad krásnou otčinou k nebi se vinoucí — vděčně přece zastaví se nad stříbropěnnou Vltavou a podumá o dřímající slávě v lůně matky staroslavné. Já mezitím na prosaických Pruska pustinách vědou, vzpomněním a nadějí se potěším. Avšak i zdejší kraje nejsou Slovanu docela pusté a nevýznamné, i zde šumí smutná Sála dumu o zahaslých národech a na tichém pobřeží jejím nejeden cit, nejedna myšlenka duší mou probleskuje. Jsou to ony Slovanům i Němcům věčně památné kraje, na nichžto Germani s křížem v ruce pohanské předky naše do prachu pošlapali, duchem Luthera slávu reformace Čechům i Slovanstvu vyrvali, duchem Schillera, Götheho, Herdera, Hegela atd. berlu vědeckou nade světem zdvihli — až konečně ze zbořenin hradů slovanských, jako anděl pomsty smířlivé, vykvetla Slávy Dcera a kouzelným zpěvem vábí ducha světa na Tatry, na jarý, mladický, velkolepý východ slovanský ..... A která duše slovanská by nezatoužila se Slávy Dcerou tu blaženou budoucnost připravovati?

„Kdyby mi hlasu andělé půjčili,
písně mé nebe k Tatrám by zvábily;
avšak hlasy mé jsou jen duše stíny,
a nedostihnou odvěčné viditelné — — —“

V tom však již leží nevýslovná útěcha a blaho naše, že nám volno tak vznešená míti předsevzetí, že nám volno v nadšení patřiti v ony kraje budoucí slávy — a nade všecko v tom, že již máme vůkol sebe duše zbožné, které to za pouhé mámení obraznosti nedrží a s námi soucítiti znají. Přijmětež srdečné díky, drahá sestro, za laskavé dovolení s vámi písemně se smlouvati. Já práva svého budu svědomitě užívati, nyní však se z větší částky spouštím na drahého přítele svého, který v tom velké potěšení nalezne, bude-li moci ze zdejšího života něco zajímavého vám sděliti.

Váš Samoslav.

3.

V Dobrohoře, dne 20. září 1842.

Velectěná vlastenko a sestro slovanská! Již třetího bratra vyprovázím s vřelými tužbami a blahoslovy na východ slovanský do lůna Tatry mateřského a srdce mi nedopouští zapomínati i na druhou matku naši — na Prahu, byť i Praha na mne zapomínala. Avšak nesmím zoufati, ale trpělivě očekávati trestu a kázně dvakráte žádaných.

Nemohu vám vypsati, drahá sestro, nynější stav svůj a na dvě strany roztrženou duši svou. Z jedné strany tak toužím již něco jistého zvěděti o mladém, první krok do života učinivším národu svém, tak toužím státi se účastným boje ohromného, který mu nastává, že se slzami se loučiti musím s bratry, kteří vzdechům matky slovenské naslouchati mohou: z jiné

strany tak mne váže povinnost a vlastní tužba duše ku hrobům a mohylám květem ducha zakvětlým — že mi bolestné bude rozloučení. Ostatně život a zkušenost německá nemá pro mne žádného půvabu, ba hrozím se nad ní, že tak hluboká jest propast mezi ní a vědou, hrozím se nad ní, že duch božský musí často přebývati v chlívě nemravnosti a neštěstí, aneb aspoň v nevkusném, sobě nepřiměřeném chrámě. Na velkolepém východě slovanském, dá Bůh! že velebnější chrámy ducha se zdvihnou — nebo čas jest člověku býti celým úplným člověkem. Dovolíte-li, sestro velectěná, budoucně vám odlesk nynější duše své v básních na mohylách otců vykvetlých sdělím k posouzení. Nemějtež mi za zlé, že jednám tak otevřeně. Bůh vás žehnej.

Váš bratr

Samoslav.

(Ze zápisek slečny Rajské.)

16. října 1842.

Bylo mi popřáno opět o jeden krok blíže k záměrům svým přistoupiti. Dověděla jsem se, že každá dívka, kteráž ústav nějaký založiti chce, prvé jeden kurs na vzorné škole pro učitelky slyšeti a pak zkoušeti se dáti musí. Šla jsem tudíž na zkoušku některých se připravujících dívek a spozorovala jsem, že bych se svými vědomostmi rovněž zkoušku takovou podniknouti mohla. Ujednala jsem to ještě s některými, že budeme společně choditi do kursu a šly jsme ohledně přijímací zkoušky ke

kanovníkovi R*, který nás vlídně přijav, na ředitele školy odkázal. Ředitel ustanovil nám ihned na druhý den hodinu ke zkoušce a my jely rychle domů a učily se dlouho do noci. Druhý den s tlukoucím srdcem jsme se ke zkoušce ubíraly, po zkoušce však ředitel ukázal nám naše třídy, a ejhle, samé „sehr gut“ se na nás usmály. V pátek na to, dne 14tého října jsme písemní, tak zvanou „antrittsprüfung“ odbývaly a po skončené zkoušce pan kanovník R* ve slavné řeči nám důležitost našeho povolání vykládal, oznámiv nám to nejdůležitější, že jsme přijaty. Posluchaček jest dva a dvacet a jest nám volno, v které třídě chceme přednášky poslouchati. Asi za týden počnou paedagogické přednášky naše. Kéž by byl konec tak dobrý, jako začátek.

Třetího prosince vyučovaly jsme s H*ovou poprvé dobropísemnosti. Učitelka K*ova se vyjádřila, že H*ova co horlivá a rázná učitelka, já co dobrá poučující matička jsme sobě počínaly. Kéž by úsudek její byl pravdivý, kéž by dítky ve mně vždy jen matku poznávaly a nikdy učitelku!

1843.

(4. Samoslav H. slečně Rajské.)

V Dobrohoře, dne 4. ledna 1843.

Velectěná vlastenko a sestró slovanská! Ještě posud žijí v duši mé slova plná potěšení, jimižto v posledním listu*) svém na duvěrné stížnosti mé tak sestersky a laskavě odpovídáte: ještě posud mimovolně si na ně zpomínati musím, ne snad proto, že bych sám v sobě nenacházel uspokojení, ale že i má duše jako každá jiná zdvojuje se v pocitu vlastní útěchy, když okem v nebe upřeným nalezne hvězdu, anať soucitnou září útěchou. Přijmětež opětné díky, drahá sestro, za upřímné potěšení a napomenutí a odpusťte duvěrnému bratru, že vás nemístnou žalobou svojí obtěžoval a čistý blankyt souhlasné duše kaliti se opovážil. Není divu, že na zemi odrodilé, na mohylách otcův padlých v urputném boji s duchem cizím tesknota mne časem obkličuje a to tím více, že moje věčně drahá ale všemi stoletími pohaněná otčina i nyní ještě, když by se před sestrami slovanskými z tisícileté nedbalosti ospravedlniti

*) Vzájemných listův slečny Rajské nebylo možno bohužel se doptati.

měla, na vlastní půdě své v porobě egyptské věží a hordami divochů sevřena božský plamen v sobě dusiti musí. Nemohu se zdržeti, zde vám, sestro drahá, sděliti několik slov spanilomyslné vlastenky slovenské Johanny Lehocké, jimižto v posledním dopisu svém k nám horlí nad nynějším stavem Slovenska: „— půlnoc se blíží, půlnoc hrozná, tmavá — blesky se křižují nad našimi hlavami; ale nikdo není, jenž by řekl: „„Staň se světlo! blesk a hrom utichněte!““ Vy bolestite tam nad zahaslou slávou dávných Sorbův a smutná Sála vděčně přijímá vaše slzy mísíc je se svými mútnými vlnami: ale jak že budete bolestniti vrátíce se pode Tatru svatou, anť tu váš nadějný květ, který jste při odchodu v nejkrásnějším puku nechali, rozdrcený, rozšlapaný od vrahů naleznete. Ba ani není k pochopení, jak ti nelidé usilují nás ze všeho oloupiti, jim není nic svatého, oni ruší jak zákon svatý přírody, tak i náboženský — oni usilují Slovákův docela z historie vymazati. A tak plyne rok za rokem, století za stoletím, kde Slované buď od jiných hubeni, buď sami mezi sebou se hubíce k vyššímu životu vyšinouti se nemohou. Kdyby mne neposilňoval u víře ten hlas vnitřní do budoucnosti patřící, který i vás při spatření zapadajícího slunce nad velebnou Prahou potěšil, jistě bych myslila, že teď dobíjí poslední hodina Slovákům. Však mne naděje ještě neopustila, já věřím pevně, že když se již duch muj skvíti bude ve věčném světle, to světlo sestoupí na zem nízkou, prolomí hrobku a oživí mou mrtvolu na okamžik, aby se těšila ze slávy Slovanův.“

Slov těchto tím ochotněji opakuju, že vám poskytnou příležitost nahlednouti do duše spřízněné, do duše drahé sestry své pod Tatrami: tím ochotněji, že věčně vítěznou víru ducha tak silně hlásají, která konečně i na Slovensku našem rozmetá všechny hráze a po tisíc let duseným zableskne plamenem, při němžto se poznají bratři a sestry naše po světovládných končinách. Sestro bohatýrská! Vy tam nad Labem šedým a nad Vltavou stříbropěnnou každou horu a každou dolinu posvětili jste slavnými činy a ukázali Evropě, co může býti ze Slovanstva, když v jednom pocitu slávy zestonásobněné síly jeho vzplanou. Vy jste dali heslo k novému životu a přivinuli chudé syny Tatry k srdci rozčilenému — čím se my, v dějepise nikdy ještě nevystoupivší, staneme hodnými takového bratrství?! Zvolati musím s Mojžíšem naším Kolárem:

„Volím chudou směs a mrákotu,
aby svět byl, kde nic před tím vládlo.“

zvolati musíme jmenem celého Slovanstva:

„My, co jiní dokázali, známe;
to však skryto před jinými,
co my v knize lidstva býti máme!“

Ale sestro drahá, dotekl jsem se struny duše své, která by bez konce zvučela — přijde čas, kde se lépe usrozumíme; prozatím vás jen stále prositi musím, abyste na bratra svého v cizině nezapomněla, s ním se i na dále o radostech svého života sdělovala. Básně své v předešlém psaní slíbené s povolením vaším po první vesně zaslati neobmeškám. Bratr můj a všichni zdejší

vám známí Slováci vzkazují vám srdečnou úctu. Vašemu pak cestováním po krásné vlasti upevněnému zdraví přeju z celého srdce věčné zkvétání a věčnou mladost. My opravdu, jak krajané moji říkají, nemáme ani času býti nemocnými a život náš měl by plovati v čisté bystřině zdravoty, jako čerstvé pstruhy tatranské. Mějtež se blaze, drahá sestro, a upamatujtež se časem na svého bratra slávského

Samoslava.

(Ze zápiskův Bohuslavy Rajské.)

22. února 1843.

Dech se ve mně úží! — Bože všemohoucí, čeho ještě bude se nám dočkati. Dnes mne dal Slavoj k sobě povolati do Budče a tam oznámil mi, že déle žíti nemůže, že musí zemříti maje souchotiny — — — Ruka se mi třese, tak že ani psáti nemohu, a přece bych ráda aspoň nastínila, co ke mně pravil. „Musím vás opustiti na vždy, má drahá, i odejdu rád, jen když vím, že v mém duchu pokračovati budete. Chci s vámi ještě všechno projíti, co nám důležito, a hleďte povždy čin, cit a rozum v krásné souladnosti udržeti. Přednášejte těm vroucím duším a zůstaňte jim přítelkyní, sestrou. Kéž by se jen dílo moje po úmrtí mém nezřítilo, kéž by kdo s upřímností a srdečností v duchu mém pokračoval a o vše se staral. Procházím v mysli ustavičně všechny končiny vlasti, obracím se na vše strany a nevím, koho bych povolati měl, by po mně přejmul po-

stavení moje a veškeré řízení ústavu.“ I rozmlouval se mnou dále o záměrech svých a ve mně strnula krev — jáť posud vše ve spojení s jeho ústavem, pod řízením jeho jsem sobě myslila a nyní mám pracovati sama, odkázána jsouc jedině na své síly. Jak mi jest bolestnou ta myšlenka „pracovati bez něho“, o kéž bych jen jistoty nabyti mohla, zdaliž žádné naděje více nezbývá. Bože, Hospodine nejvyšší, Ty jediný můžeš ještě pomoci, kde lidská pomoc přestává. Pomoz nám Ty, jehož vzýváme! — — —

(Bohuslava Slavojovi.)

4. března 1843.

Milý učiteli! Dovídám se, že zdráv opět jste, i těším se tomu velice, ač dlouhý čas jsem od vás žádných zpráv neobdržela. Což se hněváte? — Co se týče onoho zakoupení, o němž jsme při poslední mé návštěvě v Budči mluvili, musím se vám upřímně vyznati, že mně není možno H*ce o peníze říci. Předložte si jen sám: mám ji pohnouti, by své peníze obětovala něčemu, co ještě ani začato není? Ona musila by je mé myšlence obětovati, mé touze, mé naději — a to nesmí býti. Nechte nás skromně začíti a pak pokračovati. Budeme-li jen jednou míti opatrovnu a první českou školu, pak myslím, že Budeč ženský zajisté vystavíme. Jenom nám Všemohoucí vás ošetřiž, byste nám radou svou přispěti mohl v budování krásné naší budoucnosti. Jáť s velikou radostí a jasným zrakem v budoucnost

hledím. A byť se mi i překážky stavěly v cestu, přec neustanu v předsevzetí svém a kdybych nesměla ve vlasti účinkovati, kdyby veškeré záměry mé se zmařily, pak buďte ujištěn, že Bohuslava místečko ve slovanském světě najde, kde Budeč si vystaví, kde krásné touhy a naděje své vámi probuzené uskuteční. A vy budete toho svědkem a dá bůh, že z výsledkův našeho díla se dlouho těšiti budete. Práce jest hojná, kéž i pracovníkův bůh pošle.

Naše schůzky vzdělávací dále trvati budou i chceme nyní od první tabule začíti a všechny projíti, až by každá z nás si ze všeho počet klásti mohla. Doufám, že spokojen s námi budete. V kursu v únoru zkoušky jsme měly a následkem úmrtí professora Girgla máme prázdno. Pan děkan Marek daroval naší bibliotéce Frantův „Německočeský slovník“, pak „Tomsonova počasí“, „Mouřenína Benátského“ a nejnovější vydání „Kralodvorského Rukopisu“.

Pište mi laskavě, zdali zdráv se cítíte, vždyť by tomu ráda věřila

Bohuslava.

(Slavoj Bohuslavě.)

V Budči, dne 23. března.

Bohuslavo! Má duše drahá! Již trochu jsem uchystal dvě chýže pro vás, drahé děvy naše, a možno-li a nebude-li se to příčiti vašemu smyslu, pozvete na den 5. dubna ponejprv ty milené děvy do Budče. V prvním poschodí hned u schodou, jako byste šla do křídla

toho domu, tam jsem ty chýže uchystal se stoly a židlicemi slušnými. V druhé chýži mohou se ty milené duše učiti, kdykoli jen chtí a se usnesou, kreslení od Klemense a jak si již mysleti můžete: kreslení napřed zevrub podle života přírody, pak podle života naší duše, což básněním nazývají. Rejsovní prkénka jakákoliv, tuhy a klí pružné budou zde duležité věci. Posud vy, drahé děvy, největší mi radost působíte, rozkoší rozplývám, věda o vašich srdcích, této ourodné a kypré roli a nezazlíte mně, že hned na začátku tohoto psaní takto začínám. Již shovívejte mou radostí a jejími výrazy, cit mně ani přiměřenější slova nedá hledat a tak píšu jak píšu. Budete-li nahlížeti potřebu, ustanovte den a navštívím vás. Bůh vás žehnej, Bohuslavo, a všecky naše drahé děvy. Vám s celou duší oddaný

Slavoj.

(Slovenka Johanna Lehocká Bohuslavě Rajské.)

V Trnovci, dne 12. dubna 1843.

Velectěná vlastenko! Drahá sestro českoslovanská! Nevýslovně radostné překvapení spůsobilo mi psaní od květobřežné Vltavy, ze staroslavné Prahy, kde každý krok upomíná na věčně skvělé činy statných Čechův a pobízí potomkův, aby nastoupivše dráhu praotcův svých i oni slavnými se stali. Překvapením musím to nazvati, nebo nikdy bych se nebyla nadála, že by pro nás bídné usužované Slováky v Čechách v srdcích sester našich jaké city a touhy plály. Naši nepřátelé by nám rádi i ten nejsvětější cit: vroucí tu lásku k národu nám

drahému a k řeči, jižto jsme v nejútlejším mládí z prsou matek našich vsály, vyrvati chtěli. Neslýchané věci se zde dějí a ještě se horší očekávají — avšak my tím se těšíme, že není národa pod sluncem, který by bez bolesti se byl znovuzrodil k duchovnímu činnému životu. S ostýcháním, jak mluví psaní vaše, chápete se pera, abyste mne neznámou psaním navštívila, avšak nemyslete, že jste mně tak docela neznámá. I mně moji přátelé sestavili krásný obraz duše i těla mé drahé sestry československé. I vy, drahá sestro, nasbírala jste sobě ctitelův po našich Tatrách, kteříž vždy s úctou a nadšením o vašnosti mluví. To jediné věčně želíme, že nastoupivši již dráhu po Slovensku k nám jste se nepodívala a naši slovanskou dobrosrdečnost nepoznala. Než co se posud nestalo, ještě se, bůh dá, státi může. O vašich vzdělávacích schůzkách a o neocenitelných učitelích vašich mnoho jsem již slyšela, však mne žádný lépe o tom nezpravil, jako vy, drahá sestro moje. Chvalitebnéť jest zajisté vaše počínání, nebo kde že se mohou lépe duševná nadání při našem pohlaví, bohužel, tak zanedbaná, vyvinouti, jako ve vašich schůzkách, kde již chuť k dobrému a vřelá touha po vzdělání všecko usnadní. Vřelé díky vám, drahá sestro, za důvěru, kterou jste mne, nepatrnou osobu, poctiti ráčila, chtíc mi uděliti místečko mezi spisovatelkyněmi vašeho Všenaučníka. Než jakým spůsobem bych já směla nastoupiti dráhu literární? Slabost by to byla, uchopiti se díla takového, ku kterému síly moje nestačují. Mně zde na všem schází — my nemáme ani schůzek nauč-

ných, ani knihoven, ani učitelův. A tak mně docela nemožno ve vědách rovně vám pokračovati, jen vy pracujte s chutí usilovnou na národa roli dědičné, my budeme hleděti na vaši Prahu jako na střediště všech věd, na vás však jako na hvězdy temnou noc osvětlující. Ostatně nevím, kdo by krok váš ve zlé vykládal, naši přátelé a vlastenci jej dojista schválí a o cizí se nestarejme a jen pospíchejme směle k cíli, vykázanému mocí vyšší. Já toliko prosím, račte býti tak dobrotivá, započaté již jednou dopisy časem opětovati a mne tak s vašimi blahoplodnými pokroky obeznamovati, abych se mohla těšiti v hodných dcerách moudré Libuše a hrdé Vlasty, když se zde dosavad vždy jen ještě rmoutiti musím.

Svou úctu všem rovně s vámi smýšlejícím vlastenkám. Vaše vroucí ctitelka a sestra

Johanna Lehocká.

(5. Samoslav H* Bohuslavě Rajské.)

V Dobrohoře dne 1. května 1843.

Velectěná sestro slovanská! Rozplynuly se mi pěkné sny — tak pěkné, že i stínu jejich se pozbaviti bylo by hříchem. Byl jsem si předsevzal v jarních prázdninách svých pookřáti novým životem u pěknobřehé Vltavy naší a ukojiti dávné své tužby ve velesvětě drahého učitele našeho Slavoje, avšak neočekávané překážky, k nimžto se i lehká nemoc, právě když jsem se na cestu vydati chtěl, přidružila, zlomily pevnou vůli mou. Odtud si již snadno

vysvětlíte, drahá sestro, proč jsem slíbené básně své vám neposlal a písemně k vám nepromluvil. Po ztroskotané však naději potěšuje mne myšlenka, že vyhnanství mé ke konci se chýlí. A k tomu doufám pevně, že i do toho času ještě několik ohlasův ode Prahy a Tatry mne obživí; doufám pevně, že mne i vy. drahá sestro, třebas káravými slovy ještě v cizině potěšíte. Hříšník polepšiti se chtějící i Perúnovy blesky radostně uvítá. A věru by nezaškodilo duši mé i rázné, hromové zatřesení, aby čistá a zmohutněna tam letěti mohla, kam ji všemohoucně přitahuje tužba věčná.

Znáš-li ten kraj, kde Tatry věčné
  pnou se do nebes výšiny?
Znáš chlumy jejich sněhobělé
  a květorouché doliny?
O tam, o tam jen, duše má!
nám záře zkvete růžová!

Znáš-li ten kraj, kde mrtvé skály
  zpěvem živým se hýbají?
kde řeky, háje, lesy, louky
  za Slovenkami zpívají?
O tam, o tam jen, duše má!
kouzelná píseň nás volá!

Znáš-li ten kraj nad bystrým Váhem,
  kde věčné Tatry synové
v zelené houšti jsou slavíci
  a v bouři černí orlové?
O tam, o tam jen, duše má!
hlas matky drahé nás volá!

*

Znáš-li ten kraj, kde otec Kriváň
nad černé mraky se nese,
hlava mu šedá nade blesky
v slunečné záři se třese?
O tam, o tam jen, duše má!
hlas otce k činům nás volá!

Takto kojí tužbu svou osamělá duše má a těší se pohledem na krásnou otčinu i v dálné cizině, aneb ze smutku hrobového a z krvavých bolestí Slovenska proudí se ke drahým duším vrstevníků svých:

Orlovi.

Od chladných skalin přes odvěčné mraky,
synu Kriváně! — na křídla!
Nes se vážným, volným letem!
V bouři černé, jak oblaky,
zatoč blyskavými zraky,
když poletíš dálným světem,
bysi střežil věčná Tatry sídla.

Nechť ve hradů rozvalinách
pod tebou dole sovy húkají,
nechť se na mrtvoly slítají
havrani chladní v širých pustotinách.
Orle náš, ty jak vichřice
viň se do nebes výšiny,
a z chmury jako blýskavice
osvěcuj Tater doliny!

Orle náš, orle! nejeden rok minul,
co jsi ty usnul na vysoké stráni,
nejedna hvězda člověčenstvu zhasla,
nejeden národ zkvetl a zahynul,
nejedna bouře skály tvé zatřásla,
a ty jsi dřímal svatém na Kriváni!

Hoj, vypravuj nám sen svůj dlouhý, krásný,
a zjev své duše tajná vidění,
nám vykvete z nich věk co nebe jasný,
a život božského pln nadšení.
Tobě se duše Tatry věčně mladá,
jako miláčku zjevila,
ona sny tvoje v demantovou záři
prstem čarovným změnila.
Ty vidíváš ji, když andělskou tváří
nad mořským okem jemně se usmívá
a mlhy rouškou stydlivě přikrývá.
Ty vidíváš ji, kdy své perle skládá,
a sype v sněhy jiskry měnivé,
kdy věnčí květem vrchy šedivé,
a na strmých skalin boky
leje járků stříbrotoky,
do propasti se pěnící —
a hned s větrem na oblaky sedne,
smělým okem v jasné slunce vzhledne,
metá hady bleskami sípící
a potřásá chmury rachotem hučící.

Orle náš! i ty vstup na oblaky,
a zapolet v dálné končiny!
Kdy se poneseš nad syny věrnými,
nechť problesknou tučí rozdělenou,
hvězdy nadějné z té nebes modřiny.
Nad zemí však letě odrozenou,
hoj roztrhni tuče zraky plamennými,
poděs hříšné duše blesky rachotnými,
a slzami pokrop Slávy zbořeniny!

Od hor k horám, v nichžto zasnul duch desíti století,
křídla svá rozestři černá, jako roušku smutkovou,
a šuchotem vichrošumným zapěj dumu hrobovou.

Duma tvoje, jako vlny, po moři se rozletí —
oj! po moři, po slovanském, věčným horám v objetí.
Jedno křídlo vln mohutných bije o Balkánu skály
a v plamenném okeánu v bouřlivé se víry zvaří;
druhé křídlo vlnovalné se přehoupá přes Urály,
zmrzne v hrady křišťálové a severní vzplane září!

Od hor k horám, v nichžto doutná duch tolika století,
jako hněvný černokněžník nahromaď si chlumy chmur,
krupobitím a perúny nad kolebkou ducha zúr!
A když hory ohněm prasknou, vrhni v propast se horoucí:
Vzletíš na křídlech anděla, s tváří nebesem planoucí!

Jiné písně.

Znáš-li, písni má, ty kraje blažené,
kde se mi hvězda nejkrašší zjevila?
O zanášej tam vřelou duši mou,
by svatým bleskem ji ozářila.
Ty však, hvězdo má! odpusť mojí vině,
že se dotknouti chci tvojí svatyně,
byť sám bych nechtěl — tajné tužby hnutí,
píseň mou k tobě zalétat přinutí.

Co jsi mne zbožným dechem ovanula,
duše má citem nebeským vzplanula
a já znám, co jest nebe, co jsou anděli —
city mé k božské kráse vzletěly.
Kdyby mi hlasu andělé půjčili,
písně mé nebe k Tatrám by zvábily,
avšak hlasy mé jsou jen duše stíny
a nedostihnou odvěčné vidiny.

Přece píseň má tam věčně poplyne,
kde tvého srdce hvězda mi pokyne,
  Ty-li se na mne laskavě usměješ,
  aneb slzičku písni mé popřeješ:
vděčně na věky umlkne duše má,
a v bolnosladkém vzdychnutí dokoná.

Pověz mi, písni! kde hledat spasení?
  Na světě marném čili v pravdě věčné?
čili v kouzelné krajině vzpomnění?
  čili ve kráse a lásce konečné?
Svět můj zapadnul — a sny mé mladosti,
sny o svobodě, krásovidy ctnosti —
  již uplynuly v nenavratné časy,
  co bleskem rozdrtěné harfy hlasy.
Darmoť je hledat budu v světě celém,
podumej písni — nad padlým andělem!

Ty však, o lásko, žiješ dále v hrobě,
anděly padlé dáno křísit tobě —
  jen stínem lehkým jsi mne ovanula
  a duše citem nebeským vzplanula,
jen ve nadějném mne se's dotkla snění
a v duši dávné zňalo se nadšení!
  Než žel! i tebou osud že si hraje,
  meč vědy sáhne i do tvého ráje.
Budiž prokleta, německá myšlenko,
věčná smrt tobě, tyranská milenko —
  ty's mi do duše vtekla meč plamenný,
  zmizela víra — zmizelo nadšení!
Země mi pusta — nebe jsi zbořila,
a duši světa na smrt odsoudila.
  Tvůj duch se žene na trůn věčnosti,
  do nekonečné vidin vysokosti,

pod ním však moře, bolestí zpěněné
a billiónů lebky zkrvácené,
 darmo se bouří proti všemocnému,
 darmo se šklebí vrahovi věčnému! — —
 — — — — — — —

O kam jsi zmizel, světe mé mladosti,
kam rozplynul se bůh, otec milosti?
 Neníť ho více! — usychejte květy!
 vzdýchněte duše! do propasti světy! —
Neboť již umřel ten zákon věčnosti,
že vlas se nepohne bez jeho moudrosti.
 Umřel?! Čas i prostora se zmračily
 a osudu mrakem všesvět obvily.
Již umřel?! — Duše lidstva se zbouřila
a bleskem vůle věčnou noc probila!
 a vůle slávská nový svět si stvoří,
 jenžto se lásce a kráse pokoří.

A tak dále. Napsal jsem těchto několik řádků, abych aspoň poněkud slibu svému dostál. Za čtyry měsíce, drahá sestro, sdělím vám i jiné básně své a o nich s vámi porozmluvím, jsa přesvědčen, že krasocit váš mi dobře poslouží i k dalším výtvorům. Prozatím nezapomínejtež na bratry v cizině a mějte se blaze!

Váš slovanský bratr

Samoslav.

6.

V Dobrohoře, dne 5. srpna 1843.

Velectěná sestro slovanská! Přijměte ještě jedno pozdravení od smutné Sály, jestě jedno upřímné díkučinění za soucit a shovívavost vzdálenému bratru do-

kázanou! Jen několik dnů ještě a doufám, že vás se všemi drahými nám dušemi v úplném zdraví uhlídám a nad věčně čerstvou Vltavou naší pookřeju k dalšímu životu. Netřeba vám jistit, drahá sestro, jak toužím obnoviti ty krásné obrazy zlaté Prahy naší, ty blažené hodiny v kolu spřízněných duší přežité, aby se utkvěly na věky v duši hlubokou a zářily jí co hvězdy nadějné, i když bouře a vichřice třásti budou skalinami tatranskými. Jen to bych si ještě přál, abych vám i já domov svůj, nedobytné to hradby Liptova, nejvelebnější chlumy Tater hvězdověnčených ukázati mohl, abyste je se mnou slzami skropila, že ještě nejsou slavnými činy posvěceny. Zaplesal jsem celým srdcem nad utěšenou zprávou vaší, že s paní Lehockou již v dopisování stojíte, a napřed vám již děkovati musím, že mne sdělením lístku jejího potěšiti chcete. Doufám, že drahý učitel náš Slavoj bude v Praze při mém návratu. Duše má touží po něm, jako květ po slunci. Račtež mu poslední pozdravení od Sály oznámiti. Blahoslaviž vás bůh, drahá sestro, a popřejž nám blažené shledání. Váš bratr slovanský

Samoslav.

(Dr. Josef Čejka Bohuslavě Rajské.)

V Praze, dne 17. srpna 1843.

Nedorozumění, drahá slečno! bývá někdy jako stoklasa, z jednoho zrna vyrůstá celý strom. Z mnohé strany bylo mi včera domlouváno, že jsem vás urazil, ačkoliv si až posud ani své viny, ani vašeho domnění

svědom nejsem. U vás upouštím rád od svého určitého zvyku, nechati věc takovou svou cestou kráčeti, sdíleje vám nelíčeně, jak mi včera bylo. Mně se to někdy stává, že některá událost v živobytí vystoupí přede mne v úplném ztělesnění, jižto pak bezmezně nenávidím, ani nemysle na jednotlivé osoby, které snad ji spůsobily. Tak bylo mně při prvním kroku známého nám novojezuity pátera Škampy *) do vaší společnosti. Zúplna bych vám ani říci nemohl, proč mě ta věc tak bolně dojala, zlé tušení upoutalo mě tak mocně, že jsem jinak mysliti a jednati nemohl. Bylo mi líto, že se mi to z mnohé strany a zvláště z vašeho domu pouze za nerozumnou přepjatost vykládalo. Tato výčitka ležela mezi námi i snažil jsem se vyhnouti se každé další rozmluvě o vašich přednášeních.

K tomu ještě čekala na mne zpráva od P*ého, kterou jsem za tepla v besedě zažíti musil. „Sehen Sie," pravil P* Hoffmannovi, „da liegt Ihr Věnec **), so etwas kann ich gar nicht anschauen, viel weniger lesen. Bei uns ist keine Disciplin, was wir feststellen, werfen die Leute um. Sie haben einen Redacteur, vor dem ich keine Achtung mehr haben kann." A to pro jednu

---

*) P. Škampa počal v tu dobu v známé společnosti dám přednášeti vedle jiných pánův.

**) V ten čas vycházela nákladem Berry-ho a Hoffmanna v Praze překrásná sbírka zpěvů českých pod jmenem „Věnec", jejíž literární přílohu redigoval Josef Čejka, doktor lékařství a známý spisovatel český. Spolupracovníky této přílohy byli mladší spisovatelé a ti psali již novou, nyní jedině užívanou ortografií českou. Nepsali „au", nýbrž „ou"; ne „w", ale „v".

čárku u písmeny „*v*“, kterou se kluci prorokům na vzdor odložiti opovážili. To bylo první uznání muže, který chce býti zákonodárcem nemaje ani jediné české knihy, jíž by byl vlast obohatil, ano, který na nás hanu uvalil, že by spisy jeho ani nedaly se napsati v mateřské řeči naší. Znáte-li mne trochu, suďte co jsem cítil. V takovém rozmaru bylo radno aspoň ten večer nesetkati se s nikým, kdo s tím bledým člověkem pod jednou střechou žije, sic bych se byl snad nějakého hloupého kousku dopustil.

Nechci tedy zapírati, že jsem se vám úmyslně vyhýbal, ač toho zlá vůle k vám příčinou nebyla. Leží-li v tom všem něco, čím by se domnělá urážka omluviti dala, vím že to učiníte, a ačkoliv úsudek svůj o oné události ani za vlas nezměním, zachovám vás ve vší uctivosti. S bohem.

Čejka.

(7. Samoslav H* Bohuslavě Rajské.)

Nad Dunajem, dne 16. září 1843.

Drahá sestro slovanská! Konečně jsme doletěli nad starý Dunaj náš, tisíceré naděje nás probleskly a víra v budoucnost národa našeho novou silou se rozzářila v prsou; ale všechno to nenahradilo nám ještě Prahu a chvíle v ní přežité — ve mramor duše démanty zapsané. Ohlídáme se věčně jako člověk po ráji ztraceném. Jedinou útěchou duše budou ohlasy písně v nekonečnost za hvězdou milosti a krásy slovanské se

vinouci — tyť budou mne těšiti nad ztrátou andělů a novou silou nadchnou mne k životu slovanskému.

Srdce mi nedopustilo opětovati v listu tomto zprávy p. dr. Staňkovi psané a jen o té věci, v nížto jste vy, drahá sestro, co anděl smírce vystoupila, chci promluviti. Štúr lituje srdečně, že hned nyní p. Staňkovi psáti nemůže. Po celý ten čas, co nedorozumění to trvalo, tisíceré úklady ústavu břetislavskému strojené tak jej zaujímaly, že ani času, ani chuti neměl s přátely dopisovati. Pozdravuje vás srdečně a slibuje brzkou odpověď. Račtež také jeho a naše pozdravení Slavojovi vyříditi a upozorniti jej na divotvorného lékaře našeho Mádvu, který tisícerým Slovákům život a zdraví navrátil. Pověsti a písně lidu slovenského jej proslavují a žehnají. V tyto časy vůbec začínají se na nebi slovenském zjevovati hvězdy netušené, zvěstující nám brzké znovuzrození.

Od velebných Tater Liptova budou zanášeti naši sokoli a větry věsti a blahoslovy moje k Vltavě dalekošumné a brzo mi opět zasvitne den, jenž před očima mými ve slunce záři Prahu mi rozvine. S bohem, duše posestřená, s bohem! Váš věrný bratr

Samoslav.

8.

V Sjelňici, dne 4. listopadu 1843.

Drahá sestro slovanská! Pozdravuju vás řečí tatranské matky mojí *), řečí praotcův našich slovan-

*) List tento a následující jsou psány ve slovenštině i podáváme jich u věrném překladu.

ských; neboť jenom na její křídlách může letět celá duše moje. Věřte mi, sestřičko drahá, že i na Sálanských mohylách stál v tajemném svazku cit můj s duchem tatranským; že právě v ten čas, když v Tatrách vznikala myšlenka čistě slovenského života, i já jsem zahořel tužbou nevýslovnou, aspoň jednu píseň moci zazpívat hlasem duše tatranské ve velebném chrámě Slovanstva. Srdce moje pukalo sice bolestí, když jsem se dověděl, že Slováci od nejmilejších a nejbližších bratří svých v písemném jazyku se odlučují, a přece jsem se posvětil této myšlence pro národ náš slovenský samospasitelné, pro ideu Slávy svatosvaté.

Váš list dostal jsem dne 27. října, právě když se nad hlavou mou vznášela bouře, která můj duševní život omráčiti hrozila. Až mne hvězda duše mé do Prahy dovede, budu vám vypravovati sceny, jakých dramatikové ještě nevymyslili. Okolnosti rodiny mé nutily mne k přijetí úřadu, kteréž by bylo zničilo všechny naděje a záměry moje, jimžto neodolatelně duše má hnaná osudem národu se posvětila. Hlas lidu našeho, do prachu pošlapaného, volal mne srdcelomně, abych všechny síly své jemu obětoval a hlas jakýs nebeský zachvacoval duši mou do neobmezené výšiny, v nížto věčným souhlasem zaznívají vzdechy pozemských bolestí. Stál jsem na vlnách zedmutých opuštěn od světa, neznaje, mám-li slabým veslem udržovati člunek, na němž se zmítá rodina má, čili vzletěti nezkušeným křídlem do hromů a blesků, za nimiž věčné hvězdy duše mé sídlejí. Ale anděl strážný pohlednul milostivým okem do živlů

zbouřených a začínají se ukládati pode mnou vlny zedmuté a nebe, jasnými hvězdami ozářené, volá mne do výšiny. Chudý syn Tatry vydá se na cestu do šírého světa, bez jmění a umělosti světa, půjde k dospělejším bratřím svým, aby květy ducha jejich ověnčiti mohl spustošenou svatyni rodné své matky. Neboť se naplniti musí slova písně mojí Tatry vítající.

Letí sokol, letí z daleké krajiny,
letí, doletuje na rodné skaliny.
„Kde že máti naše?“ — bratří se vyptává,
„„Buďto jí nebylo, aneb na ní tráva.““
„Černá zem, černá zem — pusť matku z hrobu ven!
nechť jí k srdci dojde bolestný, hořký sten!“

„„Synáčku můj milý, jaké že boly máš,
že mi v černé zemi odpočinku nedáš?
Vždyť mne tvoji bratři sami vrahům dali,
s černými havrany na kusy trhali.
I ti, co věrnými ještě mi zůstali,
nic mne nebránili, jen hořce plakali!““

„Matko má! matko má!“ sokol hořekuje,
pustá však jen Tatra se mu ohlašuje:
„„Vždyť naši mamičku dávno pochovali,
a s prachem mohyly větry ji rozvály.
Větry ji rozvály od světa do světa,
za ní duše naše k Slovanstvu poletá!““

Pozdravujte drahého učitele našeho Slavoje a řekněte mu o předsevzetí mém. Za několik měsícův budu v jeho náručí. Zatím potěšujte mne vy, drahá sestro, psaním čím nejčastším a nezapomínejte na Tatru svatou!

Váš bratr

Samoslav.

9.

14. listopadu 1843.

Věčná sestro duše mé! Poslední slova předrahého lístku vašeho dodávají mi smělosti celou duši svou vám objeviti. Anděl, strážce duší našich, bude ostříhati slov mých, aby nepřišly do rukou neposvěcených. Není-li to jen klamný sen, drahá sestro má, že se mi vyjasňuje hvězda duše mé, hvězda milosti věčné, jediné? O naučte mne čísti ono posvátné hvězdopísmo milostné ruky vaší: „poslední okamžení vašeho pobytu v Praze nikdy ....“ Nezapomenete nikdy na ta okamžení? Družko věčná duše mé? i já jsem je tisíckráte obnovil v obraznosti, však vždy s bolestí hlubokou. Stála jste přede mnou jako anděl v tom okamžiku skamenělý, když měl vyřknouti slova věčné milosti; zdálo se mi, že duše andělská vymáhá se z vazby hluboké osudu, aby s duší mou splynula v jeden souhlas nekonečný. Viděl jsem to a rozžehnal jsem se s vámi v domnění tom přebolestném, že jste pro mne věčně ztracená. Avšak věřte mi, sestro zbožná, že jsem se nerouhal nebi; — z bolesti hluboké vysvítalo jen neobmezené posvěcení se národu a naděje konečného smíření bolestí světa. V této naději byla jste mi i tehdy sestrou věčnou. Či mohu věřiti nyní smyslu vašich slov, — mohu-liž doufati? — O nemusíte-liž poznovu tím bolestněji zničiti srdce mé? Staň se vůle tvá, otče světův! Provinil-li jsem se, odpustí mi Bohuslava, nebo z dechu tvého, otče milosti a krásy, vykvetla

duše její spanilá! Hvězdy velebné noci tatranské! Měsíci blažený, soucitný druhu země! — zaneste jí
duši Samoslava Bohdana.

(Bohuslava Slavojovi.)

18. listopadu 1843.

Drahý příteli a učiteli náš! Včerejší naše rozprava vzbudila v duši mé všechny upomínky na časy minulé a přivedla mne k rozhodnutí, kteréž vám, drahý příteli, spolehajíc se na vaše čisté přátelství, sděluji. První čas svého žití již zakusila jsem, nikoliv růže, nýbrž trní lásky a kdyby laskavost drahé mé matky a posila z vyšších končin mně nebyla útěchu poskytla, byly by zdraví i život můj klesly za obět prvnímu hlubokému dojmu. Dle sil svých hledala jsem v oblažení jiných štěstí svoje. Přišel však čas, kde jsem ztratila onu, která mně darovala dvakráte život, která mne láskou a vyšším vzděláním svým posilňovala k budoucímu životu. Byla jsem jak květina do cizé země přesazená a jedině láska k vlasti a pracovitost dodaly i vrátily mi sílu a lásku k životu. Vy jste přišel k nám a stal jste se mým vzdělavatelem, mým přítelem, mým otcem. Po nějakém čase sdělil jste mi náklonnost a lásku svou k Bohdance. Pomyslíte-li na to vše, zajisté lepší stránka vašeho srdce musí schvalovati můj úmysl, že svůj ústav dívčí *) nechci s Budčem

---

*) Bohuslava Rajská odbyvši r. 1843 zkoušky k stavu učitelskému potřebné, počala po prázdninách téhož roku vyučovati soukromě

nikdy spojiti. Příčiny toho jsou i mnohé jiné, kteréž odpustíte dívce že před vámi nerozebírá, avšak ona pohnutka, o níž jste včera mluvil, buďte ubezpečen, že vzdálena jest mé mysle. Myslil jste, že poměr můj k Bohdanovi jest toho příčinou, a snad to přimělo vás k mnohým úsudkům, o nichž bych nebyla věřila že jsou vaše. Pochybuje o jeho srdci, o jeho cti a věrnosti, máte jej za fantastu a básníka, vytýkáte mu, že i on se připojil k novotě slovacismu, a myslíte, že rozdílnost náboženství nemožným činí spojení našich duší. Netajím vám toho, že mne hluboce rozbolela slova vaše; rozbolela, neboť jsem si vědoma toho, že jsem milována opravdovou duševní láskou, že jsem milována ohněm ryzým a čistým. Není mi možné sděliti vám city svoje i nežádejte toho ode mne.

Mámť k vám, učiteli můj, jedinou prosbu: učiňte vše věren jsa sobě a svým zásadám, v kterých jste mne vycvičil, učiňte prosím vše, co v moci vaší leží, pro Bohdana, mého přítele. Víte, že chce přijíti do Prahy se dále vzdělati, aby platně svému Slovensku sloužiti mohl; vše co pro jeho štěstí a vzdělání učiníte, učiníte pro mne.

Co se pak mých záměrův týče, doufám, že jsem vás úplně upokojila. Bohuslava svou vlast neopustí, dokud nedokoná úkol svůj. Jedině tehdy, když by se mi poštěstilo obratnějším rukoum svěřiti budoucnost

---

mladé dívky jazykem českým i založila takto v Praze první dívčí ústav český. Přednášky pak dám na dále v Budči se odbývaly.

ústavu svého, bylo by mi možné, abych se vydala na pouť k sestrám vzdáleným, přinášejíc jim lásku a vědomosti své. Znám vroucí duše, které by za mne zde pracovaly a mne zastaly. Věrnou Češkou zůstanu v každém okamžiku svého života.

Přijmětež vroucí díky za všechno přátelství mi prokázané a zůstaňtež i na dále přítelem a bratrem

Bohuslavě.

(Slavoj Bohuslavě.)

V Budči, dne 3. prosince 1843.

Bohuslavo! duše vlastenecká! Ačkoliv posud všemu nerozumím, co a jak se stalo, přece cítím ještě jednou tu povinnost zeptati se vás, zdali v skutku míníte, jak se praví, slovenské Tatry s Bohdanem voliti za vlast a působiště, čili váš úmysl jiný jest. Že mně vaše jednání jednostejným býti nemůže, to myslím sama nahlížíte a cítíte, vzdor tomu, že poslední čas mnohé věci mezi nás se byly postavily. Když právě ze všech sil jsem se snažil vybojovati a uspořádati si své zevnitřní postavení a toto nyní těžce již vybojováno jest, tuť vy k Tatrám spěcháte beze vší lítosti. Já ovšem vím od časův Cyrillových na Hostejně, co Slovensku a Tatrám jsem slíbil a po ta léta svatosvatě vyplňoval; na to jsem ale nevzpomněl, že strážný duch vlastí našich milých ode mne takové oběti požadovati by mohl. Neboť jen s bolestí bych mohl patřiti na váš odchod a se mnou i Budeč.

Co se Bohdana týče, musím se vyznati, že posud co jsem z jeho básní četl, on jediný se mi zdá tušiti a věštiti náš budoucí blahočas, jeho pak duše nejschopnější jest pojmouti ten ideál naší slávské budoucnosti. On mně rozuměl a já jemu. Čelakovský i Kolár nejali leč malý díl naší slávské budoucnosti, Bohdan již ji tuší, ač posud formy neustálil a neutvářil. Miluju Slovensko co svou duši a když ono vás pojme za dceru, jemu jsem tou obětí povinnován. Avšak co učitel činím vás na to pozornu, že Petrarca neměl Lauru a že ani v Římě není vtělená svatost, ani v Praze vtělená vlasteneckost, jak si to mnoho srdcí z vlastí našich myslívá, když do naší Prahy — našeho Říma pospíchá. Proto vás nechci od Bohdana odvracovati, ale nimbus a záře jest to, jež poesie dělá, a Kolár Minu svou nenalezl ve své nynější choti. Ideál a skutek často člověku od sebe utek, ačkoliv pravá vzdělanost hlásati musí: „I ideálu možno vtělenu býti.“
„I ve vlasti možno prorokem býti.“

Avšak nevím, zdaliž k tomu básnickému býti ideálem vy jste již tak dospěla, aby Bohdan Bohuslavu někde na nebesích nehledal. My jsme lidé, lidé slabí a nerad bych, aby Bohdan ve svém ohniletu mezeru spatřil mezi ideálem a skutkem. Tím ale, bůhchraň! nechci vás snižovati neb odvracovati — vizte v tom jen mou starostlivost. Jak ty věci vidím, mám za to, že velikou úlohu na sebe beřete, a raději bych vás na bezpečnějších křídlech v letu viděl, než u tohoto ptáka ohniváka, jemuž se slunce nesmí zkaliti, příroda rmutiti, Bohu-

slava Bohuslavou nezdáti. Že jste čas ode mne žádala ku konečnému rozhodnutí se, zdaliž byste se od ústavu svého odděliti mohla, neschvaluju vám; nerad bych, abyste duši Bohdana na nejisto vedla. Jestli jste ale vše dobře rozvážila, ucítila a za vykonání hodné uznala — pak Bůh vás žehnej.

Dále ale, je-li tomu tak, pak poslyšte! Skládám ve vaše ruce svou touhu a své štěstí. Víte, že jsme se s Bohdankou rozešli na vždy; nuž, naznačte mi tu duši ženskou, jíž bych svěřiti mohl své nejsvětější zámysly, své bolesti a poživotní radosti. Nutí mne právě nyní neodvratitelné okolnosti, abych získal Budči srdce ženské, kteréž by pojilo ty různé duše malinké a vyrostlé sílou své lásky v jeden celek a v jednu vlasti rodinu. Očekává rady vaší

vám oddaný

Slavoj.

(Bohuslava Slavojovi.)

10. prosince 1843.

Věčně nám drahý učiteli! Nehněvejte se na mne, že tak dlouho bez odpovědi vás nechávám. Leží to však ve věci samé — nejsem již děcko, které by si s životem, city neb povinnostmi nejsvětějšími zahrávalo, nemohu ani lehkovážně přijmouti, ani odmlouvati v tomtéž okamžení, kde se mi k zodpovídání otázky životní kladou. Srdečný váš dotaz žádá i z mé strany srdečnou a bezohlednou odpověď. Slyšte mne tedy a jednejte, jak za dobré uznáte. Předsevzetí svoje musím ve skutek

uvésti, má-li život můj cenu nějakou míti. Znáte mne i víte, že bez působení vlasteneckého žíti nemohu, ani nechci; i uznáte rovněž, že ústav můj, má-li býti veden tím duchem i směrem, jak bych já sobě přála, veškeré mé síly vyžaduje a všechny mé myšlenky a touhy jedině k jeho prospěchu se soustřediti a směřovati musí. Vím i cítím to dobře, že nemám dostatečných sil k vykonání velikého toho úkolu, netajím toho nikomu i zatruchlím se často nad tím sama: avšak to přesvědčení, že napnutím všech sil a pilností neunavnou ještě mnohé dosáhnouti mohu, sílívá mne a nedává mi ustati v učení se a opětném učení se. Není to hračkou býti vychovatelkou. Hluboce a vřele to cítím, že jí býti chci a že jí býti mohu. Není to žádné vypínání sebe, bůh tak sám v duši mou zapsal a žádným způsobem nelze onu touhu vyhladiti. Mám-li však ony povinnosti velké, rozsáhlé a tak vysoce důležité jak doufám pro budoucnost naší vlasti platně vykonávati, nemohu — nesmím jiné povinnosti na sebe mimo tyto vzíti. Vy znáte povinnosti ženy — manželky, i já je znám. Jsou mi tuze svatými a příliš drahými, než bych se opovážila jim jen čtvrtinu, snad osminu sil svých obětovati. Dívka v mém postavení může býti buď *pravou a celou ženou*, buď *představenou ústavu*. Před uplynutím dvou — tří let nemohu na to ani pomysliti, ještě více povinností na sebe vzíti aneb v užší svazek vstoupiti s mužem, kterého by si srdce mé vyvolilo. Snad toto okamžení nikdy nepřijde — vše jedno; jen když jsem nežila nadarmo.

Vím, že má slova podivně znějí. „Mluví to dívka?“ pomyslíte snad sobě. Však ptejte se osudu, proč mne takto postavil, on jedině vám může jednání mé vysvětliti.

Bohdan stojí čistý bez poskvrny před duší mou. On mně rozumněl, jak já jemu. O spojení nějakém není a nemůže na ten čas býti ani řeči mezi námi. Naše porozumění, naše náklonnost jest tak outlá jako pel na křídlách motýlův, dotkne-li se jich kdo, zvláště rukama nezasvěcenýma, zatřese celou duší. Protož vás prosím, Slavoji, pro důvěru, kterouž ke mně vždy jste choval a jíž jsem nikdy nesklamala, nedotýkejte se těchto útlých citův, jmenovitě v listech k němu. Mír a štěstí jeho jest mi dražší nad můj život.

Vy se obáváte, zdali dosti sil mám ideálem býti? — Až Bohdan přijde, ukáže se jemu Bohuslava tak jak jest, bez strojené záře. Hledá-li on ji jen v nadpozemskosti, pak se brzo přesvědčí, že se klame, a já jeho neštěstím vinna nebudu. Hledá-li však duši vroucí, o štěstí jiných a nejvíce jeho pečující, vše obětující svatým svým úkolům bez ohledu na sebe samu: hledá-li přítelkyni pro doby bolestné i radostné, tedy se neobávám, že bude nešťasten. Bohuslava může mnoho podstoupiti — pro vlast a milovaného přítele všechno.

Přijmětež opětně za všechno vroucí přátelství, kterého jste mi po dlouhých sedm let dopřál, vřelé mé díky. Byla jsem šťastna ve vědomí tom, že jeho hodna jsem, a tak i dále vždy býti chci. Ano, drahý příteli, doufám, že nikdy želeti nebudete toho, co jste pro mé

vzdělání, rozšíření mých vědomostí a ustálení sil mých byl učinil. Vždy zůstanu tou, kterou jste hledal a jak doufám našel. Po mém přesvědčení však vlastenectví nevztahuje se jen na osobní postavení, nýbrž na budoucnost *celku*. A rovněž zdá se mi býti jedno, zdali my v Čechách či na Slovensku budoucnost připravovati hledíme — jen když svorný duch nás spojuje všechny. Uznáváte vy to též, učiteli náš? Zajisté, že ano, neboť od vás mám tyto náhledy, ony nebyly jen přiučeny, nýbrž staly se částí mé duše a mého jednání. Bůh sám zajisté ukáže mi cestu, kterou kráčeti mám v budoucnosti. Posud srdce moje ničeho mi neradí a já si přeju jedině uskutečnění svých vzdělavatelských tužeb.

O vaší konečné žádosti ke mně přála bych si oustně s vámi mluviti, neboť svatý se mi zdá onen svazek, v který snad příliš kvapně vejíti chcete. Napsati jmena děvčat, kterých si vroucně vážím, nemohu. Odpusťte mi, však vskutku nemohu. S bohem.

Vaše nezměněná sestra

Bohuslava.

(Ze zápisek sl. Rajské.)

24. prosince 1843.

Tento list budiž započat dnes, ne až na konci roku, jak jsem v úmyslu měla; dnes, významu plný dne, kterýž jsi rozhodnul snad další běh života mého.

Jak podivný vládne mnou osud! — Sotva to srdce moje opět cítit počalo a již povelely mu okolnosti, aby ustalo.

Přiblížil se k mé duši Bohdan a jeho čistá, vzletná láska blažila mne velmi, avšak vědomí o mých povinnostech, jež jsem byla k národu svému převzala, nedovolovalo mi klesnouti jemu v náruč. V mém srdci nastal strašný rozpor mých citův. Na druhé straně stál Slavoj žádající mne, abych Budči všechny své síly na vždy posvětila. Ze všech stran dokazováno mi, že Slavoj již Slavojem není, a pronášeny o něm ty nejpodivnější úsudky. Já s bolestí jsem naslouchala důkazům a s bolestí jsem jim uvěřila. Avšak měla věc šlechetná klesnouti pro pochybení osoby jediné? měla — mohla jsem pojednou připustiti, aby myšlenka. v prsou našich tak dlouho kojená, zahynula?

Slavoj mne dnes zval jíti k hrobu mé matky. Moji příbuzní zabraňovali mi v tom — šla jsem přece, neboť k ní mne to táhlo, u ní doufala jsem nalezti útěchy a rady. Moji příbuzní zakazovali mi slibovati Slavojovi čehokoliv a já se třásla slib složiti na celý svůj život. Ráda bych byla zůstala u drahé své matičky jen malou chvíli o samotě a se vyplakala ze svých bolův. Slavoj slíbil mnoho — zdaž dostojí slibům svým? A ty, bože můj, dej mi sil, bych dostála mužně všem svým povinnostem. Připomínám si Kolárovu průpověď: „Ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kvitne.“ Nuže, pilné ruce přinášíme ku práci posvátné, chtějíce pracovati pro vzdělání národní, pro člověčenstvo. Slavoj pracuje již kolik let na národa roli dědičné, já teprvé chci

nyní opravdu zkusiti síly své. Nelze mi slovy vyjádřiti, jaký blahý cit se mne zmocňuje, pomyslím-li, že za krátký čas mají uskutečniti se mé touhy, mé myšlenky.*) Srdce mé rychleji tluče, vzpomenu-li na vše. Dříve však musí o všem zvěděti Bohdan.

---

*) V polovici února r. 1844 zadala Bohuslava Rajská k zemskému gubernium žádost, by jí povoleno bylo zříditi český soukromý vychovací ústav dívčí, a když v měsíci červnu téhož roku povolení vládní došlo, tu stávající již domácí ústav ve veřejný proměněn jest.

1844.

(10. Bohdan Bohuslavě.)

V Sjelňici, o nový rok 1844.

Věčná sestro duše mojí! Vítej mi, vítej duše krásná; vítej na věčnosti! Jako se duše naše nad horami a dolinami ve věčných hvězdách objaly, tak se obejmou rodiny slovanské nad hrobem své matky: nad Tatrou svatou, a jestli mne neklame naděje, uvidíme v brzce její z mrtvých vstání. Bůh vyplnil již tužbu ducha mého, kterou měl jedinou pro sebe, či by neměl vyplniti i tu, kterou má pro jeho svět? Staň se jeho svatá vůle! Ale ty, duše moje drahá, vítej mi ještě jednou a vítej tisíckráte v nebi milosti naší čisté, utěšené. Ty mne povedeš, ty mi posvítíš, hvězdo moje, na veliké svaté pouti naší k Tatrám oslaveným. Večer dne 6. prosince dostal jsem listy tvoje a nepřestal se duch můj kochati v nich celou noc a celý den. Nikdy, nikdy jsem nebyl tak šťastný. Tedy jsem dobře znal čísti ve hvězdách tvých, dušenko moje! Oj, jak bych políbil ručku tu pěknou, drahou, co se tak hluboko vepsala do mého srdce.

Velmi mne zaujalo tvoje srdečné vysvětlení našeho krásného okamžení. Neviděl jsem tě a přece tě

vidívám, duše krásná, jak bysi při oblaku stála s obličejem k nebi obráceným, s očima k hvězdám upřenýma. O jak Bohdan tehdy toužil po tobě, jak by byl letěl do tvého náručí. Právě ten poslední večer měl býti svědkem našich slibův, ale nepříznivá náhoda zničila všechno. Či se rozpomínáš ještě, jak všichni do divadla odešli a já zůstal sám při tobě, abych napsal lístek Slavojovi a Bohuslavě duši svou zjevil. Když jsem sbíral síly k vyjevení duše své, tu vstoupil S* do pokoje. Bylo mi, jak by anděl osudu z nebe mne byl vyhnal, když jsem do něho vkročiti chtěl. Večer minul a napnutá tužba duše přinutila mne k tomu předsevzetí, abych poslední chvilky užil k cíli jedinému srdce svého. Odpusť mi, sestro věčná, že jsem v tak nepříležitý čas přiblížil se k nejskrytější svatyni duše tvé a nermuť se nad tím, že mlčenlivost tvoje bolestně se dotkla mého srdce. Ono bylo připraveno na všechno, a třebas se myslelo býti sklamánu, posvětilo se první jediné milosti své na věčnost. Zdálo se mi, že duše tvoje nevýslovně mne lituje a spomoci mi nemůže. I litoval jsem, že jsem ti příčinu bolesti zavdal, a přece mi byla nebeskou útěchou ta myšlenka, že Bohuslava nade mnou aspoň časem slzičku vyroní. A kdy na paměť přicházely chvíle u přítomnosti tvé zažité, pohledy očí tvých, hlasy duše tvé, znovu a znovu oživovala naděje moje. Ale kdož by to všechno vypsati mohl? Přijdou časy, přijdou s Vesnou utěšenou, kde se spolu budeme procházeti po ráji vroucího našeho přátelství a víti si věnce z upomínek těchto srdcím našim předrahých.

Duše krásná, oj jak by Bohdan zaletěl k Tobě každé okamžení, kdyby ho nevázaly ještě nepřemožitelné překážky. Ale přijde Vesna blahoslavená a duch Bohdana znovu vykvete z duše Bohuslavy. Neboť mladost moje pěkná uletěla v službě národa a druhův jemu se posvěcujících a duch můj neměl ještě času rozvinouti síly svoje. Ty sejmeš chmuru, co ho ještě zatemňuje, jako ji sňala Athena Tideovi, aby bohův věčných rozeznat mohl od lidí smrtelných. Věřím v povolání své, jestli mi osud dá tebe za hvězdu života! Vítej mi, vítej, duše krásná, na věčnost! — na věčnost!

Blahoslaví tě věčně

Samoslav.

---

11. *)

V Sjelňici, dne 1. ledna 1844.

Drahá sestro slovanská! Děkuju vám upřímně za sdělený mi článek „Věnce“ o Slovenčině. Těším se srdečně z rozumného smýšlení vlastencův českých. Čas nás ovšem nejlépe poučí, zdali jsme dobře učinili, ale několik let nemůže rozsouditi život národa tisíciletého. Zde hlavní věc jest ta, že Slováci poznavše a pocítivše, že nejsou článkem článku, ale oudem celku slovanského, musejí nevyhnutelně svým vlastním nářečím se zosobiti a život svůj v celek přelívati. Tisíc blahoslovů vám od Tatry, že si vážíte společné matky naší

---

*) Psaní toto s předešlým listem v stejnou dobu zasláno bylo určeno nejspíše pro širší kruhy.

slovanské! Nebojte se, že by odloučením se písma našeho od českých forem utrpěla idea vzájemnosti slovanské a zůstala opět fantomem povětrným; vždyť teprv nyní dostává života ve jmenu slovenském, posud žádným kmenem neproslaveném a žádnou literaturou nezvelebeném. Dostali jste odpověď na list svůj od naší Miloslavy Lehocké? Ona toužebně vaše opětné psaní očekává a srdečně vás pozdravuje. Dostanete-li novou „Nitru“ naši, brzo vyjíti mající, vyhledejte si básně její. Společnost její v nynější oddálenosti mé od světa jest mi k velké útěše. K Božetěchovi od nás jen míli vzdálenému také často odběhnu, a těším se s ním budoucností velebných Tater našich. Má zde dosti práce. Fejerpatakyho docela živě a rázně vyobrazil. V krátkém čase půjde velebného starce a zastavatele Slováků Jozefiho, později národního lékaře našeho Mádvu a pak Kolára vymalovat. Bratr můj Ludevít pomáhá starému otci našemu v úřadě kazatelském a i já časem na kazatelnici vystupuju. Kázal jsem, ne jak posud obyčejně se děje, biblickou češtinou, ale čistou slovenčinou a lid zaplesal nad tím, že všemu rozuměti mohl. Jen noviny a několik dobrých knih požehnej nám, Bože dobrý! a Slovanstvo bude míti o jeden procitlý kmen více. Cože myslí o počínání našem drahý náš Slavoj? Já myslím, že se nestrachuje proto o ideu slovanskou. Račtež mu vyříditi moje vroucí pozdravení. Vám pak, šlechetná sestro! opětné požehnání od Tatry, že nezapomínáte na její chrámy, na její bohyni! Teď velebné chlumy její jen tisícvěkým sněhem okvětené divocí

vichrové obletují a syn věrný nemůže putovati k nim, aby se pomodlil za rodiny matky. A když pohledy jarního slunce i mezi sněhem a ledem květy vyvábí, bude už daleko od tebe, zemi naše, a bratrům nebude moci donésti věnce na důkaz nové tvé vesny. Ale přijdou časy, matko naše opuštěná! v nichžto květem tvojím věnčiti se budou děti tvoje věrné a věnčiti se budou synové světův dalekých. Vzpomeňte si na matku i na bratra vašeho

Samoslava.

K dvěma těmto listům zdá se že přiložen byl svazek básní s názvem „*Květiny Nadsálanské*“, jež Slovák Samoslav H* v německé Halle zapěl. Část básní těchto nalezá se v listech prvé uveřejněných; jiná a to větší jich část se bohužel ztratila, tak že nám jen některé pozustatky uveřejniti možno.

1.

Mrak padá, mrak padá na zelené háje,
černá noc pokryje ty slovenské kraje.
Měsíček, měsíček, daleký měsíček
kéž v noci Slovákům věrný je bratříček.
Zornička, zornička, ta boží hvězdička,
kéž bude Slovenek v té noci sestřička!
Neb co je měsíčku nebeská zornička,
to je Slovákovi — slovenská sestřička.
Když měsíc dosvítí, denice přispěje
a nebe široké sluncem se zasměje:
Co Slovák nedohrá, Slovenka dopěje,
to naše Slovensko slávou se zastkvěje!

---

2. Samota.

Z tichého Sály pobřeží
skalina pne se šedivá,
tam co den, drahá, po tobě
má duše touží truchlivá.

Když se na hory sluněčko
pableskem prvým usměje,
tu ptá se moje srdečko:
„Kdy zasvitne mi naděje?“

A když se za hory ukrývá,
pak srdce mé se zpytuje,
„Ona-li na mne časem též myslívá,
ona-li též mne miluje?“

Větérek věje, vlnky lehce plynou
a chvějí klidnou hladinou,
jak od harfy se jemně tóny vinou
tou osamělou tišinou.

Chvějou se vlnky a z břehu šírého
v hlubinu stromy visejí
a husté větve stromu každého
se v třesných vlnkách čeřejí.

Ach! totě obraz tužby a bolesti,
jež moji duši zkalila,
však duše vděčně bude mraky nésti,
by hvězda lásky svítila.

Mé hlasy však jen s větrem si hrají,
když ona — v kruté dalekosti!
a na horách již zoře zhasínají
jak naděje mé v minulosti.

Červánky hasnou, ptáci mlknou v houšti —
buď vítána mi mrákota,
jež na břehy se zpolehoučka spouští
a s ní milenka — samota.

O ty's mi věrná! — ve tvém jemném objetí
se duše slastí rozplyne,
ku věčným hvězdám sílou orla zaletí,
a bleskem slávy se obvine.

Neb jako prodral z mrákotné se nicoty
jediným slovem všehomír,
tak Slávě z noční tajemné té samoty
vykvete věčný bohatýr!

---

3. Děva duše mé.

Znáš děvu moji, písni plamenná,
zřela's kdy mého anděla?
O znám ji, pěvče, nikdy v ráji
se růže taká nerděla,
a blesky všechny hvězd tisíce
zatemní zbožné děvy líce.

Překrásné oko slastí plane
a božskou dýše svobodu,
v ní věčněkrásně duch políbil
milenku věčnou, přírodu,
a z duše lidstva ta květina
všem věkům zkvetla jen jediná.

Obličej její jako růže,
se tichým rděje cítěním,
a hned jak záře se rozplývá,

plamenným dýše nadšením,
hned se jak slunce pyšně vznáší,
do nebe kdy ji duch unáší.

Kdy nad padlým však člověčenstvem
se v duši smutek rozlije,
tu obličej se ten andělský
žalobou bledou obvije,
že kam pohledne, květy vadnou
a duše v mrtvé skály chladnou.

Než jako z mraku havranního
se pěkněj hvězda zasměje,
tak blýská věčně vítězící
z černého oka naděje:
z uvadlých květin hvězdy zplanou,
a ze skal andělé povstanou!

4.

Má duše žije a žít bude věčně,
ji žádná bouře, žádný boj nezlomí;
ponad ní bouře s tisícemi hromy,
stín jako lehký v úžase přeletí;
meč obousečný Hegelové vědy
má duše citem plamenným roztopí!
Do prachu meč ten padne zahanbený,
meč ten se v bídné kusy rozrazí
před bleskem věčným božského nadšení!
Slovanský Anteus Herkula porazí.

5.

Tajemná noci, matko všehomíra,
ty rozpal duši plamenem hvězdovým,

by jako slunce zplanula má víra,
zpálila osud dechem Syriovým!

Hoj v jednom středu jediné duše mé
planou vesmíra vše síly hvězdové.
Sypte se světy do bezdné propasti,
já duchem vzhůru letím k věčné vlasti!

12.

V Sjelňici, dne 27. února 1844.

Zapomínáte na Tatry naše, na jich syny a dcery? — či listy naše aneb sestřičku naši nějaká nehoda potkala? Oj, divíme se velmi s naší Miloslavou Lehockou, že se takto od vás ani vidu ani slechu dočkati nemůžeme. Jen aspoň dva řádečky ještě v Tatrách od vás, sestro upřímná, přečísti a spokojeně se s nimi rozloučím a vesele poletím k Vltavě stříbropěnné!

Smutno, smutno je nám nyní v pustých Tatrách našich, ač naděje v budoucnost tu i tam květem posypuje zanešené skaliny naše. V posledním listě svém jsem vám už připomněl, jak vděčně lid náš slovenčinu svou v kostele přivítal, nyní přidávám, že k nevýslovné radosti mé i ducha slovenského nám rozumět začíná. Jestli žádného jiného užitku mi nepřinese nynější přebývání moje v Tatrách, to jest už pro mne zisk veliký, že jsem dostal důvěru v náš lid a v nynější pokolení. Největší moje radost je nyní hlásati lidu slova lásky k vlasti a těším se velmi, že třebas jsem kněžskému úřadu výhost dal, i co učitel budu míti přístup na ka-

zatelnu. V nastávající slavnosti z mrtvých vstání Syna člověka budeme ještě v Tatrách zvěstovat lidu slovo boží, vzpomeňte si v ten čas na bratra svého a na matku naši hluboko ještě dřímající! Pomodlíme se spolu při východu slunce nad Váhem i nad Vltavou za její vzkřísení! Potom plný naděje a víry vydá se syn Tatry na dalekou pouť svoji, aby dosáhnul hvězdy duše své. Dá bůh, že ho Praha prvního května přivítá a popřeje mu odpočinutí i útěchy. Bůh ji žehnej! Buďte i vy s bohem, sestro naše, a nezapomínejte na svatou Tatru a na jejího syna

Samoslava Bohdana.

(Bohuslava Samoslavovi.)

V únoru 1844.

Drahý bratře! S podivnými city se dnes k vám obracím. S podivnými city — ano s jakousi nesmírnou ouzkostí, tak že kdybych neznala vaše posvěcení se k službě drahého národa, byla bych snad ještě prodlela s odpovědí. Bratře Bohdane, slyšte mne a neodsuďte sestru, která by pro ideu svou, pro svůj národ, pro povinnosti své ani okamžení neprodlévala vše podniknouti a vše, i štěstí své obětovati. Slyšte mne a suďte tou láskou duševní, která nás všechny v jedno spojuje.

Vy znáte děje mého života, znáte Slavoje a jeho účinkování v domě i mimo dům náš a protož není dlouhého rozpisování se z mé strany zapotřebí. Znáte rovněž moji od mnoha let kojenou touhu, moci přispěti ku vzdělání a probuzení našeho národa. Posledních

dlouhých šest let prožila jsem v mnohém boji a trudu; v mnohé však i radosti a naději budoucího účinkování. Slavoj započal nám u Fričů přednášeti a stal se netoliko vychovatelem a učitelem mým, nýbrž i celého našeho ženského procitlého světa. On po mnohá leta pěstil ve mně snahu, něčím ku vzdělání a vychování dívčímu přispěti a já slíbila jsem svatě jemu vše, seč mé síly budou, pro uskutečnění naší idey učiniti. Játť předsevzala sobě žíti prosta každého milostného svazku a lásku svou dětem a dívkám, kteréž by mému vychování svěřeny byly, zachovati celou. Tento okres věděla jsem že mi nikdo zrušiti nemůže, neboť bude vytvořen jedině mým přičiněním a mou prací, a on neměl ani mým úmrtím pominouti.

Tu jste přišel vy k nám, drahý bratře. Básně vaše ve mně všechny dávné sny o štěstí a blahu života pozemského probudily a já cítila, že touhy, jež jsem na vždy za pohřbené pokládala, se křísily a hlásily k životu. Co se událo víte. Jakmile jsem první list váš z Tater obdržela, již pociťovalo to moje srdce, že na rozcestí stojí. V brzce však na to snesla se bouře na hlavu moji a těžce jsem byla potrestána za to, že jsem probudila city, které na vždy pohřbeny zůstati měly v srdci. Slavoj zvěděl o náklonnosti vaší a v míře vrchovaté připomněl mně slib můj, kterýmž jsem se k účinkování ve vlasti zavázala. Čekala jsem na list váš, bratře můj, co na spásu, neboť v hrozném rozporu citův počalo klesati již zdraví moje. Musila jsem se konečně rozhodnouti. Naděje, kterých krajané moji do

mne skládali, závazky moje k Budči, v němž se ředitelkou dívčího ústavu státi mám — všechny tyto a jiné nesčíslné povinnosti padly na váhu — a já slíbila v duchu na hrobě matky své, Budči věnovati svůj život. Nejsou mi tajemstvím povinnosti, jakých jsem krokem tím podstoupila. avšak chci pevně státi ve všech pohromách života a jestli se mi podaří opětně spojiti, co posud ku škodě Budče rozloučeně a v nedůvěře žilo. jestli prací svou jen trochu přispěju k probuzení a mravnému povznešení svého národa — budu šťastnou.

Bratře můj drahý, drahý věčně duši mé! Odpusťte Bohuslavě, že naději ruší. kterouž sotva byla podala. Nechte nás žíti vždy v onom blahém pocitu, že nám blaho jiných dražší bylo nad vlastní a že bez ohledu na nepřízeň osudu zůstali jsme sobě těmi, kterými jsme druhdy bývali. Bratře Bohdane! vy jste sobě přál, aby Bohuslava vašemu citu slze věnovala. Tekly slze z horečných, začervenalých očí pro uplynulé štěstí i poklid drahé duše a šípy stala se vaše slova. která by mne krátký čas dříve pocitem blahosti byla naplnila. Bratře můj, pište brzo vaší sestře. která nejvroucnější vždy podíl bráti bude na všem, co se vašeho štěstí, vašeho blaha týká; která, ačkoliv jí osud nedopřál význačnějšího jmena vám dáti, přece doufá, že jí odpustíte, že kojila naději, kterou nyní rušiti musí. Upomínka na doby minulé bude vždy co jasná hvězda v životu mém se skvíti. vždy čistým svým světlem ozařovati temná okamžení mého života. Bratře můj. jedno okamžení přijde, kde duše se z prachu zemského povznesou a v jeden krásný

souzvuk splynou. Oj zřím svou duší v onom okamžení, kde si budeme moci říci: My jsme co věrné děti nešťastné matky Slávy pracovali, my se vroucně v duševním světě našem milovali a si rozuměli. A tehdy budem šťastnými. Věčnost! — malé to slůvko pojímá v sobě všechno co nám svaté. Či by nám byl bůh nadarmo ty hvězdy v nebeské prostoře ukázal? Tam vzkvétá naše naděje, tam naše blaho!

Možno-li, drahý bratře, tedy dejte mi v brzce o sobě zprávu, zdali odpustiti můžete sestře, která si nikdy neodpustí, že zklamala naději tak vroucího srdce.

S bohem, zustaňte vždy přítelem své vroucí sestry

Bohuslavy.

(13. Bohdan Bohuslavě.)

V Sjelňici, dne 5. března 1844.

Mám vám psáti, sestro naše drahá! Co si má počíti holubice sirá? Ona již učinila to, k čemu ji dohnal osud neohledající se na srdce lidské. Škoda, přeškoda! že její duše nebyla dosti mocna zachovati první lásku svou nedotknutou! Ach, ten anděl prvního krásného okamženi byl by v nikdy nezkalené zoře trůnil na věky v duši Bohdanově! Ale odpusťte mi, sestro moje! — já vám odpouštím. Odpusťte, že zklamané srdce moje musí přichýliti k duši nejdražší hořký tento kalich pravdy! Činím to jen proto, abych se poznovu mohl státi vaším bratrem a přítelem.

Ach, sestro moje drahá! Proč jedno slovíčko lítosti nade mnou nevyšlo z pera vašeho, když jste viděla, že

musíte zničiti srdce moje! To by bylo bratra potěšilo nevýslovně, že sestra pláče s ním nad ztracenou milenkou. Syn Tatry věřil v Bohuslavu svoji, jako v sebe samého, věřil v lásku slovanskou, jedinou, věčnou jako svět — a osud ohromný roztrhal víru jeho svatou, duši mu zlomil a on — přece ještě dýchá a chce žíti národu nešťastnému. Svět mu je nyní pustý, bol hluboký sedí v duši jeho, ale čas a bůh jej vyléčí ještě a učiní vítězem i v tomto posledním, nejhroznějším boji s duší svou. Zvítězil již nad nevěrou německou, zvítězil k vůli národu svému nad láskou k matce, otci, rodině — Bože, či mu dáš klesnouti v lásce dosažené a nevinně ztracené!? — Bože, neopouštěj mne, když mne opustiti musí duše nejdražší; zotav a znovustvoř síly moje zlomené! Ty znáš a víš, jak jich potřebuje opuštěný lid můj!

Bože! neopouštěj ani tu sestru moji nejdražší, kterou donutil osud zkrvavit srdce moje! ochraňuj svatého duše její anděla a učiň ho přítelem ducha mého!

Sestro moje drahá! syn Tatry nezná proklínat — bude trpěti a blahoslavit. Blahoslavte mu i vy a pomozte mu zvítězit nad osudem ohromným. On přijde k vám a dá Bůh, že bude věčným, čistým přítelem vaším váš bratr

S. Bohdan.

(Slavoj Bohuslavě.)

16. března 1844.

Drahá Bohuslavo! Pro pokoj vaší duše pospíchám vám sděliti, že jste prosta všeho slibu z ohledu Budče

i přeju vašemu ústavu mnoho zdaru. Jedině pro blaho nás obou dovolte, bych k slovům těm něčeho připojil. Náramnou bolest mně činí váš podpis, že se nazýváte oklamanou Bohuslavou. Probůh, nezabíjejte tak mé nejčistší city k vám. Můj osud již vidím poněkud — i vy, kterou nedávno ještě co strážného ducha mé duše jsem viděl — ještě a ještě jste mne před sebou neospravedlnila! Co prozřetelnost božská tím zamýšlí, že v srdci vašem ještě černými skvrnami zprzněn jsem? Snad Budeč potřebuje těch nejtrpčích důkazů, že čist jsem; zbývá jen ta přeukrutná bolest, že i zasvěcené duše, svatě si i čistě počínající duše, pavučin jistých zbaviti se nemohou a za těmi příčinami rychle rozsuzují a odsuzují, kde by raději čistý mír, čistý jeden účel panovati měl, an prací velikánských přemnoho nám všem zbývá na vinicích našich. Pro čistý obraz váš, jejž svatě v duši své nosím, prosím vás, nesuďte, dokud světle a všestranně nevíte a neznáte příčiny. Nezapomeňte tudíž na dávné přátelství se

Slavojem.

(Ze zápisek Bohuslavy.)

19. března.

Seděla jsem tiše ve svém pokoji přemítajíc, kdy asi přijde odpověď od Bohdana a zdaž mi přinese upokojení či boj ještě větší. Tu se otevřely dveře a Amálka přinesla z pošty psaní — bylo od onoho, na něhož jsem právě byla myslela. Třesoucíma rukama otevrouc čtla jsem a ruce moje klesly v klín. Bože, jaký čistý to

oheň, jaké to srdce! — i já kdysi své štěstí jiným obětovala. — — O podílu mluvíš, drahý duchu? Slze moje nikdo nepočítal — — — — — Mluvíš o štěstí mém? — Bohuslava nemůže býti šťastnou, když tvé srdce krvácí. Bohuslava snad nebyla hodna tak velké lásky, avšak jest hodna tvého utrpení a tvého soucitu.

(14. Bohdan Bohuslavě.)

V Sjelňici, dne 28. března 1844.

Drahá sestro slovanská! Věru ne nadarmo slavíme dnes umučení Kristovo. On bohem jsa trpěl nekonečné muky lidské a tím si pokořil svět. Nesme i my mužně bolesti své a posvěťme se národu i lidstvu, jako on se mu posvětil, a jistě, jistě vzkřísí všemohoucnosť božská i zakletých duchův nešťastného národa.

Smutné, čím dále smutnější jdou hlasy po Tatrách našich*) a jen víra božská nás zachránila v nadějích našich, že stojíme jako turně Krivánu od věčnosti s bouřkami si hrající. Právě když listy vaše, sestřičko moje drahá, smutně zavzněly od Vltavy daleké, právě tehdy takovéto dumy k Tatrám od Dunaje letěly:

Na břehách Dunaje tichý ohník hoří,
od jeho plamene v Slovensku se zoří.

Každý věrný rodák při něm se ohřívá,
při něm za svůj národ k bohu se modlívá.

---

*) V tu dobu odstraněn úklady maďarskými Ludevít Štúr z ústavu Břetislavského, kterýž byl „ohníkem, od jehož plamene v Slovensku se zořilo".

Hromy běsně bijí, mladé dubce sklání,
se životem bratří tichý olník brání.

Přihnala se mračna, buchnul hrom do vatry,*)
zaplakali bratří i doliny Tatry.

Sestro moje upřímná! duše slovenská by musila zoufati, kdyby se aspoň ze žalu svého nemohla vyzpívati.

„Nje preto si zpjevam, bich veselá bola,
ale preto zpjevam, bich žjale zabola.“

I já budu zpívati o bolesti svojí a duši vaši to neurazí. Sestřičko moje! Vy sama chcete vzíti bolesti naše? Ach věřte mi, že já bolesti ty moje nezměním za rozkoše světa.

„Zapomenout? ne, to možné není;
volím nemoc, nežli uzdravení.“

Tak mne naučil věčný můj učitel Kolár a zůstanu mu věrným na věky. Vy ale, sestřičko moje drahá, buďte mi tím, čím sama býti chcete, čím vám srdce a povinnost káže. Od vás mi sladká bude smrt a tím sladší přátelství — posestrimstvo! Jenom jednou ještě, aby se přesvědčil o blahu duše nejdražší, optá se ústně Bohdan Bohuslavy, či je blažená v ústavu svém? Jak odpoví, že blažená, bude i on blažený v nekonečném posvěcení se národu a světu a blahoslaviti bude duši posestrimy své slovanské. Jsi tak spokojena s bratrem svým, sestřičko moje? To je jediná jeho žádost, kterou má pro sebe, aby sestřička Bohuslava byla spokojená s bratrem Bohdanem.

---

*) Vatra t. j. oheň, plamen.

(Paní Lehocká Bohuslavě.)

V Trnovci, dne 1. května 1844.

Vysoce vážená vlastenko! Když se Praha radostí ozývá, zraduje se Slovensko a zajásá Tatra. Doufám, že ani Vltava nepohrobí ve svých vlnách zvuky prostosrdečné, podkriváňské, ale že echem odpovědí české hory a ozvěna jich pronikne i do srdcí našich drahých sester. Takové myšlenky a city mne zaujaly při započetí listu toho. Obávala jsem se, že vám budu obtížna řečí*) svou, znám ale dobře, že se vy jí snadno přiučíte a co z mého slovenského srdce půjde, rovnou cestou k vašemu pospíší. Vaše dlouhé mlčení mne nemálo zarmucovalo, navykla jsem už na vaši sesterskou lásku a na ten soucit, jaký s námi máte ve všem, co se nás týká, a proto mi jest nemožno pomysliti na roztrhnutí našeho svazku. Nedávno zdálo se mi, že jste byla na Slovensku — byl to ráj pro mne. O kéž přijdete k nám, skákaly bychom spolu po žule tatranské jako kamzíci a rozprávěly o budoucím blahu našeho naroda.

Těší mne to velmi, že jste už nastoupila cestu, která vám byla vykázána mocí vyšší. Vy jste se k tomu narodila, abyste vedla dítky zanedbané, abyste probudila v nich lásku k vlasti, k řeči mateřské a k národu, a věru sama jste mohla poznati, že duch vyšší vámi

*) Dopis psán jest slovensky.

vládne, který vám nedá klesnouti ve víře a velí doufati, že úkol svůj statečně vykonáte, že se stanete hvězdou, za kterou bohdá i druhé Slovanky kráčeti budou. Cítím sama, jak šťastnou býti musíte při pohledu na vaše malé žačky.

A jaká jste dobrá, drahá dušičko moje, že se staráte i o mne vzdálenou. Vy jste tak pracemi svými zahrnuta a přece mi chcete sděliti některé přehledy přednášek vašich učitelův. O učiňte tak, ale jen ať vám to mnoho práce nezavdá. Od mého přítele Bohdana jsem již dostala vaše přehledné tištěné tabule a věru doufám, že vás potěší zkouška, jakou vám vaše žačka složí.

Vy želíte, že musíte s německým živlem zápasiti. U nás jest to též zlé. Vyšší šlechta jest zcela oddána maďarismu, měšťané němčině a maďarčině a ubohý lid ještě nechápe, co to jest národnost. Vy chcete pozdvihnouti průmysl a zlepšiti školy; my musíme ruce sepnout nad bídným stavem našich škol a průmyslu do rukou židovských upadlého. V celém Uhersku není jediné dobře zřízené školy a kdo se sám neučí a k čemu nemá, zůstane vzdor všem učitelům hlupákem.

Našemu Štúrovi jest již docela zabráněno přednášeti na ústavě břetislavském a naděje naše, že tam budeme míti školu pro naši mládež, zase sklesla. Mladíci rozhořčeni nad tím opustili nehodných professorův břetislavských, kteří též k pádu Štúrovu pracovali, a odešli v počtu dvaceti osmi buď domů, buď do levocké školy. Ostatní zůstali plakati na rumách a há-

jiti zbytky práva svatého, aby ještě i to surovosť maďarská nerozšlápla.*) V Levoči se má založit ústav břetislavskému podobný, jestli nám zase tito divochové asiatští cestu nezamezí. Takto my, hle, stojíme a cokolvěk dobrého začneme, ti to ničí. Věru jest náš stav horší ještě, nežli váš.

Osměluju se, na žádost vaši poslati vám, drahá sestřičko, svůj popis Liptova. Je takový, jaký mně bylo možno vypracovati. Jestli se vám z toho něco hodí do Všenaučníka, použíte toho. Nechť vás jen opatruje bůh, abyste svoje začaté dílo šťastně a podařeně vykonati mohli, že by i pozdní potomci jmeno vaše oslavovali. Opatruj vás bůh a popřej vám drahně radosti v tomto pěkném jarním čase.

Vaše ctitelka a sestra

Johanna Lehocká.

* * *

Ku konci měsíce dubna r. 1844 došla truchlivá zpráva z Vratislavi do Čech, že zemřela v dálné cizině „růže stolistá“ Marie Čelakovská, choť pěvce našeho Františka Ladislava Čelakovského, kteréhož nepřízeň času a úklady některých falešných vlastenců z Čech byly do ciziny vypudily. Zpráva ta bolestně dojala

---

*) O literárním ústavu prešpurském řízeném Ludevítem Štúrem, slavným publicistou slovenským, stala se již v cestopise Antonie Rajské na stránce 61 zmínka. Obšírnějších zpráv možno o osudech tohoto ústavu se dočísti v časopisu „Pravdě“ z r. 1867 a v Slovníku Naučném v článku „Ludevít Štúr“.

veškeré kruhy vlastenecké*) a jako ohlasem těch citův jeví se nám býti báseň, kterouž časopis „Květy“ z téhož roku dne 14. května přinesl.

Památce Marie Čelakovské.

Ach tam v kraji cizím, v lůžko chladné
sklesla růže naší dědiny;
ozdoba to naší krajiny
záhy odkvetla co kvítko vnadné.

Krutě uchvátila půda cizí
drahou dceru matky Čechie!
Plačte pro ni, dcery Slavie!
svému Slavíku, ach, Růže mizí!

Jevilyť se nám v ní svaté cnosti,
krása božská v rouše zemšťanů,
již bůh seslal v luhy Slovanů,
by nám odstřel obraz spanilosti!

Jenom pro vlast naši měla žíti,
cizí vítr zlomil květinku;
dítkám vyrval z loktů matinku,
mající jim svatým strážcem býti!

Nyní bytuje zas v první vlasti,
tam, kde věčná Vesna panuje,
kde bůh v záři věčné trůnuje —
tam již neucítí žal ni strasti!

My však hořem k rovu vzdálenému,
v nějžto sklesla schránka duše Tvé,
vřelé posýláme slzy své,
ukanulé citu upřímnému.

---

*) Sr. „Sebrané listy F. L. Čelakovského“ 1865 a „Vzájemné dopisy Čelakovského a dra Staňka“ (švagra Antonie Rajské) v Musejníku r. 1871 svazek 3 a 4 uveřejněné.

Až z těch slzí zkvetou nezabudky,
budou svědčit krajům vzdáleným,
že je svatá dcerám Slávinым
upomínka na vše krásné skutky!

....*slava.*

Báseň tato pochází z pera Bohuslavy Rajské, napotom druhé choti Františka L. Čelakovského.

(15. Bohdan Bohuslavě.)

V Sjelnici, dne 9. května 1844.

Věčně drahá přítelkyně moje! Až tento lístek do rukou dostanete, tehdy již bude na cestě k vám Bohdan. Píšu jen proto, abych starost vaši trochu upokojil, že tak dlouho nepřicházím. Odpusťte, že nemohu slaviti s vámi den 23. května — den z mrtvých vstání! Ach! já bych na křídlech blesku letěl k vám, kdyby mne nevázala zem těžká. Ale přijde již konečně okamžení, kdež si budeme moci přátelsky stisknouti ruce. Posílám vám dva kvítečky z posvátné země tatranské, z ráje dětinstva mého — ze Sjelnického hájika „Djela", o kterém jsem v nejpěknějším věku svém zpíval. Pozřete do přílohy ku Květům z r. 1840 neb 1841 a najdete tam „listy pod hájem Djelom". Ach! kéž bych kdysi všechny ty krásy ukázati mohl Bohuslavě, kéž by blesk jejích pěkných očí vznášel se kdys nad běloskvoucími výšinami Tater a vábil květy z posněžených skalin! Pozdravuje vás Djel, pozdravují vás pěkné sny mého dětinství, pozdravují vás boží tajemstva duše tatranské, pozdravuje vás syn Tatry

Bohdan.

(Ze zápisek Bohuslavy Rajské.)

17. srpna 1844.

Několik dní uplynulo, co byl dlouho očekávaný přítel Bohdan do Prahy přijel. Jáť stále jej očekávala, neděle za nedělí však marně procházela a on, cestuje kdesi po Slovensku, nepřicházel. Prodloužilý příchod jeho učinil mne chladnější v očekáváních mých. Konečné sejití naše bylo srdečné, bez vášní — avšak i bez přílišného dojmu. Ve mně hrozná bouře burácela, nevěděla jsem dobře, jak se k němu chovati mám. On použil nejbližší příležitosti, aby mi vyznal, že jsem mu stále vším, a jedině mnou že šťastným býti může. Otázala jsem se ho rozumně na záměry jeho; avšak ze slov jeho nemohla jsem nabyti uspokojení. Chce účinkovati ve své vlasti, chce vzdělání rozšiřovati mezi lidem — avšak jakým spůsobem, na to nedovedl mi odpověděti. Dřívější předsevzetí moje, žíti a umříti v ústavu svém, od něhož jsem veškeré radosti života očekávala, upevňovalo se ve mně vždy více. Duši moji byla by těšila upřímně čistá láska jeho: avšak když v zápalu vidinám svým se podával a zvěstovati a viděti před sebou chtěl budoucnost svého národa — když stále o vysokém povolání svém i mém blouznil: tu se svíralo moje srdce, hrozný bol se mne zmocnil a já vidouc v tak bezúčelném zcestném blouznění zkázu jeho i po případě svou — cítila jsem se velmi nešťastnou. Cítila jsem, že těmto ideám dosti učiniti nikdy nebudu v stavu a jeho i sebe šťastnými bych neučinila. Přátelé a příbuzní moji, kteříž dříve příznivě pohlíželi na poměr

náš, pojednou počali brojiti proti němu, neboť on horlivě se zastával odtržení se Slováků od písemné řeči české a v proudu řeči mnohá slova hanlivá na Čechy pronášel. Rozpor v mých citech stále rostl a toho času „ústav! ústav můj!“ bylo mým jediným heslem, mou nadějí, mým vším.

Tu přijel prof. Čelakovský z Vratislavi do Prahy a žádal mé přátely, by mu upřímně řekli, v jakých poměrech stojím a zdaliž by mne o mou ruku požádati mohl. Řekli mu upřímně, jaké bouře jsem přestála a co přetrpěla, i byli mnozí, kteří hned z počátku mně radili, bych jeho požadování vyhověla. Před očima mýma počalo se jiskřiti. — V Bohdanově srdci zdálo se mi že slova moje nevolky zapadlé naděje probudila — měla jsem znovu zraniti to ryzé srdce? Rozum můj ovšem dokazoval mi, že naleznu to, po čem toužím, jedině na druhé straně, tam jen že najdu tichosti, míru a spokojenosti spojené s prací a účinkováním v domácím okresu, kdež opuštěné dítky žádaly na mně mateřské srdce. Naděje v Bohdana kladené objevily se mi v mnohém co klamné a poznávala jsem, že spojení s ním znamenalo by pro mne vnitřní i zevnitřní boje. Vedle toho v novějších časech roztržka mezi Čechy a Slováky stává se vždy větší, počínají na Slovensku nepřátelsky se k nám chovati — snesla bych to, když by se ze všech stran lálo na Čechy? A konečně dívčí ústav svůj, kterýž jsem po tolikém lopocení byla zřídila — měla jsem jej opustiti? — Kdož s pravou vroucností a vlasteneckou horlivostí ujmul by se mého díla?

Rozervána ve vnitřku svém šla jsem na Panenskou vinici chtějíc se ptáti sester svých o radu. Ustavičným bojem dostala jsem silnou křeč do prsou i nebyla jsem v stavu jim vysvětliti, co bouřilo v mém srdci. Odpůldne přijda Čelakovský žádal mne, bych mu upřímně řekla, zdali mu dokonce žádnou naději podati nemohu.

Upřímně a bez obalu sdělila jsem mu vše, doložíc, že po svém konečném rozhodnutí danou naději nikdy více nesklamu. On odejel do Strakonic a já měla čas k přemýšlení. Poznovu ptala jsem se Bohdana, jakým spůsobem myslí asi působiti k dosažení svých cílův. Po dlouhém zdráhání pravil mi, že se v Mikuláši snad gymnasium založí a on se snad na něm professorem stane; já pak po případě mohla bych větší dívky vyučovati.

„A nebylo by to,“ tážu se, „žádnou překážkou na Slovensku, že jsem Češkou? Praví se, že v Nitře Slováci po Češích blátem házeli.“

Usmál se a pravil: „Snad nebude — však zajisté bude jim na překážku vaše náboženství, než tomu by bylo pomoci.“

Tato řeč mně objasnila situaci lépe, nežli sobě mysliti mohl, neboť zavířilo to v mém srdci bolestně, když jsem slyšela, jaký dík by mne očekával za mou vlasteneckou snahu, za mou ochotu a práci, i cítila jsem se uraženou ve své národní cti.

Čelakovský se navrátil i mluvil se mnou jako pravý přítel. Soudím-li, že s Bohdanem šťastna budu, tedy že

mi nikterakž v cestě státi nechce; avšak abych krok tak důležitý dobře a jen po svém citu rozvážila, že nežádá žádného kvapného rozhodnutí. Přitom opětně žádal, bych při rozvažování svém ohled k jeho osiřelým dítkám vzala, že jim šlechetnější matku, sobě lepší ženu najíti nemůže. Řeč a jednání jeho mne velice zaujaly; tato tichost, tato poklidnost a určitost v jednání a pronášení náhledův — jak velmi rozdílnou a vzdálenou zdála se mi býti od jednání našich mladíků bez rozdílu.

Sedmého srpna šli jsme spolu na procházku ke Krčskému lesu a dalším rozmlouváním bylo mi možno ještě hlouběji v šlechetnou mysl jeho nahlednouti. Po návratu svém do Prahy sejdouc se s Bohdanem, netajila jsem mu již úzkosť svou, že jeho žádostem vyhověti mi možno nebude. Byl připraven na vše.

Druhý den přišla k nám paní Němcová se rozloučit a mně bylo, jak by anděl míru byl vstoupil do rozbouřeného mého srdce. Řekla jsem, jak velice lituju, že nyní odjeti musí, kdež by mi upřímnou přátelskou radou největší službu prokázati mohla. K jejímu dotazování svěřila jsem se jí s trapným svým postavením. Těšíc mne a litujíc odešla a já opět stála s burácejícím srdcem svým bez pomoci a útěchy.

Odpůldne šla jsem na vinici, kamž i Čelakovský přišel. A když jsme u večeře seděli, přinesla mi služka lístek od paní Němcové. Netušila jsem obsah a vymluvíc se na svoji umdlelost, odešla jsem do ložnice a počala jsem čísti toto:

*

Mnohovážená, velice mně milá přítelkyně! Bolně mne dnes vaše slova dojala a neustále se v mém srdci ozývají. Vím, jak těžko jest v té věci radu dáti, ale co mohu a jak myslím, to chci vám zjeviti. Pakli s vámi nesouhlasím, nuže, odpusťte mně.

Je-li to opravdová láska ta vášeň, pro kterou člověk na vše, co se v cestu klade, zapomene, jemuž předmět milený jedinkým cílem blahosti jest; je-li to taková láska, již pro Bohdana cítíte, tedy jsou moje slova marná. Známť touhu po té vnadné růži, pro kterou rády saháme, ať by i trny její nás píchly. Ale je-li to pouze láska, kterou chcete pro vlast, pro naši věc obětovat, ctíte-li v Bohdanu pouze mučedníka slovanského národa, pro něhož tak velkou ztrátu my vámi zde bysme utrpěli — o to! prosím vás, nečiňte, uchylte se k druhé straně, kde více pusobiti můžete, kde slávu celého národa českého udržíte, otce rodině a svaté naší věci a rodinu k radosti otce.

Pomyslete, co na te roli pro nás pracovati můžete; víte, že muž, byť sebe více slavný byl, nesvede tolik co rozumná žena. A vy s vaším nadáním, tou vroucí láskou k drahé vlasti, když vy se co skvělá hvězda na tom tmavém obzoru objevíte, kdo nebude bažiti, aby jen jedinký paprslek toho blahodějného světla dosáhl! — věřte, vy nám po boku našeho pěvce, toho skvělého slovanského slunce, nejvíce pomoci můžete. Ve vás skládají celou svou naději mnozí — mnozí. (Což jsem ovšem nikdy říci nechtěla.) Zdali vy jej neochráníte, kdož by to mohl? aby pro nás nebyl ztracen.

Odpusťte mou sesterskou radu, jestli vás snad bolně dojala, já psala jen pro ten případ, jestli láska taková, jak jsem zprvu podotknula; jinak ale, zdali opravdivá, — pak by ji jen horoucí láska k vlasti přemohla.

Líbám vás a zůstávám vždy vaše vroucí přítelkyně
Božena Němcová.

Probděla jsem skoro celou noc a čtla jsem list tento opět a opět. Bylť on pro mne, na poušti bloudící, hlasem božím. Do rána byla jsem ustanovena a rozhodnuta. Veselé dobré jitro zvěstovalo Čelakovskému více, nežli by to cokoliv jiného bylo mohlo učiniti. Radost jeho byla nesmírná, tak že ani nevěděl jak se vyjádřiti a pohnutím plakal. Já nabyla tím okamžikem dávného poklidu, naděje v sebe a život svůj. Rozhodnutí mé kolísalo se tuto noc jedině mezi ústavem mým a Čelakovským a já cítím nyní, že jsem volila dobře. Několik dní jen se Čelakovský ještě v Praze zdržel a 12. srpna odejel. Při rozloučení pravil mi, že myslí býti nejlepším, by o velikonocích budoucích do Prahy přijel a zasnoubení se mnou slavil. Prosila jsem jej, aby to nechal na písemní rozmluvu, a při tom ostalo.

Na večer jsem mluvila s Bohdanem i sdělila jsem mu vše. On byl zasmušilý, ale pokojný, jedině mne o podobiznu mou žádal.

Den na to navštívil mne Franta Šumavský a věda již o rozhodnutí mém, připomínal mi, abych na ústav svůj nezapomněla. Když jsem mu sdělila, že některá z přítelkyň mých ihned žádost ke gubernium podá a já

dříve se neprovdám, dokud ústav spolehlivým rukoum nesvěřím, byl upokojen. Téhož dne byla jsem u Šafaříkovic přivítat mladou paní, manželku Jankovu. Paní Šafaříková, slzíc radostí, mně s největší vroucností štěstí přála k budoucímu svazku. Ujišťovala s velkou důvěrou, že zajisté šťastna budu, a mladé paní mnoho pěkného o šlechetné povaze Čelakovského, jehož prvním básníkem českým nazvala, vypravovala. Když jsem mezi jiným obavu pronesla, zdaliž všem požadavkům zadost učiniti s to budu, tu přivinuvši mne k srdci pravila: „My jsme se s vašimi sestřičkami v opravdovosti umluvily, že bychom hned pokojně umříti chtěly vědouce, že Toninka muže našeho za manžela pojme a matkou našim dětem bude.“ Slova její tak upřímná, z celého srdce plynoucí posilnila mne velmi, ačkoliv mně krev vstoupila do tváře, když se o věcech mluvilo, které my ženy raději v srdci nežli na ústech nosíme. Jeho děti jsou největší vazbou mezi námi a budou jí vždy. Oni potřebují matku a mají ji nalezti.

(Bohuslava Rajská Boženě Němcové.)

V Praze, dne 13. srpna 1844.

Velevážená vlastenko naše! Šlechetná a vroucí přítelkyně má! Onen večer, kde mne lístek váš drahý došel, byla jsem již tak slabá a ochablá, že mi nebylo možno z okolností kolem mne vířících silnou rukou se vytrhnouti, ani se na něčem ustanoviti. V den vaší drahé návštěvy šla jsem na vinici, bych se o radu

poptala svých sester — než žádná netroufala si rozhodnouti, ani raditi. Týž večer, když jsem utrmácena na těle i na mysli, neschopna byla voliti, tu mi děvče přineslo lístek váš, vroucí má přítelkyně. Rychle jsem jej otevřela, domnívajíc se, že snad Čelakovskému píšete; když jsem však viděla v prvních slovech, že mysl a srdce vaše ke mně ještě před odjezdem se obrátily, schovala jsem rychle klenot svůj za ňadra, nemohouc se ani ukončení večeře dočkati. Konečně odešli a já zůstala s mým milým lístkem o samotě. Vy jste mi byla strážným andělem v této bouřlivé noci, kde jsem o samotě stála bez přátel, bez přítelkyně, bez potěchy. Milosrdný bůh poslal mně vás, přátelská vaše slova rozluštila hádanku srdce mého; celou skoro noc jsem probděla a čtouc nesčíslněkrát váš lístek, ustanovila, rozhodla jsem se a duše moje nabyla opět pokoje. Na změněném chování mém pozoroval Čelakovský, že jsem se již rozhodla. Stala jsem se jeho nevěstou.

S Bohdanem jsem též mluvila, neboť mně jeho osud nejvíce na srdci leží. Doufám, že mladost a jarý duch jeho mu spomohou vybojovati mír v první lásce ztracený. Jakou touhu já v sobě cítím po pokoji a míru, nemohu ani říci a snad přece jednou mi bůh popřeje toho dosáhnouti. Dítky po naší Marii zůstalé zdají se mi svatým dědictvím a já v péči o ně zajisté spokojenosti dojdu. Ústav ještě asi půl leta povedu, pak jej chci do rukou svých drahých přítelkyň odevzdati. Ony jsou mladší i silnější mne a tudíž doufám, že jich práce i ráznější bude. Moji příbuzní jsou nad rozhod-

nutím mým velmi potěšeni i strýc Bachoven z Echtu, kterému jsem v neděli o všem řekla, je s tím spokojen. Bude tedy snad jednou spokojenost všeobecná.

Opětné díky vám, drahá přítelkyně má, díky srdečné za vaše přátelství, vaši lásku — vámi jsem zvítězila. Byl to poslední boj, jak doufám, v mém životě, kéž i to poslední rozpor mých citův!

V pátek chci odjeti s Fričem a Staňkem na Kováň k p. Vinařickému a odtamtud snad i pana vikáře Marka v Libuni navštívit. Cítím velkou potřebu zotaviti se a ráda použiju této příležitosti pookřáti. Čelakovský již včera odejel, vzkazuje vám svou nejvřelejší úctu a obrátí se sám lístkem k vám, drahá má ochranitelko. Lístek váš zůstane mi vždy drahým klenotem. Doufám, že cestu svou jste šťastně ukončila a zdráva se na určité místo dostala. Možno-li tedy, potěšte opět několika řádky svou vroucí ctitelkyni

Bohuslavu.

Pěvec náš Čelakovský před odjezdem svým z Prahy odevzdal do rukou Bohuslavy tyto verše:

M a c o š k y.

(K Antonii.)

Záhon vás zde i tamto vidím, leč všecky podobný
máte oděv — stejný všecky chováte i mrav.
Div mi uprostřed vás tato *jedna*, na srdci jejímžto
prýští k mým z mateří doušky se vůně dětem.

(Konec knihy první.)

Budeč.

Slovo toto velmi často uvedeno jest ve spisu přítomném; ba činí zde jakési střediště četné a snaženlivé společnosti vlastenecké. Připomíná nám pravěký Budeč, o němž staří kronikáři čeští vypravují, že byl sídlem školy, v níž národ český první paprslky vědomostí vyšších požíval, ježto byla takořka prvním veřejným učilištěm českým. Tato starobylá Budečská škola, zářící k nám až ze století bájí a pověr, kde nebylo ještě vědy všeosvětlující, kde jediné výkvěty umění básnického, ovšem výkvěty to velkolepé ku povznešení citu a nalazení obrazivosti národní po ruce byly, půjčiti měla jméno ústavu novému, kterýž v době taktéž nové a v mnohém osvícené státi se měl středištěm snah, kterýmiž by utlumené národní vědomí v Čechách se budilo, uspalý duch Čechův se osvěžoval a ku zdárným podnikům vlasteneckým pobádal.

Na počátku let čtyřicátých myšlénka vlastenectví u nás už valně se ujímala mezi lidem, jmenovitě v Praze začali uznávati, že už je čas, aby národ prostředkem *svého* jazyka a *svým* spůsobem na *své* půdě k rychlejšímu pokroku všeobecnému a všestrannému se hotovil. Prostředků však k tomu pohříchu nebylo. Dle intencí vládních musilo se i oné špetky pokroku, k níž národ připuštěn byl, používati směrem převráceným, odnárodňujícím k záhubě jazyka a národní individualnosti české. Veškeré školy směřovaly na ponenáhlé úplné zněmčení národa, a pro nauku českou nebylo ani místečka v širých vlastech

našich, ni koutku v učilištích, kde Čechům byl dopřán přístup k vyššímu vzdělání.

Povstala myšlénka v Praze, aby zde se zařídil *národní dům*, v němž by aspoň poněkud se ulevovalo nedostatkům největším, jenž by se stal jako propravnou k novému spůsobu učení a prvním pokusem národní školy ve smyslu dosti rozsáhlém. Dům tento nazývati se měl *Budeč.*

Vlastenectví české z let čtyřicátých chýlilo se již ku praktickým směrům. Uznávati se počalo konečně, že pouhý patriotický idealism a jediná literatura nedostatečné jsou prostředky ku dosažení platných výsledků, jimiž by se budoucnost národa českého ubezpečila. Národ však, který ani stínu politické moci v rukou svých nechoval, odkázán byl na prostředky, jimiž by ani stínu podezření na sebe neuvalil, že by k takovéto moci zaměřoval. Oprotiv převládajícímu, ale v tehdejší Praze jen málo uvědomělému němectví nešlo tu v první řadě o to, aby se jakás oposice činila proti vládě. Přední úlohou bylo, aby se kus po kusu ztracené půdy v národě získalo, systematické odpadlictví přerušovalo a mezi Čechy školami a zvykem poněmčilými mysl obecná národním směrům naklenila. A myšlénce této patrně přiměřený byl plán obmýšleného Budče. Se střediště tohoto se působiti mělo na všechny strany. Vycházeti tu měly knihy, jež literatuře české by dodávaly věcnějšího, směrnějšího rázu; pěstováno tu mělo býti umění a nejen uznaní již umělci domácí převedeni býti měli na půdu národní, ale i mladší umělecké pokolení tu pro směr tento mělo býti vychováno; systematickými přednáškami však zvláště lid náš, především řemeslníci poučováni měli býti spůsobem, který by živnostenským i humanitním účelům sloužil. Především ale uznáno, že jeden z nejdůležitějších faktorů národního pokroku — naše ženy a dcery — posud vyloučeny byly z činnosti pro věc obecnou, a tudíž i tomuto nedostatku pomoci se mělo zvláštním spůsobem vyučování ženských. S jakou

vřelostí obzvláště tohoto záměru některé dívky české se ujímaly, vidno z podané tuto knížky.

Netřeba zde teprv opakovati věc vůbec známou, že tvůrcem a hlavním vykonavatelem všech zde nadřečených plánův byl Dr. A* (Slavoj), muž, jenž tenkráte v kruhu národním rozvíjel horlivost a činnost, největší naděje pro budoucnost slibující. Zvláště populárně psaným svým spisem „Promyslný posel" získal si důvěry ve všech kruzích lidu našeho, tak že možná mu bylo získati je pro své velkolepé záměry. Ale i ve vyšších kruzích národních u nás potkala se myšlénka jeho s účastenstvím a slíbena i poskytována mu z počátku podpora, jež naději v provedení nikoliv neumrtvovala. Podporou touto umožněno mu bylo zakoupiti pozemek v tehdejší Žitnobranské ulici a konány přípravy k stavbě.

Nyní ovšem se vyskytly obtíže, jakéž jen horlivost, ba pravý zápal pro věc překonati mohl. Toho se nenedostávalo. Dva bratří Tylové, Branimír a Svatopluk, oba právě Drem A*em získáni pro věc národní — mimochodem řečeno, s celým sborem přátel a známých nanejvíc mužův z Podskalí pražského — uvázali se v provedení stavby. Prováděla se překonáváním nesmírných obtíží a odstraňováním překážek dříve netušených. Ale dům vůčihledě až ku podivu vyrůstal. Mínilo se vůbec, že jedním patrem bude stavba ukončena, ale plány zakladatelův sahaly dále a stavělo se výše. Mnozí již pozbývali důvěry ve věc tuto, mníce, že prostředky nestačí k vystavění větší budovy; ale když pak i třetí patro vystupovalo, bylo divení ještě více. Budova konečně stála a nad ní vyčnívala vížka s uměle provedenou Aeolovou harfou.

Zevnějšek byl hotov, ale upravení vnitřku vyžadovalo neméně obětí a prací; než všecko se dovedlo k cíli — ovšem při nesnázích velikých.

Ještě dříve, nežli všecko upraveno bylo, začaly v dolejších síních přednášky pro lid, v nichž se vskutku valný

počet řemeslníků účastnil. Byli to nejvíce členové hojných tehdáž tak řečených „českých společností“, jež si za úlohu byly obraly vypuzovati němčinu z českých kruhů, a myšlénku vlastenectví rozšiřovati mezi lidem pražským.

Působení přednášek těchto bylo neobyčejné, ba překvapující. Jmenovitě lučba vedla k neočekávaným resultátům. Někteří řemeslníci zvláště schopní, nenacházejíce prospěchu při řemesle svém, oddali se lučbě. Jistý nezámožný krejčí stal se časem zámožným továrníkem, k čemuž první podnět daly ony přednášky.

Že se též ženám přednášelo, vysvítá z předeslaných listů.

Ale i k jiným záměrům se pracovalo a byly mnohé síly získány: Vašák pro hudbu, Klement pro kreslení a malbu, Dr. Kodym, Dr. Rybička, Dr. Špott, Jaroslav Kalina, Hübš pro obchodní nauky a j. v.

Připravovalo se vydávání encyklopedie pro ženské, pak obchodní encyklopedie (vyšel 1. svazek v jazyku německém a měl překládán býti), Balbiho zeměpisu (vyšlo několik svazků) a j.

Ale na domě vázlo mnoho dluhů, velké plány se tenčily, osoby získané odstupovaly, mnohá nedorozumění mezi zakladateli povstala, a konečně dům zase prodán a na činžovný proměněn.

Budeč klesl. Ač krátké bylo trvání jeho, přece zanechal po sobě hlubší stopy a nezůstal beze všeho působení na tehdejší vzrůstání věci naší národní. Zasluhuje aspoň tuto skromnou zpomínku.

Z let probuzení.

Kniha druhá:

Listy Fr. Lad. Čelakovského a Bohuslavy Rajské

1844—1845.

V PRAZE.

Vydavatel a nakladatel: J. Otto.

1872.

Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Kniha druhá.

Listy F. L. Čelakovského a Bohuslavy Rajské

1844—1845.

1.

V Praze dne 15. srpna 1844.

Drahý příteli můj!

Již mnoho dní uplynulo od našeho rozloučení, a ráda bych byla sobě písemně aspoň trochu pohovořila; ale čas v práci prchá a mně možno teprvé dnes okamžení býti o samotě. Vše jest již uspořádáno: škola v starém pořádku, přípravy k cestě dokonány, i mohu tedy volněji oddychovati.

Naše rozloučení bylo tak nakvap, že jsem se ani zpamatovati nemohla. Vímť, že povinnosti mnohé Vás volaly, a přece bych si byla přála srdečně, byste byl v Praze delší čas pobyl. Vždyť sotva jsem vroucí duši poznala, již osud kázal: rozloučení. Musíme tedy psáti, co se mluviti nedá.

Při odchodu Vašem, drahý můj příteli, pozorovala jsem jakousi ouzkostlivost ohledně mého poměru k Bohdanovi. Spěchám tedy, bych Vám zprávu dala o všem, co se mezi mnou a ním dělo. Na večer po Vašem odchodu jsem naposled s ním promluvila, rozložíc mu upřímně, proč bych si jej nikdy byla vzíti nemohla; udala jsem mu všecky důvody svého jednání, a on nahlížeje vše přátelsky se se mnou rozešel. O něco mne však žádal, nač jsem bez Vašeho svolení a srozumění na-

stoupiti nechtěla. Prosil mne, bych mu poslední prosbu vyplnila a se jemu malovati dala. On že s obrazem tím se spokojí a ideál svůj tím snadněji vždy v duchu obnoví a si jej uvědomí. Představovala jsem mu, že podobizna moje darmo bolestné upomínky v něm probouzeti bude — on však odporoval všemožně a znovu prosil. Rozhodněte nyní sám. O jiném jsem s ním nemluvila a bohdá že o záležitostech podobných nikdy již s ním mluviti nebudu.

Několik dní před odjezdem svým pravil mi pěvec náš, že se obává, že co s očí, také z mysle — či věříš tomu opravdu, miláčku můj? Kdybysi vstoupil do pokoje mého, spatřil bys nad lůžkem mým podobiznu našeho drahého Čelakovského a vedle na stolku — ač-li ne v mé ruce — Tvoji „Růži stolistou“ a „Ohlasy“, a kdybys nahlédnul v mé srdce, nalezl bysi v něm soucit a porozumění s každým hnutím Tvého srdce, a nevěřil bys déle v onu průpověď. O, nech nás důvěru pěstit, ona jest nejkrásnějším kvítkem na dráze života.

Co asi dělají naše drahé dítky? — dovol, bych je již teď svými nazývati směla, jsouť ony nejkrásnějším dědictvím drahé Marie, a zdá se mi, že je do rukou mých kladla a na srdce mi je vložila, bych jim nahradila, co jim bůh odejmul. Cítím velkou tuto úlohu, neleká mne však, protože láska nejlépe vychovává, a tu jim podati mohu.

Však již jest půlnoc a tudíž nejvyšší čas k odpočinku se odebrati. Vy asi již všichni spíte — jak

rádo by oko moje nad pokojem Vašeho spánku bdělo! Dobrou noc! dobrou noc a sladké, blažené sny Vám všem přeje

Bohuslava.

2.

Na Kovani dne 18. srpna 1844.

Milovaný příteli můj!

Naše cesta byla poněkud smutná za ustavičného deště a k tomu i jízda na některých místech velmi nebezpečná. Neznala jsem posud, co to znamená se báti, ale tentokráte byla jsem věru ráda, když jsme v Kovanském údolí vystoupivše ostatní cestu navzdor všem mrakům a blátu pěšky konati mohli. Dešť po dva dny v jednom kuse s mračen jen se lil a já nemajíc naděje dočkati se lepší povětrnosti, toužila jsem býti raději ve své škole u svých milých dítek, abych používajíc krátkého času, kterýž mi ještě zbývá, vštěpovati jim mohla v outlinká srdíčka semeno vyššího duševního života. Konečně smiloval se dobrý osud nad námi, roztrhal silným větrem chmury a ukázal nám nadějný nebes blankyt. Jako v přírodě děje se i v životě lidském: po bouři v srdci nastane mír, po slzích vyroněných okřívá poklid duševní a celá povaha člověka se ustaluje. Byť i tělo chvílemi klesalo, jen když duch ostane nezdrcen a mocně vlády se uchopí, pak nabude nové síly tělo i duch.

V pošmurném onom čase četla jsem Růži Tvou stolistou, kterouž jsem již dvakráte, ne-li častěji, byla

pročetla, jenom že ne v onom poměru, v jakém nyní stojím. Ideál Tvůj, příteli můj drahý, celou duši mou více než kdy jindy zaujal. Uskutečniti jej v životě pokud možno a tím Tobě žití okrášliti, budiž mojí úlohou. Mnoho vlast naše drahá v ruce moje vložila: ošetřovati mám jí nejmilejšího syna, vyvolence jejího — v cizině; opatrovati, bdíti nad spokojeností a životem onoho, kterému příroda nahlédnouti dala do srdcí lidských, v jehož duši vdechla prostnost a velebnost svou; jemuž vlast kázala vyjíti v cizinu, aby hlásal slávu její. Srdce svého pěvce podala mi a dala mi seznati ne pouze útlé city básníka, ale i jeho samého ve skutečnosti. Povelela mi pěstovati dítky jeho a jim býti matkou. Cítím velikost své úlohy a ne lehkovážnost mne k přijetí tak svatých povinností přiměla, nýbrž rozmysl a odhodlanost vše nasaditi, bych dostála všemu, co mne hodnou takové důvěry učiniti může.

Dítky Tvé, Ladislave můj, budou něžnou páskou, kteráž ovine srdce naše, chci jim býti matkou v plném smyslu toho slova — bůh mne posilní ve předsevzetí mém a dá mi zajisté dosáhnouti, čeho si srdce mé tak vroucně žádá. Buď s bohem, miláčku můj, buď s bohem!

3.

Ve Vratislavi dne 20. srpna 1844.

Nejdražší mé srdce! Jediná útěcho života mého!

Jak jsem šťasten, nad míru šťasten, že hned při začátku dopisování našeho tímto přesladkým jmenem

smím a mohu nazývati Tebe! Jaké to změny dály se se mnou v uplynutí několika těch neděl, v jakém utěšeném lesku vzešlo mi konečně slunce nad zastřenou dříve hustými mraky oblohou.

Uchopuji se péra, abych dle dané přípovědi co nejrychleji o svém navrácení k milé rodince Tebe zpravil, s Tebou dále vedl onu v ukradených opravdu okamžicích započatou rozprávku lásky naší, u Tebe hledal a nalezl potěchy i odtuchy v tomto přeblahém nepokoji, jenž duší mojí zmítá, a jejž bych přece nechtěl směniti za žádný poklid, za žádné uvolnění od této slastiplné tísně. Mysl má nalezá se posud v divném kolotání; pod návalem citův rozprchují se mi všeliké myšlénky, a přirovnávám-li je k těmže citům v rouše slov, vypadají mi tak chudé, chladné, nijak se s nimi neshodující. Ty, má rozmilá pobuřitelko, již mi to prominouti musíš, že místo spořádané a úpravné řeči, tentokráte nelze mi, leč v zmatečném neladu slova na papír metati; považujž tyto úlomky za směsici kvítkuv k nohoum Tvým vysypaných a pořádej si je sama, možná-li, v příjemnou sobě kytici. Již tedy o tom, co nejvýš trápilo — co nejvýš i oblažilo; chciť ty milé doby, opět a opět k paměti uváděné, nenechati bez podotknutí hned v prvním listu svém.

Chovaje úctu a vroucí přízeň ode dávných let k milému přátelstvu a příbuzenstvu Tvému, jak nebyl bych ji v nejplnější míře i na Tebe vztahoval? i byl jsem, věř mi, pro panenskou Tvou ušlechtilost, pro Tvou krásnou pověst, již jsi sobě na vše strany získala,

a zvláště také pro Tvou lásku k drahé vlasti naší zajisté neposledním z Tvých přátel a srdečných ctitelův. Když pak tímto rokem přísná ruka osudův tak náhle rozkotala sídlo domácího blaha mého, když se nejvyššímu pánu zalíbilo rozloučiti pro tuto časnost svazek onen mezi mnou a milenou společnicí šťastných dnův mého života: mohlo-liž jinak přijíti, a divno-li, že sličná Tvá podoba, vstoupivši jako anděl v mysl mou a v srdce mé, v tom hrozném zápasu mne sílila, že tož srdce tudíž se prohlásilo k té plamenné žádosti: kýž by mohla, kýž by chtěla více mi býti nežli pouhou přítelkyní! Jen ona jest s to, smířiti mne s životem, jen ona může ztrátu mou nahraditi. Tys, přežádoucí srdce mé, byla v strašném tom vlnobití jasnou mi hvězdou, k Tobě jsem od těch dob zraky měl obrácené, k Tobě ruce vzepiaté. Považ si ale tu nápadnou, ano právě dětinskou mou prostoduchosť, za kterou důvěra a láska má k Tobě v té míře vrch vzala, že mi nikdy ani na um nevstoupilo, by se mi v cestu jaké překážky vložiti měly, a já to vše za věc přirozenou a jako hotovou považoval.

Jakovéž ale bylo v Praze mé procitnutí z tohoto sna bezpečného! jaké tu zahroženi, že mé nejpěknější naděje v nivec budou obráceny, anto jsem poznával, že srdéčko Tvoje jinam již se klonilo, a mimo to ještě ta bázeň poprvé mne hnětla, že snad i krom této osudné hry Tvou náklonnost vyzískati mi možná nebude! Kdož to můž vyskoumati, proč božský ten plamen tu a tam mžikem se vznítí, a zas jinde všemu zniku naprosto

vzdoruje? O té bouři, která za prvních dnův mého pobytu u vás mnou zmítala, zajisté ani tušení jsi neměla, anoť se mi přec podařilo pod dosti veselou na oko tváří ji v sobě tajiti, až na jeden večer, kde jsem svým citům déle panovati neuměl. Ale nač mi již na ony chmury a mraky zpomínati, když mi nový život z andělských Tvých očí zasvítil?

Dokončiti však v začatém svém vyznání přece musím; vím, že Ti v tomto zvláště nyní již nebudu obtížným. Milo mluviti i o tom, co trápilo. Ani výlet onen do mé otčiny nepřispěl nijak k uspokojení mému: co jsem vše na mysli přemítal, abych zpurné ukrotil srdce, o tom bylo by mnoho psáti. Zavadil jsem o některá věru směšná a pošetilá předsevzetí, an jsem hned za nejlepší býti soudil, bez odkladu Prahu a Čechy opustiti, hned zas pohled svůj v jinou stranu k jinému předmětu obrátiti. Toť bylo ale zrovna tak, jako když tonoucí stébla se chytá; což by se bylo mohlo vrovnati mé Antonii, co jen zdaleka v ceně při ní obstáti?

Nahlížím, že mnohé okolnosti potom se spojily k prospěchu mému, i nemohu jinak, než ruku samé Opatrnosti v tom vděčně poznávati. Domýšlím se též, že v mých a Tvých přátelích mocné zástupníky jsem nalezl, kteří nás obou horlivě se ujímali. Což by však jejich přemlouvání, jejich důvodové byli pořídili: oniť mluvili k rozumu, a ten jest hluch tam, kde srdce již volilo, kde ono sobě osobilo vládu. Nebylo možná jináče se nadíti, nežli že jako každé pravdivě milující srdce, tak i Tvoje tím pevněji na svém státi musí, čím

více překážek a obtíží se mu v cestu navaluje. Poslední mé útočiště bylo tedy obrácení se srdce mého k Tvému srdci a to mne, bohu díky, i tentokrát nezklamalo. Ono se domlouvalo ke mně, tušíc nejinak než s jistotou dojíti blaha svého: Uchyl se k té milostné dušince ještě jednou se mnou, odkryj, objev jí mé nejtajnější záhyby, prodchni ji mými plamennými dechy a vzdechy a pak — pohrdne-li mnou opět — pak —. Popřejž mi, drahá, toho luzného pomyslu, že má víra v Tebe, že láska má k Tobě to byla, která mi Tebe získala, která zviklala Tvé úmysly, která nad Tebou mi zjednala vítězství.

Živě mi na mysli onen krásný večer v Nuslích, kde jsem ponejprvé pozoroval, že Tvé srdce přicházejíc v rozpaky samo s sebou spor vésti počíná — pak ono ráno nikdy z mé paměti nevyjdoucí dne 9. srpna, když vstoupiv k Tobě do pokoje, dříve než zjevili rtové Tvoji, v Tvých očích jsem četl rozhodnutí o mých žádostech, o mé sudbě — a což onen sladostný nedělní večer na to, kde tak nad sebe byl jsem povýšen, jak před tím jsem sebe nízko postavena spatřoval — to nevýslovné nadšení a opojení, ta rozčilenost — nejdražší doby života mého mi byly navráceny, nejstkvělejší budoucnost stála otvorem přede mnou!

Nelze mi nezmíniti se ještě o B. O, že jsem meč ten mezi něj a Tebe položiti musel! Bůh to nahraď milému jinochovi tomu v nejpěknějších žádostech jeho a veď kroky jeho k cíli, při němž svrchovaného oblažení by nalezl. Miloval-li Tebe vřele a upřímně, jakož

nepochybuji, musila veliká býti bolest jeho. K upokojení mému i Tvému, ať jiných příčin Tobě bez toho známých mlčením pominu, dosti na tom buď, řeknu-li, že přetrpením této jediné strastné rány množství jiných těžkých muk se jemu uspoří. Onť neví ještě, co to jest, nositi se světem na dlouhá leta s milovaným předmětem, a nenalezati konce a cíle touhy své bez jistého v životě zachystání. Prošel jsem někdy tuto hroznou trýzeň, a nechtěl bych se jí za žádnou cenu podruhé podrobiti. A k tomu Tvé útlé, toliko pro jemné a spasné city stvořené srdce, — ano, Tvá celá bytnost přichází mi nejináče než jako jeden vtělený cit — což kdyby zase naděje Tvé bez vyplnění byly zůstávaly — nechci dále o tom ani mysliti, tím méně slova ta dopsati. Jemu v tom věku, v kterém se nalezá, předkem a hlavně na tom záleženo býti by mělo, jak by sobě schůdnou založil k budoucnosti cestu, jak by dříve blahodějně aspoň s některé částky působil a sobě uznalosti svých krajanův vydobyl; domácí poklid s pohodlím, domácí blaho jest odměnou a samo se najde. Však podle mého přesvědčení převrácené bylo by to snažení, chtěl-li by toho dříve dosíci, nežli v prvním své síly aspoň zkoušel. Leč dosti o tom, bez tohoť vyšší moc již stezky naše tak zřídila, jak za nejlepší býti usoudila: vyjasníť ona nám i ty listy v knize žití našeho, jichž smysl nám nyní ještě temným zůstává.

Nuže, důvěřuj tedy, má nejmilejší, srdci mému, srdci Tobě nyní i na všecku budoucnost zcela věnovanému, a měj je za dar milý sobě.

Jmenem a duchem svých milých dítek líbám tu neocenitelnou ruku, která jim jistě požehnání a ochranu přinese.

Líbám Tě, má sladká zvoleničko, prvním vroucím políbením, sloužícím za pečeť mé nezměněné, mé nejupřímnější k Tobě lásky.

Na vždy Tvůj

F. L. Čelakovský.

4.

V Praze dne 23. srpna.

Drahý můj příteli! Vyvolenče duše mé!

Sotva jsem ze školy své se vracejíc, do obydlí svého vstoupila, přivítal mne drahý list Váš vyjádřením Vašich citův srdečných mně neocenitelný. — Odpusť, můj Ladislave, že hned z počátku tím samým důvěrným *Ty* neoslovila Tě Tvá Antonina, neměj ji proto za netečnější; srdce ženské ztíží otvírá tajné schrány své a co cítí, ústům svěřuje snadno, listu však daleko nesnadněji. Oko mé padlo na začátek listu Tvého a tím se mi přetrhla nit myšlének. Šťastným sebe nazýváš. O, dejž bůh všemohoucí, bych v stavu byla, blaženost tak vroucího srdce způsobiti. Poslední dni našeho pospolu přebývání daly mi do duše Tvé, drahý milenče můj, i do mé vlastní hlouběji nahlédnouti. I já jsem nad míru šťastna tím vědomím, že mne bůh sám vedl při mém rozhodnutí, že mi možná bude alespoň zmírniti nenahraditelnou ztrátu milované Tvé Marie, a že dít-

kám — dovol, bych je našimi nazvati směla, mateřské srdce navrátím. Kýž bych je již v náručí svém držela. kýž by pocítily, že se jim drahocenná matka opět vrátila a je tou samou láskou objímá.

24. srpna. Často i já obnovuji ona mně drahá okamžení, o nichž i Ty s nadšením píšeš. Bych však důvěru Tvou splácejíc, ji rovněž zasloužila, musím též promluviti o dobách minulých. Jak jste před dvěma lety všickni z Prahy do Vratislavi se přestěhovali, bylo mně a snad neméně teskno a bolno nežli vám; pamatuji ten den velmi dobře; ležela jsem, jsouc nemocna, když mně švakr oznámil, že se náš drahý pěvec s námi loučí, i požádala jsem ho, by odcházejícího ke mně přivedl. Tys přišel: ono okamžení rozchodu v mou duši hluboce se vtisklo a často nejvroucnější modlitba má za Tebe i za rodinu Tvou k nebi vystupovala. Vědomí, že zdrávi a šťastni jste, činilo zpomínku blahou; až tu jednoho dne přišel k nám pan Veselý. ukazuje mi truchlivou zprávu v listu Tvém. Jak jsem se zarazila! Tato ztráta byla tuze veliká, já Tě viděla. můj Ladislave, v polovičném zoufalství, ubohé dítky bez matky, opuštěné, osiřelé; kde bylo jim matky nalézti v cizí zemi? Ach! proč není ve vlasti, vzdychla jsem si, vzala bych si hned ty drahé dušinky k sobě: vždyť snad by tolik důvěry měl ve mne, a mi je svěřil. Dlouho takto jsem přemítala a obraz neštěstí Tvého s přirovnáním k někdejšímu štěstí nedal se jinými předměty zcela vypuditi. Když pak sám jsi do Prahy přišel, tu se ono upamatování mocněji vzkřísilo, a pohled

na Tebe a Tvého milého Ladislávka často mi slzy hnal do oka. Tichá Tvá bolest, nejevící se jedině v oku, ale i v celé postavě Tvé, pohnula mnou hluboce. Byla touha má, abych něčím k uspokojení a potěšení Tvému přičiniti se mohla. Tu mně řekli najednou o tvém zámyslu, o Tvé žádosti po mé ruce; ulekla jsem se, že snad samo mé chování k tomu Tebe vybídlo. Povinnosti mne jinam již poutaly; ústav můj vychovávací mne volal, od kteréhož i já i přátelé dobrých účinkův se nadáli — Bohdan ve mne skládal své naděje. Vír se ve mně zdvihl, a nevěděla jsem si jinak pomoci, leč říci: Odpusťte, já nemohu. Na to jsi odejel; měla jsem času dosti na přemyšlenou, mnohé bezesné noci promyslila jsem, rozvažujíc své povinnosti a zkoušejíc city svoje ve vnitřku srdce svého. Různost v náboženství, a zvláště brojení Slovákův proti Čechům, z toho pak povstávající citu mému odporné dojmy rozvazovaly poznenáhla pouta srdce mého. Navrátiv se ze Strakonic, nalezl jsi mne na rozpacích, až po krutém boji důvěra v Tebe, můj Ladislave, zvítězila. Tvoje laskavost a šetrnost k citům mým, tichá a mírná Tvá povaha získaly Ti moje srdce; neboť slova Tvá šla od srdce a tudíž i k srdci. Tím buď upokojen, že mé slovo a srdce nejsou přemluvou dané, nýbrž podlé citu a rozvahy; nikoli vyprošené, ani vynucené, jak někdo by se domnívati mohl, nýbrž vlastní vůlí zadané. List paní Němcové ukončil jen dříve boj můj, ale nebyl příčinou mého rozhodnutí. Co se dále po odjezdu Tvém dělo, poví Ti lístek, tři dni po něm

psaný, kterýž Ti přikládám. Ano i to, co jsem na Kováni do denníka svého napsala, opíšu, abysi se přesvědčil, že i tam jsem na svého Ladislava vzpomínala, ačkoliv on poněkud zrádně se ke mně choval, prozradě mne p. faráři Vinařickému*), a tak sotva jsme po příjezdu na faru své věci složili, již počal mi pan farář srdečně přáti, konečně mně také ukázal, od koho tuto zprávu má: na štěstí znám cyriliku, jinak byla bych prodána bývala. Kdybysi seděl vedle mne, zahrozila bych Ti trochu prstem, ale hněvati jsem se proto ani na okamžení nemohla, protože mně tato zrada první blahý pocit po unavné, špatným počasím nelahodné cestě způsobila.

Tyto dni jsem od paní Němcové opět lístek obdržela, kterýž mne velmi těšil, neboť mně upřímnou její vroucnost ještě více objevil než první. Zbyde-li ti nějaká chvíle, tedy neopomiň své předsevzetí uskutečniti, vím, že ji dopis od Tebe, můj Ladislave, velmi potěší. A ona zajisté zasluhuje potěšena býti, ubohá pořád churaví, ani venkovské povětří, jak píše, dobře účinkovati nechce. Bůh nám ji ošetř!

Právě mi přišla zpráva, že se z jistého místa opět proti definitivnímu založení ústavu mého brojí a všemožně pracuje: cesty boží jsou nevyzpytatelné; před několika týdny byla by to pro mne nejstrašnější rána bývala, dnes jsem ji zcela lehce nesla. Úkoly mé pře-

*) Čelakovský navraceje se do Vratislavi psal z Mladé Boleslavi p. faráři Vinařickému o nastávající návštěvě nevěsty své na Kováň. Viz Sebrané listy str. 467.

*

vzíti chce má přítelkyně Hašková a tak brzy mně bude možná, úplně povinnostem ženy se obětovat a se připravovat k budoucímu povolání svému. Přeje-li si můj drahý Ladislav něčeho, v čem by budoucí společnice jeho prospívati měla, ať otevřeně své přání projeví: Antonina bude blažena, že pro něho něco učiniti v stavu bude.

Již však nejvyšší čas, abych list svůj ukončila, sice by Tě mé žvatlání omrzeti mohlo, beztoho si pomyslíš: ona ženskou povahu nezapírá. Však odpusť, mnoho jsem měla na srdci, a tehdáž, když jsi vedle mne seděl, nebyla jsem mocna mluvení, jedině v citu jsem žila. Přijmi, drahý milenče můj, na čelo a ústa políbení a ujištění, že nyní jedině v Tobě a pro Tebe žije Tvá Antonina. Vroucí políbení mateřské vtiskni na rty našich dítek jménem matčiným. Bůh vás všecky opatruj! Obdržím-li brzy opět zprávu? S Bohem, s Bohem!

5.

Ve Vratislavi 1. září 1844.

Má nejdražší Toninko! Srdéčko mé nejrozkošnější!

Pěkné dnešní nedělní ráno nemohu lépe slaviti jako když opět k líbezné mé přítelkyni s myšlénkami a city, s tužbami a žádostmi svými se uchýlím, když vstoupím zase s dobrým jitrem do pokojíka jejího, naděje se z jejích mi všecku blahost slibujících a přejících očí toho nejvlídnějšího uvítaní. Čiliž mám i dále

následovati za svou obrazností, která tam kdes do okolí Pražských zabloudila, tam kdes lukami a stromovím Toninku mou po mém boku ranní dobou procházeti se nechává? Ach, že to zatím jen sen! Zůstává nám ale z něho přece tolik skutečnosti, že rozhovor ten lásky, jejž bychom vedli vespolek, i takto se dá poněkud zprostředkovati a zachytiti písmem. Viz jak láska při vší své nedočkavosti i trpěliva býti umí a málem se uspokojí.

Skoro bych se domníval, že kus věštího ducha mám v sobě. Sotva jsem první list k tobě byl vypravil, již jsem dychtivě počítal, kdy tak asi odpovědi naň nadíti se mohu. V osmi dnech jistotně — pravilo mi srdce, a tu se mi slovo středa tak do mysli vštípilo, že jsem s roztoužením příchodu jejího očekával, a probudiv se toho dne, s radostným tušením jsem zvolal: dnes, dnes přijde lístek od ní, dnes opět slova sladkých úst jejích, ne-li od ní slyšeti, aspoň předříkávati si moci budeš. I netušil jsem nadarmo — stalo se. Jak Ti mám děkovati, dušinko má, za tu radost, kterou Tvá pečlivá laskavost hned prvním vrhem mi způsobila! Přelítl jsem bleskem všecky ty milé stránky a pak teprv opět a opět bedlivější myslí jsem je pročítal a rozvažoval. Že pak je vždy zas poznovu do rukou beru, kdykoliv si chci učiniti utěšenou chvíli, není nic divného, neboť již Goethe napsal:

Welche Schrift ich zwei- ja dreimal hinter einander
Lese? Das herzliche Blatt, das die Geliebte mir schrieb.

Jak mi blaze při tom ležícím před mýma očima dosvědčení, že jsi pamětliva byla na mne hned po mém

odjezdu, že's i v příbytku přítele našeho v Kováni z mysli mne nespustila, a vrátivši se, péra se chopila, strojíc mi nové důvody své věrné a stálé náklonnosti. Jak jsem zaplesal, vida z tak pěkného košíčku vysypané před sebou skvostné kvítky — ty kvítky srdce Tvého, ale jinaký byl onen prázdný a smutný, jímž mne před sedmi nedělmi Antonina darovati zamýšlela, a jejž ke své oslavě až do Vratislavi vézti jsem měl!!

Že jste při svém onehdejším výletu na Kováň na tak špatné počasí uhodili, velice jsem litoval. Toť si měl náš milý Staněk dříve trochu lépe spořádati svůj tlakoměr, jestli jinak se spořádati dá, ješto jsem pozoroval, že mu vše naopak ukazuje, — ale on tomu přece nikterak věřiti nechce. Spropadený tlakoměr! co mne to práce stálo, než jsem se do něho vpravil. Ale co slyším? možná-li, by p. farář tak nepřátelsky ano zrádně ke mně se byl choval? Té viny přeochotnému příteli tomu, Toninko má, neodpouštějme, a vyhlídneme si k tomu svou dobu, že nám za tuto překvapenost nejen jinou ochotností se pokáje, alebrž své přání oběma zároveň ještě jednou přednášeti musí.

Na cestě z Prahy jsem byl přece tím nepokojen, že jsem sobě ještě několik dní nepřidal, avšak i ty byly by zas mžikem uprchly jako i předešlé, a já alespoň dostál slovu svému, zvláště tím, že jsem se rozloučil, když se mi nejvíce Praha a v Praze líbilo. Pozorovala-li jsi, upřímná dušinko má, jak píšeš, jakousi tesknost při mně, bylo to snad právě proto, že hodina rozchodu, ač jen na čas, nám nastávala, a nechať

otevřeně dopovím, i pohled na něho to činil, jenž při stole s námi seděl a jemuž mi nemožno nebýti přítelem. Pochybnost však v Tebe, mé nejdražší srdce! od posledních tří dnův a tak i napotom ani toho nejmenšího místa u mne neměla a bohdá míti nebude. Co jsem tu v Tvých láskyplných očích četl, bylo mi nad všecky možné ústní výrazy, bylo mi nad tisícero úpisův. A věř, žeť já v těch pěkných zrcadélkách již hezky slabikovati umím, zvláště když v nich tak jasně a zřetelně vše napsáno jako v Tvojich. Ostatně jsem z toho velice potěšen, že onen poměr mírně a v dobrotě ke konci byl přiveden a že jsi toho na sobě a na něm dovedla, jsem tomu na nejvýš vděčen. Proti vyplnění žádosti jeho nevidím co bych namítati směl aneb mohl; když se mu tímto nevinným způsobem vděk stane, učiň tak, má nejmilejší Toninko!

3. září. Že tak kvapně v dopisování svém slovíčka *Ty* jsem se uchopil, ano již i v ústním vynořování citův svých jeho užíval, položí má Antonie na dobrou stránku a připíše mé nedočkavosti. Jest pravda i slovíčko *Vy* hezké, ale má přece tu nešťastnou povahu do sebe, že přes ně milovné srdce každou chvíli ve svém běhu klopýtne; *Ty* ale jest hladší, samorostlejší, pronikavější.

Ach, ta Tvá škola! kdyby to ti slavní a neslavní úřadové věděli, jak to stojí s představenou její, což by jí rádi té radosti dopřáli a přivolení milostivého udělili. Dobře však jsi podotkla, má zlatinká! že nevyzpytatelny jsou cesty boží, a snad i ony k tomu povedou,

že dříve než jsem se nadál, vyplněno bude mé přání, totiž to, abysi ještě před uplynutím tohoto roku starost tu složila se sebe. Nemysli však, že bych tímto přáním cenu dobročinného a obětavého Tvého působení ztenčovati chtěl — nikoliv! — jižtě mi ústav ten proto milý, že Tebou do života byl přivolán, a přeji, aby dlouho se udržel, a v rovně hodných rukou ušlechtilé vzdělání ve směru národním v dívčí naší mládeži připravoval. Ty však, má vyvolená dušinko, znáš již předběžně nejvroucnější touhy mé i dobu, v které si přeji, aby přesídlení Tvé k nám se dálo. O, s jak dětinskou radostí dychtím po tom přechodu ze zimy k jaru, ku kvetoucímu pro mne opět jaru. Co má utěšená věštkyně napsala kdys, patříc jemným okem v budoucnost, to se nyní stonásobně rozléhá v nejvnitřnějším mém srdci a to radostně sobě předzpěvuji:

Jak svatý ten oheň lásky
  duše naše opojil,
vazbou jedné pevné pásky
  v potěšný nás věnec svil.

Když se ale jaro zblíží
  a led dechem rozhřeje,
Zbudí kol se život svíží,
  velká kvete naděje!

Do té doby požij a vynalož po své libosti co nevěsta toho nejkrásnějšího času v Tvém životě, času bez toho na krátko odměřeného, který se Ti nikdy více nevrátí. Tázala jsi se mne, přeje-li si Tvůj Ladislav něco od své budoucí společnice: ajhle, tuto máš hned

jedno mé přání; nebo co bych ještě nad to přáti si chtěl — nenalezám Vyplnila jsi, má jediná, mé nejvyšší žádosti, postačíš zajisté i v jiném všem mi učiniti zadost, o tom nepochybuj.

List můj se chýlí ke konci: libo-li Tobě jej prodloužiti, učiň to sama měřením mé neobmezené lásky k Tobě a počítáním nesčíslných. nejsrdečnějších políbení, jež v něj uzavírám. S bohem, můj rajský kvítku! ještě jednou Tě co nejvroucněji k srdci tisknu.

Na vždy Tvůj

Fr. L. Čelakovský.

Přiložený lístek si přečti a rtoma svýma zapečeť. Tak jej obdrží naše ctěná Boženka nejen ve vazbách kvítkův, ale i toho nejsrdečnějšího a k tomu skutečného políbení, jež jsme sobě dali pod tou kvítkovanou pečetí. Ať někdo řekne. že láska není důmyslná!

6.

V Praze 1. září.

Drahý vyvolenče můj!

Několik dní již přešlo. co jsem se žádným slovíčkem aspoň psaným k Tobě nepřihlásila, a ačkoli často, až příliš často s Tebou. drahý příteli, v duchu rozmlouvám, ačkoli opakuji si každé slovíčko, co jsi ke mně mluvil, čítám list od Tebe, květy ducha Tvého vznešeného mně přinášející, čítám a opět čítám. v Růži Tvé lístek po lístku probírám s utěšením, ačkoliv ohlasy národních zvukův, od srdce k srdci jdoucí vyhledávám:

přece mi ještě něco schází. Ptám se obrazu Tvého, a vida, ten mi to vysvětlil: přeji sobě, abysi sám u mne byl. Je to přece jen sobecká osoba, ta Tvá Antonina, tak mnoho věcí má a přece chce ještě více. Nyní Tě spatřuji sedícího na sedadle, u nohou Tvých si hraje maličká Marinka, na kolenou snad se Ludvika usadila, otočíc ručku svou okolo krku drahého, milovaného otce; před Tebou má místečko své rozumná Lidunka, vedle Tebe stojí asi Ladislav.

Vidím vás tak! Nemáte již místa pro matičku vaši? ó vezměte ji mezi sebe! jedno místečko jsi jí připravil a v tomto nalezá Tvá Antonina blaženost svou, z toho však se vypuditi více nedá: ona je mezi vámi, vy drahé, drahé, mně od samého Boha svěřené dušinky, a nikdy vás více neopustí.

Musím Ti, můj Ladislave, přece taky něco pověděti, co mne před několika dny až k nebesům pozvedlo: mluvila jsem s mou dobrou sestřičkou Haninkou a ona mně pověděla, že jednou v důvěrném rozhovoru s drahou naší Marií řeč na úmrtí zavedly. Marie, naše drahá a pečlivá matička, pravila mezi jiným k sestře mé: „Kdybych věděla, že by se Toninka stala matkou mým dětem, tu bych pokojně umříti chtěla.“ Jak mne tato slova pronikla, nemohu popsati; důvěru, kterou ve mne skládala, doufám, že Všemohoucí nedá sklamánu býti, a že mne schopnu učiní dokonati, co ona tak krásně započala. Kýž by bůh dal, abych v stavu byla i Tobě, příteli můj, lásku její a ducha jejího vynahradit, abysi u mne důvěrného pokoje a potěchy

nalezal, jak si přeješ a jak to drahá Marie Tvá podávati uměla.

Nyní si chci představiti, že u mne na pohovce sedíš a posloucháš, a já chci Ti všecko pověděti, co jsem Ti pověděti posud nemohla. Ty jsi ponejprv na naší procházce v Nuslích pozoroval, že v rozpak přicházím? Podařilo se mi tedy dobře skrýti, jak nepokojna jsem již po celý ten čas byla.

První přímluvčí byly ubohé osiřelé dítky Tvé. K tomu přišlo, že ačkoliv jsem na oné slavnosti v Krči zraky Tvé, jak se snad můj Ladislav upamatuje, na jiné vděky obrátiti chtěla, když jsem se ho ptala, jak se mu zde líbí, on mi odvětil: Velmi dobře, vidím však jen jednu. Marnivost ženská hned se přidružila a pravila: On myslí tebe; i ačkoli jsem se přísně z toho kárala, nechtěla však má svévolná česká hlava na to zapomenout. Třebať jsem se také přesvědčiti hleděla, že mne ještě dostatečně nezná a více ode mne očekává, nežli co vskutku jsem a mohu, přece v mém vnitřku jakýsi hlas se ozýval: Žen dostane dosti, a to lepších, dokonalejších, nežli jsi ty, budou ony však dítky jeho dost vroucně milovati, najde on matku pro své milé dítky? Tobě (abych se jen z celé své marnosti vyzpovídala) se podařilo lásku cizích, zcela neznámých dítek si získati a na jejich vzdělání působiti: nemělo by se ti to podařit s dítkami, kteréž bysi co pozůstalé po milované sestře považovala? Když pak ještě i srdce počalo se přimlouvati, tu bylo ovšem konec zdráhání, povinnosti mé znáti naučila mne drahá má přítelkyně

paní Němcová, a tím bylo v bezesné noci na to vše rozhodnuto. Byla jsem sama u podivení, že jsi Ty, drahý můj vyvolenče, cítil tak určitě, že jsem rozhodnuta, anto jsem se domnívala, že kromě boha nikdo o tom neví. A vida, jediný snad pohled všecko vyzradil, duše naše si porozuměly beze slov. Ty jsi se, můj Ladislave, ptal, máš-li brzy přijít? Tehdáž jsem řekla: brzy. Nyní bych řekla: brzy, brzičko! vždyť bez toho zcela Tobě náležím, jedině Tobě a dětem Tvým. Dobrou noc; sladké sny! zdali pak můj duch již Tě navštívil ve snu?

8. září. Srdečné dobré jitro! před osmi dny dal jsi mně je Ty, dnes já dříve přeji, víš jako ondy u nás, když jsme se pozdravili a Ty jsi již věděl, co si myslím a na čem jsem se ustanovila. Je to přece něco podivného, tato tajná řeč duší! Jak krásné to jitro dnes opět! Kdybysi řekl: „Antonino, pojď, vyjdeme si ve chrám boží, který si on sám vystavěl k oslavě své," tu bych se ani okamžení nerozmýšlela a rychle bysme spěchali z těsného města do krásné přírody. Sen to arci posud, máš pravdu, však i sny blažívají.

Tedy proroka jsem si vyvolila! Vida, vida, ačkoli jsi mně již v Praze o tom povídal, přece jsem nevěděla, že i čas znáš, ve kterém list můj přijíti musí. Jestli pak Ti ale také tento duch napověděl, že ten samý den, kdy jsi Ty psal, mysl má byla na večír k Tobě obrácena? Jestli pak také víš, kdy na Tebe zpomínám? Zdá se mi, že takového prorokování duch Tvůj zanechá, sice by pak byl příliš zaměstnáván.

Co se ústavu mého týče, nevím posud, jestli jej přítelkyně má převezme, čili nic. Tímto měsícem však ukončím, buď si jak buď. Mysl má potřebuje pokoje a zotavení a posavád nalezám se ve víru tisícerých myšlének; čas jest uspořádati sebe a věci své.

Srdečný dík Tobě za důvěru, kterou jsi od počátku ve mne skládal, věř, že mne velice blaží, a jest mi se srdcem Tvým, zvolenče můj, nejdražším klenotem a ozdobou. B. je tichý a jak se zdá i pokojný: náš poměr vespolek je mírný, on se ke mně chová jako k sestře, já k němu jako k bratru: já s ním posud několikráte mluvila, on není náruživý, krom ve svých ideálech. Na nebi hledá svou Bohuslavu a tam ji jistě najde. Proč jsem byla ustanovena, tomu šlechetnému muži bolesti působiti, nevím — komu však jsou zjevny záměry boží? Považuj ho i Ty co bratra, nevinně trpícího; ano, Ty již to činíš, a útlocitnost Tvá poutá mne tím pevněji k Tobě nejtajnějšími svazky duší našich. Až první bolest přejde a on se zúplna upokojí, najde zajisté duši mladší a schopnější nade mne, která mu nápomocna bude u vyvedení jeho záměrův. Já cítím, že k strastnému, pohnutému živobytí po přestálých bojích posledních více sil nemám, jedině k pokojnému, mírnému a tím i jistému účinkování sil mi pozůstalo.

Však abych nezapomněla, tentokráte mám velkou, velkou prosbu na Tebe, můj Ladislave! Strýc můj Bachoven z Echtu se posud otcovsky o mne staral, i ačkoliv někdy výčitkami nezaslouženými mne zarmu-

coval, přece i ty jen z dobrého srdce a z opravdové lásky ke mně pocházely. Jak mile jsem se byla rozhodla, cítila jsem povinnost, jemu o Tvém ucházení se o ruku mou zprávu dáti: on měl velikou radost a od toho okamžení chová se ke mně co nejšetrněji a nejsrdečněji. On byl mým poručníkem, a vím, že by si přál, abysi i jeho o mne požádal. Jmenem Tvým jsem mu řekla, že brzy list obdrží, prosím Tě tedy, abys mu, dovolí-li tomu Tvé práce, brzy psaní poslal. Jen se nehněvej, že Tě pořáde o listy prosím, nevím ani, jestli rád dopisuješ.

Nyní si ještě zasednu a napíšu několik slov naší drahé Božence, a řeknu jí, že šťastna, nad míru šťastna jsem, že jsem přístav našla v srdci Tvém, můj Ladislave, a že budoucnost v růžové barvy se mi smáčí.

Ještě něco! Tatínku, tatínku! Ty jsi mi ještě nic o mých dětičkách nepověděl, jak se Ti chovají, kdy Tě potěšily, jakou radost Ti dělají. Ovšem, vy učení páni málo na to dbáte, ale my ženské, u nás má každé hnutí mileného dítěte tisíceré významy. Předevčírem byla jsem na večír u Staňkův. Sotva mne děti spatřily, běžely ke mně, posadila jsem se na pohovku a ony mne všecky obsypaly a těšily se, že jim tetička přišla: vzpomněla jsem si na dítky naše, až jim matička přijde, a ony nás obklopí, až láska jejich naši úžeji spoutá, a ucítíme, že nejen pro sebe, ale i pro tyto žíti nám jest! Slzy mne polily a za okamžení jedno, v té chvíli mezi nimi s Tebou prožité, byla bych několik let svého živobytí dala. Nu, příroda se brzy

uloží k spánku, led pokryje Odru i Vltavu, avšak jaro, jaro krásné brzy nastane, jaré slunce roztopí studené sněhy a pak i naše slunce zasvitne. S bohem, s bohem, on mně vás dotud všecky opatruj. Políbení vroucí Tobě i dítkám našim posílá Tvá na vždy

Antonina.

7.

Ve Vratislavi 14. září.

Toninko má!

Ano, Toninko má, kdybych tak, jak Ty si přeješ a jak já sobě přeji, seděl na pohovce po Tvém boku, zeptal bych se Tě také, které z těch sladkých jmen, jež sobě v listech přikládáme a jakých nepochybně ještě hezké zásoby máme, Tobě jest nejmilejší, nejdojemnější? Pro mne tento svrchu položený titulek zdá se míti nevyrovnanou vnadu a cenu, a to právě dnes — proč? to vlastně nevím a proto též pověděti neumím; jest ale tak jednoduchý, cukrový, vše jiné v sobě obsahující! pročež ještě jednou: Toninko má a má! — Kolik radostí, srdce mé předrahé, přinesl mi opět Tvůj bohatý list, jaké myšlénky a city byly jsou jím probuzeny! O, žvatlej jen, žvatlej (jak Ty to nazýváš) vždy a bez ustání tímto dětsky nevinnou a zas dospělou myslí čarodějně setkaným rozhovorem lásky! jakž by ten milence Tvého mohl omrzeti, an v něm nejsladšího opojení nalezá? Bezděky mi tu připadá přirovnání k šampaňskému vínu: jak ono nalito jsouc

do sklenky stále a stále perličkuje, rovně tak na stránkách listu Tvého všude se vydírají perličky rozkošných pro mne, svatých citův Tvých. A zdaž to i jináče možná: vyletělať ona zátka s velikým praskotem do výše! Blaží Tvá vyznání, andělská družko má, nesmírně duši moji; pokračujž jen dále a co by se vypověděti aneb dopověděti nedalo, to aspoň napověz. Milující srdce umíť i mezi řádkami čítati a není bez dovtipu. Poslyš ale nyní i Ty a věříš-li v předznačení osudův našich, měj to i za to. Právě tomu rok, byl jsem v Praze, u vás, moji drazí! viděl jsem se, mluvil jsem též několikráte s Tebou. Ty jsi pak o něco dříve než já odjela z Prahy, tuším, že to bylo do Hory Kutné. Den před tím byl jsem u vás a s Tebou jsem se i loučil. Divná věc! jakési vnitřní vnuknutí mne k tomu mělo, že jsem se osmělil na konec i takto Tě osloviti: „ještě hubičku mi dáte!“ Tu Ty, dříve než jsem se nadál, vzchopivši se, vtiskla jsi mi na ústa políbení — tak srdečné — tak ohnivé — tak! Má Antonina snad již na to dávno zapomněla. Když jsem Ti tehdy knížečku podal k milému upamatování, povděčen jsa z toho, že jsi ji ráda přijala, pravila jsi na to: „Takového dárku nezasluhuji, cos takového dává se nevěstě!“ A víš, co jsem já dnes rok odcházeje od Tebe ve své duši pravil: „Bože můj, toť jest více než přátelské políbení, takovéť náleží jenom ženichovi! anebo — jakéž to teprv musí býti, které srdce její pro něho chystá!“ Co dále ve knize mých osudův bylo zapsáno, o tom arci tehdáž ani nejmenšího tušení jsem neměl, ani si

ho míti nežádal, a pročež zapadlo i ono políbení do hlubiny srdce mého; ale bylo ono přece jako jiskra, která tam pod popelem ležeti zůstala, a potom, když mrazem zármutku můj duch hynul, nejdříve mi teplotu udělovala, až pak i v jasný vyrazila plamen. Vidělo-lis kdy, mé nejmilejší srdce, onen nevinný úsměch na tvářičkách spícího dítěte, ano se říká, že andělíčkové ve snách s ním hrají? O, jistě žes viděla! Tak mi to nyní přichází, jakoby srdce naše již ode dávna jakousi podivnou hru pospolu byla tropila, ač my jsme o tom ničeho nevěděli ano věděti i nesměli. Čiliž to není též známkou, že i ona od věku pro sebe jsou stvořena?

A dále, co Ti laskavá Tvá paní sestra vyjevila, musím se vyznati, že i mne na nejvýš potěšilo, ačkoli nepřekvapilo. Zvěčnělá přítelkyně naše měla ve mnohých věcech mnohem bystřejší oko, nežli na první pohled by se byl někdo domníval. Že Ti, má drahá dušinko, srdce její velmi přálo, vím z vlastních úst jejích, ano ještě v Praze jednou se zmínila, že se diví, kterak to přichází, že ještě nikdo nepoznal, jak velice schopna jsi učiniti manžela šťastným. Po mém navrácení se loni do Vratislavi bylo mi nápadné, proč dvakráte obzvláště na Tebe a to jaksi snažně se vyptávala. Potom po některém čase, když jsme jednou večer při sobě seděli, tázala se mne duvěrně, kdyby se státi mělo, že by ji Bůh se světa povolal, zdali jsem kdy na to pomyslil, jak bych potom v domácnosti opatřil sebe a dítky naše. Toť se samo sebou rozumí, co jsem jí

na to odpověděti mohl, a že jsem celou tu otázku v žert obrátil. Ale ona něco podivným způsobem v další na to rozprávku uvedla Tebe, tak že jsem se pásma jejích myšlének tehdejších snadno domysliti mohl. Ubohá! ona celý skoro rok, a to při nejlepším zdraví, nosila v sobě předtuchu své smrti. „Já vím, že dlouho mezi vámi nebudu“ — nejednou bývala slova její.

15. září. Včera jsem nechtě péro odložiti musel: neboť mi jaksi bolestno bylo při vypravování tom, do něhož jsem se byl zabral. Ale buď jak buď: co jsem začal, musím již přivésti ke konci, až dobře pozoruji, že snad nedobře k tomu čas a místo volím. Vida jednoho dne zas Marii naši smutnou a zamyšlenou, táži se, co jí schází? — Ach, co jest ten krátký náš život ženský, dí; my se namáháme, snažíme, a z díla našeho nic pro svět ani pro nás nepozůstává; konečně zajdeme jako květina a zapomenuty jsme jako ona. Vy mužští svým snažením aspoň pěkné pověsti docházíte, a vaše jmeno vás přetrvá. — Tyto a podobné řeči považoval jsem však vždy jako pozůstatek smutku jejího, jejž při ztrátě našeho nejmladšího poupátka pociťovala, a teprv ulekla mě slova její, když hned druhý den po svém ulehnutí, ještě než jsme věděli, co vlastně nemoc její, ke mně pravila: Co pak říká doktor Kraus? viď, že mi není pomoci — ještě bych nerada od vás se ubírala. — Leč dosti o tom. Nepochybujž, zvoleničko má! ani okamžení o tom, že drahá ta přítelkyně žehná tomu sloučení se srdcí našich, a že jako má, rovněž tak i její nejvroucnější žádost, s kterou snad

s tohoto světa se odebrala, tím bude vyplněna. Že však o této mně dosti důležité okolnosti ani ústně ani písemně posud ni slovem jsem se nezmínil, nebylo bez příčiny. Mou Toninku nemohlo tajno zůstati, že ucházeje se o její srdce, přímou jsem šel cestou a tudy všemožně se varoval všech zevnitřních pohnutek k prospěchu svému užívati. Nyní však jsem již na té cestě, že ani takovýchto věcí před ní tajiti mi netřeba.

„Mám velkou, velkou prosbu na tebe, můj Ladislave“ — Jak jsem se zaradoval, že to hodně velká bude ne prosba, ale žádost, — a ajhle! co na konec z toho vyšlo? Psaní mám napsati, ku kterému jsem se bez toho chystal, jsa toliko na rozpacích, zdali již nyní slušno, je vypraviti. Když Ty ale, drahá, za dobré tak uznáváš, zde Ti ho přikládám k odevzdání aneb k odeslání. Kýž by ho pan strýc s takovou libostí přijal, s jakou já ho napsal. Ty však, Toninko má, příliš na oučet mého prorockého ducha hřešíš, ani jsi mi adres nenapsala, pochybeno-li v tom nějak, musíš mne omluviti. A to se mi líbí! já sobě mám prorokovati, kdy na mne Toninka vzpomíná a co si myslí! Ne, tak daleko tato moc ve mně nesáhá, aniž chci, aby sahala; což by mi potom listové Tvoji utěšení nového a překvapujícího pověděli, když by mi to již prorocký duch pošeptal? Jedno mi ale přec pořád šepce, a sice, že Toninka vše dobré o mně myslí, a že často, velmi často vzpomínává na mne, ale přece ne tak často, jako já na ni. Uhodl jsem? — Pokuta, kterou mi ukládati chceš, mne rmoutí: aneb jí umírni, aneb na jinou

proměň! A pak s tím Staňkem docela nic nezačínej! Jenom mu pohrož, až k Tobě přijde, pohrož mu co nejhrozněji umíš! jenom se ale na něho nehněvej — protože by to beztoho nic platno nebylo; on jest člověk (ó hrozné slovo!) — nenapravitelný! — tak mi to sám napsal! Můj prorocký duch mi praví, že by Ti něco ponavrhnouti mohl, co by se potom při tom pěkném obrázku též napraviti nedalo. Jenom ať on se drží mého prvního návrhu — první myšlénky bývají vždy nejlepší. A zas mi týž duch praví, že beztoho tak to učiniti zamýšlíte a tu konečně přec nevím, co pravda. Ale zkrátka, já se na něho přec hněvám a mrzím, a nechce-li se napraviti, ať se alespoň polepší: sic někdy, dá mi toho Bůh dočkati, až listu ode mne toužebně čekati bude, já mu též hodně dlouhý napíši, a sice na větru, a červánkem mu ho zapečetím. Ale pro pána krále! můj list se chýlí ke konci, než jsem se nadál, a já Ti, srdéčko mé! ještě nic o našich dítkách nenapsal! Toť by někdo říci mohl: z těch dob, co se z Antoniny jim matinka dělá, dělá se jim z něho otčím. Ne, té důtky na sobě nenechám, a napíše Ti o nich v příštím listu též něco ten, jenž Tě s nimi v duchu nejvroucněji líbá a jenž jest na vždy
Tvůj Fr. L. Čelakovský.

8.

Vratislav, 16. září.

Hle, Toninko má! teprva jsem včera list dopsal a Tobě odeslal, a již zas leží na stole papír pohotově

k jinému. Musím však si nyní, dokud mi ještě dosti k tomu pochvíli, trochu nadskočiti a jako do zásoby psáti, nebo nevím, jak v příštích měsících s časem vystačovati budu. Tím však nemyslím, že by má holubinka drahá — ač jestli jinak dopisy mé ji těší — měla zkrácena býti. Ne, to se nemá státi; raději dám výhost všem karetním stolkům, divadlům, bálům, a čas ten obrátím ke psaní lístečku. Podiv se, mé srdce, čeho já se všeho odříkám a jaké těžké oběti Tobě přinášeti se uvoluji! Inu, říkávají u nás v Čechách: pro milého nic těžkého, pro milou touž měrou.

Tedy o našich dítkách toužíš se něčeho dověděti, domlouvajíc se o to ve dvou svých listech, a již mi téměř z mlčenlivosti mé výčitky činíš. Což mne tyto výčitky radostně bolely! Než se však do toho článku dám, musíš sobě dát líbiti, že na chvilku od toho líbezného „Toninko má!“ upouštěje, jiné volím a jmenovati Tě počnu naší dobrou, sladkou, zlatou matinkou. Ach, že matinka ta ještě v Praze a my od ní na tolik mil vzdáleni! Počínám tedy od samé té Prahy. Když jsme s Ladislavem, sami dva ve voze sedíce, z Karlína vyjížděli, počnu z něho to ono vyzvídati, až jsme brzo i na slečinku Antonii přišli, která se mu dobře líbila, a když jsem mu povídal, že u nás ve Vratislavi bude zůstávati, to se mu ještě více líbilo, ale kluk pousmál se mi při tom jaksi potutelně, neboť pozoroval, kam tatínek míří, a když chce, umí sobě již myšlénky na nitku navlíkati. S holčičkami doma teprv jsem byl brzo hotov, a naše matinka by sku-

tečně měla asi radost. kdyby přislechnouti mohla, jak si o ní, a to nejvíce při stole povídáváme. Byly právě před chvilkou u mne v pokoji. Táži se: píšu té naší mamince do Prahy; co pak jí vzkážete? Lidunka: Co je to vzkážete? — Nu, co jí mám od vás vyřídit? Všecky tři jedna po druhé: Aby brzo přijela — aby brzo přijela — brzo přijela! Jak rychle při dětech jazyka přibývá a ubývá. podivil jsem se nemálo, vrátiv se z Prahy. Nejmenším dvěma za ten krátký čas mé nepřítomnosti mateřština hnedle se z hlaviček vykouřila, tak že jen s velkým namáháním a všelijak to pletouc z počátku opět vyjadřovati se s to byly. Tato dvoujazyčnost jest také příčinou. že se jejich duševní rozvíjení trochu opozďuje; ale zde není pomoci, až nám naše nejmilejší matinka v tom poradí a přispěje. Na štěstí že v tom útlém věku ještě nic zmeškáno nebude. Ostatně nalezne matinka naše dcerušky povolné, dobré a tiché povahy, v tom je aspoň pochváliti mohu; neboť mají všecky matčina mírného ducha, jak jsi nepochybně i při samém Ladislavu pozorovati mohla, až snad na Márinku, která se mi trochu ohnivější zdá býti. Ale děti se i po letech ve své vášni mění. Z té stránky doufám nebude si míti matinka naše co stěžovati a najde povolný vosk, do něhož se vše dobře vtisknouti dá, co ona za dobré uzná. Ale — ale, matinko drahá a pečlivá, jak velice mne Tvé snažné a opětné vzpomínání a dotazování na naše dítky těšilo, tak mne přec jedno místo v Tvém listu trochu zarazilo, nežli jsem dovedl si je vyložiti dle pravějšího

smyslu. Tam totiž na pohled tak asi to vypadalo, jako by Toninka má, hlavně a nejvíce proto, že pohnuta byla lítostí k mým dítkám a tudy jako by nějak z milosrdné útrpnosti složila srdce své do mých rukou. Jsem žádostiv zvěděti, jak by asi byla jednala, kdybych nemaje žádných dítek o totéž srdéčko se byl ucházel, — zdaliž by také toutéž útrpností a lítostí, tímže milosrdenstvím ke mně samému se byla dala pohnouti? Jest to trochu nedůtklivá otázka — ale čekám na ni odpověď. Jen ať se Toninka má jí snad tím způsobem nevyhýbá, obracejíc tutéž otázku ke mně, na kterouž já s největší hotovostí nemohu jinou leč tuto pravdivou dáti odpověď, jak svatě jest v mé duši zapsána a v ní se rozlehá: I kdybych zde sám, bez rodiny stál, i kdybych desítku a třeba i dvacítku let se svých ramenou složiti mohl, i kdybych v sebe stkvělejších okolnostech života se nalezal: nechtěl — nemohl bych po lepším pokladu sáhnouti; jenom ten snad jest rozdíl, že bych ještě ochotněji a odhodlaněji o nabytí jeho se zasazoval. Považ pak, matinko naše, na jaké to myšlénky mne ta Antonina přivádí, a jak mne již skrz naskrz tou svou žvatlavostí nakazila! Naučí-li mne mimo to ještě tak útle a pěkně city pronášeti, jak ona to umí a jak jí jest přirozeno: nic za to nedám, že se na konec stanu jejím ohlasem.

Jakž se mi tam nemělo líbiti a velmi líbiti! tak pěkný den to byl, tak pěkná krajina, v níž jsme se rozhostili, tak pěkná a vybraná společnost a přece jsem Tě nepřelhal, když jsem řekl, že jenom jednu vidím,

v jejížto nebytnosti tam to vše aspoň méně pěkné by bylo bývalo. Několik neděl později připadl mi doma zas na mysl tento krásný den, a poznamenal jsem si o něm něco mezi své „Kvítí“ v těchto řádcích, jež nadpis Zvolený kvítek nesou:

Květnici tam protěkavše celou, ach ke zvolenému
kvítku přec na konec nesly se opět oči!
Nesly se opět oči z vábných těch hřádek, a srdce
k tobě se táhlo mocí, má zmilelíčko jenom.

Ty naše švarné vlastenky pořád jedna za druhou jak na obloze hvězdičky ve „Květech“ vystupují, zahanbujíce opravdu naše zpěváky, již tam též čas od času slyšeti se dávají. Vynikajíť nad ně netoliko v plynnosti verše, ale i pěknými myšlénkami, a my si na našich skrovničkých nedělních besedách s potěšením tyto kvítky čítáme, kochajíce se ve vůni jejich. Ty, má holubinko, nepochybně stojíš s nimi v známosti, buď tak dobrá, a opatř mi příležitě ještě od některých autografy pro mou sbírku. Víš, že jsem si sbírku tu založil, abych charakteristické krátké články rukopisní všech, již ve vzkříšení našeho života národního značnější účastenství mají a měli, v literární obraz a jako symbol literatury novější sestavil. Vyvol sama dle svého soudu a své chuti.

18. září. Můj list počíná na se bráti podobu denníku. Co škodí! Dnes do něho zaznamenám něco podivného, můj první sen o Antonii. Nedržím mnoho o snech a proto o nich jindy nemluvívám, ale tento musím napsati; neboť mi jest pořáde na mysli. Zdálo

se mi ráno, že jsem přijel do Prahy a milý přítel Frič mne vedl k Tobě, do Tvého nového bytu. Na schodech pak mi praví: počkejte tu chvilku, já půjdu napřed, opovím vás a pak zavolám. Čekám hodnou chvíli, až tu konečně Ty vyběhneš proti mně — a co? ze zástěrky nabírajíc plnou rukou na mne házeti počínáš — jiskry! až já uleknut již couvati počnu, a v tom procitnu. Jaký to sen! pomyslil jsem sobě, a myslím i nyní. Kýžby tu byl nějaký Josef egyptský, aby mi ho vyložil. Nevím sice, co jiskry ve snáři znamenají: ale tak mne přivítati a polekati — ne, to nebylo hezké!

25. září. Po tři dni již a to s toužebností očekávám list od Tebe, ano i k oknu s tím úmyslem nejednou jsem přistoupil, abych se díval, přichází-li poštovský posel do našeho domu — a hle nic, a nic a opět nic. Tentokráte opravdu nepřicházení milého listu Tvého mne nepokojí, a již sobě rozličné dělám myšlénky. Toninko! Toninko! tenkráte hrozím já prstem a hněvám se, ano skutečně se hněvám. Ale což Ty si z mého hněvu děláš! Ty se otočíš a zazpíváš si: Hněvej Ty se na mne nebo nehněvej! Tak jste tam v té Praze všickni nenapravitelni! — V sobotu jest svátek našeho Nenapravitelného. Přeji mu, aby se mu v životě vždy vše tak napravovalo a lepšilo, jak on si toho sám žádá.

Tisícero nejsrdečnějších políbení do listu svého zavíraje, jsem na vždy Tvůj

Ladislav.

9.

Praha, 17. září.

Dobrý večer, Ladislave můj! Dítky odešly, jsem tedy o samotě; Ty snad též o samotě sedíš, přemítaje všelicos na mysli, a snad i některá myšlénka Tvá do Prahy zabloudí. Chci tedy v rozprávkách svých pokračovat, vždyť jsi mne jistil, že Ti dlouhou chvíli nečiní, a mně se zdá, jakobych Ti vždy něco velmi důležitého říci měla, a když to napíšu, zdá se mi, že jsem vše napsala, jen to pravé ne. Prorocký duch se však již dovtipí, byť to i všecko napsáno nebylo.

Dnes před týdnem okolo poledne dostala jsem tak silné škytání, že jsem si myslila: Snad Ladislav tvůj vzpomíná; přítomná právě paní M*ová počala mne tím pokoušeti, inu, co naplat, již si z toho nic nedělám, jen když vím, že mne můj Ladislav opravdově mi . . . . .

A o tom jsem přesvědčena, ačkoli jsem jindy v tom ohledu méně marnivou bývala, domnívajíc se vždy, že mne nikdo opravdově milovati nemůže. Nyní však ozývá se jakýsi hlas ze vnitřku mého a ten mi ani okamžení pochybovati nedopouští.

Tážeš se mne, Ladislave můj! jaké jmeno jest mi nejmilejší. To, které z hlubiny srdce vychází a srdcem hýbá, jako Lumírův zpěv slavné paměti Vyšehradem hýbal; onen titulek, který jsi v začátku listu svého posledního postavil, má i pro mne něco tak obzvláštního, že Ti opět jen napověděti, ale nikdy dopověděti nemohu co ve mně každé opětné čtení budí;

malé slůvko jsi napsal a přece tímto slovem obrátily se všecky mé záměry, předsevzetí, city a touhy v stranu jinou; tímto slůvkem vyjadřuješ vše, co si ode mne přeješ, upamatuješ mne (sladké to pro mne vědomí!), že muži šlechetnému náležím a náležeti smím, že milována jsem — to však všecko ještě není to pravé, co jsem říci chtěla, — však nad tím se nermoutím, že výrazův nemám pro city své, vždyť je ani náš drahý pěvec nenalezl. Tedy já jsem Tvá a Ty jsi — — můj, můj drahý, drahý Ladislav! kýž bysi raději byl u mne, abych Ti to vše povědèti mohla. Já sama nevím, co se to se mnou v tak krátkém čase dělo, tak velkou změnu bych sama nebyla očekávala: nevím vskutku, čím jsi se mi tak drahým stal. Trochu to ovšem vím: vážnost pro Tebe, láska sesterská byla dávno v srdci mém pro toho, který pro vlast naši tak mnoho obětoval, který jí tak rozuměl! přála jsem si podobně účinkovat, třeba v obmezenějším a dosti malinkém okresu. Když jsi mne tenkráte při odchodu o hubičku požádal, nemeškala jsem ani okamžení žádost Tvou vyplniti, proto že se mi zdálo, že by jakési zdráhání dètinským se zdáti, ano tak vykládáno býti mohlo, jako bych něco v tom hledala; zdála-li se Ti ta hubička tuze srdečná, tedy ji neklaď na jinou váhu, leč že byla dána nejmilejšímu synu drahé matky. Jak jsi mi onu drahou památku přinesl, domnívala jsem se, že to něco vychovatelství se týkajícího jest, jaké bylo však mé uleknutí, když jsem napotom onu skvostnou modlicí knihu spatřila! Chtěla jsem hned jíti k Tobě a Tě prositi

bys ji nazpět vzal; vždy mi ale slova vázla, kdykolivěk jsem ji Tobě vrátiti chtěla; usmyslila jsem konečně čekati, až si družku vyvolíš, jí. jsem Tě chtěla prositi, abys onu knížku dal; když jsem se však Tobě sama zaslíbila, tu ovšem přestalo mé předsevzetí. Tak ráda bych Ti děkovala za oba až příliš skvostné dary, ale slovy, zvláště psanými to jaksi nejde, musím to již nechat až se uvidíme, pak ústa má Ti řeknou, jak vroucně Tobě děkuje za Tebe a Tvou vroucí lásku Tvá Toninka. Víš, co si myslím že onu velkou změnu ve mně způsobilo? Byl to asi tlukot srdce mně drahého, spřáteleného: jak jsem Tě viděla za onoho trudného večera na pohovce u nás seděti, tu mně bylo tak, jakobych Ti měla okolo krku padnouti a Tě prositi, bysi jen vesel byl, že chci učiniti vše, co si přeješ, srdce mi chtělo lítostí puknouti .... Jedenáctá odbila, musím na lůžko. Dobrou noc, můj drahý, políbení Tobě nejsladší, můj Ladislave, které jedině tomu náleží, jehož ženichem svým nazývám. Dobrou noc, milé dítky, Bůh vás všechny opatruj!

18. září. Zdali znám úsměch na tvářičkách spícího dítěte? Znám jej a často jsem u lůžka drahých mých sestřenců jej pozorovala. Tajemná je to hra duše, aneb mám to ponenáhlým vyvinováním se duše z nevědomosti k uvědomění nazývati? Přirovnání Tvé, můj Ladislave, zdá se mi vskutku pravdivé. Proč jsem již dávno nevolila? Bůh nás pro sebe zachovati chtěl a obracel mysl mou vždy jinam, abych až po tu dobu osamělá, aspoň dle smyslu světa, ačkoliv ne dle du-

ševního stavu svého zůstala. Jak mu děkuji, že mi ukázal cestu, po které kráčeti mně vůle jeho svatá byla ustanovila, jak mu děkuji, že jsem na ní srdce tak vroucí našla, s ním ve spojení prožíti smím věk svůj a pro ně samé žíti. Až Tě v Praze uvidím, půjdeme spolu děkovati Stvořiteli našemu, a spojené díky vroucích dvou srdcí zajisté mu nemilou obětí nebudou. A za naši drahou Marii se pomodlíme; nejkrásnější pomník si zajisté postavil ten, kdo své jmeno v lidské srdce vryl. Mužům přejmež slávu jejich, ženské srdce jinou slávu má a tato sláva učiní naši Marii nesmrtelnou i pro tento svět. Památka její bude živa mezi námi a duch její žehnajícím andělem naším. Díky Tobě, že jsi mne o jejím smýšlení zpravil, pozůstavilať mi své nejdražší šperky, k ochraně jich ráda i život nasadím.

Tedy Ti přece ten prorocký duch všecko nepošeptal a i co pošeptal není zcela pravdivé. „Že o Tobě vše dobré myslí!“ přejinačila bych to v slova: že má neobmezenou důvěru v Tebe, a „že často vzpomíná“, ve slova: ustavičně. Nevím v skutku, jak to přichází, je mně, jakobych v celém svém životě jedině Tebe byla znala, můj Ladislave, jedině pro Tebe byla žila, sama sobě nerozumím a musím výklad Tvému prorockému duchu přenechati, který Tě však velmi sklamal, pravě Ti, že nevzpomínám tak často, jako můj zvolenec na mne, ačkoli tomu zas velmi povděčna jsem, že Ti to duch Tvůj pošeptal, sice bych se o tom ani nebyla dověděla.

Pokuta, kterou jsem Ti uložila, že Tě rmoutí? Odpusť, to jsem nechtěla. Musím se tedy již ze všeho vyznati. Jak jsi v Praze své přání projevil, bych Ti třeba jen daguerreotyp svůj zhotoviti dala, předsevzala jsem sobě, že se pro Tebe vyobraziti dám a že než se toho naděješ, obraz můj Tě navštíví. Sotva jsi byl odejel, zeptal se švakr Hellicha, kterého z malířův zdejších za schopného uznává ku zhotovení podobizny; slyše Hellich, čí a pro koho obraz ten býti má, nabídl se ochotně sám; byla jsem tomu velmi ráda a uchopila se jeho ochotnosti. Rýti se dát, zdálo se mi trochu neskromné a jaksi — neznám sama, jakbych to jmenovala, — jakobych se za dosti důležitou považovala státi ve světě vedle Tebe, zvolenče můj; u srdce Tvého jest místo mé, které jsi mně vykázal, a odtud se nedám leda vlastní vůlí Tvou odstraniti; ale před světem nemůže nikdy mé jmeno vedle Tvého obstáti, nech ať Tvé se tam stkví v plné záři, budu se z toho těšiti, však místečko své pro slunce celého světa nezanechám. Obraz můj je tuším dobře podařený a podobný, ačkoli je idealisován; Fričovi se tak líbil, že pravil: Kdyby nebyl pro našeho Ladislava, tedy bych ho jistě žádnému nepřepustil. I Staňkovic pravili, že by si velice přáli obraz ten mít. Urči tedy sám, můj Ladislave, přeješ-li si raději rytinu anebo obraz tento, urči sám bez ohledu na mne a na to co jsem výše napsala; co Ty si přeješ jest i vůle má.

24. září. Nemysli, že jsem nestarostlivá o stav zdravotní mé drahé Haninky, dlouhý čas byla jsem

velmi zarmoucena, nyní ale, bohu dík, počíná okřívati a když teď k ní přijdu, plesá mi srdce, kdežto mi jindy plakalo. Jak se stalo, že jsem na otázku Tvou odpověděti pozapomněla, sama nevím a vskutku hněvala jsem se na sebe. O jejím účastenství a starostlivosti o mne nemůžeš si ani pojem učiniti, ona nalézá v tom svou největší útěchu, když jiným blahočiniti může.

Strýc Bachoven přišel v neděli odpoledne k Fričovům, já byla právě tam. Byl velmi srdečný a ku podivu vesel, list Tvuj ho velmi těšil, ptal se mne velmi otcovsky, zdali vskutku mé rozhodnutí pevné a opravdivé jest, a když slyšel, že Tvá jsem a zůstati chci až do skonání, tu mne žertem nazýval nevěstou, byl u velmi dobrém rozmaru a se vším spokojen, co dělám a dělati chci.

Frič mi četl také Tvůj list, můj Ladislave, díky Tobě za Tvou lásku a péči o mne. Nebudu již truchliva, nýbrž vesela, bych Tebe potěšila. Nyni mi to ale ještě odpustit musíš, jestliže ještě někdy jakási truchlivost mými listy prosvítá. Nezapomeň mi psáti v budoucím lístku též něco o dítkách našich, sice by maminka zahrozila na otčima ukrutného! A to nejvíc proto, že by jí nepřál podílu bráti v radostech svých domácích. S bohem již, můj drahý vyvolenče, s bohem!

10.

Ve Vratislavi v den sv. Václava.

Co jsi, drahá Antonie, poslední řádky mně přislané napsala, od těch dob uplynulo zrovna dvacet

dní. Chtěl jsem Ti pro to mně nepochopitelné prodlévání již výčitky činiti, ale neučiním toho. Miluješ-li mne, jakož se o tom přesvědčena mním, musí Tvému srdci ona dvě tu podtrhnutá slova býti dostatečnou výčitkou. A přec sobě to dlouhé mlčení nijak vysvětliti neumím. Z toho bych již málem soudil, že Ti jedno, píšu-li častěji neb řídčeji, a že nehrubě s velkou toužebností listy mé očekáváš. Anebo za tak chladného milovníka mne považuješ, jemužto jedno jest, zdali po krátkém neb dlouhém času zprávy mu přicházejí z drahé Tvé ruky? Jak se těším na příchod listu Tvého, a jaká v něm vnada pro mne, o tom Ty bez pochyby zdání nemáš; sic nevím, jak bys mi té rozkoše nepříti a tak skoupě mne obmýšleti mohla. Toninko má nejdražší, proč mne tak zarmucuješ? proč mi tolik nepokoje bez příčiny působíš? Ty zajisté nevíš, jaká touha po Tobě beztoho mé srdce skličuje, a jak mi právě nic po mysli býti nechce — a nyní ještě to! Bych Ti to i odpustiti chtěl — nemohu, nemohu, již proto, že Tě tak nesmírně miluji.

To byl skok, má zlatá Toninko! to byl přelet z mrzutosti k radosti, z melancholie k rozkošnému oddychu. Dej pak sobě všecko pořádkem pověděti. Vstav dnes ráno, měl jsem opět své první myšlénky ku Praze zamířeny, jak to obyčejně bývá, a mezi těmi prvními myšlénkami byl i tento řádek z básní našeho podunajského slavíka: „Přijde-li dnes aspoň psaní od ní?“

Ale jsa již po tolik dní trpce sklamán ve svém očekávání, nechtěl jsem tentokráte ani doufati. Začal jsem z rána to ono pracovati, nic se však dařiti nechtělo. I abych se nějak té nevrlosti a melancholie sprostil, počnu opět psáti k Tobě a stížnost si vésti na Toninku u Antonie. Ani však hodina po napsání hořejších řádkův neprošla — aj tu konečně doručen mi list tak dávno očekávaný. Sv. Václav se přece rozpomenul na svoje plémě! Tuť byly jako proutkem kouzedlným najednou všecky mé starosti, pochybnosti a trampoty odčarovány a již jsem chtěl i ležící na druhé stránce řádky zničiti a po jiném papíru sáhnouti; ale ne — co jsem psal, to jsem psal, nech sobě i to má Toninka přečte, třeba já se nyní tak přísně k tomu nehlásil. Byloť mi snadno i na milého Staňka udobřiti se, protože ani kdy před tím, ovšem tím méně nyní, na něho jsem hněviv nebyl; vždyť dává zase dobrou vůli na jevo, že se chce napraviti. A pak co já o hněvu neb jiné zlé vášni některé psávám, nesmíš, má hubinko, to tak v úplném smyslu vždy bráti: ten ironický duch, jenž mne po celý život pronásledoval, ledakdys ještě svou králku provodí. Však ty sama víš dobře, co stín a co sama věc jest, i to, co pravda jest a z citu vychází, a co jen tak prohozeno bývá. Toť arci můj dobrý Staněček nižádné výčitky nezasluhuje, anobrž mé srdečné díky, že tak pečliv byl o mne, a když jsem četl jmeno Hellich, zmizela všecka pochybnost, a jsem již napřed přesvědčen o podařeném vyvedení. Musím ale mé Tonince něco z vychovatelství zde předestříti, co ona jak

se zdá v uvážení nevzala. Kdybys tak na př. některé ze svých žaček ukázala pěkný obrázek a řekla: Vidíš, tento dárek jsem zjednala pro tebe, ale tuhle Terezce se také líbí: viď že ho nechceš a že jí ho dame? Nevím, zdali by bez slziček k tomu přivolila. O, škádlivá Toninko! Ty bys to nevěděla, že milující jsou právě jako děti. ano mnohem horší než děti? Tedy obraz ten jsi pro mne ustanovila a poněvadž tak dobře jest vyveden. jsi na rozpacích, máš-li mi ho poslati. Jsou mi to divné závěrky; tak ani Němec by nefilosofoval. Já prozatím takto soudím: Přátelé naši mají nyní Tebe před sebou a u sebe: nač jim třeba obrazu? mně však se jím stane na ten čas ač malá, přec vždy nějaká náhrada. Až se dovrší mé štěstí, a já ten živý, pěknější a nade všecku cenu vyvýšenější obrázek u sebe a svého srdce míti budu. pak snad si dám říci, že jim onen navrátím. Jen Ty mi ho. Toninko má. beze všech rozmyslův a co nejdříve pošli. Že tak skromně. mé drahé srdéčko, o sobě soudíš. ač se mi to líbí. přece přisvědčiti nemohu. Ponavrhuje já onu rytinu, neměl jsem žádnou honosnost na mysli; nýbrž jen to mne k tomu vedlo, že by rozmnoženými otisky mnohým a to jen přátelům našim vděk tím byl učiněn. Proto však od této myšlénky ještě neupouštím, a přijdeme na ni zase později: zatím jsem spokojen s tím, co jste bez mého vědomí tak chytře vyvedli. Kdyby to jen již tu bylo.

Láska Tvá, můj strážný anděle! mne neskončeně blaží. a to tím více, že dokonalého o ní nabývám přesvědčení. A nyní — čeho sám bych si byl netroufal

požadovati od Tebe — tos mi dala vlastnoručním úpisem. Držím se na vždy tohoto slova Tvého, které nejskrytější stránky mého srdce proniklo, tak že nevýslovnou blahostí oplývá. Držím se slova toho a beru je za nezrušitelný slib a svazek mezi mnou a Tebou, nyní jako mou nejsladší zvoleničkou, milenkou a nevěstou, brzo jako mou nejdražší chotí, a potom až do tmavého hrobu a přes tuto časnost. Slib ten, jejž jsi mi vyřekla, nemohu lépe aniž chci jej jinak leč Tvými vlastními slovy i s mé stránky tuto položiti: „Já jsem Tvůj a Ty jsi má! Bůh nás pro sebe zachovati chtěl! u srdce Tvého, tam jest místo, které jsi mně vykázala, a od toho drahého místa nedám se odstraniti!“

Na Tvůj srdečný a překrásný list již vidím že nestačím tentokráte tak jak bych si přál odpověděti: neboť chci zítra na poštu, aby se naši listové zas nepotkávali. A takový list není také jedním neb několikrátním přečtením odbytý. Také jest toho v každém skoro řádku tolik obsaženo, že se to — zkrátka, že se na to v krátkosti odepsati naprosto nedá.

Bije desátá hodina, a ta u nás říká: na odpočinutí — den jak den. Dítky již před hodinou se uložily. Tebe, šlechetné čelo mé Toninky, vás líbá ústa a tebe místečko, pod nímž její andělské srdce tluče — vás žehnám dnes tím svatým křížkem, kterým ona mě při rozchodu našem žehnala: ale zítra ráno co nejraněji přál bych si vás probuditi ústy svými a nad to i na vás, vy tvářičky a vy očka, svá vroucí políbení vtisknouti. Tvůj a na vždy Tvůj Ladislav.

*

11.

Praha, 28. září.

Drahý můj Ladislave!

Právě přicházím od Staňkův, kde mně Tvůj drahý list doručen byl; některé věci v něm jsou mi tak důležité, že hned si k stolku zasednouti musím a Tobě odepsati. Vím dobře, že list můj Tě o dva dny později než obyčejně došel, a to proto, že strýc odpověď svou přiložiti chtěl; když však se to nestalo, poslala jsem raději list svůj o samotě, obávajíc se, že bych Ti třeba zbytečné starosti spůsobila, a vida, Ty dobrý, drahý milenče můj, vskutku jsi se rmoutil a mrzel nad mlčením mým. Odpusť mi, odpusť, a nevěř, že by Toninka Tvá kdy se otočiti a si zazpívati mohla, když Ladislav se rmoutí: naopak cítí ona zajisté hluboce v duši své vše, co Tebe těší, tak jako to, co Tě rmoutí, a kdyby Tě měla vidět truchlícího a ona by vzdálena od Tebe zůstati musila — Ladislave můj, můj jediný, nesmím ani na to pomysliti, sice by mi slzy do očí vstoupily a nakazily by písmo a to by též truchlilo, a Ty si přece přeješ, abych vesela byla, a já bych tak ráda Tě potěšila a radostného viděla. Na to Tvé zaměstnání v budoucích měsících jsem již často vzpomínala a jestli Ti možná bude potom psáti. Tys mne tak zajal, že bez listův Tvých ani jeden večer přejíti nechat nemohu, abych je všecky nepřečtla, pak shasím svíci a myslím na Tebe, zdali též na mne vzpomínáš v tu dobu, cítím že tomu tak a v blažícím tom vědomí přejdu v líbý spánek; a koho asi sen mi na blízku uvádí? Není-li

pravda, toho se prorocký duch Tvůj zajisté dovtípí? — Vím dobře, že takové oběti, jakové Tvůj list mně předříkává, Tobě nemožno mně přinésti — proč? protože ani karetních stolkův ani divadel a bálův, pokud vím, nenavštěvuješ; za to ale drahá okamžení, která bysi užitečným věcem obětoval, Tobě odejmu. Vím to, a přec Tě prositi, ano co nejsnažněji prositi musím, bysi neustal v dopisování. Zdali mně Tvé dopisy milé jsou? Což pak ještě nevíš (budiž to tedy napsáno) — že Tě miluji, vroucně miluji? Raději bych Ti to byla ovšem do ucha zašeptala, nežli na ten chladný, hladký papír napsala; ale ty posud, jak pozoruji, o tom nevíš, aneb přesvědčen nejsi: ovšem při vzdálenosti naší není mně možno, jiných důkazův podati; vidím právě otázku ke mně činěnou, které bysi byl zajisté nečinil, kdybychom delší čas pospolu byli zůstali.

Opětovaná dotazování po drahých dítkách našich že Tě bolela? a nedosti na tom, ještě jiné myšlénky v duši Tvé vystoupily. Ty se domníváš, že se uhnu otázce Tvé? Mýlíš se, Tvá otázka mne ani na okamžení neuvede v rozpaky. Myslíš, že by Antonina kdy byla volila bez lásky, bez důvěry, bez přesvědčení, že milována jest? A kdybych to přesvědčení byla nabyla u Tebe, můj Ladislave, třeba bysi bez dítek o samotě byl stál, aneb třeba bys beze jmění aneb v jakémkolivěk postavení byval, byla bych řekla: „Pojď, můj Ladislave, uskrovníme se, budeme spolu pracovat a ve skromném onom postavení budeme šťastni. Ladislave, ne na darmo jsem Tě o důvěru prosila, vím, že mé rozhod-

nutí v onom osudném postavení všelijak se vykládati dá; snad jsi i Ty mne jináče posoudil, Tvá otázka zdá se něco takového zakrývati. Že láska a péče má o Tvé dítky a časté tázání se po nich podivné Ti byly, není mi divno: Ty znáš tuze málo příběhy mého života, abysi mně byl porozuměl. Od dvanáctého roku již obírám se vychováním dítek, od osmnáctého již se připravuji ku stavu vychovatelskému, a musím se Ti vyznat, že jsem se mnohým tak zvaným „zaopatřením“ vyhnula, záměrům svým vychovatelským k vůli; proto že se to tajně stalo, domnívali se někteří z mých známých, že se mi žádný nenabídl, a divili se tomu, nevědouce, že já sama toho příčinou. Teprv předešlého roku se mi Bohdan vyjádřil, krev mi ustala v žilách, city ve vesně mého života zbuzené a dávno zase pohřbené, znova obživly, zdálo se mi, že snad přece bůh nežádá, abych štěstí lásky zcela zavrhla. Drahý můj učitel Slavoj doufal ve mne, že schopna budu uvésti ženské pokolení naše ve vyšší duševní svět; já cítila dobře, že tak silna v duši své nejsem, přece však předsevzala jsem si všechny síly své vlasti obětovat. Vychovatelství bylo stále kotvou mého života. Myslíš, že je možno, záměr dlouhá leta pěstovaný a takřka v život přešlý, jako skořepinu tak rychle hned se sebe shodit, a jiný život začínat, a na předešlý zúplna zapomenout? Viď, že toho nežádáš; viď, že mi dovolíš, Tvé dítky vroucně milovat, jako vlastní matka o ně se starat, svůj život Tobě, můj Ladislave, a jim prožíti; myslíš, že tolik lásky nemám ve svém srdci, by vás všecky obejmouti

v stavu bylo? Neznám líčiti city a proto se mi posud nepodařilo o lásce své Tebe přesvědčiti. budoucnosti musím přesvědčení toho přepustiti. Poslední dni s Tebou prožité vryly se hluboce v duši mou a nedají mně ani okamžení pochybovati o lásce Tvé. Zapomněl můj Ladislav již na ně?

O nezapomněl, jedině starost o mne a onen sen v něm myšlénky tyto probudily. Smím-li mé umění cikánské, které jsem loňského roku v naší besedě provozovala, upotřebit dle příkladu Josefa egyptského, tedy bych následovný výklad dala: Nedůvěra se vzmáhala v srdci, a ve snu si utvořila vidinu, která na sebe vzala podobu sršících jisker, neboť ubohá důvěra byla vyhostěna; kdybysi byl tuto vzýval před usnutím, zajisté by byla Antonina v náruč Tvou klesla a místo polekání byl by Ti tlukot srdce jejího řekl, že milován jsi. Ladislave, chraň se nedůvěry! Cikánka dobře radí.

Jsi-li pak nyní se mnou spokojen? Nyní smím snad tatínkovi říci, že jeho zprávy maminku vaši nesmírně šťastnou učinily, že ustavičně v duchu jsouc u vás s vámi se těší, obraz o budoucnosti si maluje tak krásně a živě. Ale tu najednou se probudí ze sna, sedí o samotě, oči jí vlhnou a touha jí srdce svírá. Milujte si svou maminku, pamatujte často na ni, ona bez toho teď jedině pro vás žije. A ona brzy k vám přijede, brzy jí bůh dopřeje všecky vás v náruč svou pojmout, všecky k srdci plnému přitisknout a pak vás více neopustí. Musím vskutku brzy k Tobě. drahý ta-

tínku, přijeti. abych Ti tu Tvou vidinu noční z mysli vypudila a na její místo pokojný, Tvé Antoniny pravý obraz. umístila. Co se mluvy našich drahých dítek týká, nermuť se nad tím; jak snadno děti zapomínají, tak snadno opět se naučí a jejich maminka je láskou učiti bude a to je, jak se domnívám, více než všecko kantorství ve světě. Víš, drahý tatínku, co spojené síly mohou? Polib je srdečně a k prsoum přitiskni, brzy seznají, že matčino srdce také tak vroucně tluče jako tatínkovo.

Ale Ladislave. co myslíš! chceš mne marnou učiniti — marnou? ne, to nemůžeš; chválu, kterou Tvá láska podává, známť já oceniti, ale musím se Ti vyznat, že když si na Ladislava svého vzpomenu, písmo dosti mi rychle od péra jde; když však na našeho slovutného básníka a spolu professora ve Vratislavi psáti mám. tu péro nijak s místa nechce. Viď, že panu professoru list můj neukážeš; ten by asi vzal červený inkoust a začal by opravovat a to vším právem, a má ruka by pak dokonce s místa nemohla. Až ale do Vratislavi přijdu k mému Ladislavovi a našim milým dítkám, zeptám se asi často pana professora, nyní ale se ho ještě trochu bojím.

Jak jsi ty šťastný, že básnit můžeš; když mám srdce plné, také píšu, ale mnoha slovy psáti musím, co Ty několika spravíš. A tak ze srdce znáš to napsati. Srdečně Tebe a dítky Tvé líbá vaše matinka, milující vás

Antonina.

12.

V Praze dne 1. října.

Jak jsi mne polekal počátkem listu svého. Ladislave můj! — málem bych jej byla z ruky pustila. Zabolely mne Tvoje pochybnosti co nejhrozněji v duši i srdci, a ač jsem jich nezasloužila, musím Ti slova Tvoje přece odpustiti, neboť Ty neznáš srdce, které jsi sobě vyvolil a jež se Ti tak zúplna oddalo, jež pro Tebe jedině žije. Abys však mému otálení s psaním porozuměl, musím Ti vypravovati, čeho mi bylo minulý měsíc přestáti — a znaje vše, jistě mne omluvíš. Tento měsíc všude školy započínají a šlo o to, mám-li i já v ústavě svém nový ročník započíti. Žádná z přítelkyň nemohla posud převzíti řízení ústavu. Majíc pak obavu, že kdybych sama dále vyučovala a v krátce na to přestala, rodiče by právem na mne si stěžovati mohli, šla jsem do všech rodin a oznámila jsem své odstoupení. Tu jsem teprvé poznala, jak jsem nejen od dětí, ale i od jich rodičův milována. Následkem toho všeho měla jsem mnoho na práci, chtějíc tento měsíc se svými malými i velkými žačkami všechny práce ku konci přivésti. V předešlém pondělí ráno nakoupila jsem svým žačkám malé dárky na památku a odpůldne jsem se s nimi se všemi rozloučila. Bohu díky, že ono sladkobolestné okamžení minulo — láska Tvoje, můj drahý Ladislave, mne sílila a nedala mi pod návalem bolestných citův klesnouti. A nyní zeptej se jen srdce svého, kdo komu čeho odpustiti máme, či Ty mně, že jsem Tě svými trudnými myšlenkami

rmoutiti nechtěla, či já Tobě, že větší důvěry ve svou Toninku neskládáš? Až jednou pospolu budeme, ukryju se v náruč Tvou a budu Ti vypravovati o radostech a bolestech onoho loučení se s ústavem. A právě se dozvídám, že tyto dny úřadní povolení k ústavu mne dojde — přichází již pozdě.

Nedomnívej se však, že budu teď truchliva, vždyť mám ještě dítky mých sester vukol sebe a pak práce dosti. Jak se to v životě rychle a divně střídá! Před několika měsíci byla jsem úplnou vychovatelkou a nyní jsem jenom hospodyní a v krátkém čase budu oboje a ještě více.

Kýž bych již u vás byla a jednou, když tak právě u stolu sedíte a si povídáte, bych mezi vás vstoupiti a vám říci mohla, jak vás vroucně miluji, kéž bych vás mohla zavříti v náruč svou, přivinouti k srdci pro vás tlukoucímu a po vás toužícímu a vás prositi, byste jen hodně rádi měli tu, kteráž již jedině ve vás žije.

Radost, kterou Vinařický již na Kováni ze spojení srdcí našich měl, nelze vypsati. Ale ne jen on, ale i všickni ostatní přátelé naši se z toho úvazku našeho těší. Hlas lidu, hlas boží, říkává se. Hlas boží se ale pro nás nejen v lidu, ale i v srdcích našich ozývá.

Nyní ještě k předposlednímu listu Tvému přikročím. Truchlivý začátek více nečtu, vždyť se již ve mne důvěřuješ, ačkoliv mnoho pochybností a domněnek tam napsáno. Dole nacházím již omluvu a dotvrzení, že ten hněv zdaleka nebyl, a že se na přílišnou váhu

nesmí bráti. Vidíš, co Cikánka umí, sotva se proutek otočil, již všecko jinak Tobě přicházelo. Jest tedy všecko zúplna zapomenuto, co trápilo.

Pane professore, račte se chránit něco proti mým vychovatelským zásadám pronésti. Že si Ladislav můj jedině rytý obraz přeje, vysvítalo ze všech listův jeho. Když chceme, by se dítěti něco jiného zalíbilo, než co ono si přeje, ukážeme mu to, co voliti má, v dálce co půvabné aneb co věc jinému náležející; snaha po tom, co mu zabráněno bylo, činí věc tím žádoucnější a s radostí sáhne po tom, co si dřív ani nepřálo; podařilo se mi to vskutku již kolikrát v praxi, a jak pozoruji, i tehdáž. Zdali pak jsou mé zásady bez účinku? Zdá se mi, že na sobě samém jich důkladnost jste poznal. Tu větu, již jsi si tu z listu mého utvořil, musím trochu převrátiti: Obraz ten jsem pro Tebe ustanovila, i ačkoliv tak dobře jest vyveden, byla jsem na rozpacích, mám-li Ti jej poslati, protože jsi si jedině kreslený byl přál. Je vidět, že jsi v Německu, protože umíš z rovných závěrkův křivé dělati. Čemu se člověk všemu v cizině nepřiučí! Ostatně jsem se vším spokojena, co sám ustanovíš: chceš-li, může se později kreslení na kámen zaopatřiti, co se beztoho nyní státi nemůže.

Ano, můj Ladislave, já jsem na vždycky ve všem Tobě oddaná; buď ujištěn, že nic nepíšu, co by v srdci a mysli mé místa nebylo našlo; jedině ozvěnu všeho podávám Ti v listu svém. O že nám jest určíno, to co v srdci se ozývá, na papír jen napisovati, a proč ne-

můžeš aspoň na jeden den u mne býti! Odpusť mi mou sobeckost, můj Ladislave! Psát se dá tak málo a nesnadno. co cítím. ale až Toninka Tvá všecko přečísti bude moci, co se v oku Tvém pro ni po celý ten čas našeho rozloučení zapsalo. pak i oko její bude míti mnoho co povídati a Ty v něm umíš výborně čítati, o tom jsem se dne 9. srpna přesvědčila.

Tvůj rozum mne již od dávných let lákal, Tvé srdce, které jsi mi otevřel svou celou vroucností a něžností, získalo Ti srdce mé zcela, Tvé listy odhalily mně. drahý můj zasnoubenče. bohatství citův Tvých, otevřely mně výhled v budoucnost tak krásnou, jakovou jsem pro život svůj nikdy nebyla očekávala. Celou svou budoucnost v ruce Tvé kladu s plnou důvěrou. Věř, že srdce mé bylo a jest mým nejlepším pokladem a neskalené přináším je Tobě. Již bezpochyby spíš, Ladislave můj: kýž bych mohla nad spánkem Tvým bdíti a probuzení Tvé takovým dobrým jitrem pozdraviti, jakým ondy jsi Ty mne pozdravil. Dobrou noc, můj Ladislave!

Líbá co nejvřeleji drahé dítky naše

Toninka.

13.

Ve Vratislavi dne 1. října.

Toninko má!

Již není jinak, musím zas psáti a nemoha jiným způsobem, aspoň tímto potěšiti se s Tebou. Ta pošta

jest přece jedno z nejmoudřejších a nejlepších zřízení lidských, a zasluhuje věru buď chvalozpěv anebo hodnou chvalořeč. To já nikdy tak necítil jako nyní. Kdyby pošty mezi Vratislavou a Prahou nebylo, co bych si počal, to nevím. Teď jsem chtěl něco hezkého říci, tomu by se i náš zasmušilý Staněček zasmál a řekl by, že již pozoruje horečku na nejvyšším stupni, a nepochybně by nařídil studené obkladky na hlavu: chtěl jsem totiž říci, že bych to bez psaní nevydržel, a že bych nejméně dvakrát sám do Prahy byl dojel. A teď mi napadá, že i zítra náš milý Staněk asi půl kopy listův ode mne obdrží. Co ten as tomu řekne? Ten nejspíš nebude poštu tak jako já vychvalovat, bude hlavou vrtět a naříkat na tu nešťastnou hodinu, kdy se nabídnul býti prostředníkem mezi milujícími a takto nechtě se zapletl do zamilovaných ple — pst! hnedle bych na něho vyzradil, jakovým jest rúhačem.

Titulek ten tedy „Toninko má!“ se ti líbí a pravíš, že má pro Tebe něco podivného. Vidíš, mně se zrovna tak děje při těch místech, kde čtu: „Ladislave můj!“ Avšak docela spokojen s tím dvojím slovíčkem přece nejsem; ještě bych rád něco třetího nalezl, co by to tak všecko v sobě obsahovalo. Ale není toho slova v jazyku českém, tím méně v jiném. To nevyslovené a nepsané slovíčko by jenom Tvá spanilá dušinka v mém oku čísti mohla, anebo srdéčko Tvé se významu jeho domyslí, když spočívajíc na mém srdci v něm „má, má! věčně má!“ bíti uslyší. Že Tě milovati moci budu a již miluji, s tím vědomím jsem se

již ku Praze ubíral, s plným rozehřátým srdcem vracoval jsem se od Tebe: ale že Tebou a jen Tebou, jak to nyní, má celá bytnost tak zaujata bude — to mně ne tak neočekávaným se stalo, jako neočekávaně oblažujícím. Říkává se, anebo jsem to kdesi četl, že jen první láska jest pravá láska. By to pravda bylo, ovšem bylo by smutné. Srdce mé však vyřčení to za křivé vyhlašuje, praví, že naopak pravá láska vždy zase jest první, aspoň tak dobře jako první.

V jednom listu Tvém ke mně a opět v jiném listu Tvém ne ke mně psaném s převelikou radostí (nyní již Ti to říci mohu) padlo mé oko na jistá Tvá slova dávající svědectví o smýšlení Tvém z ohledu jedné velmi důležité věci. Myslím náboženství. Smýšlení mé v tom ohledu není a nikdy nebylo zajisté přepjaté, ale není také chladné a obojetné. Lituji těch, kteří v náboženství nic vyššího, nic nadpozemského nenalezají, ano lituji je sám pro tento zemský život, že své srdce zavřeli citům nejjemnějším, citům právě ušlechťujícím člověka, ať nic nedím o tom, že zrovna touto branou vcházíme v ráj nejpěknější poesie našeho života. Ježto pak náboženství ne tak našich rozumův, alebrž a to mnohem více našich myslí a srdcí se dotýká: zůstane to vždy krokem uvážení hodným, ve spolek-li pro celý život s tím vstupujeme, jenž v tom docela jiné chová u sebe přesvědčení. Či by to nepatrnou mělo býti okolností, že dvě srdce s této stránky nejsou ve shodě? I jakž mohou jiné city v takém srdci trvale se ubytovati, kde jich vůdce — zbožný cit — vymi-

zel? K tomu se s chloubou znáti mohu, že rovně tak, jako k žádné cizozemkyni láskou bych nepřilnul, tož i k nevěrkyni.

Jak bych Tě, drahá družko má! za ono vyznání byl sobě přál přitisknouti k ňadrům svým! Bych se byl v této příčině jináče o Tobě domnívati musel, byl bych to opravdu těžce nesl, ale byla by to jediná pohnutka bývala, pro kterou bych Tě byl snad oželel, sic jinak nevím, jak bych se pro Tvé nenabytí byl utěšiti mohl. O tom však, bude-li Ti vhod a třeba až oustně se ještě lépe dorozumíme.

Aj, co to čtu ve Tvém listu? Tehdáž prý již mě viděla Toninka má v smutku pohříženého, byla prý již na tom mně okolo krku padnouti a t. d. Počkej — počkej! jen když to vím! Ty jsi však chtěla, abych si Tě (aspoň nějak málo) zasloužil, a to jsi dobře učinila. Vidíš, láska moje tu divnou povahu má do sebe, že když ji nikdo netrápí, sama sebe trápí a hloubá bez konce. Tak jsem ondyno i na tu plachou myšlénku připadl a hloubati počal, čili by se mi byla Antonie dražší stala tím, když by byla řekla: pane, sedněte k stolu, jest pro vás vše uchystáno — aneb tím, když otevřeně pověděla: zmeškal jste, a musíte o hladu zůstati! I nemohl jsem dlouho rozhodnouti, aniž nyní ještě mohu: mám ale přece tak jakési temné zdání, že to druhé bylo skoro lepší.

2. října Přijda dnes o polednách domů — co to? psaní z Prahy na mém psacím stolku! Otvíraje je si myslím: přece jest to přísloví pravdivé, že zamilovaní

se potkávají kdy chtějí a kde chtějí, a když osobně nemožno, činí to v listech. Ale Toninko milá, to jest nepořádek! Co to jest? naše listy tam někde v Krkonoších anebo nedaleko Kováně na loket letěly okolo sebe a ani sobě dobré jitro ani dobrý večer nedaly. Teď jsi mne za mé nemírné žaloby pro Tvé dlouhé mlčení jak náleží potrestala. Co toho ještě v prvnějším listu, nač bych odpovídati měl, a nač jsem odpovídati chtěl, a hle, tu již i druhý, který mi ještě více látky podává. Nyní teprv nevím, kudy do toho, a kudy z konopí. Zpropadené kapitoly, které v tom druhém listu dostávám a nevinně dostávám. Takového něco — a od milenky? — to by mohlo hodně mrzeti a popuditi. Pane bože! co tu výčitek o nedůvěře — o nedůvěře — a zas o nedůvěře! — a já mám k mé Tonince víru, která by mohla hory přenášeti, kterou nic nepřevyšuje, vyjímajíc lásku mou, a i ta jen o malé znamínko nad mou víru vyniká; a přec takové výčitky. Tu nedávno jda po naší promenádě, viděl jsem tam pěkné hortensie kvésti. I zaznamenal jsem si honem mezi své kvítí, mysle při tom na Toninku, tyto řádky:

Modrou zdaž vyvolím, či tu růžovitou? — Beru obě;
s vírou takto jenom pěkně se láska pojí.

A takových kvítkův jsem nasbíral od těch dob, co jsem z Prahy přijel, ještě několik a chtěl jsem Ti je poslati; poněvadž mne ale z nedůvěry tak nevinně tresceš, neučiním toho. Toninko má! to nejde, abys Ty si, jak se Ti libí, vykládala slova má a k tomu i nedůvěrně. Co psáno, to se ledajak vyložiti může,

a „nechtělo by budoucně i mně péro s místa“, když bych se nadíti nesměl, že Toninka má slovům mým ten nejmožněji nejlepší smysl za základ položí. Tak na př. nestojí tam psáno: otázka ta mne bolela, ale pokud se pamatuji, stojí tam radostně bolela, a to jest něco docela jiného! Ale my se tu, jak vidím, hádáme o stín a o slova, jsouce u věci samé svorni a jednomyslni, že lépe možná není; neboť jako já, a to ne dnes teprva, přesvědčen jsem o Tvé lásce a důvěře, tak jsem i neméně o tom přesvědčen, že Ty to víš, jak Tě miluji a Ti důvěřuji. Na ostatní musím odložiti odpověď k příštímu listu; zatím doufám, že pondělní poštou, totiž dne 7., aspoň několika řádky mne potěšíš, anobrž toho dne i mou žádost stranu obrazu, jíž obnovuji, ráda vyplníš. Já se těším!! Buď zdráva, vesela, spokojena, Toninko má nejmilejší, a nepochybuj nikdy ani o důvěře ani o nejvroucnější lásce na vždy Tvého

Ladislava.

14.

V Praze dne 6. října.

Máš dobře, Ladislave můj, že vyhlašuješ ono přísloví o lásce první za nepravé. Vždyť i život nám to ukazuje: první láska naše v dětském věku jest láska k matce a otci, a přec i tyto dva opustí syn i dcera, když láska jejich na jiný předmět se upoutala, ať nedím o lásce k Bohu a vlasti drahé. Myslím, že pravá

láska v tom záleží, když dvě srdce sobě rozumějí, spolu ve všem souhlasí a bytosti jich k sobě co nejvřeleji lnou. Když najde láska naše předmět důstojný a jest o něm přesvědčena, tu všecky touhy a naděje z dětinstva přenáší na vyvolený předmět, jedině jemu se zasvěcuje.

Co se náboženství týče, pamatuji se, že's při posledním svém pobytu u nás v stejný smysl o vážném předmětu tomto cos prohodil, a slova Tvoje tehdy padnuvše v duši mou, rozhřála a pronikla celou mou bytost. Naučila jsem se arci o věcech náboženských střízlivě souditi a náhledy mé dokonce nejsou přepjaté, avšak i já mám za to, že život na zbožnosti založen býti má. Těším se na rozpravy o tomto předmětu s Tebou a prozatím jen tolik: až budeš dítkám našim náboženské náhledy sdělovati, přibude Ti ještě jedna žačka.

Činím co nejponíženější pokání za svá slova o nedůvěře a prosím co nejvroucněji, by se trest uložený umírnil! Kdybych vedle Tebe seděla na pohovce a Ty mně kvítí nechtěl dáti, sepiala bych ruce a podívala bych se vroucně a prosebně Tobě do oka — a viď, Ladislave, že bys mi je odepříti nemohl? Ladislave můj, pošli mně Tvé kvítí! Ty ani nevíš, jak mne každá myšlénka Tvá blaží.

8. října. Co asi tomu řekneš, když list tento nenajdeš při mé podobizně? Odvažuji se však již na to, že mne z nepořádku trochu pokáráš. Ale teňtokráte byl právě pořádek vinen, že list poštou dříve, nežli

obraz jíti musel, protože tento ještě hotov nebyl. Podívej se jen dobře na nástin Tvé Toninky a přečti si v oku jejím a tváři její, že milován jsi, že mysl její jedině Tebou se obírá. Já vskutku závidím tomu mému obrazu, že oko Tvé na něm prodlévati bude, že mu bude slyšeti Tvá slova, namístě mne vzdálené, a že uvidí mé dítky drahé. Odlíbej z něho políbení vroucí, které jsem na rty jeho vtiskla a nech je vejíti v srdce Tvé. Pokud mi u Tebe býti osobně nemožno, dovol, by ti obraz můj rozjasňoval někdy teskná okamžení, a útěchy dodával, když Ti touha srdce naplňuje. Mně Tvůj obraz poskytl velmi mnoho, každé ráno a každý večer si spolu pohovoříme a se potěšíme. Tyto dny očekáváme p. Klácela v Praze; snad jsi již o tom slyšel, že vláda jej s professury složila, poněvadž se při přednáškách nedržel kněh předepsaných. Jak doslýcháme, jest statečné mysle. Žáci však jeho velmi truchlí nad ztrátou otcovského učitele. Srdečné pozdravení od pana Hellicha. S toužebností očekávám list od Tebe, můj Ladislave.

Tvá Toninka.

15.

Ve Vratislavi dne 8. října.

Má rozmilá jedinká Toninko!

Hosté moji z nedělní besedy právě odešli. Ani nevím, zmínil-li jsem se Ti v Praze o těchto střídajících se hlučných schůzkách. Jest to veliká a tajná

společnost — nejméně ze tří oudův; neboť někdy se sejdeme i čtyři, někdy i pět, jak pánbůh dá. A tu se pije černá káva, rokuje se o blahu veškerého Slovanstva od devíti moří až zas k devíti mořím, a konečně vždy několik tisíc Turků, Maďarů a Němců na hlavu potlučeme. Jakého zvelebení ale naše besedy dojdou, až Tě tu míti budeme, o tom pánové ti žádné známosti nemají. Budu na to doléhati, aby Tě učinili naší presidentkou, k čemuž oni tuším s největší radostí přivolí. Měli jsme dnes týden mezi námi i hosta z Varšavy, p. Dubrovskéko, na něhož Ty se nepochybně pamatuješ; neboť jsem v památníku jeho i Bohuslavčino jméno před třemi léty zaznamenané nalezl. Kdyby byl věděl, jak blízko k sobě stojíme, nepochybně by Ti byl skrze mne poručení vzkázal. O tom ale ještě ani sám Purkyně ničeho neví, ač již prohodil, že by rád věděl, kdo asi ta má zvolenička v Praze jest. Až Tvůj obraz přijde, potom se mu samo sebou v hlavě rozjasní.

Ale ty výčitky, ty výčitky! O té nedůvěře podotkl jsem hned v předešlém listu, ale ne všecko. Či myslíš, Ty jediná důvěrnice srdce mého, že bych já takové otázky Tobě předkládal, kdyby nebylo toho přesvědčení, že naše obapolná důvěra již na ten stupeň dospěla, že nic ji bohdá nebude moci vyvrátiti? Ba varoval bych se toho a každé slovo bych bedlivě uvažoval. Ale toho nečiním, a činiti již nemohu, věda, že bych ani Tobě tím vděk neučinil. Ruka a rozum jsou při psaní lístkův k Tobě zcela povolny mému srdci, a píši jen to, co ono mi předštěbetává, třeba to i někdy

s přímé cesty na vedlejší stezky zajíždělo. Zdaliž to tak má Toninka si nepřeje? Kdybys Ty věděla, jakou cenu pro mne má každý lístek Tvůj a každý řádek v něm! a víš proč? protože tak z celého, plného srdce vždy píšeš svému Ladislavu, jenž jedině za tou příčinou se ostýchá professorovi jej ukázati, že dobře cítí, jak daleko zůstává pozadu v této líbezné výmluvnosti za Tebou. V jedné nedůslednosti ale přece týž professor by Tě zastihnouti mohl, a což teprva nedůtklivý milenec, anoť píšeš: já prý nevím aneb přesvědčen nejsem, že mne Toninka má miluje. A dále: nezná prý líčiti city a proto že se jí nepodařilo mne o lásce své přesvědčiti. — To zajisté Tonince tak jako mně ona otázka jenom tak proklouzla! Ano, ano, sladká Toninko! Ty mi musíš city své líčiti — to bude něco! Tyť víš, že se mi líčené tváře též více líbí, nežli ta přirozená, zdravá barva — ty dva prosté růžové lístky rozlité na Tvých tvářičkách. A s tím výkladem mého snu také to jaksi kulhá, k té roli se mi nehodíš, a do smrti z Tebe žádná zdárná učedlnice cikánek nebude. Skoro jsem si to již lépe a prostě sám vyložil: kde bolest, tu ruka, kde milost, tu oči, kde poklad, tam srdce, a — poslyš! kde oheň, tu jiskry. Také mi již tolik neohroženosti přibylo, že budoucně neucouvnu, ale v náruč Ti poletím, a třeba plameny neb řeřavé uhlí na mne metala. Pak mi také vyčítáš, že Tě chci marnou učiniti. Takovým skromným a pokorným dušinkám, jako jest Tvá, by trochu marnivosti nijak neublížilo, ač nevím, zdali bych v snažení tom nalezl

nějakého prospěchu a i vůbec toho dovedl. Lámal jsem si ale hlavu dost, čím asi jsem Tě chtěl marnou učiniti, ale přec nic nevím, poněvadž bezpečně vím, že jsem posud k Tobě nenapsal nepravdivého slova. A budu se míti na pozoru, abych nenapsal; nebo kdo každý večer mé listy čítá, před tím bylo by těžko skrýti nějakou nepravdu. Toninko milá! jak pak to asi bude, až Ti mých listův na celý svazek přibude? co potom? toť abysi ani spat nechodila! Nenechám já to k tomu přijíti — budu raději míň psáti, obávaje se, aby se z mé nevyspalé nevěsty potom ospalá ženka neudělala. Třeba ale naopak Tobě se přiznati, že Ty sama mne jsi učinila marným; ne však proto, že mne nazýváš slovutným básníkem — dejž mi s tím svatý pokoj! ale proto jsem se stal marným a velice marným, že mne Toninka má tak upřímně, tak srdečně, tak vroucně miluje. Leč milá, milá Toninko, my ještě nejsme se vším u konce; ale pozor! pozor! ať nic o nedůvěře více neslyším. Ty můžeš, Ty máš věděti i mé nejtajnější smýšlení a to není nedůvěra, o které již bohu díky mezi námi ani řeči býti nemůže, ale jest úplná, neobmezená důvěra. Odtud snad si vyložíš, proč a jak jsem já ondyno na tu otázku připadl, která Tě přec nějak znepokojila. Byl čas — jest tomu něco více než dva měsíce, že Antonina nalezajíc se ještě v tuhém zápasu opatrně u volení svém pokračovala, vážíc dobře stránku tamto i tuto, z čehož nemohu ji leč svrchovaně chváliti. Tehdáž položila již více kaménků na váhu k prospěchu mému, nežli jsem se mohl na-

dáti. Na protější pak rameno váhy zavěsila toliko jedno malé, avšak závažné slovíčko vdovec. Chtěl-li bych tuto věc lehko vážiti, mohl bych odpolu žertovně, odpolu opravdově namítnouti, že snad i ono zrovna k oněm příznivým okolnostem mohlo by připočteno býti, anoť jsou vdovci, kteří zrovna proto hledají obnovení svého štěstí, že poznali, jaký to neocenitelný poklad jest láska v ženském srdci, a že více než kdo jiný umějí si ceniti vyplývajícího z ní domácího blaha. Dovol, miloušku můj, abychom i dále o této věci pohovořili sobě, a ptáš-li se, odkud mi tajemství to známo, připiš to buď podivné náhodě, buď tomu prorockému duchu, aneb čemukoliv chceš: však se nám to později snad samo vysvětlí. Vím to, vím, že potom na té osudné váze přitížilo nejvíce mé srdce, ano že jediné rozhodlo, ale tenkrát Toninka má neměla ještě o něm žádné známosti, tím méně zkušenosti, pročež se také nedivím, že se o něm nezmínila. A to také vím, když potom tušení její o mé vroucí lásce stávalo se jí vždy jasnějším a jasnějším, že i se svým vlastním srdéčkem, a sice když bylo nejpokojnější, v tichou rozprávku vstupovala, šetříc pilně každého hnutí jeho, každého hlásku, as tak jakoby s ním před samého Boha jíti se chystala. Měl jsem již několikráte na jazyku to slovo oběť, ale neřekl bych tím, co myslím a čeho si žádám. Pravdiváť láska nezná obětí; onať jen sama sebe přináší v oběť, a když tak jest, tu jí nic obtížno nebývá, ano v samých těch některých obtížích vítané příležitosti nalezá k osvědčení svému. Jsem pak tudy

i přesvědčen, že láska Tvá ke mně v nejužším jest spojení s tou mateřskou láskou, které se dítky mé od Tebe naditi mohou. Bylať by to klamná naděje, bych od neúplné lásky ke mně úplnou k dítkám našim chtěl očekávati, tak jako zase nemožno jest, aby milujíc mne i jich nemilovala. A jako tedy celé mé srdce zaujato jest tou myšlénkou, že Ty mým úplným štěstím se staneš, mou nejdražší chotí, tak také nic o tom nepochybuji, jak dobře Tvá mateřská láska dítky naše v svém klíně opatří.

Dnes mi to, ani nevím jak, samo do péra běží. Chtěl jsem již přestati, ale nemohu, ještě o něčem musím podotknouti. My nyní oba, milostničko má! v jistém opojení, v jakémsi sladkotrapném omamu se nalezáme: či myslíš, že to vždy tak trvati bude? Snad se tak Tobě zdá, jako i mně se někdy zdálo, anoť se bojíme, zápalu toho býti kdy prázdni. A jest se i co báti! Mnohdyť se stává, že po něm nic než prázdnota chladná nepozůstává, což mi arci, bohu díky, z vlastní zkušenosti známo není. Ale kde dvě pro sebe stvořená srdce se nalezla, tuť plamen ten v mírné, oživující světlo a teplo přechází, tu vzniká ona rozkošná shoda duší, tu se rozloží po srdci onen tichý ráj, jenž nám ztrátu onoho blahého nepokoje stonásobně vynahražuje. To jest to, co onen veliký básník pronesl krátce v těch slovech: zápal hasne — láska ostává. Jak sobě toho nového ráje v Tvém náručí nalézti žádám a nalézti slibuji, jak vroucně přeji, aby i Tobě co nejstkvěleji zavítal — toho mi nejlepším svědectvím

jest slza, jíž právě ovlhlo mé oko! Nehledal jsem nikdy a nehledám posud v ideálech a v zámeznostech štěstí svého, maje za to, že nám ho dosti i v těch úzkých skutečnosti mezech Prozřetelnost popřála. Či má Toninka snáší se se mnou v tom a takovém smýšlení?

9. října. Tu to máme! nechával jsem si schvalně místa, abych měl kam psáti o tom obrázku, jejž jsem dnes tak dychtivě očekával: naostřil jsem si i péro, chystaje se i kritiku svou naň vypustiti, a tu to máme: obraz zůstal ten tam, a až přijde, já dávno na kritiku zapomenu. Od samého božího rána dnes se počala veliká hádka mezi očima mýma a srdcem, tak že jsem se málem obával, aby to k rozbroji nepřišlo. A oč to? O místo, na které ta drahá podobizna přijíti má. Oči si vyvolily místečko na stěně zrovna proti mému psacímu stolku. Ne, pravilo srdce, to nejde! tamto musí přijíti zrovna nad postel, abych i ve snách s ní se mohlo obírati a kochati. Z toho pak nastala tuhá půtka a trvala až do poledne, když list přišel, ale samoten. Pak byl arci hned pokoj zjednán, i upokojil se též netrpělivý milenec Tvůj, čta milý utěšený list ten, a přesvědčiv se, že neposlání od Toninčiny vůle nezáviselo. Již ale doufám jistotně a těším se, že za čtrnácte dní i list i dárek ten s ním přijde. Tak se mi, zlatá Toninko, líbíš, jsouc vesela, přesvědčena o mé důvěře a ještě více o mé lásce. Třebať i to toužení, jak se mi z toho milostně zpovídáš, trochu na srdéčku tížilo, pomysli si, že i mně lépe se neděje. Máme

oba kámen na srdci a musíme se aspoň tím těšiti, že každý den nějaké zrnko z něho odpadává a on tudy nám pomalu vždy lehčím se stává, až konečně nic z něho nezůstane. Uplynou i ty neděle, než se nadáme, a pak — jsme věčně svoji.

Co jsem se Ti, Toninko má, o těch kvítkách zmínil, to nestojí ani za řeč, tím méně za Tvou prosbu, a bylo to tak jenom spíše k poškádlení nastrojeno. Kdyby toho bylo více a něco lepšího, s radostí bych Ti je přepsal, na podzimních procházkách nenajde se mnoho kalého: počkej jen až zas jaro se vrátí, to mi snad lepších poskytne, jinak-li pak při své drahé růžičce na všecko ostatní nezapomenu. Poněvadž jsem ale výše o naší nedočkavosti něco připomněl a k svaté trpělivosti napomínal, zpomněl jsem si na čekanku, o níž jsem též něco poznamenal. Tyť znáš tu pohádku o ní, jak z děvčete v kvítek se proměnila, a neznáš-li, tedy nahlédni jen do Ammerlingovy květomluvy, kde tuším o ní vypravuje. Tedy o té Čekance jsem takto veršoval:

Pojď a ukoj mou touhu, miláčku! — Ve víře nadějné
podle cesty stojíc rok za rokem Tě čekám!
Puk za pukem pouštím zponenáhla samým nade listím;
tak hle nedočkava jsem, tak hle i trpěliva.

Těch ostatních několik nechám pro pana Příhodu; však já Ti je zas někam vpletu, až se mi to hodí. Kvetou mi ještě růžičky za oknem: mysli si, že jsem jednu pro tebe utrhnul, když Ti ji ale poslati nemohu, napíšu něco o ní a posypu jejími lístky:

Ze sta se růže plná skládá, cnost ze sta panenská lístkův. Vyňmi jeden, ctnost ta i růže mizí.

Věřím Ti rád, že při Tvém loučení se s žačkami Tvými jim i Tobě teskno bylo okolo srdce. Musíť Antoninu milovati, v kom jenom kousek té dětské dušičky pozůstal, což teprv, kde ona ještě celá přebývá. A jak musí ta dobrá a pečlivá pěstounka své schovanky od více let v lásce míti, anať tak snažně a láskyplně po nepoznaných, neshlédnutých ode dávna dítkách svého Ladislava toužívá. I věř, že my všichni tu matinku naši hodně rádi máme, my všichni, pravím. Jenom poslyš! Předevčírem jsou mi naše holčičky nějaké šelmovství tropily, jdu na ně a pohrozil jsem jim naší matinkou. Nejsou-liž to divné vychovatelské zásady? „Jen počkejte, dím hroze jim, nebudete-li hodny, já to budu naší mamince do Prahy psát, a ona vám sem nepřijde.“ Ztišily se, hleděly na mne, zdali to pravda, a pohrůžka ta se jich věru dotkla. Či to bázeň, či probuzující se tajně láska k matince naší? nechť ona sama dle svých vychovatelských zkušeností rozhodne. Ale kdež se to najednou má roztomilá mistryně octla? v kuchyni! Ale pana svaka lituji, a to tím více, jestli mu na polívkách mnoho záleženo. Víš Toninko proč? Přichyl se ke mně, já Ti to pošeptám: Protože zamilované kuchařky rády polívku přesolují. Viď, to jsem Ti něco pověděl, o čem jsi nevěděla!

10. října. Včera jsem rozloučil se s Toninkou v kuchyni; anoť právě dopoledne, musím ji tam zase hledati. Jak si ten den pěkně rozdělila: napřed je

švadlenkou, potom popelkou a odpoledne mysliveovou, protože pracujíc ve svém pokoji. myslí — na koho asi? Tak dobře, lubinko má! nic nemám proti tomu — myslím si to a jsem s tím docela spokojen. A což teprva s jejími lístky. Onehdy zase má Toninka na to čtení mezi řádkami připadla a mne vybídla ku použití toho způsobu čtení při tom roztomilém listu jejím. V Tvých listech a mezi řádkami čísti! kde vše tak jasně, upřímně a srdečně ke mně mluví: toť bych neuměl na dobrých věcech přestávati, kdybych ještě něco více v nich hledal. Kde my mužští se pachtíme, nežli se nám poštěstí city své jen tak napolo projeviti, ano mnohdy k tomu ani cesty najíti nemůžeme, tu vám ženským to jde tak lehce, tak mile, nenuceně a přirozeně; a zvláště ty Toninky jsou v tom velmi šťastné, aspoň o dvou mám již to přesvědčení. Na každé stránce vidím jen Toninku mou, tak milou a vnadnou, tak citelnou a duchaplnou, jak to mé srdce dávno tušilo, a když tak něco o své lásce zlehoučka napovídá — tu právě jest, jakoby kvítí sila a hedvábím šila!

Toninko má nejupřímnější, nejdražší, já věřím pevně, že Ty jsi a budeš základem všeho budoucího štěstí mého, jakož i neméně nadějí tou se kojím, že i mně se podaří Tebe po boku svém šťastnu viděti. Bůh žehnej lásce naší.

A již jest věru čas, abych listu tomu závěrek učinil, který mimo nadání z určených mezí vystoupil. Budoucně se polepším a obmezím, aby list můj nevypadal jako nedělní kázání. Neboť což to vše naplat,

kdybych toho i stokrát více napsal, přec nikdy náležitě nevypíši a nevypovím, jak velice Tě miluje ten, jenž co nejvroucněji Tě líbá a jenž se jmenuje na vždy Tvůj a cele Tvůj Ladislav.

Děti si vyžádaly, abych mamince napsal, že jí ruku líbají.

16.

Ve Vratislavi dne 11. října.

Má zlatá, zlatá Toninko!

Již není jinak, musím ještě jeden půlarch ku pomoci vzíti. Do třetice všeho dobrého. Mám ale toho dobrého a té sladkosti tak plné srdce, že mi včera a dnes jako na strunkách hraje a bůh ví jak dlouho hráti bude. Včera dopoledne jsem dopsal list a uložil do stolku k pondělní poště. Ve dvě hodiny mi dodán návěštní list, že pro mne něco z Prahy v celním úřadě. Já bez meškání s Ladislavem tam, a když tam bednička hned otevřena byla a já ten známý krásný obraz spatřil, zůstal jsem jako omámen. Slyš, mé drahé srdce! co Ti vypravovati budu a nad čím posud se svým rozumem se posebrati v stavu nejsem. Tak podivná věc mne ještě v celém mém životě nepotkala. Čtyry dni tomu, sní se mi v noci, že vstoupiv do jakéhosi neznámého mi pokoje, několik osob spatřím, any stojíce v hromadě na něco velmi bedlivě se dívají. Přistoupiv i já mezi ně a sotva se protlačiv, vidím před sebou obraz — Tvou podobu, což mi z toho živého snu

velmi dobře v paměti zůstalo. Obraz ten snářský měl skoro tutéž velikost, jako tento, jímž nyní tak utěšeně oko mé se baví, Ty v té samé snivé postavě, a co nejdivnější, tam i zde v bílých šatech. Tak mi štěstí přálo dříve již viděti obraz ten, jejž nyní mám před sebou. Má mysl jest dnes tak zajata mou Toninkou, že pro ni ani mi nelze myšlénky obrátiti k umělci a jeho mistrovskou práci chladným posouditi okem. Stiskl bych mu toliko ruku, a řekl bych, že dávno jsem neviděl tak podařenou, tak zdárně vyvedenou podobiznu. A což o Tobě mám říci, Ty můj nejdražší klenote? Jak živa jsi v mém srdci, tak jsi růžovým leskem zase ozářila mou obraznost. Nenalezám v sobě slov k Tvé oslavě, ale písmo svaté mi je poskytuje v písni písní: „Ajhle, ty pěkná jsi, přítelkyně má, ajhle ty pěkná jsi, oči Tvé jako holubičí.“ Krásná jsi, má Antonino, jak duchem svým, tak i jeho tělesnou schránkou. Netřeba Ti se rdíti nad pochvalou z úst Tvého nejvroucnějšího ctitele, onať Tobě vším právem přísluší. Když tak na Tě hledím v té sličné a jímavé postavě, nemohu se sjednotiti s sebou, mám-li Tě svou Musou nazvati, anebo Ti jméno mé Madonny přiložiti. A to nadzdvižené, toužebně hledící oko, kamž ono cílí? Na štěstí, že mi to má Toninka vysvětlila, jinak nevím, zdali bych se byl osmělil ve svých žádostech dnes tak vysoko povzletnouti. Včera a dnes metá Toninka na mne skutečně jiskry, a již darmo — nelze plamenu ujíti. Dobře že ten obraz již zde mám, sic by se mi naposled i sama Toninka do něho zamilovati

mohla. Moment a situaci, jakou malíř volil, nalezám velmi poetickou. O tom však, až jen se má mysl trochu usadí, ještě budoucně bude mi příležitost mluviti. Přijmi, Toninko má, mé díky za tu radost, kterou jsi mi způsobila. až Tebe samu v objetí svém míti budu a Tebe svou nazývati, pak beztoho ne Tobě, ale nebeskému Pánu za ten dar děkovati budu. Když jsem před chvílí okem prodléval na Tvém obrazu, napadly mi v několika minutách následující řádky, jež Ti zde kladu, a které snad jen z toho ohledu Tě zajímati mohou, že jest to první improvisace, kterou jsem jak živ učinil:

V pozlaceném rámě
krásný obraz Tvůj
novým prolil jasnem
byt sirobný můj!
Tu provází, tu mě vítá,
do snů šálivých se vplítá
v pozlaceném rámě
ten obrázek tvůj!

V nezměřeném rámě
duše blažené
rozpiat též tvůj obraz
v záři růžené!
Hrá a pleše k němu zvučně,
s ním se snoubí nerozlučně
v nezměřeném rámě
srdce plamenné.

Kol tebe své rámě
až zas obvinu —

žehnám blahonosnou
již tu hodinu!
vás, vy tváře, oči, ústa,
až Tonince zlíbám zhusta,
kol mé choti rámě
pak již obvinu!

Dítky již matinku naši v podobě znají a nemohou se na ni dosti vynadívat, mají též radost; až ji poznají v skutečnosti, bude jim blaženěji. Lidunka si vyžádala místečko, kam by svůj první hlásek k matince postaviti mohla. Jest to její první psaníčko, které v svém životě píše. S Bohem, má milovaná Muso, s bohem!

17.

V Praze dne 19. října.

Jestliž Tvůj duch již také vzhůru, můj Ladislave, a vidíš-li, jak krásně slunce vychází? Velebný to pohled a mocně dojímá srdce lidské. Kdo by mohl býti zlým, vida slunko vycházeti, to ustavičně obnovované zjevení dobroty tvůrcovy, anoť všeliký tvor probouzí k životu, milostivě světlem oblévá a teplotou proniká! Bůh toto ozáření celé přírody způsobuje, aby se mu lidé blížili, a když s okřálou ducha čerstvotou v toto nepochopitelné divadlo člověk patří, bývá v okamžení tom nad sebe povýšen. S radostným pocitem jsem se dnes probudila; mělať jsem k ránu sen o Tobě, první sen, kterýž mne k Tobě do rodinky naší uvedl. Jasně

jsem Tebe i dítky viděla; byla ale veliká hostina u Tebe, a jen na okamžik popřál mi sen s Tebou se bavit, ale to hluboce se mi zapsalo v duši i srdce. Byla jsem již Tvojí ....

Předešlou neděli mne hlava trochu bolela, tak že jsem nemohla k strýci za bránu dojíti, poslalť mi odpověď na Tvůj srdečný dopis: za to jsem včera u něho byla; on byl velmi vlídný a blažen mým vědomím, že šťastna jsem i šťastna budu.

Zítra pojedu do Berouna; máme tam příbuzné. Předešlého týdne zemřel nám tam strýc Blažina, výborný a lidumilný člověk, u kterého jsme co děti velmi často bývaly. Na pohřeb mně nebylo možno jeti, chci tedy hrob jeho navštívit.

Mám opět nějakou prosbičku na Tebe, buď tak laskav a vezmi malinký proužek papíru a odměř si objem kolem hlavy, kolem krku a kolem ruky, poznamenej a v listu pošli. K čemu to chci? to Ti povím, až u nás budeš. Nezapomeň!

Ale posud jsem Ti ani nepověděla, jak velice mne srdečný lístek naší drahé, dobré Ludmilky potěšil: když Ti píšu, tu nevím nikdy, co bych nejdříve napsala. Toto milé psaníčko nelze však jen tak ledajaks odbyti; napíšu jí odpověď: kdeby nerozuměla, pomůže tatínek a vyloží.

Měla jsem také růžičku kvetoucí, a ráda bych ji byla mému Ladislavovi poslala, ale do listu se zavříti nedá, básně dělat neumím, tedy musela bez památky

zvadnout a opadnout: osud všech růží a ještě někoho: všech totiž, ježto se k růži přirovnávají.

Jak pak se můj obraz Tobě chová? Ráda bych se aspoň na chvilčinku za Tebe, můj vyvolenče, postavila, abych slyšela, co Ti asi povídá. Poví-li Ti všecko, co si Toninka Tvá přála a myslila, když podobiznu její malovali, tu ovšem má mnoho co povídati, a nebude asi hotova do toho času, až Ti Toninka živá doplní a vypoví své přání všecky. Malíř pravil mi nejednou, že netřeba, abych tak pokojně seděla, a na konec mé trpělivosti velikou poklonu učinil. On ovšem nevěděl, že miluji a milována jsem, až tuším k posledku rozuměl mým citům, které se nevolně v mé tváři obrazily: a proto obraz můj k srdci Tvému mluvil. S jakou radostí jsem mu seděla, nemohu ani vypsati; zdálo se mi vždy, že Tě stranou státi vidím, a jakobych se Ti blížiti měla, v okamžení takovém zapomněla jsem se tak zcela, že jsem se soše podobala.

Jak se asi vede mé Ludvičce s očkami jejími? Dejž bůh, abyste mi jen všickni zdrávi zůstali až do příchodu vaší matinky, s'ce by se soužila, vědouc z vás některého nemocna a nemohouc při něm býti. Pozdravuj a polib mi všecky naše dítky.

Je však právě čas, abych list svůj skončila, sice by mně ještě něco napadlo a on by pak vyrostl na dva archy. Nic více tedy, leč že Tě vroucně miluje a ustavičně na Tě myslí Tvá

Antonina.

18.

Ve Vratislavi dne 19. října.

Má dobrotivá, útrpná Bohuslavo!

Nevím si jiné rady, nežli u Vás sobě stížnost vésti! S tou naší Toninkou mám pravý kříž, a čím dále, tím hůře. Jenom poslyšte a pokárejte ji za to. Tak mne přes celý celičký den pronásleduje, že mi ani hodinky již nepřeje, abych na něco jiného kromě na ni myslil. Ona nepochybně se domnívá, když jsou u ní ferie, že jsou také v celém ostatním světě, — a ono právě naopak. Sotva si k stolu přisednu, chtěje to neb ono pracovati, již tu stojí přede mnou, při mně všudy; tu mi cos šepce, tu ruku na papír klade, tu mne jmenem volá, a jak se ohlédnu a do těch jejích přelíbostných oček nahlédnu: tu máš, všecky koncepty jsou spleteny a mé myšlénky ty tam! Je to při ní zlaté dílo! co jsem jindy za půl hodiny zhotovil, na tom se hlomozím půl dne, a přec nic pořádného nevyvedu. To je trapitelka, a nevím, jak bych jí odolal. Jenom když, jako na př. nyní, péro vezmu a píšu o ní anebo k ní, tu se vám utíší jako pěna, položí prst na medová ústa a nahnuvši se přes mé rámě hledí pozorlivě na papír. Kdybych jenom měl dvě mysli, pak bych si z toho nic nedělal a nastrojil bych to jako náš Staněk, jenž na jedno oko spává a na druhé — poslouchává. Ona arci ví, co ten roztomilý obraz poslala, jaké nám tím způsobila potěšení, ale to zajisté neví, jaké i pokušení! Ostatně kdybych odjinud nevěděl a o tom přesvědčen nebyl, že každý

pohled v oku mé Toninky pouhá jest upřímnost, že každým hnutím v její tváři jenom to přerozkošné srdéčko vládne, musil bych se domnívati, že ku příkoří a k pomatení našemu vytkla se na líci jejím ta laskavá toužebnost a ten jakoby k Vratislavi obrácený pohled, čímž nás tak nesmírně oblažuje, ale jak pravím, bez ustání všeho pokoje pozbavuje. Jen Vy jí, Bohuslavo, domluvte, ať nám alespoň několik odtušených chvílí přes den dopřeje. Ale jak se mi zdá, Vy jste na ni příliš dobrotiva, a ne s námi, ale s ní útrpna. Budeť ono moudřejší, když se k Tonince samé o tuto věc s prosbami obrátíme.

Chlácholil jsem, má zlatá Toninko, v předešlém listu Tebe i sebe tou vyhlídkou, že s toho těžkého kamene, který na srdci hněte, čas po čase něco odpadávati bude: ale jsem, aspoň co se mne týče, na velikém omylu. Toužení mého po Tobě nic neubývá, alebrž přibývá, a brzo mu nebude ani míry ani konce. Čím více duše naše k sobě se tuží, tím více i srdce touží, tím větši pociťuje tíži a táhne se po svém milovaném předmětu. Řekneš snad, že prázdnou hru se slovy provádím, ale není tomu tak, nýbrž jest to vzato z ducha našeho mistrovského jazyka, který tak pěkně a věrně celou přírodu vyobrazuje a k pohledu připravuje, jako to náš Hellich s Tvým obrazem byl učinil. To však k výkladu na jiný čas ponechati musím, až Ty se staneš mou učitelkou a já Tvým učitelem. — Jak něco jednou a touž dobou býti i nebýti může, jest to sice sám v sobě odpor, ale doznávám

toho možnost zřejmě při sobě, cítě v sobě jedním časem i nejvyšší spokojenost i nejvyšší nespokojenost, a přece jsem při tom všem nad míru šťasten při každém pomyšlení na mou nejmilejší Toninku.

27. října. Co jsem řádky tyto napsal, již více jak týden uplynul. Přeceť ten čas uchází, ač se mi zdá zvláště nyní trochu vahavým krokem. Ujdeť, než se nadáme, i těch dvacet neděl, co ještě před náma — a pak! — To se tentokráte listy z obálky jen sypaly! Pan strýc i vtipný Staněk psali na zkamenělém větru,*) chtějíce nepochybně tím na rozum dáti, že co lidé v Němcích umějí, to též v Čechách nic nového není, a tak to dobře. Ty však, má Toninko, dobře děláš, že bereš k listům pevnější papír a to nejen pro tu příčinu, že naše pevné úmysly a předsevzetí zasluhují na trvalejší též listy zaznamenány býti, alebrž také proto, že i já jsem pilným čitatelem Tvých milých psaníček, ovšem že ne tak pilným jako prý Ty mých. Já je čítávám ale ne na večer jako Ty, nýbrž z rána a to vždy jenom jedno, a tak pořád za sebou, až je všecky vystřídám. Pak zas počnu znovu a tím sebe šálím, jakobych každý den nový list od mé drahé milenky obdržel, anoť mi skutečně při každém čtení skoro zase novým jest. Či to není hezké, že se takového pořádku držím? Ale ty se též tážeš na můj pořádek v ostatních částkách dne a tu Ti nemohu nic určitého, tím méně potěšitelného pověděti, neboť víš,

*) t. j. na tenkém, pronikavém papíru, jemuž Čelakovský „zkamenělý vítr“ říkal.

že básníci (a mezi Ty mne počítáš sama) jsou ti nejnepořádnější lidé na světě, a u nepořádných lidí na pořádek jejich se ptáti jest marné. — Tohleť vyznání asi mou Toninku nemálo uleklo a zarmoutilo! myslí sobě: to bude pěkné hospodářství s takovým nepořádným člověkem. Inu, chce-li Toninka, abych se polepšil, musí mne propustiti z básnictví!

Chceš věděti, kam jsem obraz Tvůj konečně přece zavěsil? Jak jsem již před osmi dny poznamenal, a jak jsi výše četla, musím ještě jednou žalovati, že jsem s ním docela nespokojen. Proti stolu na stěně pokoje nedal, tím méně nad postelí a vždy mne vytrhoval z práce: i rozmrzev se konečně pověsil jsem ho do druhého pokoje, ale to bylo ještě horší, neboť mne to tam každou chvíli vábilo a táhlo. Nyní jest mi zase pzrovna před očima a jim pro radost již ho tam ponechám. Ten druhý obrázek mé Toninky, jejž jsem hned v Praze do srdce svého zavěsil, jest přece hodnější: ten tam tkví ustavičně a ještě se mu ani na minutu odtamtud nechtělo a bohdá nebude nikdy chtíti.

Lidunka byla obdrženým lístkem od maminky překvapena: takové potěšení se jí ještě nestalo. Ačkoliv posavád kromě předpisův učitelových (neboť jest teprvé půl leta, co péro do ruky vzala) žádného jiného písma neviděla, přece Tvé řádky dosti dobře od začátku až do konce sama pročtla a Tvůj lístek si dala ke mně jako svátost schovati. Teď ji svými sliby maminka teprv nedočkavou učinila; ona se beztoho pořáde ptá, brzo-li a za kolik ještě neděl maminka přijede. Nu až

se ten maminčin sen o té hostině vyjeví. kterou ona nám sama ale ustrojit musí; pak budeme jak náleží veseli. To se rozumí, že přítel Purkyně též při tom bude; ten již ví teď všecko. — Tvůj obraz mu to ondyno pověděl. Hned jak ho zočil, pravil: „Na mou pravdu, jest-li ta vaše Toninka tak do vás zamilována, jak to zde na tom obrazu malováno stojí, toť jste k závidění.“ Co jsem měl říci? Musel jsem mlčeti, protože mi toto poznamenání ovšem bylo milé, ač nevím, zdali v této jedinké věci malíř nelichotil. Co myslíš? — Ostatně se o naší Antonině nevěděl na nic upamatovati. leč že mu, když posledně byl v Praze, české hezké písně zpívala, mezi nimiž že mu dobře v mysli zůstala písnička o jakési cikánově píšťalce. a tu prý si dá od Toninky opětovati, až bude ve Vratislavi.

Slyšel jsem, že zde byl minulý měsíc onen příbuzný Tvůj, p. Blažina, s nímž jsem se u vás seznámil, i se svým bratrem z Prahy. Ač prý měli velmi na spěch, byl bych to přece rád viděl, kdyby mne byl navštívil. Mám za to, že by to byl jistotně učinil, kdyby byl věděl, že — — že mi Toninka ukládá, abych pro ni na sobě míru bral. To jest zas něco, co mne ještě na pouti vezdejšího života nikdy nepotkalo. Dějž se, paní, vůle Tvá! zde Ti ji posýlám, však jen proto, bych svou ochotnost na jevo dal; neboť jak pozoruji, Ty mnoho zbytečných starostí na sebe uvaluješ.

Co pak dělá paní Boženka? Vyřiď jí ode mne poručení, jakož i všem našim milým přátelům. S bohem, mé předrahé srdce. líbám Tě na tisíckráte. S celým srdcem a na vždy Tvůj Ladislav.

19.

V Praze dne 22. října.

Milovaný můj Ladislave!

Sedím zase ve svém pokojíčku a myslím — na Tebe. Cesta má trvala déle než jsem si myslela; místo v neděli na večer, vrátila jsem se dnes teprva, totiž v úterý ráno. Velmi jsem již toužila po svém pokojíčku, kde mne vždy zvláštní svět můj vítá, kdykolivěk v něj vstupuji. Zdává se mi, že Tobě tam blížeji jsem; obraz Tvůj, který mne každé jitro při procitnutí vítá, a každý večír ve sny ukolíbá, psací stolek, u něhož sedíc v písemné rozmluvě s Tebou se bavím, každé místečko na Tebe mne upamatuje a v duchu s Tebou víže.

Má sestřenice má malou dcerušku, půl čtvrta roku starou, když jsem se na ni podívala, zdálo se mi vždy, že naši malou Marinku u sebe mám; dítě to tak na mne uvyklo, že o mém odjezdu ani slyšeti nechtělo; kdykoli o tom řeč byla, sepiala ručinky a prosila: „Tetičko, neodjížděj, já budu hodna a poslušna a budu Tě mít ráda.“ a pak mne celou zlíbala. Bůh vás všecky ošetř, musím se na odpočinutí odebrati, jsem umdlena po dnešní cestě.

29. října. Čas nesmírně ubíhá, osm dní tomu, co jsem nepsala, nyní však déle otáleti nemohu. Především Ti musím pošeptati, že Tě ráda mám, tuze, tuze ráda, a že se na zítřejší listy Tvé jako dítě těším, kdybych jen na chvíli k Tobě se začarovat mohla, to by byly blahé doby. Netrpěliva nejsem, čekanka

mne poučila, ji ráda poslouchám a příkladu jejího sleduji.

Ty naše sny mají do sebe něco podivného; zdálo se mi dnes o Tobě, čekala jsem Tě a Tobě ke cti vyšperkovala veliký strom, na nějž jsem zavěsila rozmanitého kvítí a věnců, konečně jsem nakoupila myrty a chtěla jsem ji rovně pověsit — tu jsi vstoupil do pokoje. To byla radost! — Odpoledne vstoupím do pokoje svého a hle! za oknem mým myrta v plném květu; divíc se tomu spatřím mezi větvemi lístek od naší drahé Boženy Němcové a v něm několik veršíčků, jejichž opis, abys její něžnou mysl seznal, Ti přikládám. Píše takto:

I ten sebe menší dárek
z lásky bývá vítaným,
nepohrdni tedy tímto
s vroucím přáním podaným.

Pěsť a chovej něžné kvítko,
vděčně se Ti odmění,
až ozdobí krásným věncem
nevěstu v den svatební.

Až si myrtu vplítat budeš
ve své vlasy havraní,
zdaž ti srdce přítelkyni
Boženu též připomní?

Srdečnost a laskavost její mne až k slzám pohnula. Kéž by nám ji bůh dlouho zachoval. Její zdraví bohužel stále se horší a zvláště v nynějším podzimním čase.

1. listopadu. Ale milý Ladislave, co jsi to myslil, že jsi na mne stížnost vedl u Bohuslavy? Ty ani nevíš, jak ona přísná na Tvou Toninku jest, již se dávno se mnou vadila, že Ti tak často a tak mnoho píšu, že Tobě tím času ukrádám, že mne ani poznati nemůže, anť nyní nic na její radu nedávám, a mně vždy rozum se srdcem uteče. Já se snažila jí odpírati, nahlížím ale, že má poněkud pravdu.

Víš-li pak ale, proč ten obraz, který v srdci svém jsi zavěsil, své místečko opustiti nechce? Snad proto, že jsem Ti při volení jeho pomocna byla. Mysli si jen, že Toninka obraz ten malovaný na místo, kde nyní visí, pověsila, a zajisté se Ti nebude chtíti jej změniti.

Myslíš tedy, že malíř mé podobizně lichotil? Že lichotil, neodpírám, a snad příliš: ale co se výrazu jeho týká, o němž pan Purkyně cosi podotknul, nevím zdali by malíř byl v stavu, lásku a touhu v obličeji vytknouti, kdyby ji tam dříve neviděl. Jestliže se myšlénky naše a city ve tváři zrcadlí, tedy nemohlo býti jináče, neboť mysl má při malování ustavičně k Tobě byla obrácena. Znám také jednu dobu, bylo to z rána dne 9. srpna, kde můj Ladislav na mé tváři poznal, že — jeho jsem. Bylo to tam také lichoceno? Co myslíš?

Tedy s nepořádným člověkem budu míti co pořádat a hospodařit? Ovšem trochu nesnadná věc, co však naplat, z básnictví Tě propustit, to nesmím — ale vždyť dobře vím, že vy páni spisovatelé jinačí nejste a že vždy trochu trpělivosti ženám vašim potřeba, a v této jsem měla dost příležitosti se vycvičiti. Tedy to již nějak jíti musí.

Veliké potěšení jsem měla z ochoty mého miláčka poslati mně míru, jen že se mi při tom tak asi vedlo, jako tomu pánu v oné povídce, kde poslovi na cestě raci utekli. a když se ho pán ptal, kdeže raky má, kteří v listu napsáni stojí, byl ubohý posel velice potěšen, že aspoň v listu jsou. kdežto myslel. že do rybníka byli utekli. Obracuji list na vše strany, hledajíc přislíbenou míru, však nadarmo, kde nic. tu nic, bezpochyby zůstala na psacím stolku ležeti. Jen ji nezapomeň s příštím listem poslati.

Bratranec můj Karel zvěděv o našem spojení těšil se srdečně, že nás v Slezsku míti bude. Jak se dozvěděl, že jsem nevěstou a koho jsem si vyvolila. skákal jako dítě radostí. Tvé zdraví, můj Ladislave, musí být nepřemožitelné. v každé dosti malé společnosti se na zdraví tvé připíjí a já musím vždy chtěj nechtěj za Tebe zavdati.

4. listopadu. Předevčírem obdržel Staněk list od pana Palackého. kterýž je posud v Miláně, za příčinou rozvodnění řek a silného deště se tam pozdržev. Popisuje svou cestu do Italie velmi zajímavě. Zprávy. které by Tě z jeho listu zajímaly, chci Tobě sděliti. V Řezně, tak píše, nenalezl biskupa doma. kteréhož se chtěl na důležitý spis, týkající se odtržení církve české od Řezenské, vyptati; rovněž v Mnichově tutéž nehodu měl s p. Schmellerem. kterýž prý jediný o tamějším spisu latinské kroniky Pulkavovy ví; neboť i on byl na cestách. O Mnichově píše takto: „Můžete souditi, jaký duch v Mnichově panuje; dle nového rozkazu králova

rukopisy tamější státní bibliotéky nikomu, ani cizinci ani domácímu bez zvláštního vyššího povolení, ani jen ukazovati se nesmějí; aby pak povolení takové dáno bylo, třeba jmenovati rukojmě, že zpráv odtud čerpaných k záměrům vládě nelibým nadužívati se nebude. Nicméně já přece i bez povolení dva rukopisy české, jež tam chovají, jsem viděl, totiž Flávia Josefa z XVI. a malou modlitební knížku z konce XV. století.“

Professor Klácel stal se podle svého přání u p. Veitha v Libochově kaplanem a hodlá se v prosinci tam odebrati.

Předešlý týden navštívil nás p. děkan Libuňský Antonín Marek. Příchod jeho mne velice potěšil, neboť se mi vždy zdá, že zříc jej, vidím svého otce. Těšil se srdečně ze štěstí Tvé Toninky a pozdravuje jejího Ladislava co nejvroucněji, děkuje mu za zaslanou srbskou bibli.

S bohem Tobě, drahý můj miláčku, a dítkám našim milým. Tvá a jedině Tvá

Toninka.

20.

Ve Vratislavi dne 4. listopadu.

Mé nejdražší srdce! Má Toninko!

Když jsem posledně list vypravil k Tobě, odeslal jsem touž samou dobou také druhý do Kováně, kterýžto, jak se pamatuji, cele a jedině se týkal mé Toninky. Přednesl jsem tam také již předběžně příteli našemu

Vinařickému jistou žádost, ač nyní teprv se mi zdá, jako bych se byl přece dříve i Tebe z ohledu toho měl pozeptati. Ale já se držel toho přesvědčení, že mé a Tvé srdce jsou jedno, Tvá mysl a má mysl — jedna mysl, a proto jsem se již na to snadno odvážil. Zkrátka psal jsem mu, aby sňatek náš nejen svou přítomností poctil, ale i upevnil, abych já svůj klenot z jeho přátelských rukou a s hojným požehnáním přijal, což on nepochybně rád učiní. Má Toninka jistě v tom se mnou bude usrozuměna a udá-li se jí příležitost na Kováň psáti, bez podotknutí toho nenechá.

7. listopadu. Poněvadž nyní za zimních měsícův jízda po železnici řídčeji denně se odbývá, dodán mi místo včera v poledne teprv dnes ráno Tvůj roztomilý lístek a přišel mi právě tou dobou do rukou, když já sedě na pohovce podle denního pořádku jeden z Tvých předešlých listů jsem pročítal. List tento poslední Tvůj byl mi zvláště milý a vítaný — proč, Toninko? proto že jsem zase jednu stránku ducha Tvého v něm odkryl, o níž jsem tak málo před tím ještě měl známosti. Aj, Tyť máš také humor! a jak pěkně Ti to jde, když humoricky píšeš! Počkej, jen když to vím! Co jsem já se předešle a to tedy zbytečně chránil, aby ten diblík do listův k Tobě psaných se mi nepletl a abych vždy jen tak suchou pravdu předkládal, proto že humor nedá se jinak pochytiti a pochopiti, leč jenom od toho, u koho též zase domuje. A hle, v tomto Tvém psaníčku právě tak mi ráz za rázem všude probleskuje, jako když za letních

večerů na pěkné časy se blýskává. Toninka si stěžuje, že jí čas nesmírně rychle ubíhá — to jest viděti nedočkavou nevěstu! komu čas tak kvapí, tomu snadno od čekanky učiti se trpělivosti. To jsem já arci nedočkavější, ano sotva pozoruji, že se jen tak všelijak ku předu vleče. Tentokrát, by mohl, dovolil bych mu ubíhati jako zajíc a potom — víš, až potom, nechť se třeba jako hlemejžď pohybuje. Stýská se mi, velmi se mi již po Tobě, zlatá má hubinko, stýská a nepřichází mi to jinak, než jako bychom byli dlouhá leta spolu přebývali a nyní v odloučení od sebe se nalezali, ano přec jenom dni, krátké dni to byly. Z toho nemohu jinak, leč i já ten závěrek činiti (a to beze vší filosofie), že Tě věru rád mám a to tuze, tuze rád, tak jako Ty jsi se mi o tom prohlásila, což mne též velice těšilo. To jest také ta jediná chvála, kterou rád slyším, když mi někdo hodný řekne, že mne rád má, a což teprv, když to má Toninka řekne, tu hned počne srdce mé tu nejveselejší skočnou tancovati.

Ve snu mi tedy má nejmilejší vánoční strom chystala. To je škoda, že se nebudu moci na něj podívati, ani na koledu přijíti. Nech si raději něco o pomlázce zdáti: ten sen se Ti jistě vyjeví. Avšak onen sen, jak píšeš, beztoho se vyplnil darovanou myrtou. Ta naše paní Boženka jest přec vtipná ženka a ví, čeho Ti nyní jest potřebí. Dávej tedy na tu křovinku pozor, bude i v tom věnečku pěkná památka. Já jsem též před několika měsíci něco o myrtě napsal a zde mám zas příležitost příležitosti použiti a Tobě ty ver-

šíky poslati. Není to arci nic zvláštního, ale zdá se přece jako úprava k okořenění listu mého.

Tedy ta

Myrta.

Věnce držíc v sepiatých dva rukou tak k obrazu vroucí
prosbu (poslouchal jsem) vznesla nevěsta lepá:
„Jasná panno! na oltář Tvůj kladu ty s hlavy růže,
dnů jara mého milých ozdobu nezkalenou!
Žehnati rač směněný ten vínek z myrty; domácí
jak ona mé štěstí nech v zelenosti trvá!“

Ale musím k té myrtě ještě něco přiložiti, když se mé Tonince tyto květinné nápisy tak líbí, jak se jednou o tom byla vyjádřila. Spoléhám se při tom na její nově odkrytý dobrý humor.

Potměchuť.

Potměchutí tě zovou a zovou též dulcisamara.
Jména netemna mi ta, zrostlino hořkolibá!
Obraze manželství! vně něhož nám nelze najíti
nikde radostí tolik, nikde žalostí tolik.

Řádek tento poslední má Antonina dobře si bude uměti vyložiti, pomyslíc si třeba jenom na mne. Takť jest! neboť nežijeme tu již jednotlivým životem, každý pro sebe, ale každý pro všecky, a tak i pro všecky cítíme.

Že mi nyní tak dobře zdraví svědčí, to jsem včera nevěděl, odkud to přichází. Jsem vděčen, že mne tak rádi máte, na mé zdraví si připíjejíce a na mne sobě zpomínajíce. K učinění výtahu z listu Palackého též jenom Tvůj dobrý humor Tě ponuknul, neboť se z něho pořád dozvídáme, kde nic nenalezl.

Tu to máme! již zas list u konce a já ani své zlaté Tonince pověděti nemohu, jak tuze, tuze ji rád mám a pořád radši, avšak ona to beztoho ví. Tedy s bohem! na vždy Tvůj

Ladislav.

21.

V Praze dne 14. listopadu.

Můj drahý Ladislave!

Těší Tě tedy, jak pravíš, můj dobrý rozmar. Musím se Ti přiznati, že jsem již kolikráte v Tvých listech zpozorovala jakousi úzkostlivost, bysi mne veselostí svou neurazil, a vždy jakési omlouvání každého vtipnějšího slova. Často již jsem se o tom zmíniti chtěla, než vždy jsem zapomněla. Piš, můj Ladislave, vždy jen tak, jako bys se svou vlastní duší rozprávěl, a neobávej se toho, že by Ti Antonina Tvá kdy neporozuměla. Ač sama vtip a rozmar ve své moci nemá, tedy jej zná přece oceniti a rozumí jemu. Tak věř, že dobře rozumím oné hře ve slovech, kterou jsi ondy v listu svém omlouval, a těším se vždy srdečně, kdekoliv se mi bohatost a ústrojnost našeho jazyka objeví. V tom směru budeš míti ve mně vždy pilnou a jistě všímavou žačku, neboť miluji jazyk náš z celého srdce a nejsem s to v jiném se tak vyjádřiti jako v něm, ač za mladých let daleko více v němčině jsem cvičena bývala. Cizí jazyk nemá slov, aby vyjádřil city českého srdce — — —

Přání Tvoje ohledně Vinařického se úplně s mým srovnává, neboť velmi si ho vážím a z rukou tak vroucího přítele bude mně můj Ladislav, možná-li, ještě dražším a milejším.

S tím časem jest to podivná věc. Ondyno psala jsem Ti, že mi nesmírně ubíhá a on zdá se, že za ta slova na mne se rozmrzel, neboť předešlý týden tak loudavě se ploužil a to proto, že si mé srdce zatoužilo a stále s mým Ladislavem obírati se chtělo. Píšeš, bych se šetřila. Činím to ráda, anať vím, že život můj a zvláště zdraví moje jediné mně více nenáleží, nýbrž vám, moji drazí. Neměj však žádnou starost o mne, můj Ladislave, trochu kašle člověka neusmrtí a mně je v skutku již daleko lépe.

Nám asi nyní stejně okolo srdce. Často sejmu Tvůj obraz se stěny a chci mu pověděti, co mne tíží, a podivno, my při rozprávce dobře sobě rozumíme. Někdy se na mne usmívá, někdy truchlivě dívá, ač mu řeč schází. Jest v skutku něco podivného v tom, jak naše duše tak brzo se srozuměly.

17. listopadu. Jakou radost jsi mně svými krásnými verši způsobil, můj Ladislave! První epigram o věncích jest jako z plného srdce dívčího vzat, nebyla bych nikdy řekla, že jest možno, aby muž tak ženskou mysl pochopil. Při epigramu o manželství počínáš opět poslední řádek vysvětlovati v obavě, bych snad špatně jej sobě nevyložila. Či se domníváš, že Toninka Tvá jen na dobré a líbé časy s Tebou se spojila? Ne, můj Ladislave, nejen v příjemných dobách,

ale rovněž v truchlivých a hořkých jest Toninka Tvou. Vlastní vůlí nebudeme sobě ztrpčovati život, když však bůh sešle zlo, rádi vše sneseme a duše naše se k sobě ještě více přitulí a úžeji spojí.

Osmého tohoto měsíce odjel Bohdan do své otčiny. Vyplníc přání jeho, dala jsem mu svou podobiznu — rozešli jsme se srdečně co bratr a sestra. Jak děkuju vroucně bohu, že se vše tak urovnalo a já Tvou se nazývati smím, aniž by na spojení našem ta výčitka lpěla, že srdce některé oklamáno a o své štěstí připraveno bylo. O tom ty zajisté ani zdání nemáš, jak šťastna jsem, že Tobě náležím, a jak mne láska Tvoje blaží.

Tak! — právě pozoruju, že mluvíc takto o své lásce Tvoje vlastní slova uvádím. Jen si nemysli, že to dělám jako spisovatelé, kteří odjinud berouce, za své vydávají. Častým čtením Tvých milých listův stává se mi, že mi slova Tvá tak v paměti a duši uváznou, že je za své vlastní pak považuji.

Píšeš, že vánoční stromek Ti chystati nesmím. Musím se Ti vyznati, že kdykolvěk jsem kalendář do ruky vzala, oči jsem na svátky vánoční upřela a ony od nich nijak se odvrátiti nechtěly, právě jak by na tyto svátky někoho viděti si přály. Posud jsem do vánoc neděle počítala, nyní tedy počet svůj o 9 neb 10 neděl prodloužiti mám? „Ale je to nápad od té Antoniny,“ jistě by řekla Bohuslava, kdyby o tom věděla, „v nejhorším povětří zimním a žádati, aby někdo cestoval!“ Uznávám její moudrou opatrnost, ale srdce moje těžce

se přiučí znovu neděle počítat. Na pomlázku tedy si ale jistě přijdeš, můj Ladislave? Pak se již nebudeme ptáti, co ta naše mudrlantka Bohuslava tomu by řekla, a budeme veselými dle naší vůle — však tiše, tiše, žvatlati nesmím, sic by's se mne konečně ještě bál a nevěřil, že Tě srdečně miluje a jedině pro Tebe žije

Tvá Toninka.

22.

Ve Vratislavi dne 13. listopadu.

Toninko má nejmilejší!

Myšlím si, že právě snad čteš list můj předevčírem k Tobě odeslaný. a hle já již zase na mysli přemítám. co bych z těch tisícera myšlének, co mi přes den o Tobě v hlavě se míhají. měl vybrati a svěřiti písmu. Dnes jsem již opět byl počtářem. počítaje kolik dní, kolik neděl ještě přede mnou do onoho radostného okamžení, až s mou Toninkou se uvidím. Bohu sláva, že tentokráte hodně krátký masopust jest před náma; až přijedete, má drahá Bohuslavo. do Vratislavi, poděkujeme se za to u našeho slovutného hvězdáře Boguslavského, že nám právě tentokráte masopust zkrátil, jak to jen koliv se ctí učiniti mohl. Tvé. tak často již učiněné poznamenání, zdali svým hojným psaním se mi dosti zavděčuješ, za docela zbytečné pokládám. Mně jest, dušinko má, Tvé každé slovo tak milé, tak drahé, jako Ty sama, a jen tím jedinou nesnázi mi činíš, že ani časem, ani místem vystačiti nemohu, bych

Ti na každý ten milý řádek tak odpověděl, jak toho zasluhuje, jak a co při čtení cítím a jaký vše to v mém srdci ohlas vydává. Jest to něco podivného, ano, kdykoliv Tvé listy pročítám, vždy mi se zdá, jako bych Tě mluviti slyšel, tak se i Tvůj hlásek vtiskl v mysl mou a povolnou obrazností jako ztělesniti se dává, ozývaje se tak živě v mém sluchu. Toninko má! pochybuji, by Tě kdo více milovati mohl jak já Tebe, a mé srdce dobrou mělo předtuchu, že i Ty mne milovati budeš, až jen se lépe seznámíme. Tebe a jen Tebe — Ty to víš — sobě zvolilo srdce mé beze všech jiných vedlejších ohledu, v Tobě nalezá nyní svou největší útěchu a blaženost a co se tímto způsobem stalo srdci milé, věř, že po čase od něho neodpadává, ale jen více k němu přirůstá. Vím to napřed, že i s Tebou, má nejmilejší zvolenicko, jinak se nepoděje, než jako s mou Marií, k níž s lety mé šetrné lásky zajisté neubývalo, alebrž přibývalo. Buď v ohledu tom té nejlepší mysli, jako i já jsem z ohledu Tebe.

23. listopadu. Ondyno jsi mně, má roztomilá, připamatovala na tu hezkou povídačku o racích v listu; dnes Ti za to na mysl uvádím onoho správce, který jda se svým panem hrabětem okolo rybníka a jsa otázán: „Správče, jsou tu ryby?“ odpověděl: „A ovšem že jsou, milosti!“ Po chvilce ale, když hrabě zas k němu: „myslím ale, že nejsou“ — on hned zase vece: „A kdež by se vzaly!“ Vidíte, milá Bohuslavo, právě tak mi to jde s mou Toninkou: ondyno mi píše: což ten čas ubíhá! Já jí na to: Ne, Toninko, čas dokonce ne-

ubíhá — ale stojí, ani s místa se nehýbe. Teď píše zas: dobře máš, předešlý týden ani s místa nechtěl. — A hle, má zlatá Toninko! jen se podívej, co jsem tento list psáti počal, již zas deset plných dní uprchlo: není-li pravda, že ten čas jako vítr letí, hnedle budem svoji! Dejte pozor, Bohuslavo! že v příštím listu mi napíše: ani ne jako vítr, ale jako myšlénka uletuje. Hle, Bohuslavo, to jest zlaté dítě ta má Toninka, jako dobrá hodinka. To bude ženuška — ta zajisté na svém se nepostaví, až bych dále nemohl. Inu, oč jsem prosil, Bůh mi dal atd. A více než jsem prosil; neboť mi daroval i Bohuslavu i Toninku. Mezi mnou a první panuje samá vážnost, uctivost, šetrnost: mezi mnou a druhou ale svévole, ta nejsrdečnější láska a pak rajský humor! Teď mám na výběr. Abych nechybil, vezmu obě, snad nebudou žehravé, když jim řeknu, že obě stejně rád mám. Tu nedávno jeden známý se mne vyptával tak z daleka, zdali již ve vdovství zůstati hodlám, a dal mi na srozuměnou: „er wuesste eine passende Partie fuer mich“. Já mu ale děkoval a pravil jsem: „Ich habe ohnedies schon zwei in petto und werde vermuthlich alle beide heirathen.“ Tomu nechtěl rozuměti a já ho přec neobelhal.

Že by Toninka z mých listův slova a myšlénky vykrádala a do svých vkrádala, to jsem posud nepozoroval, ač teprv tento Tvůj poslední list mne jaksi na to vede, neboť co jsem zde výše dne 13. listopadu byl položil o kalendáři, o počtech atd., o tom i Ty též se zmiňuješ a tedy z mého listu jsi vybrati musela. Ale

jak to možná? To já nevím! Buďto se mi přec, když píši, přes rameno do písma díváš, anebo co jsi se u Friču v kuchyni poohledla, umíš již více nežli hrách vařit.

Tedy již na koledu jsi mne, Toninko má, očekávala a k vánocům počítala? Věř mi, že by mne ani cesta ani počasí neodstrašily a ta radost s Tebou se viděti a porozmluviti vše by mi svrchovaně nahradila. Zdržuje mne toliko ta okolnost, že u nás jest to nařízení, kdykoliv který professor ven ze země na cestu se vydává, musí to dříve ministrovi oznámiti a jako o dovolení žádati. To se arci vždy uděluje, ale bych měl nyní o to psáti a pak za pár měsíců zas, řeklo by se snadno, že chci více v Čechách nežli zde přebývati. Pročež tedy již není jiné pomoci, leč až na tu radostnou pomlázku.

Jsem tomu velice povděčen, že s Bohdanem i nyní v dobrotě a bez hněvu jste se rozešli. Jsi tedy i z této stránky se svým vědomím a svědomím docela upokojena a to za mnoho stojí. Když na letošní měsíc červenec pomyslím, nezdá mi se jinak, leč jako bych z nějakého divného sna se byl probudil. Že se mi podaří Tvé milostné srdce získati, Tvou mysl sobě nakloniti, třeba ne hned, aspoň v dalších dobách, tolik jsem si vždy důvěřoval. Ale — dovol, ať ještě jednou činím vyznání — to mi činilo tehdáž největší rozpaky a nepokojilo hluboko mou duši, zdali právo mám vtírati se a rušiti onu již započatou známost. Ten krásný zákon: nečiň jinému, co nechceš sobě, stál mi před

očima a činil mé kroky nesmělé. Nevím, pamatuješ-li se na to, co jsme mluvili tehdáž o třetí hodině ranní, když jsi mi snídaní byla uchystala. Zdálo se mi tehdáž možné, že od Tebe, mé drahé srdce, upustím. Když jsem potom všecky okolnosti ještě jednou pozorně uvažoval a mnohem lépe byl zpraven, přesvědčil jsem se, že žádného bezpráví se nedočiňuji, a tudy již směleji mé srdce přistupovalo k Tvému.

Co pak dělají naši milí v Praze? A co Tvůj kašel? tomu přeji, aby byl hodně nemocen a zmizel, oněm pak, aby byli hodně mocni a zdrávi. Což pak se Ti to zdá, Toninko: já že prý jsem se snažil svůj humor a vtip před Tebou ukrývati? Jestliže ho tam v listech není, tedy ho zajisté nebylo ani při mně: vtipy, humory a šídla nedají se utajiti, a kdybys je do pytle zašila, a pak ještě něco: kašel a láska.

Jsem zas u konce i s papírem i s konceptem a nemám prozatím nic více, o čem by se ještě psalo, leč že Tě srdéčko moje miluje, vroucně miluje, a co nejvroucněji líbá na vždy Tvůj

Ladislav.

23.

V Praze dne 20. listopadu.

Drahý můj Ladislave!

Naši odešli do besedy a já zůstavši sama doma myslím na Tebe, můj drahý zasnoubenče. Přítel náš Vinařický přijel nás navštívit k vůli úmluvě o věcech

svatebních — očekávám jej, že mne navštíví. Poslední listy Tvé jak často uvedly mne v doby minulé. Můj posavádní život byl prost lásky a tudíž i prost myšlénky na nějaké spojení s mužem — jaké v tom nyní změny! Láska Tvoje, můj Ladislave, jedině může mne oblažiti, v ní jsem šťastna, vesela i hotova vykonati, cokoliv si přeješ, a následovati Tě, kamkoliv pokyneš. Tvá jsem, jedině Tvá a našich milých, drahých dítek!

21. listopadu. Právě odešel Vinařický ode mne — včera nebylo mu možno přijíti. Ustanovili druhý duben za onen posvátný den, kde Toninku Tvou na vždy s Tebou spojiti chtějí — jak divně mi bylo okolo srdce, když o věci té se rokovalo. Kéž bys byl u mne, můj Ladislave, a já v Tvém oku čísti mohla lásku Tvou ke mně, aneb kéž bych já jen okamžení mezi vámi býti a vás všechny k vřelému srdci svému přivinouti mohla, v němž pro vás lásky a náklonnosti bez konce. Piš mi, zdaž s ustanovením dne spokojen jsi.

29. listopadu. Předevčírem došel mne Tvůj drahý list. Poslední čtyry neděle byla jsem odsouzena pro kašel nevycházeti z pokoje a tu Tvoje listy byly mým jediným vyražením, jedinou potěchou.

Vidíš, vidíš, můj milý Ladislave, jak čas přece, ač dosti nerad, ku předu se vleče. Ohledně toho však nevěřte tak zcela své Tonince, že jen přikývne, ona jest také někdy svévolná a postaví si svou hlavičku — jeť zkrátka Češkou tělem i duší a to třeba vždy na paměti míti. Vy jste prorokoval, pane professore, že Toninka ihned přisvědčí, že čas jak myšlénka uletuje,

ale chyba lávky. ona mi právě dokazuje, že se její nedočkavosti zdá, jak by místo ku předu, na zad lezl. A ač ony řádečky o čekance dávno nazpaměť umí a si je často předříkává, přece je vždy z paměti vypustí, kdykoliv srdci jejímu se zachce zatoužiti. Jenom ji hezky poslušnosti učte a nepovolujte, pak může býti, že se stane tak dosti dobrou a povolnou ženuškou. Na každý způsob jste dobře učinil, voliv mne za její představenou, neboť Bohuslavy zajisté uposlechne. Víš co, můj Ladislave, když ta naše Bohuslava jest tak přísnou osobou a vždy chce býti učitelkou, tedy ji zasnubme s panem professorem Čelakovským, před jehož učeností já ode dávna nesmírnou mám úctu, a ať se spolu vychovávají, poučují a přiučují, jak jen jim libo. My ale si ponecháme lepší díl, totiž tu srdečnou stránku a v ní budeme šťastni. Mám pravdu?

Za Tvé upřímné vyznání ohledně obav, zdaž ucházeje se o mou ruku bezpráví jsi se nedočinil, nemohu jinačího a lepšího snad Ti upokojení dáti, nežli když odhrnu roušku, předešlý život můj zahalující, a dám Ti nahlednouti do hlubin srdce, jež jsi sobě zvolil. Přikládám k listu tomu některé zápisky své čas od času psané, nuže, viz můj život a suď. Pouze o poměru mém k Bohdanovi několik slov přidám. Ráno před svým odjezdem do Slovenska svěřil se mi s láskou svou. Stála jsem jako zkamenělá při vyznání tomto, srdce přestalo mi tlouci a krev jak by ustydla. Domníval se, že jsem pro něho ztracena na vždy a s takovým vědomím odejel. Ještě jednou se mne v listu

tázal, zdaliž jej kdy milovati moci budu. Boj můj byl veliký. Měla jsem tak vroucí lásku zamítnouti, měla jsem se pro vždy odřeknouti onoho kouzla, jež člověka k nebi povznáší? Zdálo se mi, že hodna jsem býti účastnu štěstí lásky, že snad bůh sám tomu chce, by pustá dráha mého života zelenosti nabyla. Dala jsem jemu slabou naději. Nebyla to pravá láska, co se ozvala v mém srdci, byla to touha po srdci přátelském, na němž by mi bylo možno si odpočinouti a nalézati útěchy a povzbuzení na drsné dráze svého učitelského povolání. Jak tento krok zrušil můj mír a klid, o tom z části víš, můj Ladislave. Ty jsi byl mým andělem, kterýž jsi mne vyvedl z tohoto osudného labyrinthu. Tichá a mírná Tvá povaha, zcela rozdílná od povahy Bohdanovy, byla balšámem mně ubohé, když již na mysli jsem klesala. Ty's nenaléhal, Ty's měl důvěru ve mne, popřávaje mi času k přemýšlení a rozhodnutí. Cítila jsem, že u Tebe naleznu lásku věrnou a že ji i Tobě neporušenou dáti mohu. Čím více jsem přemýšlela, tím více se vyjasňovala budoucnost přede mnou a tím i světleji jsem počala poznávati povinnosti své. Ladislave můj, lásku čtrnácte let v hlubinách srdce svého ukrytou a potlačenou nesu Tobě a dítkám našim za věno, jest ona nejdražším pokladem mým. Pravili mi často lidé, že jsem s to muže šťastného učiniti, jindy lhostejné mi bylo takové lichocení, nyní však takový výrok mne neskonale blaží.

Jsem přesvědčena, že mne po tomto vyznání méně milovati nebudeš, nahlížeje, že milovati a to věrně

umím a mohu, a jsa přesvědčen, že Tebe z celého vřelého srdce svého kochá a celuje věčně Tvá

Toninka i Bohuslava.

24.

Ve Vratislavi ku konci listopadu 1844.

Listí opadalo, Krkonoš se bělá,
ach, co má Toninka u Vltavy dělá?

Příchod zimy mi býval od jakživa mrzutý — letos jsem se ale s touto zasmušilou paničkou trochu usmířil, ano těšil jsem se na její příchod a ještě více však se těším na odchod této hostě. Již tedy tu to poslední roční počasí, které nám jest ještě přečkati a v odloučení od sebe přežíti. Přejde i ono, než se nadáme, a s prvním jarním dechem poletím do Tvého náručí a pak zavítá nám jaro ve Vratislavi. Ta Vratislav ještě mi dělá starost! bude-li se jen mé Antonině u nás líbiti? Není to ovšem Praha, ani tu lze najíti onen počet nám drahých srdcí, ježto tam žijí. I nepochybuji o tom, jak mi sama v onehdejsím listu jsi podotkla, že Tě to boj stálo, nežli jsi té myšlénce místo u sebe dáti mohla, že se máš oddáliti z toho nám tak drahého města, a že jsi se i pro tuto příčinu po některý čas ustanoviti nemohla. Avšak láska již před tím mé Tonince odhodlanosti dodala, že se byla odvážila na to směniti Prahu s jinými končinami světa — ta sama láska usnadní jí též přechod z české vlasti do sousedního kraje; neboť není naše Zákrkonoší ani

horší ani vzdálenější od Vltavy, nežli jsou Tatry. Že sobě, mé drahé srdce, zvláště z počátku po Praze často zasteskneš, to předvídám již podle sebe, aniž to může jinak býti, až čas všemu napomáhající pomalu i cizinu Ti zdomácní a na ni uvyknouti naučí. Již to tak na tom světě, že nemůžeme všude všecko míti při sobě a k vuli teplu i něco dýmu snášeti třeba. Jedno zas mne pokojí a dává dobrou naději, že vím, ano Tvému spanilému srdci ani Tvému samým sebou dosti zaměstnanému duchu nebude třeba hledati zevnitř toho, co k oblažení našemu slouží. Neboť bys chtěla vně sebe a naší domácnosti ve společnostech a známostech (o přátelském se sblížení tím méně tu čeho se nadíti) teprv útěchy neb zábavy najíti, v tom ohledu Ti Vratislav málo poskytne. Německá mysl není česká a již to nás o celý svět s nimi dělí a každé srdečné sdílnosti jest na překážce. Na nejvýš přijde-li to k pěkné povrchní známosti a na tom i konec; chladná sobeckost německá nic více nedovoluje a při činění každé známosti táže se hned na tu jí svatou a hlavní věc: jaký užitek z té osoby mohu bráti, v čem mi může býti prospěšen, a jen potud trvá také pěkné německé přátelství t. j. kupectví. Jsouť to bílení hrobové.

Na tom však mně jako Tobě málo bude záležeti. Ty ve mně tak jako já v Tobě shledáš nejmilejšího, nejupřímnějšího přítele, jímž vše to ostatní, dá bůh, se nahraditi dá. Mimo to má postavení mé tu výbornou stránku, že od nikoho nezávisím, o ničí přízeň, buď on kdokoliv, se ucházeti nepotřebuji a tudy bez

překážky ve svém českém světě jako kdy jindy žíti nepřestávám. Bohatá zůstanou vždy v lásce srdce naše, když v ně i naši rodinku i naše milé na české půdě žijící přátelstvo uzavřeme. Mne velmi těšila Tvá slova, jež jsi nepochybně na začátku měsíce srpna byla napsala. Pamatuješ se na ně? Uvedu Ti je na mysl: znějí takto: „u něho bych mohla literně pracovati, se vzdělávati, dítky vychovávati, jak bych sama chtěla . . . naděje navrácení se do vlasti, spojení ustavičné s vlastí a s vámi . . . .“

Co se prvního týče, bude to má největší rozkoš, když Ti, mé drahocenné srdce, jak sám sebou tak i jinými prostředky býti po žádosti moci budu, a shledáš, že Tvé duševní prospívání a vzdělání mně rovně tak důležito jest, jako mé vlastní. Zdali pak kdy naděje má opět někdy do vlasti se navrátiti a tam se ubytovati vyplněna bude, to jest v rukou božích; nahodí-li se příležitost jen k obstojnému opatření, nebudu zajisté váhati. Jinak ale snadno nám bude třeba každý rok, nezavalí-li se v cestu neodbytné překážky — do Prahy si zaskočiti: cesta se dělá rok od roku sjízdnější a tu po jedenácti měsících vždy na dvanáctý bude možno se těšiti, v němž s přátely našimi zase se shledáme. Má i to svou vnadu, když jest se nač těšiti.

8. prosince. Co jsem řádky tyto, jež jsi právě přečtla, byl napsal, již ani nepamatuji, jak dávno tomu jest, jen to vím, že brzo po odeslání předešlého listu jsem se dal do psaní. Mezi tím přiletěl zas Tvůj milý — milý list a sice o den dříve, než jsem ho če-

kal. Říkávají: dobrý muž dělá dobrou ženu. A je-li nepořádný, nesmí se diviti, že i ona z pořádku vykračuje. Ale vidíš, za tento pořádný nepořádek bych i já Tebe po . . . hladil. Ale Toninko zlatá, kam pak se děl Tvůj onehdejší růžový humor? Teď jsi mi zas docela v jiném druhu a duchu psala — tak sentimentálně! Avšak se tomu nedivím, věda, že hudbě rozumíš a tudy že z rozličných tonův hráti umíš. Tentokráte to bylo cosi A-mol, což velmi se podobá slovíčku Amor. To jsou bezbožné šprýmy, není-li pravda? I jakž bych medle neměl býti vesel z Toninky své zamilované.

Již tedy den ustanoven k našemu radostnému sňatku a má nejdražší se podivně pohnuta cítí při tomto pomyšlení? Není mi divno, když si pomyslím, jaká sladká bázeň, jaké podivné city i ve mně se budily, právě nyní 11 let tomu, když jsem se ponejprv chystal k tomu spojení. Obnovují se i nyní sladké ty city ve mně, ale beze všeho přimísení se bázně, poněvadž obcování s Tebou a kráčení na pouti života již nezdá se mi býti začátkem, ale toliko pokračováním a bůh dá i závěrkem manželství mého jak spokojeně do počátku tohoto roku prožitého, tak i poznovu všecku domácí blahost mi předpovídajícího při Tvém a na Tvém srdci. Nečiň sobě žádného nepokoje, buď té nejlepší naděje — vše dobře bude, za to mi ručí naše obapolná láska a vroucí náchylnost k sobě, která ve svém blažícím teple a přátelském jasnu neochabne. Jak jste to na sněmu vašem chytře navlekli! Mám tedy Toninku svou k svátku svému co vázaného do-

stati. Tak skvostné, tak drahé srdci mému vázané mi arci ještě nikdy nepřišlo; jsem s ustanovením vaším spokojen. Potěšilo mne velice Tvé ujištění, že zas dobrého zdraví požíváš. Jenom se šetř, hubinko má, zvláště nyní zimního času. U nás tento týden již zima hlučně se ohlašuje, vody máme hnedle přikryté ledem a přes led se proklouzneme k jaru.

Články z dějin srdce Tvého, jež zde onde do svých listův vkládáš, mají velikou pro mne vnadu. Ovšem jsou ale na některých místech nitky tak outle zapředené, že můj důmysl nestačuje vše náležitě pochopiti, což mi nic divného není. Tu však dělám sobě nota bene, až mi Toninka sama ústním výkladem pomůže. V Tvých zápiskách četl jsem často jmeno Slavoj a již jsem mnohdykráte zpomněl na Tvé někdejší postavení k tomuto člověku. Že tomu prozřetelnost nechtěla, by mezi vámi k bližší známosti přišlo, směle mohu říci, že sobě za veliké štěstí pokládati můžeš, a děkuj každému, kdo úmysly Tvé odtud sváděl. Nevím, by srdce ženské hůře voliti mohlo, jak v tomto případě. Na výroku svém tím pevněji státi mohu, že jej z dokonce žádné nepřízně, ani z zakyselení k muži tomu nepronáším: naopak, nepotkal jsem se v životě svém s člověkem, který by mne více zajímal, jako on, tak že jsem po několik let téměř kroky jeho stíhal a jeho povahu naskrz poznal, ač to vlastně nic tak tuze těžkého nebylo. Jestiť on kolem a kolem vzato muž povahy ušlechtilé, přičinlivý a pronikavý zkoumatel, mnoho ví a mnoho umí a snad ještě i mnoho jiného mohl

bych pověděti k jeho chvále — leč to vše na jinou stránku náleží. Nicméně litoval bych každou z pohlaví Tvého, jenž by se chotí jeho chtěla nazývati. Pochybuji však velice, že i on sám to k tomu kdy přijíti dá, a kdyby mi dnes někdo řekl, že on za týden bude míti svatbu, ještě neuvěřím, věda, že u něho přes ten čas ještě sedmero myslí bude. Ostatně známo mi i v tom ohledu jeho smýšlení, kteréžto já nesdílím a proto raději mlčením pomíjím. Zkrátka, domácnost a rodina, setrvalá srdečnost ano přátelská přítulnost jsou mu věci docela cizí a neznámé. Ovšem jak to s sebou povaha ženského srdce nese, bude sobě každá důvěřovati, že ho pomalu na jinou cestu přivede. To však jest marné. Čím kdo není k milence, tím nebude ani k manželce. Nač ale zde o tom řeč šířím, vlastně sám nevím. Tyť bezpochyby nyní při chladnější mysli tak dobře jako já ho posouditi umíš.

Opětné Tvé osvědčování, že láska má k poklidu a oblažení Tvému napomáhá, i mne nesmírně šťastným činí. Buď ujištěna, že z mé vůle nemá nikdy ani zkalena ani ztenčena býti. Ty jsi má, jsi předrahá polovička duše mé a života mého a v tom pocitu sladkém nemohu jinak leč s tisícerým políbením nazývati se Tvým a věčně Tvým

Ladislavem.

25.

V Praze dne 13. prosince.

Nejdražší můj Ladislave!

Dnes jest první večer po osmi strastiplných dnech, kde opět sedíc ve svém pokojíčku Tobě psáti mohu. Poslední dni jsem dnem i noci ostříhala lože drahé své sestry Haninky, o jejíž zdraví jsme velikou starost měli. Očekávali jsme plni úzkosti a nepokoje každý den, zdaž se stav její zhorší neb zlepší, i vysýlali jsme vroucí modlitby k Pánu, by nám upřímnou přítelkyni a ubohým dítkám pečlivou a laskavou matku zachoval. — On nás vyslyšel. Sestřičce mojí již lépe jest a včera ponejprv na okamžení vstala. Ty sobě, můj Ladislave, ani pomysliti nemůžeš, jak vroucně ráda tu svou sestřičku mám, vždyť ona se mi stala pravou druhou matkou a její ztrátu bych byla s krvácejícím srdcem nesla. Nyní však již nebudeš míti příčinu stěžovati sobě, že strunky srdce mého do mol hrají: neboť jest mi, jak by můj život na zcela zvláštních strunkách nyní poskakoval a k němu sami andělíčkové přizvukovali. Poslední list Tvůj mne právě o křtinách došel a srozumívám, že Ti Vratislav posud starosti dělá, vlastně ne Vratislav, ale Toninka Tvá v ní. Avšak to Tě neznepokojuj: nejsouc navyklá na hlučnou společnost miluji domácnost, v které mi dovoleno volně se pohybovati a se o jiné starati, nade vše. My ženy jsme v tom ohledu vás mužských šťastnějšími, náš okres byť i sebe skromnější má vždy mnoho půvabnosti do sebe a jest to vina jedině při nás, nepodaří-li se nám utvořiti sobě

malý ráj a v něm býti šťastny. A můj okres není malinký, jak obyčejně bývá, vždyť mám Tebe, můj Ladislave, mám naše drahé dítky, o něž mi starati se bude. Když se mi pozasteskne, shromáždím si je všechny kol sebe, zahraju si, pohovořím si, aneb budu se s nimi učiti a tesknota zajisté pomine. A byť bych si také někdy trochu zaplakala, proto zajisté se nepohoršíš, mysle si, že jsem děcko, jemuž se po laskavé matince zastesklo.

Když si tak na tichou a srdečnou domácnost myslím, kterou dá-li bůh spolu si utvoříme, napadá mi povídka, kterou jsem v dětinském věku čtla a jež se mi v paměť hluboko vštípila. Snad jest Ti známa z dějin římských. Když Římanka jedna své přítelkyni skvosty drahé byla ukázala, tato je pochválíc, zakončila chválu svou těmi slovy: Mámť já šperk skvostnější a dražší nad veškeré skvosty Tvoje. I otevrouc vedlejší komnatu ukázala uražené hrdé Římance dvě dítky na lůžku vedle sebe tiše spící. Když si pomyslím, že Tebe, můj Ladislave, vedle sebe sedícího mám a dítky naše drahé kolem sebe, tu bych se směle každé královně rovňati chtěla, tázajíc se, zdaž má drahocenější a krásnější šperk. —

15. prosince. Přicházím právě z českého divadla, jest to podivné a potěšitelné znamení pro nás, že náhledy obecenstva se měniti počínají a ono již i účastenství v takových věcech bráti počíná, o nichž dříve ani pomyšlení nebylo.

Pravíš, že články z dějin mého života Tebe zajímají. Cítila jsem povinnost Tobě sděliti úplnou pravdu

a ničeho před Tebou netajiti, tak abysi mně vždy úplně důvěřovati mohl. Co Ti tajným posud zůstalo, povím a vysvětlím mileráda ústně. Co se Slavoje týče, tu nalezám, že jsi poměr náš tak pojmul, jak jej dříve již mnozí lidé pojímali a rozhlašovali, ač beze všech podstatných příčin. Opakuju, že si ho vážím co učitele a vždy jemu vděčna zůstanu za vše, čím on ku vzdělání našemu přispěl — o jiném nebylo nikdy řeči.

U nás již Vltava zamrzla a venku tak smutno, neveselo a přece i toto počasí jest nadějí budoucích lepších dnův netoliko přírody, ale i našich. I nám zasvitne jaro a větérek podvečerní zavěje z Vratislavi a přinese mi — mého Ladislava.

Jak budete asi letos štědrý večer slaviti? — jak ráda bych s vámi, moji drazí, zasedla k společným hodům v tyto posvátné dny, v kterých památku osvícení a osvobození ducha lidského z temnoty slavíme. Bude v duchu při vás vroucně milující vás

Toninka.

26.

Ve Vratislavi dne 22. prosince.

Má předrahá Toninko!

Rok se chýlí ke konci a já pro letos poslední řádky píši k Tobě. Brzo se přibliží již ta doba, kde Tě svou srdečně milovanou chotí nazývati bude mi přáno, kde k sladkému jmenu milenky ještě i toto sladší připojím. Jeden z nejpamátnějších rokův mého

života se končí. Mnoho jsem opět zkušenosti nabyl, ale daleko větší školu prošlo v tomto čase mé srdce; a byť bych nic více byl nezískal, upevnil jsem se novým přesvědčením k důvěře v boha, který divnými cestami přec konečně k dobrému nás vede cíli, který každou seslanou žalost novou umí nahraditi radostí a co nestihlá moudrost jeho za dobré uznala odníti nám s jedné strany, to odjinud nám vracuje, jen když do vůle jeho v trpělivosti se odevzdáváme. On to byl, jenž mou mysl tak neodolatelně vedl k Tobě, On to byl, který řídil i Tvé myšlénky i city a Tvé drahé srdce sklonil ke mně: jsem té pevné naděje, že též nekončená milost Jeho i toho udělí, by ten pěkný svazek lásky naší i v této časnosti při zdraví a spokojenosti dlouho potrval, a bych vždy v Tvém oku čísti mohl, že šťastna jsi, šťastna mnou a při mně. Lepšího nemám nic, co bych k novému roku přál z celé duše jak Tobě, tak i sobě.

Zprávy, jež mi tentokráte milý Tvůj list a již i dříve onen drahého přítele našeho přinesl, mne nad míru potěšily. Bůh dej, aby i na příští rok a mnohá budoucí léta tak příjemně nám zněly. Co dávný přítel ctihodného švakrovstva Tvého radoval jsem se z každé šťastné události, která je potkala, tím více pak nyní, co Tebou ještě milejšími se mi stali a co již napřed za ouda příbuzenstva Tvého se smím považovati. Zvláště pak, že prozřetelnost božská tentokráte tak dobrotivě s naší vroucně ode mne ctěnou Haninkou naložila, naplnilo mou duši velikou radostí.

Kýž bych Ti jen pověděti mohl, jak vysoce si této předrahé přítelkyně vážím a jakou vděčností jsem jí povinnován, již pro tu ochotu a dobrotivou příznivost, kterou kolikráte naší milované Marii dala na jevo. Nevyšlo to z mé paměti a bohdá nevyjde nikdy: znám dobře a umím oceniti dobrotu andělskou srdce jejího, o níž jsi se mi již několikráte v listech svých zmínila. Bůh nám ji zachovej!

Nevím jak bych se našemu milému Staňkovi za jeho laskavou pečlivost měl odměniti, jakouž mi přisláním českého kalendáře osvědčil. O tom Ty, mé zlaté srdéčko, snad ani tušení nemáš, jak on se o nás stará i v těch nejmenších maličkostech. Líbal bych ho za to. Dej pak jen si o tom pověděti. V kalendáříku mně přislaném bedlivě červenou hrudkou podtrhnul den 2. dubna a v lístku svém připomenul, že to proto učinil, abych prý nezapomněl k tomu dni do Prahy přijeti. Tato starostlivost mne až k slzám pohnula, ačkoliv zase s druhé strany mne to poněkud rmoutí, že ten dobrý lékař o mé paměti tímto spůsobem nehrubě pochlebně soudí a tuší. Ale on mne lépe musí znáti, nežli já sám sebe. Trochu pozdě, ale přece přišel se svou péčí, neboť jsem již dříve růžovou barvou vepsal ono datum do své mysli a tudy i každou hodinu mám je na mysli.

Tážeš se, jak letos štědrý večer slaviti budeme? Zajisté chudě, jednotvárně a jako včelky v opuštěném oulu. Jsouť nám posud všecky svátky, jako nesvátky, neboť pohřešujeme čehos, co se nijak zevnitřním spů-

sobem nahraditi nedá. Až Ty, drahá, budeš mezi námi, pak bude zas počet úplný a slavnost v radost. Děti byly plny zármutku, když jim ani sv. Mikuláš nic nenaložil, a slyšíce, že jim ani Ježíšek letos nic nenadělí. To nebude štědrý, ale lakomý večer! pravily. Upokojil jsem je, že napřesrok, až tu maminka bude, dvojnásobně od ní dostanou. Tím si daly říci, toliko toužebnost projevivše: Ach kýž by tu již byla!

Jsou ještě některé řádky v listu Tvém, ježto by ovšem z mé strany zmínky zasluhovaly; ale jsou tak outlého obratu a budí tak sladké city, že je raději bez podotknutí nyní ponechávám a co drahé perličky jenom ve své srdce uložím.

Buď zdráva, má radosti! má čáko! s tisícerým políbením a s nezměněnou láskou jsem na vždy Tvůj

Ladislav.

27.

V Praze dne 28. prosince 1844.

Drahý, můj předrahý Ladislave!

Letošní štědrý večer byl velmi posvěcen milým neocenitelným lístkem Tvým. Jak jsem šťastna a blažena, že moje srdce nalezlo tak šlechetného a lásky hodného společníka a miláčka. Odhalil jsi srdce svoje zcela přede mnou a dal jsi mi nahlédnouti do svatyně jeho. Poznala jsem vroucnost a srdečnou lásku Tvou v té míře, že mi slze vyronily se z očí. Ladislave můj, nemohu vypsati, co vše pro Tebe cítím, ale až na

srdci Tvém sobě odpočinu, pak Ti oko poví, co ani ruka psáti, ani ústa vyřknouti nemohou.

Musím Ti ale vypravovat, co se vše s Tvým drahým lístkem dálo. Jsouc na štědrý večer k Staňkovům pozvána, přijdu tam a Ježíšek nebyl ještě s nadělením hotov. Pomáhám pořádati na stole dárky, a ejhle! na stole list, psaný rukou — mého Ladislava! Radostí bych byla vykřikla. Rozumí se, že jsem jej ihned schovati chtěla — ale tu se počal Staněk vzpírati a durditi a chtěl mermomocí list Tvůj na Ježíškový strom pověsiti. Než tomu jsem nedopustila a tak jsem mu pokazila radost.

Když vše bylo přichystáno a osudný zvoneček zacinkal, hrnuly se dítky do osvětleného pokoje — tu jsem v duchu viděla, jak naše drahé dítky snad nadarmo čekají nadělení od Ježíška, viděla jsem Tebe o samotě seděti, bez srdce přítulného, i zmocnila se mne taková úzkost a truchlivost, že jsem nemohouc se přemoci musila jíti do vedlejšího pokoje, kdež jsem plakala hořce. Celý večer bylo srdce moje s vámi, moji drazí. Nuž, jen řekni našim milým dítkám, že Ježíšek letě Prahou jim zde nadělil v tom domnění, že ještě v Praze zůstávají, a tudíž že jim maminka dárky jeho pošle.

Až list tento obdržíš, bude snad nového roku. Co Ti mám přáti? co sobě? Dovol, ať užiju slov Tvých ze srdce mi vzatých, že vše co sobě i Tobě přeju. I já děkuju bohu, že mi Tebe poslal, a doufám v jeho milost nekonečnou, že svazek naší lásky ve zdraví a spo-

kojenosti potrvá a že dojdu té útěchy, že šťasten jsi, můj Ladislave, šťasten svou Toninkou. Myšlénka, že se s příbuznými mými tak rádi máte, mne velice blaží. Majíť oni všichni velikou radost nad svazkem naším a zvláště Staněk se srdečně těší tomu, že duše s ním dávno spřízněné k sobě lnou. Před několika dny přišel jeden seminarista — horlivý to vlastenec — ke mně a žádal, aby jemu a ještě dvěma přátelům jeho dovoleno bylo při sňatku našem přisluhovati, bude prý jim po celý život sňatek náš důležitým okamžením a radostnou památkou. Rovněž i jiní starají se, by onen den oslavili. My však zajisté jej oslavíme vroucí láskou a něžným lnutím srdcí našich k sobě. Tím se nám stane památkou neocenitelnou, okamženim věčně drahým.

Haninku velice těšila Tvoje srdečnost i byla jí důkazem budoucího štěstí Tvojí Toninky. Kéž brzo přejde zima a jaro nastane!

Opakujíc poznovu své srdečné přání k novému roku a líbajíc srdečně Tebe i dítky naše drahé zůstávám Tvá vroucně Tě milující

Toninka.

28.

Ve Vratislavi dne 5. ledna 1845.

Má nejdražší Toninko!

List Tvůj milý tentokráte o celý den později byl mi dodán, čehož jiná příčina asi nebyla, leč ta, že ne-

pochybně na nový rok psaní se neroznášela. Na to hned nepřipadnuv, již jsem se trochu nepokojil, že snad Tebe aneb někoho z našich milých něco nemilého potkalo. Za to mně Tvé potěšitelné zprávy byly tím vítanější, zvláště že jste všickni na to novoroční moře s dobrým a zdravým větrem veplouli. Tedy jste mezi veselostí a mrzutostí, mezi smíchem a hněvem štědrý večer trávili. Ubohý Staněk! jak jsem ho srdečně litoval, jak jsem se jeho skroušené stížnosti na Toninku*) srdečně zasmál! Byl to ale také kousek, že by zoufalství —. Jak krásný, mistrovský, šťastný nápad list zavěsiti mezi stromové listí, neboli jehličí, a k tomu ještě tak poetický nápad, že bych ho skoro mu záviděl, kdyby se mu byl podařil. A tu to máme — chytrá Toninka mu zmýlila šiky, kostka jináče sedla a mošna chybila měchury. On se nyní vymlouvá chtěje mi cosi malovati o jakési elektrické jiskře, která prý v listu býti musela, anebo o magnetické přitažlivosti, anebo o pochodni Mílkově. Řekl bych mu: Láry fáry, milý příteli! Vy jste měl místo 2. dubna červeně si podtrhnouti 24. prosinec a to ve svém kalendáříku, pamětliv jsa, že toho dne připadá Adama a Evy a že již tato naše prapraprababička našeho praprapradědečka byla přelstila a ofoukla. Až podruhé, pane svaku, to nastrojíme chytřeji, není-li pravda? Dnes mi i mezi obědem tato osudná historia přišla na mysl, i nemohl jsem se od usmání zdržeti. Děti to zpozorujíce zvolaly:

*) Sr. Vzájemné dopisy Fr. L. Čelakovského a M.Dr. Václava Staňka v Musejníku r. 1871 sv. 4.

Hle, tatínek se směje, proč pak asi? Pomyslím sobě: Milé děti, kdybyste vy věděly!

Píšeš sama, že čas náhlí, a já to skoro též uznávám. Před novým rokem se mi ustavičně zdálo, že kráčím do vrchu: nic té cesty ubývati nechtělo a toužení mému nebylo konce. Co jsme nyní ale nový rok překročili, pociťuji sice tu samu toužebnost v sobě, ale zdá se mi přec, že již to valem jde s kopce, a než se nadáme, zavítá blažená doba. Co se samého dne svatebního týče, bylo by ovšem přání mé to, aby co možná bez hluku a vší zevnitřní skvostnosti vše se odbylo; nebo v tom ohledu jen to mne těšiti může, co Tobě, srdce mé, radost spusobí. Mně samému spůsobem vnitřním den ten sám sebou dosti blahosti podá, to vím jistotně a jak sama dobře jsi podotkla, když jej si zasvětíme vroucí láskou. A tak se i stane.

U nás máme od samých svátkuv pořád skoro jarní počasí. Na trhu prodávají rozmanité kvítí rozvité a tak i na okně pár hrncův s kvetoucími jacintky mne šálí a klame, jako by již jaro bylo přede dveřmi, ačkoliv ještě mnoho dní uplyne, než pravdiví jarní větříčkové zavanou. Inu, aspoň se tím těšíme, že již v pokoji máme jaro. Což dělá Tvá myrta? ať ji ošetříš na věneček!

Z ohledu zařízeni domácnosti neměj starost, drahá maminko naše, že nic k obstarávání nenalezneš. Ba bojím se, že až příliš mnoho, a já až tuze v Tvou dobrotu hřeším, ponechávaje vše tak, jak to jde, až do Tvého přijití. Spatříš hned na první pohled, že v naší domácnosti po celý rok nevládla ruka ta, která všemu

vyhověti uměla. Já pak sám při nejlepší vůli ve mnohých věcech nevím ani rady ani pomoci a domácím lidem těm jest vše dobře, křivé jako rovné. Snad nechám i v pokojích vše tak státi, jak to stojí, až do Tvého příchodu, abysi viděla, jaké to mé vdovecké halabala hospodářství v celosti bylo, a podle své libosti nové uspořádání si zavedla. Co myslíš, mám se na to odvážiti? Co pak slyšeti o letošním českém bále? Masopust jest krátký, nepochybně brzo o něm něco uslyšíme. Za Tvůj poslední láskyplný list, který mě zvláště na některých místech tak příjemně a kouzelně dojal, přál bych si, bych Ti hned to nejvroucnější políbení na ústa vtisknouti mohl. Četl jsem ho po sobě několikráte, než jsem ho z ruky odložil. Buď ujištěna, má Toninko, že Ti mé celé srdce jest věnováno, a přesvědčení, že v Tvé upřímné lásce spočívám, jak nyní mne neskonale blaží, bude navždy sladkou útěchou mého života.

Našim milým přátelum mé poručení, zvláště pak mého milého Staněčka srdečně líbám. Co mu péče a práce nebohému zavalujeme, co se obálek na listy nadělá a konečně nemá přec z toho nic, než zmařenou radost a nevděk a co nejhoršího, snad i vysmání. Jest to věru nevděčný úřad býti prostředníkem mezi milujícími. Ať jen již trpělivě dotrvá, za čtvrt leta ho propustíme na odpočinek a to s celou pensí.

Byla jsi ve čtvrtek přítomna při slavení památky mého Chmelenského? Jak to vypadlo?

Buď zdráva a vesela, má líbezná zmilelička:

*

vroucně Tě v duchu líbám, jsa nezměnně Tvůj a na vždy Tvůj

Ladislav.

29.

V Praze dne 5. ledna 1845.

Posud se snad ještě ve své besední Vratislavské schůzce bavíte a my se právě z podobné rozešly. Vidíš, můj drahý Ladislave, i my máme besedy. Vás bývá nanejvýš pět, jak jsi mi psal, a nás bylo dvacet a to samých horlivých vlastenek. Tážeš se asi po příčině takového shromáždění. Chci Ti příčinu do ucha pošeptati, poněvadž se nahlas říci nesmí a nemá. Usnesly jsme se, že vydáme na rok 1846 almanah sepsaný pouze českými ženami. Paní Němcová zvolena za redaktorku a spolu i za soudce — jak si žádáme — nemilosrdného. Ujednaly jsme, že pouze dobré práce do tisku dáme a žádná si z toho ničeho dělati nemá, když by se jí práce vrátila neb nepřijala. Není to rekovné předsevzetí? Neříkej však nikomu o tom, neboť posud máme málo hotovo. Dnešní schůzi předsedaly paní Němcová a Erbenová, ostatní byly samé dívky. Bylo to radostné podívání a naslouchání. Druhého ledna byla slavena památka něžného našeho pěvce Chmelenského. Vím, že jste byli vroucími přátely, a vzpomínajíc na něho vzpomínala jsem i na Tebe. Účastenství bylo veliké. Uschovala jsem Ti tištěné písně, kteréž při té příležitosti zpívány byly. Včera

byla hudební zkouška k českému plesu, mezi jiným hráli též jakousi strakonickou polku, která tak zdařilá byla, že jsem si přála na okamžik Tě moci přičarovati. Kdybys byl ty rozmarné dudy slyšel! mně až samo srdce rozkoší poskakovalo. Ale Ty ani nevíš, jak Tvá Toninka nyní jest marnivá a lehkovážná, tu v akademii, onde v hudebních zkouškách a nyní nastávají plesy. Divno mi, že kdekoliv jsem a byť bych se sebe lépe vyrážela, vždy mi něco neb lépe někdo schází. Než lidé mi to odpouštějí, vždyť nevěsty mají právo býti myslí, duší i srdcem svým jinde přítomny. Co se týče plesů, začíná býti v Praze velmi hlučno: budeť 15. ledna umělecký bál, při němž jest zaznamenati již tak daleký pokrok, že na zvacích lístkách české pozvání nahoře a německé dole se nalezá: 28tého bude slavný český ples a 3. února maškarní merenda, v které Tvoje Antonina co hrdá Vlasta slavné paměti naposledy nad muže se povznese a jimi pohrdne, aby v krátkém čase na to se svému jedinému a vroucně milovanému Ladislavu pokořila a úplně oddala.

9. ledna. Můj milý švagr jest tak laskav, že nám stranu ohlášek vše zařídí, i musím se mimoděk zasmáti při vzpomínce, jak nám asi, můj milý Ladislave, bude, až nás s kazatelny dolů svrhnou, dobře ještě, že spolu poletíme a tak jeden druhého ošetřovati moci budeme. Nastává nám nyní zodpovídati si otázku, kdo má býti družbou, kdo družičkou? Nevím, zdaž jsi již na to pomyslil a někoho volil. Učiním Ti pouze návrh: z přítelkyň svých nesmím žádnou voliti,

protože bych ostatní tím urazila a jako by jedné před druhou přednost dávala. Myslím, že by se všemu vyhovělo a při tom některým osobám radost způsobila, kdybychom Staňkovic Boženku a Fričovic Josefa k výkonu tomu zvolili. Jsou to dítky, na jichž vychování jsem mnohý vliv měla, jež jsem takřka v životě provázela, a jež vroucně tetičku svou miluji. To arci pouze co návrh považuj. Při tom dovoluju si Tě upamatovati na slib, že mi některou z našich drahých dcerušek s sebou přivezeš. Smím se na to těšiti? Velmi bych též ráda byla, kdyby rodiče naší drahé, šlechetné Marie k nám přišli a oni seznali, komu jich vnučky se svěřiti mají, doufajíc, že se mi podaří důvěru a lásku jich sobě získati. Vím, že velmi mnoho tím požaduji, any se tím bolesti jich obnoví, ale doufám, že k upokojení jich též něčím přispěje myšlenka, že aspoň do zcela toho nehodných rukou dítky jich nepřijdou.

S Tvým přáním, aby se vše bez hluku a zevnitřní okázalosti odbylo, úplně se srovnávám. Jedině to mne v rozpaky přivádí, zdaž máme jiným radost pokaziti. Známť to z vlastní zkušenosti, jakou radost a blaho to přináší, když se o někoho, jejž milujeme neb koho si vážíme, starati a jemu něco příjemného prokázati mužeme. Tento pocit převyšuje vše a v tomto pocitu jednají zajisté i ti, kteří se o přípravy onoho dne starají. Zdaliž pak jest dobře, je v čem obmezovati?

Máte-liž pak ve Vratislavi též takové mlhy, jak my zde? Celý den jest obloha zahalena a jasný nebes blankyt se člověku ani neukáže. Mé ubohé květinky

dílem pomrzly, dílem listí pozbaveny jsou a jen u některých naděje, že se opět vzkřísí. Myrta moje sice něco listí ztratila, ale mladší větve bujně již pučí a za krátký čas, až se můj Ladislav na ni podívati přijde, bude již zase celá zelená. Pozdravuj a poceluj srdečně naše drahé dítky a buď přesvědčen o vroucí lásce své

Toninky.

30.

Ve Vratislavi dne 16. ledna.

Nejmilejší Toninko!

Naše dopisování již se pomalu bude schylovati ku konci a nastane hnedle ta radostná doba, že sobě vše bez pera a papíru sdělovati moci budeme a to tou nejkratší cestou. Ty jsi, mé drahé srdce, několikráte se zmínila, že by tyto rozprávky naše a tato sdílnost mnohem lépe vypadaly, kdyby šly od oka k oku, od úst k ústům. Dílem máš pravdu, dílem má ale u mne i psané slovo velikou cenu a listy Tvé jsou mi neocenitelné. Nejen proto, že v nich a skrze ně pohovořiti mi možná s Tebou, kdy libo, ale mnohem více z té příčiny, že v nich se rozvilo přede mnou celé Tvé panenské srdce ve své ušlechtilosti, že tak jsi se mi objevila v citu a smýšlení svém, jak jsem si Tebe přál a jak jsem z prvního počátku byl tušil, ano smím nyní upřímně se Ti vyznati, že jsi v tom ohledu převýšila všecko mé očekávání. Jak jsem Ti povděčen za ty milé, milé otisky Tvé duše! Jsi má, má předrahá

zvolenička, má Toninka! zkrátka половина сердца моего, anobrž celé! Víš, kde to psáno? Byla to první slova, jež mi o Tobě láska psáti velela. Teď ale již od záležitostí srdečných ubíráme se pomalu k promlouvání o záležitostech domácnosti naší. I tomu přišla svá doba a třeba i na to pomysliti ... Nyní 11 let jsem se též chystal k svatebnímu dnu (2. února) do Strakonic. Pamatuji se, že tehdáž Marie též měla nesnázi z ohledu družičky, ješto ze známých a přítelkyň svých nemožné bylo jednu voliti bez uražení ostatních. Přišlo na to, že se nevolila žádná a svatba zůstala bez družičky. Stáli při nás toliko dva družbové neboli svědkové, tehdáž to byl můj milý Chmelenský a přítel Plánek, o němž Ti svým časem více povím. Připadl jsem již ondyno myšlénkami na tuto okolnost a nemohu Ti zamlčeti, co mi napadlo. Myslil jsem, aby to i nyní šlo podobným během, a co soudíš, kdo mi tanul na mysli? Toho se jistě sama dovtípíš, že naši drazí přátelé Staněk a Frič. Že by se nám v tom ohledu propůjčili, o tom nepochybuji. Zatím ale i Tvůj návrh se mi dobře líbí a pročež co v ohledu tom v Praze usamíte, jsem se vším spokojen a poddávám se co nejponíženěji vůli a rozkazu mé zlatinké nevěsty. Avšak nelze mi býti tak povolným, co se týče jiného článku. Cokoliv naši milí přátelé a příbuzní k oslavení toho dne učiní, přijímám rád a jsem jim toho z celého srdce vděčen. Z podálnějších stran ale proti nějakému tak nazvanému „překvapení“ anebo na odiv stavení zcela se zpouzím a to jest vlastně, nač jsem již v pře-

dešlém listu narážel. Že by cos takového se přihoditi mohlo, na to mne vede jedno místo z dopisu z Čech obdrženého a neklame-li mne zdání, tedy i Tvá omluva a znamínka — — — Ty víš, Toninko má, jak takové věci obyčejně se berou a jak to v celosti pak vypadá: měli jsme pěkný příklad před pěti měsíci. Abych pak pro něčí libost a byť sebe líp míněnou, sobě radost oněch hodin měl kaziti dáti, to bych nerad. Dobře bude, když se tomu pro uvarování vší mrzutosti hned napřed nadejde.

Co se ohlášek týče, tedy milá Toninko, v neděli den jmena Ježíš nastane zde ono svržení s kazatelny. Buď bez starosti, já poletím napřed a dopadna země zachytím Tě v své náruči. Byl jsem posud na rozpacích, mám-li v dům tchána svého pozvání učiniti. Na Tvé pobídnutí však to později učiním, ač pochybuji, že v tom co prospěji. Ostatní, co jsem ještě odpověděti chtěl, již musím do příštího ponechati a nezbývá mi nic, leč doložiti to, co Ti beztoho jest známo, že Tě co nejsrdečněji miluji a vroucně Tě líbaje jsem Tvůj

Ladislav.

31.

V Praze dne 16. ledna.

Milovaný můj Ladislave!

Přišla jsem právě z procházky z Nuslí, kdež jsem navštivila onu lavičku, na kteréž jsme spolu seděli a na níž, pamatuješ-li se ještě, jsi se skoro na mne

hněval, že jsem sobě věnec u klobouku ustavičně opravovala. Podobala jsem se tehdáž asi děvčeti selskému, které zástěrku skládá, aby rozpačitost a nesmělost svou byť i sebe marnější prací zakrylo. Kéž bysi již zde byl a my v ona, srdcím našim tak blízká místa spolu jíti mohli. Čas prchá a s ním se ona radostná doba blíží.

V sobotu mne překvapil Tvůj milý, utěšený lístek. Tedy jsi si Toninku tak nepředstavoval, jak jsi ji nalezunl? Ty láskou vroucí přikrýváš její vady a vidíš, ano chceš viděti to, co při ní dobrého jest. Vyznání Tvoje velice mne potěšilo a ač dobře jsem si vědoma, že bez chyb a vad nejsem, cítím přece dosti síly v sobě napraviti v povaze své vše to, čím bysi, můj Ladislave, spokojen nebyl. Nemysli nikdy, můj milovaný zasnoubenče, že bysi mne tím v nejmenším kdy urazil, vytýkaje mi chyby některé. Naopak, budu Ti za to na nejvýš vděčna. Nikdo není lepším přítelem nad toho, kterýž přispívá k zlepšení duševního stavu našeho. I z mé strany musím se k podobnému přiznati, že můj Ladislav v mnohém ohledu očekávání moje daleko převýšil a tím toho spůsobil, že ač jsem si ho vysoce dávno již vážila, tato vážnost se zponenáhla proměnila v lásku, v lásku tak srdečnou, že se mi zdá, jakobych byla jemu a jedině jemu celé své živobytí žila, jak bych již od let dětských jemu náležela a jej milovala. Pomyslím-li, že tomu ani šest měsícu není, co si náležíme, nemohu tomu ani uvěřiti. Podivným spůsobem bůh srdce lidská sbližuje a poutá! Domníváš se, že

nejsem povděčna našemu písemnému rozmlouvání, a přec jedině Tvým listům přičísti musím, že Tě tak miluju, neboť v nich odkrylo se mi drahé Tvé srdce s bohatými city, z nich poznala jsem vroucí lásku svého Ladislava.

S Tvým ustanovením stran svatby jsme úplně spokojeni. Frič dříve myslel, že bysi raději pp. Šafaříka a Jungmanna za svědky dožádati měl, když jsem mu ale list Tvůj ukázala. tedy jej žádost Tvá velice těšila Co se týče tak zvaných „překvapení“, slyšela jsem. že někteří Tvoji přátelé v kostele jenom Jelenovy sbory zpívati chtějí. S tím zajisté spokojen býti můžeš.

Tedy druhého února byl onen posvátný den, který spoutal srdce se milující nejněžnějším svazkem. — Kéž bych v ten den při Tobě, drahý příteli můj, státi a v ucho pošeptati mohla, že Antonina se vynasnaží býti Marií. Těžko jest, vím to, náhradu podati za dokonalou choť, milovanou matku a já neměla bych sama důvěru v sebe. že dostojím tomuto úkolu, kdyby mne víra Tvoje, můj Ladislave, nesílila a kdyby naše drahá. věčně drahá Marie sama nebyla ve mne důvěřovala.

23. ledna. Nejnovější novinou v naší Praze jest. že měšťané zadali k stavům návrh neb prosbu, aby se v Praze zařídilo nové, pouze české divadlo a stavové aby privilej svůj i na tento český ústav přenesli. Účastenství jest všeobecné, podpisy se sbírají a i lidé, kteří jindy dokonce žádnou náklonnost k věcem národním nejevili, chutě se věci chápou a podpisují. Velká nám tím zkvétá naděje. že divadlo české znovu se povznese

a vzkřísí. Herci mají býti pouze pro naše jeviště ustanoveni.

Měj se dobře, můj Ladislave! mějte se dobře, mé drahé dítky a buďte jen všichni stále zdrávi ku potěše Vaší Vás vroucně milující matičky

Toninky.

32.

Ve Vratislavi dne 29. ledna.

Má nejdražší!

An toto psáti začínám, nepochybně dnes má roztomilá nevěsta anebo má hrdá Vlasta ještě vyspává po včerejším plesu. Byl to asi poslední český ples, na němž jsme si poskočili. A já ovšem také, aspoň dobrou vůlí, když ne skutkem, včerejšího večera pilně na Toninku zpomínal. U nás, vlastně u mne jde to tak, jakoby v kalendáři ani masopustu nebylo, — samý, samý lautrovaný pust — říkávala jedna panička v Praze. U nás dává náš akademický spolek též české bály, o nichž ale nic pověděti posud neumím, protože jsem v žádném nebyl. Ajhle za osm dní již nám tedy přece nastane poslední termin — půst! jak jsem se naň již těšil! Nemysli však si, že snad jsem netrpělivý, anebo nedočkavý — to ne! jsem jen tak, jak říkáme, jako na trní a zraky i mysl stále k Praze upírám. Bude tu i tato doba, než se nadáme. Stranu mého odjezdu ustanovil jsem takto. Na boží hod k večeru vyjíždím z Vratislavi a tudy, jak dle běhu pošty mám rozpočteno.

v úterý na to ráno zvu se u mé nejmilejší Toninky na snídaní. Byl jsem z počátku na rozpacích, nemám-li na několik dní před svátky na cestu se vydati: některé okolčnosti pohnuly však mne k tomu, že jsem takto zjinačil svůj úmysl. Má Toninka tím nic neztratí a k poohlédnutí v Praze postačí mně i těch deset dní, jež tam pobudu. Nu a postarejž pak se mi o to, kde se mám na ten čas ubytovati, nelze jinak, musím tuto péči složiti na Tebe. Žádáš, bych vzal s sebou jednu holčičku. Těžko toto Tvé přání oslyšeti, ale také vyslyšeti těžko. Musila by to býti Lidunka, ale bojím se toho, neboť jsme s ní měli před třemi lety na cestě velký kříž, protože dalekou cestu nedobře snáší. Nemělo-li by se to však státi, vždyť bez toho za nemnoho dní na to uhlídáš se s celou hromádkou dítek našich, které se beztoho již na maminčin příchod velice těší. Zprávy, jež jsi mi sdělila, jak o divadle, tak také o přihotovovaném almanahu mě velmi zajímaly. Přeji obojímu zdaru. Toť ovšem musíš i Ty se postarati, abysi některý lístek do té sbírky našich krasaviček vložila.

30. ledna. Hodlal jsem tentokráte obšírnější list psáti, ale již vidím, že místo celého jenom částkou to vyvesti mi možná. Přiložený tuto papírek dej milému Staňkovi a požádej též, by co nejrychleji obstaral, oč žádám, bych jednou již z těch úřadních pletek a psanic vyvázl a všecko měl v pořádku. Bylo mi milo čísti, že s mými návrhy jste nebyli nespokojeni, avšak co a jak vy sami urovnáte, bude i mně zajisté vhod, neboť vím napřed, že to tak dobře bude.

Ještě jiné a jiné mi na mysli též leží, ale to ponecháme, až se ústně o to poradíme. Dobře, že v Praze tak prostranná lhůta po ohláškách se dává. Již jsem na to připadl, kdyby chtěl farář proti tomu co namítati, že bych mu byl zahrozil, když mi nechce povoliti s ženuškou odjeti, že mu odjedu s nevěstou. Není-li pravda, to by bylo pomohlo!

Buď mi zdráva, radosti má! s tisícerým políbením Tvuj a Tvuj

Ladislav.

33.

V Praze dne 31. ledna 1845.

Drahý muj Ladislave!

Čím více doba Tvého příchodu se blíží, tím větší tesknost zmáhá se v mém srdci, tím větší nevyslovitelná touha moje po Tobě, miláčku můj. A jest mi při psaní tohoto lístku tak smutno, že ani psáti ani snad vysloviti nemohu to, co bych právě tak ráda Ti napsala neb řekla. Podivná jest zajisté přirozenost člověka, že on vše, což mimo něho leží, poznávati, jmenovati a popisovati může: co mu však nejbližším jest — jeho pocity, jeho radosti, jeho boly, jež takřka z nitra jeho plynou a jemu zcela náležejí — že těch citův ani správně pojmenovati, ani popsati s to není, vzdor tomu, že živé má o nich vědomí. Jest mnohé ještě tajemství v přírodě.

Předešlý týden mluvila jsem se Slavojem. Měla jsem některé věci u sebe, jež jsem mu odevzdati mu-

sila. Jmenovitě jsem mu vrátila všechny rukopisy týkající se slovnického spisu pro dámy, na němž on dále pracovati míní. Rovněž bibliotéku dám, již jsme s velkou pílí byly si založily, do Budče jsem dopraviti dala, kdež puvodnímu účelu svému sloužiti má. Nerada bych, aby dílo, jež s tak velkým namáháním zbudováno bylo, opět pokleslo, i mám to za svou povinnost přičiniti se, aby přednášky vzdělavatelské pro dámy nepřestaly a vedení ústavu i vše ostatní do rukou důvěry hodných přišlo. Slavoj byl vždy naším opravdovým vzdělavatelem, jeho povzbuzením a pomocí bylo nám možno podniknouti věci ku národnímu probuzení velice prospěšné i zasloužil si to zajisté, aby v těch věcech o radu tázán byl. Poděkovavši za veškeré šlechetné přičinění jeho, rozloučila jsem se s učitelem svým snad na vždy. Srdečné blahopřání mám vyříditi Tobě, můj Ladislave: on ze svazku srdcí našich velmi se těší.

2. února. Včera dodán mi byl Tvůj milý, milý lístek právě v tu dobu, kdy jsme s paní Němcovou, jež mne byla navštívila, o Tobě si povídaly. Neznělo Ti v týž den v uších? Ty jsi myslil, že se Tvá Toninka v českém plesu točí, ale v tom jsi se mýlil, ostala jsem k vuli dětem švakrovým doma. Nu nic neškodí, tančili jsme spolu aspoň v duchu. Nemám letos žádného zalíbení v plesech — čím to asi? Jedině zejtra půjdu do maškarní besedy, ale nikoliv co Vlasta, nýbrž co Hukulka v národním kroji. Omluva, že okolnosti Ti nedovolují dříve k nám přijeti, má u mne plnou plat-

nost, před níž mé přání ustupuje, avšak tak se to nemá s poznámkou: „Má Toninka tím nic neztratí.“ Za to bych Ti vší chutí prstem pohrozila. Což několik radostných dnův v životě více, není ničím? Musím míti za to, že jsi to tak nemyslil a se bezpochyby jako já na shledání naše těšíš. Vždyť jsme se od srpna již neviděli a to přece dosti veliká zkouška pro ubohou nevěstu. Každé okamžení, o něž příchod svůj zrychlíš, přijímám co dar Tvé lásky. Prosba moje, přiznávám nyní sama, byla dětinskou, ještě by se mé drahé Lidunce něco po cestě státi mohlo. Vždyť brzo se se všemi dítkami shledám, bych se nikdy více od nich neodloučila. Buď tak dobrotiv, milý Ladislave, a vyzvídej, čeho by si asi naše dětičky nejvíce přály, aby jim maminka nějakou radost způsobiti mohla. K tomu přikládám druhou svou prosbu: Ty víš, že se Ti líbiti chci, a sice jenom Tobě. Majíc pak nakupovati si šaty ráda bych věděla, jaké barvy se Tobě líbí — ale beze žertů mi na to odpověz.

4. února. Přicházejíc právě z besedy, obracuji se myslí svou opět k Tobě, milý, drahý můj vyvolenče. Jak mnozí na Tebe vzpomínali! — musilo Ti stále zníti v uších. Společnost byla četná i vybraná a mnoho děvčat i pánův bylo v národních krojích. Jeden převlečen za Kuttenberga rozdával básně, jež Ti pošlu. Jiný co Hanák opět moravské národní písně rozdával, které se konečně i zpívaly, a mimo to i jiné básně a písně rozšiřovány. Vše, co jsem dostala, pošlu Ti pohromadě i s „Pomněnkami,“ jež v plesu českém dá-

mám dávány byly. Tak aspoň něco o masopustě zvíš. S tím musím list již skončiti a ulehnouti. Jak se těším na onu radostnou snídani, ku které mne navštivíš, ó přijď jen brzo do náruči Tvé Tě toužebně očekávající

Toninky.

34.

Ve Vratislavi dne 15. února.

Má roztomilá Toninko!

Že tentokráte na Tvůj velmi milý list o něco později, nežli by náleželo, odpovídám, toho jsou příčinou Tvé dvě otázky, které jsi mi předložila a které by i toho nejněmečtějšího filosofa v zoufalství přivesti mohly. Zpropadené otázky, co mě stály lámání hlavy, a Ty snad jsi naposled na ně dokonce zapomněla! Tážeš se předně, jakou barvu na šaty voliti máš, abys prý se mi líbila, a to prý Ti mám beze žertu pověděti. V tomto podtrhnutém slovu leží vlastně největší těžkost v celé otázce. Tedy žertovati nesmím — a přec jest to předmět samoděk vyzývající k žertíkům. Nastrojím tedy, pokud možná přísnou tvář a řeknu ouhrnkem, že se mi všecky barvy líbí, vyjímaje žlutou a křiklavě červenou t. j. barvu vlčího máku. Ostatně ale nenahlížím při všem namáhání vtipu svého, proč by se mi má Toninka v šatech té barvy více měla líbiti než oné, ano vyznávám se, že nepochopuji, jak bych ji více milovati mohl v tom nejskvostnějším oděvu, nežli v tom nejjednodušším šatě? To byla tedy, jak se

zdá, jenom tak otázka do větru. Vol Ty sobě, srdéčko mé, vždy šaty té barvy, jaká se Tobě líbí; Tvé chuti v tom náleží přednost, mně pak Tvé šaty jen proto se líbiti budou, že Ty se mi líbíš. A což teprva ta druhá otázka: přemýšleti prý mám, co by si naše dítky přály! O to není velká starost. Nejmenší uspokojíš třeba perníkovou panenkou a pro druhé se již něco najde — ty vlastně potěší sama maminka, ješto již nyní častěji počítávají se mnou neděle, za kolik přijde. Jsou bohu díky pořáde tuto zimu jak náleží zdrávy a vzkazují mamince, že ji mnohokráte líbají.

Teď mohu říci, že čas mého odjezdu skoro za dveřmi. Však jsem se natoužil a napočítal. Nyní jsem počítati přestal a myslím si toliko: ještě měsíc mezi mnou a Toninkou mou. Jak vyrozumívám z Tvých slov, tedy jsi mě dříve do Prahy čekala? Věřiž mi, že i já sám ani dne zbytečně nerad bych promeškal, který mne dělí od Tebe: ale nedá se to jinak dobře zaříditi a tudy nepochybně při mém učiněném návrhu zůstane. Předně pro krátkost zimního kursu trvají kollegia u nás až do samé květné neděle: pak jsem žádal u ministerium o dovolení jen na půl měsíce, které jsem již i obdržel.

Milému Staňkovi děkuju za rychlé obstarání toho, co jsem byl žádal. Již ho ale zase obtěžovati musím: cedulička mu poví, co bych rád věděl. Tedy u něho mi byt vykázán: nu dobře, jsem s tím spokojen, ano měl jsem již jakési tušení, že tak bude. Jen ať nám barometr na pěknou povětrnost nastrojí. Ale nech si

již venku jakkoli, nám v pokoji zajisté bude i jasno i teplo i stálé počasí. Tu to máme, to mé prorokování naposled přec za nic nestojí — ani to neuhodnouti, že má nejdražší ani v českém plesu nebyla. Totě přec mnoho! Avšak se proto nermoutím, alebrž tiše se slovy sv. Pavla dím: A bychť měl proroctví a znal všecka tajemství, lásky pak kdybych neměl, nic nejsem. Za lásku tedy i já milerád všecko dám proroctví. Pravda-liž? Totě bych si byl přál viděti tu Hukulku ve vyšívaných náramcích a květovaných rukávech. Ale měla-liž také botky s podkovkami? Tak aspoň jsem si dal říci, že Hukulky chodí.

Nevím, co to mám za uši, milá Toninko, že mi nikdy v nich zníti nechce, pravdu říci musím. Aspoň když s paní Boženkou o mně si něco povídáte, tu bych nic proti tomu znění neměl a ještě radši bych byl, kdybych v tom znění aspoň několik slovíček rozeznati mohl. Toť vy kritikusky ženské asi na přísnou míru mne béřete — tak se mi zdá! Abych se vám pomstil, střelím po vás epigramem:

Že jste podobny květům, a co víc, samy nejsličnější
  že květiny jste — to jsou již věru písně staré!
Pátraje dál, co vidím? kdož u vás tak rád se to hostí?
  Včelka — motýl! — Již vím cnosti a hříšky vaše.

Aby nebolelo, ještě jeden co přílepek a jako výsluhu z Vratislavského masopustu:

Nejlepší soustava.

Mužstva a ženstva bylin všem navzdor přírodopiscům
  dávno jazyk soudný právěji rozřaďoval.

*

Ženské k příkladu jsou: růžička, fialka, meduňka —
Mužské: čertkusu kus, šípek a pepř a tabák.

Jakož bylo od počátku, nyní i vždycky a t. d. Nepovídej to Staňkovi, aby nemyslil, že snad soustavu jeho Přírodopisu zavrhuji. Tať jest arci nejlepší, ale tato má jest ještě lepší.

Z veselé a dobré mysli vyspělých zatím sto hubiček mé nejsladší nevěstě: vždy Tvůj a Tvůj

Ladislav.

35.

V Praze dne 17. února.

Drahý můj Ladislave!

Nyní se mi asi tak vede, jak snad Tobě v měsíci září předešlého roku, když jsi se listu mého dočkati nemohl, až konečně sv. Václav Tě ním obdařil. Který svatý mně as přinese kýžený lístek od Tebe? — věř, že již věčností zdá se mi býti traplivé Tvé mlčení. Duševní nepokoj můj se vzmáhá i počíná se mi tak stýskati, že nemohu jináče, než Tobě psáti. Ty ubohý máš asi mnoho na práci a já Tě ještě smutnými slovy obtěžuju: ale odpusť tomu srdci, jež Tě tak vroucně miluje a obavy a stesky své nikterak v sobě potlačiti nemůže. Kéž bych jen pomocí jediného řádku zvěděla, že zdráv a vesel jsi a rovněž i naše drahé dítky. Dobrou noc, můj Ladislave, dobrou noc, snad zítřejší den bude štědřejším.

23. února. A v skutku on také byl a přinesl mi srdečný, milý lístek Tvůj. Bohu díky, že můj strach a má starost byly zbytečny. Vida, čtveráka, svede on si na mne vše, co sám provinil, dokládaje, že nevěděl, co k mým otázkám odpověděti, a po přemýšlení desítidenním dá mi za odpověď — abych si dělala, co se mi líbí. Já chudák odevzdám se ve vší zkroušenosti do vůle svého veleváženého ženicha a on — avšak buď si, mámť, abych pravdu řekla, značný přídavek ženské marnosti a tudy se mi Tvá omluva a přímluva přec jenom líbí. A ty drahé naše dítky! — rci jim, rci, že maminka jejich jest již v duchu více u nich než v Praze, tak že i ve snu se s nimi obírá a je vroucně miluje a líbá. Díky Tobě, že jsi mi srdce dítek našich naklonil, mou vinou a vůlí se jim zajisté obraz matinky, jejž si utvořily, nezkalí.

Švakr mi včera pravil, že bys mohl svůj rakouský pas s sebou vzíti, v němž stojí „s rodinou“, čímž bych já se o svůj zvláštní pas starati nemusela.

Pomstiti se za pochvalu — to je mi přec cos divného. My ubohé ženské, co my se namáhaly, abychom každou dobrou žilku vybraly, probraly a náležitě pochválily, a on za to na nás s epigrammy. O těch nevděčných mužův! Ale jest-li pak to věc dovolená, takovým spusobem na mou shovívavost hřešiti! Což nevíš, že jsem se vždy žen ujímala a o nich tvrdila, že žádných hříchův nemají, a Ty je chceš z lehkovážnosti viniti. Však pozor, milý pane, říkává se, že jest na jedné ženské dosti, a Ty sis ihned dvě za terč vyvolil.

24. února. Byla jsem včera v akademii konservatoria a líbilo se mi tam velmi. Ač ústav zcela německy se vede, dokázali žáci hraním národních písní, že jsou Čechové. Vláda již povolila, aby se v Praze zřídilo české divadlo, a přijde věc v budoucím sněmě našich stavův ku konečnému rozhodnutí. Štúr opravdu obdržel vládního povolení na noviny politické a i na časopis. Brzo sem do Prahy přijede p. Zap, dostav zde úřad. Jeho manželka, horlivá Slovanka, slíbila, že též něčím do našeho almanahu přispěje. Konečně ještě jednu otázku. Mámť v úmyslu takové knihy, které Ty také máš, na př. matiční knihy naší dámské bibliotéce odevzdati. U nás by ladem ležely a zde mohou platně ku vzdělání našich vlastenek sloužiti. Jsi s tím srozuměn? Odepiš mi brzo.

Srdečně Tě líbajíc jsem Tvá

Toninka.

36.

Ve Vratislavi dne 2. března.

Toninka poroučí „piš brzy!“ Co dělat, musím se rozkazu jejímu podrobiti a poslouchati, abych ji dobrým příkladem předešel. Ještě dobře, že neveli, mnoho-li mám psáti: tuť mi tedy nemůže míti za zlé, pakliže tentokráte, anoť se naše dopisování již jako k závěrce schyluje, jen tak v krátkosti a běžně k ní se obrátím. Avšak v ohledu tom Toninka má i na mále přestávati umí, jinak-li pravdu řekla píšíc: kýž by jen

alespoň řádek přišel od ruky Tvé! — Avšak, abych se Ti, má nejmilejší. jen upřímně vyznal, počíná se mi již látky ku psaní nedostávati — Oho! jenom se, drahá nevěsto. nepozastavuj nad tímto jaksi nevhodným a flegmatickým vyjádřením ženicha Tvého! Tím to nespravíme — není jináč, nedostatek látky přec zůstane. Kdybych přemoci mohl tu povahu svou. která mi nedá a brání opakovati se v listech: tuť by mi ovšem látky nescházelo. a psal bych pořád a bez přestání, jak rád. nevýslovně rád Tě mám, srdéčko mé. jak dychtivě již po Tobě toužím a toužebně na okamžení to našeho shledání se těším — ale to Ty bez toho víš a tedy o známých novinách někomu psáti, byla by věru věc zbytečná. Nezbývá tedy nic jiného, leč že si pohovořiti musíme o povětří. jak to vůbec ve slušných společnostech obyčejno. An toto píši. sype se zase sníh na ulici jako z rozpárané peřiny a z ulic nestačují vyvážeti a vyhazovati. by chodci neuvázli nebo neutonuli. Únor nás beztoho obdařil sněhem až nazbyt a nyní ještě i březen začíná. U nás jest ve Slezsku tolik sněhu, že po mnohá leta by německá říše hezký obchod s ním vésti mohla do zámořských krajin. kdyby jen loďstvo měla! Ale loďstvo schází! U nás jest tolik sněhu a zvláště k české straně, že dle novin nejnovějších i Krkonoše zapadly pod sněhem tak, že je ani viděti není. ani se neví, kde leží. To jsou starosti, má zlatá Toninko! ani se neví, kde Krkonoše pod sněhem, a já přece za dvě neděle a několik dní mám tudy jeti k Tobě! A což zůstane-li sníh ten tak ležeti až do dubna — tu Ti

ani panem švakrem obstaraný pas nic nepomůže: neboť nebude kudy z Čech vyjeti a kudy do Slezska vjeti. Tomu pasu jsem se srdečně zasmál. Pusťte to jen mimo sebe a věz: sejde-li do těch dob na hranicích sníh, tedy postačí na vše můj pas; nesejde-li ale sníh a zůstane-li tak, jak jest nyní, tedy beztoho žádného pasu potřebovati nebudeme a pojedeme nejméně deset sáhů výše nad hlavami mýtných a celných pohraničných. Buď tedy jak buď, o to se již postarám, abysi se bez pasu se mnou přes hranice dostala.

Z knih ovšem jen ty, které jsou Ti milé, anebo které mezi mými se nenalezají, vezmi s sebou, s ostatními učiň, jak se Tobě líbí. Zprávy sdělené nás velice potěšily, zvláště stranu divadla. Nyní jen by se tolik peněz sešlo, aby skvostně povstalo a na příslušném místě. Místo jsme sice s Purkyněm vynašli, totiž dolní část cihelny proti Ursulinkám, ale z ohledu nákladu se ještě pohodnouti nemůžeme. On myslí, že to jest maličkost, ješto i u něho jsou peníze vždy jen vedlejší věcí, jak to druhdy u doktorů mediciny bývá.

Kdybych přebýval v Praze, již bych se nabídnul ku přehlížení rukopisův, jež pro almanah chystáte; ne sice, jakobych je chtěl přepírati, tomuť vy ženské lépe rozumíte, ale tak aspoň krejčovskou cihličkou bych ten neb onen kousek si troufal vyhladiti, jak jsem to někdy s pracemi naší dobré Antonie činíval. Snad bych zas do toho přišel.

Dva onehdy přiložené epigrammy měly býti jen jako náhradou za ty dvě básně, jež jsi mi ze společné maška-

rády poslala. Ty's ale Toninko tuze ostrý výklad k prvnímu učinila, nevědouc ani, jak horlivým i já jsem pěkného pohlaví zástupcem a zastavatelem. I já za to mám, že ženské žádných hříchův nemají — krom oněch prvopočátečních. Že pak Ty mi dvěma vyhrožuješ, toho se naprosto nic nebojím; neboť tolik zkušenosti již mám, že s dvěma snáze lze vyjíti, nežli s jednou, neboť když jest nejhůře, vyzve se jedna na druhou a pak se jistě porovnají a muž jest soudu prost. Vidíš, to jest základ práva a mudrctví tureckého. Minulý podzim a zima tato mi skutečně přicházejí jako sen a podivno mi věru jest, když pomyslím, že tu máme ten měsíc, ku kterému bylo ustavičně mé zření a dychtění obráceno. Tak čas všemu vyhoví a sám sebe přemáhá.

S bohem tedy do brzkého a radostného uvidění našeho, Ty má nejdražší, již mi od dneška za měsíc přáno bude nazývati libostným jmenem a na vždy chotí svou. Tvůj na vždy

Ladislav.

37.

V Praze dne 9. března 1845.

Drahý, vroucně milovaný Ladislave!

Za čtrnácte dní budeš již snad u mne. Není mi možno vypověděti, jak se na Tebe těším. Divná to věc s tím časem, dokud jest budoucností, zdá se býti věčností a než se nadáme — mine. Z šesti měsíců staly

se dvě neděle a brzo i ty minou a já sobě odpočinu v náruči svého drahého Ladislava; potěším se s tím. kterýž po tak drahný čas byl jedinou mou myšlénkou. s nímž se sejíti a pohovořiti má jediná byla touha. Jak blahý, krásný to pocit!

Dopisování naše se tím končí a já ač dosti mám látky ku psaní, ponechám si raději vše již k ústní rozmluvě. Všude řeč jen o sněhu a není divu, že i v našich listech o něm zmínka se stala, ač by někdo třeba říci mohl, že by láska naše při sněhu ochladnouti mohla. Jedinou mám nyní starost, abysi někde v tom sněhu neuváznul; což by si pak ubohá nevěsta bez ženicha počala. Však beze žertu srdečně Tě prosím, zaopatřiž se dobře na cestu, bysi sobě nějaké nastuzení neulovil. Ubohé Krkonoše, a já bych se byla tak ráda na jich temena podívala. Jestli pak ale pane professore do Čech trefíte, když Krkonoše zapadly?

Buď rád. milý Ladislave, že nejsi v Praze, sice by se Ti toho od nás ke korektuře tolik dostalo, že bys ani časem nestačil. Vždyť víš, když člověk podá prst, vezme se celá ruka a to zvláště my ženské umíme. Budeš míti dosti velký kříž se svou Toninkou při opravování a nevím, jest-li Ti Tvé turecké právo a mudrctví vždy pomůže.

Staněk Ti vzkazuje. že je vše pro Tebe přichystáno, bys jen čím dřív tím lépe přijel a nevěstu svou potěšil. která někdy trochu hlavu kloní. Však to se pro nevěstu sluší a patří — pravda-li?

Ještě několik novinek. byste měli ve vaší besedě na květnou neděli si o čem povídati. Odměna za nej-

lepší spisy dostala se Tylovi. Musejní sbor vypsal cenu na „brus jazyka českého“. Mluvilo se prý o Tobě, můj Ladislave, že bys se v sepsání toho uvázati mohl. Divadlo české má státi na koňském trhu, má se zakoupiti nárožní dům u Špinků a na jeho místě nádherné divadlo vystavěti. Ondyno psal Staňkovi pan Smolér i chválil velice vaše besední schůze. Připadá mi, ana to píšu, že mne před dvěma lety jakýsi pan professor Čelakovský s panem Smolérem v Praze navštivil a mne pokoušel, až mně několikráte krev do tváře vstoupila. Tak se časy měnia, tak tento svět běží — — —

Ani nevíš, jak mnoho mám příčiny býti marnou a hrdou na Tebe. Všude mi Tě lidé vychvalují, všude Tě vřele ctí a milují. Čím pak bude ta láska Tvé Toninky u porovnání s tolikerou láskou?

Musím skončiti list, aby ještě dnes šel poštou; neměř tudíž dle jeho krátkosti i lásku mou. Jen ještě něco. Pravda, že až přijdeš, mi o mých drahých dětičkách hodně mnoho vypravovati budeš. Jakáž to bude pro mne slast, až je k srdci svému přivinu, je svými nazvu, o ně pečovati, s nimi se těšiti budu. Polib je již jmenem matky, kteráž co nevidět k nim přijde. Ona dávno kýžená, radostná doba již se blíží a mne od Tebe, můj Ladislave, a dítek našich nic více neodloučí. Přijď brzo k Tvé, s celou duší Tě milující a toužebně Tě očekávající nevěstě Antonině.

*

Z let probuzení.

KNIHA TŘETÍ:

Vzájemné dopisy Antonie Čelakovské (Bohuslavy Rajské) a Boženy Němcové

1844—1849.

V PRAZE.
Vydavatel a nakladatel: J. Otto.
1873.

Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

K N I H A   T Ř E T Í:

Vzájemné dopisy

Antonie Čelakovské (Bohusl. Rajské) a Boženy Němcové

1844—1849.

1.

Srpen 1844.

Drahá duše! Nejmilejší přítelkyně!

S radostí, ale spolu i s úzkostí jsem Váš list otevřela. Já ani nepomyslila, jaké následky by moje přátelská slova míti mohla, až jsem teď poznala, co Vy dobrá, obětující se duše jste učinila. Je to ovšem pro nás dobře a vlast Vám o jedno dobré více povinována bude, ale co tomu snad srdce říká; — ulehly všechny bouře, jež ním zmítaly? uhostil se mír v něm? Mnoho bych za to dala, kdybych do Tvého mutného oka, ty můj dobrý anděli, hleděti mohla; já bych poznala, zdali to oběť aneb opravdové přesvědčení o pravém stavu věci té bylo. První bych nepřijala, já bych zase napravila, co jsem zkazila, mne by každá písmena toho osudného listu na duši pálila, kdybych pomyslila čím se stal příčinou. A co bychom tím získali? Vy neznáte břemeno, jež taková oběť sebou přináší — a jste dosti silna je nésti?

Ale co to povídám; — vím, že to nebylo žádné přenáhlení a že Váš zdravý rozum zajisté rozeznal, co pro Vaše blaho lepším bude. Jestli snad něco nerovného na té nové dráze, snad se lehko narovnati dá. A tak děkuju ve jmenu všech přátel a ctitelův Vašeho ctěného

ženicha, že jste nám jej pro vlast zachovala, jakož i pro rodinu. Přeju Vám, by lásky bůh dráhu Vašeho života růžemi bez trnu postlal.

Zarmoutí se Praha, když svou okrasu ztratí, ale Vy svou matku nezapomenete, kteréž jste život zasvětila, neboť pro její dobro i ve vzdálené krajině pracovati budete. Kéž mi to bůh dá dočkati, bych po několika letech aspoň Vás zase spatřila a sobě říci mohla, že jsem a byť jen jediným slovem k Vašemu štěstí přispěla, pak bych byla šťastná. Lituju Bohdana, ale po čase jeho mladé ještě srdce snad zase náhradu najde a nyní myšlénky jeho zaujímá vlast. Jen jste-li Vy klidna a spokojena, pak jsem i já, a bude vše zase dobře — po bouři slunce svítí a modré nebe se na nás směje. Já jsem zde tak idyllicky živa, jako v Arkadii. Zdraví moje se však ještě nezlepšilo, ba již snad nikdy...

Pozdravení pana Čelakovského mne velmi těšilo a list od něho by mne byl ještě více těšil, ač se ani nesmím opovážiti tak říci: vím, že to neřeknete, by mne za smělou nedržel. Buďte s bohem a pište brzo

Vaší upřímné přítelkyni

Boženě Němcové.

2.

V Praze dne 25. srpna 1844.

Velevážená vlastenko naše! Drahá a nejvroucnější přítelkyně moje!

Jaký velebný cit mnou prochvívá při psaní tohoto názvu — tak šlechetná duše mne za hodnu uznává svého

přátelství, své přízně; skládá důvěru ve mne a mní mne schopnou býti k vyplnění velkých úkolův. Díky za tuto důvěru, kterouž i já nabývám důvěry v sebe. O nelekejte se mého rozhodnutí, neobávejte se, že bez rozmyslu jsem jednala. Cit můj mne vedl, já poznala srdce jeho a šetrnost i jemnost k mým citům získaly mu lásku mou. Rozmíšky a brojení Slovákův proti Čechům, proti nám všem bez výminky uvolnily pouta srdce mého, neboť miluju vroucně vlast a národ svůj, a kdo se opováží urážeti mé ideály, učinil mně více, nežli kdyby mně byl nevím jakou učinil křivdu. Dříve ještě, nežli Čelakovský přišel, byla jsem již rozhodnuta, majíc pevné předsevzetí v ústavu svém žíti, kterýž byl mou jedinou nadějí, mým jediným útočištěm. Že boj veliký jsem přestála, pocítí zajisté srdce Vaše, však díky bohu a Vám, že jsem nalezla cestu, po které mi kráčeti bude, jak se naději, v účinkování tichém a dá-li bůh ne neprospěšném. Oné noci, kdy jsem posledně bojovala, byla jste Vy, drahá přítelkyně, mým andělem. stála jsem tehdy sama, opuštěná — bez rady, nevědouc smím-li nelitostnou rukou přetrhnouti poloviční úvazky. smím-li naději svých krajanův sklamati — budu-li s to opustiti ústav svůj. V oné strašlivé noci, kde mne kolotání citův mých usmrtiti hrozilo, stála Ty jsi anděli můj strážný u mne a těšila's opuštěnou. — Slib můj nebyl na kvap a bez rozvahy daný, přes čtrnácte dnův bojovala a přemítala jsem. — Náklonnost Ladislava mého byla největším přímluvčím za něho a tou on zvítězil.

Cítím hluboce, že budu šťastna, že budu blažena, neboť poslední dny, které jsem s ním prožila, poznala

jsem jej více, nežli jen tušiti mohl. Jsem vroucně milována, drahá má potěšitelko! jsem milována vroucím srdcem, mužnou myslí, mužem dokonalým.

Znám dobře, jak velké povinnosti jsem převzala, však láska pomůže vyrovnávati dráhu drsnatou. Jím zdá se mi, že život můj teprvé důležitosti nabývá. Při této věci přinášeli jiní větší obětě, než já.

Tyto dni obdržela jsem první list od svého Ladislava a velmi mne potěšil, duch jeho se ještě více rozvinul. On je hoden milování a každé sebe větší oběti. Milovati však jeho není obětí a jemu žíti bude mi blahem.

Díky, díky vroucí všem, kteří podílu berou a brali na ubohé ve světa víru tonoucí; již jí bůh vykázal místo, kde útočistě najde a s ním mír a poklid nevinně ztracený. Ano, má drahá těšitelko, již bouře úplně ulehla, slunce opět svítí a modré nebe se na nás usmívá, jsem tichá, spokojena a připravena na vše, co život můj mi ještě podá.

Policie opět všemožně brojí proti ústavu mému a podala nepříznivou zprávu k vyšším místům. Před několika dny jak bych se byla za nešťastnou pokládala! Jedna z přítelkyň mých zadá ihned o povolení a přejme asi za čtyry neděle přednášení v ústavu. Pak se připravím k budoucímu stavu svému a poohlednu se trochu v domácím hospodářství, jehož jsem poslední dvě leta byla zanedbávala. Závidím Vám skoro tichý Váš život — kéž bych jej s Vámi sdíleti mohla. Byla jsem několik dní venku na Kováni, pršelo však ustavičně i nezbylo

než oddati se zcela myšlénkám svým. Mnoho zdraví cestou tou jsem nepřispořila: ale jen Vy. drahá naše matičko, nám zdraví své šetřte. abychom si ještě po mnoha, mnoha letech říci mohly: šťastně jsme přetrpěly a teď jsme blaženy a spokojeny.

Dítky Vaše drahé co nejvroucněji líbám, by svou matičku si jen dobře pěstovaly a ji svou láskou k světu připoutaly. tak aby se z něho nikdy vymknouti nemohla.

S bohem. drahá má potěšitelko! bůh upevniž Vaše zdraví k potěšení Vaší vroucí ctitelkyně

A. Bohuslavy Rajské.

3.

V Praze dne 9. září 1844.

Velevážená paní! Drahá přítelkyně naše!

Obdržela jsem lístek od svého Ladislava a v něm ještě jeden pro Vás, drahá má přítelkyně! Obdržela jsem povolení přečísti lístek Váš a zapečetěný Vám odeslati. Vědouc, jaký podíl na mém osudu vždy jste brávala a berete posud. chci několik slov připojiti k listu jeho a tím upokojiti Vás úplně. Nuž tedy vězte. že jsem úplného štěstí došla, jsemť vroucně od srdečného a šlechetného muže milována a moje srdce jej již nejenom ctí, ale i miluje. Nalezla jsem útěchy v té myšlénce, že něčeho pro něho učiniti mohu. že ubohým. osiřelým dětem jeho mohu býti přítelkyní — matkou.

S tím buďtež s bohem. S bohem a na brzké shledání v Praze, s Vaší Vás vřele milující

Bohuslavou.

4.

(František Ladislav Čelakovský B. Němcové.)

Ve Vratislavi 2. září 1844.

Vysoce ctěná paní!

Dovolte laskavě, abych hned k tomuto na začátku lístku svého postavenému tituli směl ještě i jiný přidati, mnohem líbezněji se rozléhající v duši mé, abych hned od prvních dob nazývati Vás směl svou drahou, svou srdečně ctěnou přítelkyní!

V tomto však kvapném ucházení se o Vaši přízeň nepostačí-li omluviti mě ona rozkoš, s jakou jsem se v překrásných darech ducha Vašeho kochal a čímž právě má nejvyšší úcta k Vám byla vzbuzena: nechať se mi aspoň částka z toho práva dopřeje, kterým Vás má nejmilejší Antonie svou přítelkyní jmenuje, těšíc se vzájemně tímž jmenem i od Vás býti jmenovánu.

K těm nejpříjemnějším okamžením, jimiž mě tentokráte Praha naše tak hojně dařila, počítám zajisté ony doby, kde mi souzeno s Vámi osobně seznámiti se a ve Vaší společnosti je ztráviti. Mimo to jsemť Vašemu ušlechtilému srdci velikou vděčností zavázán, anoť jste tak spanilomyslný soud vynesla o mně Vám ještě tak málo známém a o Vás docela žádné zásluhy nemajícím — míním totiž onen právě před odjezdem Vaším do kraje psaný lístek, jejž mi brzo na to upřímná Toninka ku přečtení podala. Tak jste mě v kratičkém čase povinným sobě učinila k dvojí díce: i pro to dobré smýšlení, jež o mně chováte, i pro ty půvabné své práce,

jimiž mi příležitost dána byla Vás poznati a vysoce si vážiti.

Ano, ušlechtilá pěvkyně naše! netajím toho před Vámi a s hrdostí znám se k tomu, že čta první ty čarovné plody Musy Vaší hluboko jsem sklonil čelo své před Vámi a přál vlasti své štěstí, že nastala již ta doba, kde dcery její jsou s to sypati na její oltář tak blahovonné květy. Básně ty, jež mi sama ruka Vaše do mých sbírek opsala, a několik jiných vytištěných, co mi posavád k očím přišly, pohnuly mne k té vroucí žádosti, aby ne v jednotkách, ale v desítkách, stech a celých dílech jimi ozdobována byla literatura naše.

Jest mi i to k nemalému potěšení, že komukoliv předčítám tyto milé Vámi vydané zvuky, každý stejně se mnou cítí, každý v též žádosti se mnou se srovnává. Bůh Vám, výborná paní, račiž propůjčiti potřebného k takovým plodům pohodlí a pokoje. On Vám dej radovati se z tak kvetoucího tělesného zdraví, jak kvetoucí jest mysl Vaše, a prodluž dni žíti Vašeho na dlouhá — — dlouhá léta.

Těchto darů Vám přede vším ze srdce a vrchovatě přeje Váš upřímný přítel a ctitel

Fr. L. Čelakovský.

Prosím, neopomiňte vypověděti svému nejmilejšímu choti a pánu mé přátelské pozdravení, z jehožto osobního seznámení se neméně jak z Vašeho těším a raduji, poznav v něm upřímného Čecha, jakových si moje srdce mnoho přeje.

1845.

5.

(Antonie Čelakovská Boženě Němcové.)

Ve Vratislavi dne 9. května 1845.

Moje drahá, vroucně milovaná přítelkyně!

Vůkol mne ještě vše v spánku odpočívá, slunko vyšlo, ticho a klidno všady — jedině zdáli zaznívá ptactva zpěv. Jako v přírodě, tak se rozhostilo jaro v prsou Vaší Bohuslavy. Po dlouhém kolotání a kruté bouři nastal poklid, mír, jasno, ano což více jest — nejvroucnější pocit lásky, jaký jsem v životě svém nebyla očekávala více. Vímť předobře, jaký vroucí podíl, drahá má přítelkyně, na mém osudu beřete a jak hluboce jste se mnou soucíťovala za posledních bouřlivých dnův. Jsem přesvědčena, že Vás pravdivá slova moje potěší upřímně. Vyť víte, jak jsem sobě našeho drahého Čelakovského vážila; avšak tento hluboký a něžný cit, tuto šlechetnou vroucnost jsem při něm předce neočekávala. Kéž Vás mohu učiniti svědkyní svého domácího štěstí! Ač okres mého působení zdá se býti malým, věřte, že v něm nalezám daleko více rozkoše, nežli by mně podati mohl celý svět. Naše dítky, jež jsou velmi mírné povahy, mne velmi milují, uposlechnou na každé pokynutí a navykly své mamince tím spůsobem, že kdyby jen chvilku při nich nebyla, již se jim stýská po ní. Z počátku bylo mi, kdykoliv jsem na ulici vešla, mezi těmi samými neznámými tvářemi ouzko a smutno, tak že bych si byla někdy srdečně zaplakala, avšak kdykoliv jsem se vrátila

k milé rodince své, veškerá truchlivost jak by se mne byla spadla. Často klamu sama sebe myšlénkami, že nejsem v citu prázdné cizině, že jsem mezi svými a jen několik krokův mi třeba učinit, bych spatřila všechny své drahé — nelze jinak, nesmím se podávati svým citům, nesmím poslouchati to srdce, jež po drahé otčině teskní, vždyť bych tím skalila štěstí domácí, jehož si z celé duše vážím. Můj Ladislav mne též pilně vyučuje, a tak doufám, že dojdu snad toho štěstí i jiným spůsobem vlasti své kdysi prospěti.

Slíbila jsem Vám, že Vám o cestě naší do Vratislavi krátkou zprávu podám. Byla to veselá a smutná zároveň cesta. Jeli jsme přes Mladou Boleslavu k hranicům s panem farářem Vinařickým, kterýž do domova svého touže cestou se ubíral. Růžové jitro vítalo nás v krkonošských horách, nimiž v letě putovati musí býti co's vysoce rozkošného. Sněžka kynula nám z dálky přívětivě vstříc a jak by jí těžko bylo se s námi rozloučiti, ještě jednou se nám po překročení hranic ukázala. Či Vám nepřišeptali větérkové půlnoční bolestné pozdravení českých vyhnanců? K večeru dojeli jsme do Vratislavi a z nádraží dovezla nás droška (lehký vozík zde místo fiakru užívaný) k našemu bytu. Přijdouc do pokojův první má poptávka arci byla po drahých našich dítkách. Ony již spaly. Možno-liž mi vypověditi Tobě, drahý můj soucitný duchu, s jakými pocity přisedla jsem si k lůžku mých, mně nyní zcela náležejících dítek? Upamatování na zesnulou tak drahou jich matku — myšlénka, že mám jim býti náhradou — úzkost, zdaž

povinnostem svým dostojím, a hluboký dojem, jaký činily na mne poklid a nevinnost těch dětských tvářiček — vše to míhalo se v mé mysli i srdci a já jsem zaplakala, zaplakala jak posud nikdy. Pláč můj probudil nejstarší Lidunku, ona dívala se udiveně, ale bez bázně na cizou osobu vedle ní sedící. Když pak můj Ladislav na ni zavolal, aby mamince ruku políbila, tu učiníc vše volně, s velikou důvěrou oko své na mne upřela a po chvíli srdečně se přitulila k mému srdci. A to srdce utišilo se a pocítilo nevyslovitelné blaho. Druhého dne hned z rána hemžily se ostatní dítky kolem mne, vítajíce maminku z celého srdce. Od té doby sdružili jsme se již úplně, a nyní přicházejí několikráte za den, by „svou milou, drahou maminku“, „svého andělíčka“ pohladily, přemýšlejíce na názvy, jimiž by ji nejpěkněji pojmenovaly. Kdož by se za takových poměrův zde šťastným necítil?

Nyní však již dosti o mně a mých záležitostech. Jak pak se Vám asi vede, drahá naše Boženko? Co dělají Vaše miloučké dítky? — co Vaše zdraví? Vyšly již Vaše pověsti? Jak daleko almanah pokročil a jak jste spokojena s našimi děvčaty? Doufám, že mi bude možno dostáti slovu svému, ovšem až ku konci června. Zdaliž pan Helich počal již Vás malovati? — ach, jak se na Vaši podobiznu srdečně těším. Znáte, drahá přítelkyně, již paní Zapovou? Doslýchám, že prý se jí v Praze stýská; snad tomu tak pouze v prvních dnech bylo, nyní však naleznouc známé a přátely uvykne zajisté novému domovu. Cvičím se právě v prázdných chvílích ve

slohu a nevím, zdaž se mi to kdy podaří, naučiti se psáti v opravdově českém duchu. Teď teprvé poznávám, co mi schází. Přistěhovali se již Vaši páni rodiče do Slezska? Kéž by bůh vnuknul dru. Čejkovi tu myšlénku, by Vás z lázní sem k nám poslal — jaké by to bylo nesmírné potěšení pro nás! — Ale, drahá přítelkyně, teď očekávám list od Vás a sice hodně dlouhý a obsáhlý; vždyť ani si pomysliti nemůžete, jak každá zpráva z drahé otčiny mi vítána jest, jak každý řádek opět a opět čtu a se s ním těším. A pište jen brzo té, jež Vás vroucně líbá a navždy miluje. Vaší

Bohuslavě Čelakovské.

6.

V Praze 20. května 1845.

Moje drahá, vroucně milovaná přítelkyně!

Ne jednou, ale dvakráte, třikráte jsem Váš milý list přečtla a pak z upřímného srdce vzdychla: Bože, popřej trvání jejímu štěstí!

Když jsem posledně se sestrou doma byla, tak nás na zpáteční cestě o půlnoci šikovný vozka v jednom lese spolehoučka zvrhl, i musely jsme tedy hezký kousek cesty jíti, což mně nebylo nepříjemné. Nebe bylo čisté jako moře, hvězdy se třpytily a měsíc tak tiše na něm plynul, že jsem se s podivným citem do něho zadívala. Tu se pojednou přihrne množství chmúr, rozprostírají své široké rámě a zakryjou svým černým pláštěm jasnou tvář měsíce, tak že jen slabý odstín jeho záře pod nimi

a

viděti. A tak to přes něj táhne, jako divý lov! Konečně všecko přejde, měsíc se chvíli chvěje, ale pak zase jasně ba ještě jasněji než předtím svítí. Bylo mi, jako bych v té jasnoskvělé tváři životopis mé drahé Bohuslavy čísti měla! —

Píšete mi, že Vás dítky Vaše milují, a jakž by to mohlo jináče býti? Stýská se jim, když na chvíli odejdete — a i nám se po Vás stýská a žádný nedá náhradu, žádný stesk neukojí. Právě píšu pohádku o zakleté holubici, ba věru bych na chvíli ní chtěla býti. A víte proč? Hned Vám to povím. Letěla bych vysoko přes hory a doly až do země jednohlavého orla k vysokému zámku. Tam bych sedla ku srdci matičky, na hlavu otcovu, pocukrovala sestry a bratry*) a pak letěla zase dále. V malé zahrádce kvete růže, kol ní čtvero poupat, nad ní pějící slavík. Tam bych usedla a naslouchala jeho zpěvu. Pak se kloním k rdící a jedno slovo jí pošeptám a z růžového kalichu mně tiché „ano“ odpovídá. S bohem slavíku a růže!! —

Musím se však do skutečnosti obrátiti a všecky otázky hezky po pořádku zodpovídati. Ptáte se na mé zdraví, laskavá Toninko. To není ani lepší, ani horší, ale prozatím jsem spokojena. Předešlý měsíc dvacátého odstěhovala se matka moje do Zagan.

Podobizna moje již jest hotova a dle úsudku všech velmi zdařilá. Raději bych byla ovšem visela ve Vašem

---

*) Rodiče Boženy Němcové byli se mezi tím přestěhovali z Náchodska do Zahání v pruském Slezsku.

pokoji, než u pana švagra v tom uměleckém cechu. Stydím se, neboť toho ani nezasluhuju. Myslím však, že je to památka přátelům. Ptáte se také, co dělá almanah? Posud nemám ani řádek v rukou a jak se dozvídám velmi málo se píše. Tuším, že to na příští rok sotva bude, a skoro by bylo lépe, neboť by se jistě důkladnější věci podati mohly. Když Vy si stěžujete, že jste nevěděla posud co to jest česky psáti, co tedy my říci máme? Paní Zapovou jsem před několika dny u paní sestry seznala. Jest to něžná žena s přemilým okem. Již se jí prý nestýská. Spisy Vašeho drahého manžela jsem kromě písní litevských a Města Božího již několikráte všecky přečtla. Věřte, že Vám takového učitele závidím. Nyní, má milá, ještě jednu nemilou novinu, a ta jest, že co nejdříve Prahu opustiti musíme. Jistá věc to ovšem není, ale skoro tak. Máme přijíti do Nepomuku pod Zelenou horu. Říkávají: „Co člověk musí, rád udělá.“ To je lživé přísloví. Ale co dělati? Vždyť nemůže pořáde slunce svítit, a nemá-li noc též své příjemné stránky? Komu mám svůj čestný úřad redaktorky almanahu odevzdati?

Ještě jednu prosbu, má jediná drahá Bohunko! Dokud jste zde byla, nebylo stranu mých povídek nic jistého vyjednáno, protož jsem také ničeho říci nechtěla. Nyní mně to Čejka obstaral a dostaly se do tisku k Pospíšilovi, kterýž ale pomalu s tím dělá, tak že teprvé arch vytištěn. Nasbírala jsem ta něžná kvítka po mezích a lukách naší drahé vlasti a do věnečka je uvila. Komu bych je měla věnovati, než mé nejmilejší přítel-

kyni? Nepohrdněte tím malým dárkem a přijměte jej ode mne na památku. Jestli Vás v kruhu Vaší rodiny jen chvíli baviti budou, jsem sladce odměněna.

Ostatní noviny stranu divadla a literatury Vám beztoho pan švagr Staněk píše. Něco si nechme na podruhé. Tisíckrát Vás v duchu líbá Vaše

Božena.

7.

Ve Vratislavi dne 12. července 1845.

Srdečně milovaná a ctěná přítelkyně!

Radost, kterou jste neocenitedlným svým lístkem mi spůsobila, nelze vypsati. Díky, díky za tolik lásky; díky Vám za všechen podíl na osudu mém, vroucí účastnice trudův i radostí mých!

Něžná duše Vaše pojala mé nesnadné postavení v oněch bouřlivých dobách, jež jsou nyní pro mne jak by těžkým snem, a nemohu Vás v skutku jináče nazývati, leč svým strážným andělem. I v oné noci, kde Vám nebezpečí hrozilo, vzpomínala jste na mne! Toť mi jest největším důkazem lásky Vaší. O kéž byste dobře prorokovala, kéž by duch Bohuslavy opravdu zúplna sil svých předešlých, ano jak pravíte, ještě větších nabyl. Však duševní boje, jež mne potkaly, byly příliš tuhé, a ač v každém ohledu nad míru šťastna jsem, předce posud neobyčejnou slabost ducha cítím a nevím, nebude-li to ještě dlouho trvati, než se zouplna zotavím. Bůh mne nesmírně miloval, že mne s tak něžnou a šle-

chetnou duší spojil, jaková jest mého Ladislava. Surovému jednání byla bych v brzku podlehla.

O Vy naše srdečná básnířko, jakým kouzlem čarovným znáte jímati srdce a mysl přátel svých. Kéž bych měla Vaše nadání, bych Vám na Vaši bájku o zaklené holubici odpověditi mohla tak, jak zasluhuje. Budete asi míti to kříž s tím almanahem. Sdílím Vaši pochybnost, že letos již to k tisku nepřijde, vždyť se sama musím přiznati, že mi nelze slibu svému dostáti, neboť vzdor všemožnému snažení nemohla jsem uhospodařiti si času ku psaní. Předsevzala jsem si též dříve se dle možnosti ještě vycvičiti, nežli práce své do světa pustím. Však jakou to truchlivou pro nás se dozvídáme zprávu, že Vy se do kraje stěhovati budete a Prahu opustíte! Smutně uvažuju otázku Vaši: „komu mám odevzdati svůj úřad?“ A nechť sebe více uvažuju, nevím rady ani pomoci. Jest to podivný osud, jenž nám všem velí, bychom do různých končin se odebraly a krásný spolek náš pouze v srdcích uchovaly. Proč tak mnoho, přemnoho krásného zahynouti musí! Inu nelze jináče, bermež útěchu z toho, že člověk na každém stanovisku účinkovati může, a že byť i tělesně jsme odloučeny žíti musely, duše naše předce vždy jen k sobě lnouti budou — pravda, moje drahá? — A předce, předce se mi oči slzami zalévají, když na Váš odjezd tak myslím. Což pak má Praha zcela osiřeti?

Přijdouc k závěrku Vašeho drahého lístku nevěřila jsem ani svým očím nad neočekávaným důkazem vroucího Vašeho přátelství. Já doufala, že ostane při tom,

jak při rozchodu našem ujednáno bylo. Tehda pravily jsme si, že věc. která celku náleží, tedy všem šlechetným ženám naší drahé vlasti, i všem by věnována býti měla, nikoliv jediné pouze osobě. Což jste zapomněla toho? Chtěla jsem Vám ihned o tom psáti a Vás upamatovati, než domácnost nedovolovala mi toho. Předešlou neděli přijdu k prof. Purkyňovi i beru dle svého obyčeje ihned Květy do rukou a tam shledám Vaše pověsti již oznámeny. Čelakovský mi hned pohrozil: „Co si bude naše drahá přítelkyně o Tobě mysleti!“ a měl pravdu; ale bůh ví, že toho vinu nenesu. Avšak nikoliv, naše drahá Boženka neumí se hněvati a přijme zajisté i nyní nejvroucnější díky za krásný důkaz lásky a přátelství svého od Bohuslavy. Proč jsme tak vzdáleny od sebe, proč nemožno nám stopiti oko v oko a ruku v ruku: proč ach nemohu se k srdci Vašemu přituliti! Věřte, že i moje touha po vzdálené vlasti neuhasíná a často, často po té drahé naší matičce si zavzdychám, to však jen tak tajno a kradmo, aby o tom můj drahý Ladislav nezvěděl, jehož by to marně rmoutilo. Avšak posud ani jsem Vám neřekla, jak se na Váš věneček těším. Dítky naše často žebroní, bych jim povídky vyprávěla, a já jsem mnohdy na rozpacích, co jim povídati. Jak pilně budu čítati Vaše pověsti, abych při vypravování obsahu tak celou duši mé drahé Boženky pochopila.

Pravila jsem Vám, že jsem se z Květův o Vašich povídkách dozvěděla, i musím Vám o našich besedách českých též zprávu podati. V neděli odpůldne vždy se my všichni čeští vyhnanci scházíme, jednou prof. Pur-

kyně se svými syny k nám přijde a po druhé my zase k němu, i tu probíráme a čteme naše časopisy a tak dozvídáme se, co se v našem českém světě děje. Mimo to objeví-li se v novinách německých, jež zdejší společnost professorů odebírá, nějaký důležitější článek, týkající se jmenovitě naší národní věci, tu nám jej Ladislav vždy přečte, a pak se rokuje a hovoří do nekonečna. V posledním čase zvláště nás zajímaly zprávy o vyslanství českých stavův ku dvoru do Vídně a veliké chvály bylo slyšeti pronášet o Matyášovi Thunovi. As před 3 nedělmi byl v časopisu „Ausland“, listu to, jenž za nejlépe redigovaný se pokládá, článek o literatuře slovanské, kterýž vzdor tomu, že s německého stanoviska psán byl, přede mnoho zajímavého a z dobrých pramenův čerpaného obsahoval. Často nás navštíví některý rodák aneb Slovan a jest vždy rád vítán. Posledně navštivil naši besedu jeden Čech a jeden Polák. Onen jest protestantským farářem zde ve Slezsku blízko hranic českých, mluví ještě ku podivu dobře česky a jevil nemalou radost a pohnutí z našeho českého hovoru dokládaje, že by byl v německé Vratislavi tak mnoho horlivých Čechův neočekával.

S tím buďtež s bohem, drahá má přítelkyně, a milujte vždy tu, jenž Vás z celého srdce kochá a na vždy zůstane Vaší nezměněnou

Bohuslavou.

8.

V Praze dne 24. července 1845.

Drahá přítelkyně!

Jakž jsem se mohla hněvat, že jste mi tak dlouho nepsala, vždyť vím co to je, když čtyři dovádiví motýlkové kolem poletujou, sužujou a škádlí a k tomu domácí zaneprázdnění na člověka čeká. Děkuju Vám, že jste dárek malý přijmula: byla bych již dávno první svazek poslala, čekala jsem však na druhý, který ve čtrnácti dnech vyjde. Pan doktor Staněk bude již tak laskav a zašle Vám je. Myslím, že jich nejméně na šest svazků bude. Je to jen sebraná věc, a předce musím hlavu pod ostrý meč kritiky skloniti. Jeden povídá, že to není dost národně vypravováno; druhý, že je snad mnoho přidáno, a naše vlastenky mně docela všechno odepřely, že jsem to ani sama nepsala. Můj bože! Posud se nenarodil člověk, který by se všem zachoval. Já psala své povídky, jak je lid povídá, ovšem že některé hloupé zbytečnosti vynechati se musily: snad je to chyba, že jsem to prosté děťátko trochu fábory a kvítím vyšnořila. Ale nemohu si jinak pomoci. Tak, jako Erben své „Tři přádelny“ v loňské „Včele“ vypravuje, nebudu snad nikdy umět vypravovati, leč bych dlouho na venku byla a ducha národního skrz na skrz tak pojala, jako on. Ta jediná „Jak Jaromil k štěstí přišel“, ta není docela národní; kousek látky jsem si pamatovala z dětských let, a že se mi líbila, přidělala jsem si to ostatní sama. To mi již

odpusťte. Pište, jak se Vám a panu manželi líbiti budou, ale upřímně mi pište! s Vaším rozsudkem se spokojím.

S tím almanahem jest strast a bída. Já nemám posud od žádné z přispívatelek ani řádky, a čas již vypršel. Avšak ráda bych svůj úřad složila, jen kdyby jej jiná převzíti chtěla, kteráž si umí lásku spisovatelkyň více získati než já. „Mám prý pro takový úřad málo ohně,“ řekla slečna V* a sl. R* dodala: „Kdyby nebylo Němcové, tak by byl almanah ještě letos vyšel, ale když ona mnoho požaduje.“ Což mám dělat? vždyť mi nic k posouzení nedaly! Drahá duše! tak se mi zdá, že našim vlastenkám nezáleželo mnoho na tom, proč se vlastně almanah vydati měl, ono jim šlo jen o lacinou slávu. Myslely, že se to překlady a trochu básničkami odbude, ale když slyšely o původních prácech, ochably k letu natažené perutě. A já je měla snad na ten nešťastný Parnas bičem dohánět. Velmi málo by z nich vybral, jež s námi stejně smýšlejí.

Jestli pak se Vám již ty boje mezi Havlíčkem a Tylem do rukou dostaly? Ta první kritika je předce jen hanebná: když přišel Havlíček z Rus a z venku, kdež se krátký čas zdržoval, dělaje epigrammy na naše nejslavnější muže, jako Kolára, Jungmanna atd., to bylo křiku o jeho drzosti, a nyní zapomněli na vše a tleskají mu. On blamíroval dle mého náhledu i ty pány, kteří Tylovi předce premii přiřknuli a jeho „Posledního Čecha“ co tendenční román dobrým býti uznali. Nevím, jak to mohl Štorch přijmouti. Jest to ale samá

osobní zášť a vězí jich v tom několik. Závidí Tylovi ten perný kousek chleba a přízeň obecenstva. Ovšem neměl Tyl tak náruživou odpověď psáti, avšak když se viděl tak hanlivě stepán, pochopuju, že jej náruživost v prvním okamžiku zavedla a on napsal, čeho později litoval. Ach, ta nesvornost jest kletba, která snad věčně na našem národu lpíti bude! —

Rodiče moji Vás srdečně pozdravují, stýská se jim tam a mně zde. Často si zapláču, když na to milé místečko, kde jsem ty nejblaženější doby prožila, vzpomenu. A ty upomínky mi duší vanou jako znění zvonků, jako drahá, milená píseň. Vidím se na té louce plné kvítí, nade mnou nezkalené modré nebe. Kvítí záhy uvadlo a nebe zkalil mrak. Avšak to jinak býti nemůže, slunce vždy nesvítí a vždy není zamračeno.

Za čtyry, nejdéle za pět neděl nebudu více po té milé Praze chodit. Sama nevím proč, ale vždycky je mi tak bolno, když na to pomyslím, jako bych tu naši Mekku více spatřiti neměla. Avšak to jen Tobě, duše má, povídám.

Jak Vám přeju, že jste šťastná. Ráda věřím, že Vás láska blaží. Jen v šetrné ruce laskavého zahradníka kvete růže domácího štěstí, v hrubých rukou — zvadne!

Slyšeli jste snad, že 20. září se má u přítomnosti nejosvícenějšího, nejdobr., nejslav. atd. zeměpána železná dráha poprvé otevříti, při kteréž příležitosti se velké slavnosti na všech koncích Prahy konati mají. Nevím arci, bude-li to v ustanovený den, neboť právě

dnes klenutí bran spadlo a pět lidí k smrti poranilo. Třinácte životův stojí již ta dražeň samotna a to není ještě dohotovena. Ti nešťastní Angličané mají mnoho milionů slzí na těch vyschlých duších.

Besedy se budou až na konec září začínati. Až na přesrok podívám se do Zagan a pak se uhlídáme! Vás a Vaše dítky mnohokráte líbá a pana manžela — jen se neškareďte — srdečně pozdravuje Vaše Vás milující Božena.

9.

Ve Vratislavi dne 11. prosince 1845.

Drahá má přítelkyně!

Jak drahný čas přešel, co mi nebylo možno si s Vámi aspoň písemně pohovořiti, moje šlechetná a vroucí přítelkyně! Jak přála bych si býti u Vás, abych Vám říci mohla, jak vroucně Vás miluju a jak Vám srdečně děkuju za velký, skvostný dar Váš. Mám Vám říci, jak se mi Vaše povídky líbily? Kéž by podobně Vám každá matka vyprávěti uměla dítkám svým takovou něžností, upřímností, srdečností a opět touto ušlechtilostí ve slohu a řeči. Zajisté by se nám vrátily ony dávné časy, které vzdor všemu namáhání a přičinění nám vždy víc a více prchají. Myslím totiž časy, ve kterých národnost netoliko na ústech, ale ve vroucích srdcích nošena a pěstěna byla, kde dítky bez překážky se vyvinouti mohly v duchu mateřské řeči. Není nepatrnou práce Vaše, jak ji ve své skromnosti nazýváte, nýbrž důležitou na nejvýš. Vy jste ukázala,

jak se povídky dětem povídati mají, aby ušlechtily mysl i srdce. Srdečně jsem si přála, byste mohla se podívati do kruhu našeho, když po několik večerův nám Čelakovský povídky Vaše předčítal. Tu seděly dítky naše kolem stolu, upřeně se dívajíce na tatínka i naslouchajíce slovům Vašim. Ruce jim byly sklesly a sotva si dovolily oddychovati. Každý pocit, každé hnutí mysle vykouzlené Vašimi slovy, zračilo se na jich tvářičkách. Pohled na náš kruh byl by Vás zajisté přesvědčil, že práce Vaše jest dobrá a dokonalá. Píšete mi, že páni kritikáři se na Vás shrnuli. Ale což jest kritika v našich poměrech? — Často se stává, že mne Čelakovský na chybně užívaný sloh a významy ve Květech, nejdůležitějším to a nejrozšířenějším časopise našem, pozornu činí: dle toho mohli by ti pánové u sebe s opravami i kritikou počíti. Proto netřeba se Vám zajisté rmoutiti.

Co se děvčat týče, bylo mi ovšem bolestno slyšeti, že to nejsou více ony vroucí duše, které vychovány a pěstěny byly v kruhu dobře a vlastenecky smýšlejících, nýbrž titěrná děvčata, jež se zahanbena býti cítí, že jim nebylo možno podobně Vám světu se ukázati. Pohříchu nadála jsem se čeho's lepšího do nich a smutně pohlížím v minulost, která nás nejkrásnějšími nadějemi naplňovala. O proč marnivost a sobectví tak často nejkrásnější vlohy potlačuje a nejčistější oheň udušuje! Ženský náš svět mnoho sliboval, však nežli se květ vyvinul, přišel mráz. Z dálí nemožno mi pomoci, a předce bych celou duší ráda navrátila ony časy,

kdy jsme se všechny snažily býti lepšími, kde ráda každá druhé ustupovala, kde každá se z pokroku družky své z celého srdce těšila, na vlastní cnosti neb vlohy ani si nevzpomenouc. Ano, v takovém světě jsme v pravdě žily, není to přeludem, není to bájkou, neboť tisíceré důkazy bych o tom podati mohla. Jak bolestně se mne dotýkají zprávy ze všech stran mne docházející — nevím, sním-li nyní, či jsem oněch více než šest let ve snu prožila? —

Poslední měsíce mne i jiné bolestné zprávy došly, mezi nimiž zpráva, že náš milý švagr Staněk do Srbska se vystěhovati míní, nejbolestněji se nás dotkla. Však víte o tom a pochopíte naši bolest: vzdáváme bohu srdečné díky, že jest opět vlasti a nám zachován.*)

*) Dr. Václavovi Staňkovi, proslulému spisovateli českému, byl nabízen v měsíci srpnu r. 1845 v hmotném ohledu skvělý úřad životního lékaře knížete srbského. Staněk dlouho se rozpakoval, má-li místo to přijmouti, až konečně láska k rodné zemi u něho zvítězila. Antonie Čelakovská psala jemu po tomto rozhodnutí dne 27. října list, z něhož tyto řádky vyjímáme: „Jak Ti srdečně děkuji, že's cizinu nevyvolil za bydlo své, že jsi se rozhodnul ve vlasti své zůstati. O Ty nevíš, čím jest cizina! Chladnost, nesrdečnost a zištnost potkají Tě všady a pohled každého praví Ti: že's cizincem, že's opustil to nejdražší, co jen člověka od nejútlejšího již věku k životu poutá a ten život oslazuje, že's odřekl se všech drahých upomínek na doby minulé, bolestné i radostné. Každý krok, každá činnost, jež by se veřejného společenského účinkování dotýkala neb jež by's z vlastenectví neb humanity podnikal, stává se Ti zbytečnou. To co ve vlasti Ti důležito, ano svatou povinností bylo, stává se Ti v cizině nepotřebným; poměry donutí Tě konečně, že veškeré city své v sebe uzavříti musíš, a jedině v některých okamžicích, kde Ti milostivá ruka přítele některých zpráv podá aneb časopisy Ti o pokroku ve vlasti Tvé jakés zvěsty podají, okřeje duše Tvá na okamžik, aby pak jenom hrůzněji opuštěnost svou pocítila. A dítky Tvé, kdež naleznou svou vlast, kteráž země bude jim otčinou? Či

20. prosince. Před několika dny přišel k nám jediný náš přítel prof. Purkyně a s rozveselenou tváří podával mi Květy. „Čtěte, čtěte, dnes je tam něco pro Vás.“ Jak jsem byla potěšena popisem Vaším okolí Domažlického, nemohla jsem se článkův těch ani dosti načísti. I Ladislav četl je, jakož i povídky Vaše s největší radostí a těšil se se mnou.

Předešlého měsíce obdržela jsem list od Slovenky paní Lehocké, v němž mi píše: „Známo jest Vám již, že náš „Orel“ (časopis Štúrův) lítá ponad Tatry vesele a volá za sebou celý národ. A v skutku šumot jeho křídel probudil mnohých ze sna a mnohých odpůrcův zahanbil. Vyť znáte, drahá sestro, že každá nová myšlénka, zvláště při vzniku svém má vždy svých protivníkův, a tak jich měla i naše slovenčina mnoho, ale již je přemohla a k sobě přivinula. Naše noviny se i za hranice dostaly, a to jest právě důkaz, že naši jinokmení slovanští bratři toto oddělení nepovažují za odtržení, ale uznávají, že je

---

ta, v které vychovány byly, či ona, ku které otec i matka s celou duší lnou a po níž teskní? O můj bratře, okolo krku bych Ti padla a Tě zlíbala za Tvé rozhodnutí, jímž jsi tolikeré bolesti a trudy od sebe a rodiny své odvrátil. Nuž jen pohledni kolem sebe na krásu naší drahé vlasti i pozoruj, co jsi vše opustiti chtěl, a šťastnějším než kdykoliv jindy se pocítíš, že's jí věren zůstal. Ano, ano, můj bratře, neodnímej dítkám svým, jež jsi s takovou svědomitostí odchovával, otčinu a neodcizuj je té krásné rodné naší zemi. Budoucnost naší vlasti připravovati jest nás všech svatou povinností, čím více zralých a dokonalých sil, čím více vroucích duší jí odchováme, tím více jsme učinili. V cizině, byť by sebe větší obor působnosti se nám otvíral, předce nejlepší síly naše ladem ležeti ostati musí. Píšu tak, poněvadž cítím to, co píšu, hluboce v svém srdci.“ Jak pěkná to slova, jež by si každý lehkovážně vlasti své se zhošťující člověk přečísti měl!

i naše nářečí toho hodno, aby bylo povýšeno za řeč spisovní.“ Dejž jen bůh, třeba zajisté doložiti, aby se Slováci ve svých nadějích neklamali!

Zprávy nové Vám žádné odtud podati nemohu, sama jen jako z milosti z Prahy čeho se dozvím, a to dávno již víte. O národním životě zdejším jest smutno povídati. Člověk ani neví, že to druhdy naše Slezsko, v kterém žije. Vše je zúplna zněmčené, jen tu a tam polština se ozývá. Lid na původ svůj zcela zapomněl. V pravdě musíme býti povděčni osudu, že naším vítězem stalo se Rakousko a ne Prusko, neboť pak bylo by snad po nás již veta a probuzení naší národnosti bylo by nemožností. Zde na minulost jedině jmena míst a osob upamatují a pak několik osad českých husitův, kteří s velkou horlivostí a srdečnou láskou se svého náboženství přidržují a spolu i jazyk český velmi pěstují a v ryzosti jej zachovati hledí. Několik potomkův českých vystěhovalcův nalezá se mezi zdejšími profesory, tito se ovšem těší z toho, slyší-li české zvuky, avšak mluviti již pozapomněli. Před některým časem byl u nás p. Smoler z Lužice i vyprávěl, že Lužičané již sobě též matici založili, jež dva časopisy a potřebné knihy vydává. Rovněž sdělil nám, že uprostřed Německa v tak zvané „Lindenburgerheide“ několik posud slovanských osad se nalezá.

Jak vidíte, nemohu já Vám tak pěkných zpráv podati, jakými jste Vy mne potěšila. Srdečně Vám vše dobré a pěkné k novému roku přeje Vaše

Bohuslava.

10.

V Domažlicích 14. února 1846.

Nejvroucnější své pozdravení vzkazuju Vám. přítelkyně mně zvláště drahá! Již jsem myslela, že jste na mne zapomněla, a hle na hromnice dostala jsem Váš mně milý list. Těší mne, těší, že jste s celou Vaší rodinou zdráva. Kéž bych to mohla též říci, ale bohužel u nás jest stálá nemocnice. Moje dobrá Dora stále churaví a i se mnou se věc zhoršila. Jako poutník bloudící po poušti Saharské s toužebností hledí, kdy zelený trávník uvidí. tak hledím i já, kdy sníh roztaje a kvítí se probudí. bych své ubohé dítě na boží světlo poslala a sama též okřála. Jest to trapný stav, když člověk ani den bez bolesti stráviti nemůže a snad ani žádné pomoci očekávati nesmí. Ještě dobře, že se chráním melancholie, sice bych byla již pod zeleným rovem. z čeho bych si ale, kdybych neměla svaté mateřské povinnosti. pranic nedělala. Řeknete, že mám ale ještě jednu povinnost. viďte? — Nu chvála bohu, již se naše lípa zelená. již je v úplném květu a nepozná kdy lístek upadne! Jen aby nám bůh její *květ* od vší pohromy uchránil! Lituju. že musíte Vy i Váš nám všem tak drahý manžel od vlasti vzdáleni býti a očitě se přesvědčiti nemůžete o pokrocích, jež se denně v naší otčině dějí. Já jsem v Čechách, a to nedaleko té naší matičky Prahy, a přede je mi tu teskno, jak asi musí býti Vám? — V zdejším městě jest lid ještě tuze pozadu, tak že se toho člověk až zhrozí. Oni mluví česky, protože německy neumějí, ale o vyšší vzdělanosti, o ná-

rodním citu nemají ani ponětí. A co mám říci o selském lidu! V jedné vesnici učí zedník, tu zase truhlář, jinde též takový, který neumí ani čísti, a když chce, aby děti psaly, musí si dát předpis napsat. Sama posoudíte, kam to vede. Krvavé slze by člověk nad tím lidem plakal — ale anděl Páně nad ním bdí a nedá mu zahynouti! Jak mnohé vlohy, jak mnohá bystrá hlava zajde, aniž k pravému uvědomnění přijde. Oni to cítí, oni by se učili, ale což mají dělati, když jim žádný mesiáše nepošle. Málo který, aby o historii co věděl aneb knihu jak živ byl přečetl; než nyní přicházejí z vesnic, v nichž jsem známa, sami pro knihy a večer při přástvách čtou. Ten selský lid je moje radost: vždycky okřeju, kdykoliv mi podá selka mozolovitou svou pravici a upřímně se zeptá: „Nu paní, jak se máte? Proč tak dlúho k nám neidete?“

Co zde v několika vesnicích pravou zkázou jest, toť ten v peklo prokletý jesuitismus. Jsou zde na blízku dva jesuité od tak řečeného bratrstva, blázni! Ale nemáte pojmu, jak ti ten ubohý lid zbalamutili, na mizinu přivedli, tak že chodí jako bludné, pitomé ovce. Ani pomysliti na to nechci, neřku-li abych o tom psala. A toho stohlavého draka se nesmí žádný dotknouti! Ostatní jste bez toho v Květech čtla a něčeho se i dále ve Včele dočtete, nebudu Vám to tedy zevrubně popisovati. Jen to se zmíním, že bych skrze ty obrazy málem od zdejších pánův měšťanův bití byla dostala a to proto, že jsem napsala: tovaryši že okna tlučou, že spávali za starodávna nazí a že jsou po tu dobu

pověřečni. O sprostnost! Nejdu ani krok kromě do vesnic a o ty zdejší honorace se pranic nestarám. Jsou to šosáci!

Vaše ač trochu tuze pochlebná kritika mne přece velmi potěšila. Tedy přece se to může dáti dětem čísti! a přece povídají, že to pro děti není. Inu ráda věřím, že není, a přisvědčím. Ale tak se to nemá se vším, některé možno i těm nejmladším dětem dáti čísti, to v druhých svazcích uhlídáte. Nemohu se tomu vyhnout někdy, sice bych musela celou látku předělati, ale myslím, když je takový otec aneb matka čte, jako Váš pan manžel a Vy, že se snadno vyhnouti může tomu, co by se pro dítě nehodilo. Do čtvrtého svazku mám udělat předmluvu a přiznati se, co je moje a co národní. Udělám to velmi nerada, neboť se musím k mnohému přiznat, co není národní, a budou mi to za zlé pokládat. Mně to nedá, když slyším tak pohádku zcela převrácenou a zochuděnou, abych ji tak napsala. Přidám, kde je potřeba ze svého a to nehezké vynechám. Celé jsem udělala jenom dvě a více žádnou neudělám. — Pražská děvčata budou tedy vydávat „almanah.“ Zdař bůh! To mne ale mrzelo, že sobě paní za redaktorku nezvolila? Není-liž tam paní Zapová, která tak pěkně píše? Ale tak to ujednaly některé mezi sebou a udělaly si tajemníkem p. Havlíčka Borovského. Věřím, má drahá, že Vás mrzelo jejich jednání. Ono není všecko zlato, co se blyští! Bohuslavy již mezi nimi nejsou. Avšak nechme to býti. Napsala jsem jednu vesnickou povídku, nevím ale, bude-li se líbiti. Jestli ji přijmou, napíšu

ieště jiné; jen že mám velmi málo času k tomu a jen večery a neděle použiti mohu. Avšak když se na pouť jede v pohodlném voze, to prý není taková zásluha, jako když se jde pěšky!

Nedávno mi psala p. Zapová. Je ztrátou milého děcka svého k smrti zarmoucena, beze vší útěchy. Je to vroucí, přítulná duše, vlast svou s celým srdcem milující. V letě, dá-li bůh zdraví, snad se s Vámi shledám, neboť myslím, že se k rodičům podívám: pak si budeme povídati, máme toho mnoho nastřádáno, viďte? Moje děti šly poprvé s pláčem do školy, že musily míti německý slabikář! Dost těžko to nám oběma přicházelo, ale co naplat, když to jinak nejde. Než Němec ze žádného nebude, za to ručím. Buďte zdráva a vzpomeňte často na Vaši upřímnou přítelkyni

Boženu.

11.

Ve Vratislavi dne 6. července 1846.

Vroucně milovaná přítelkyně moje!

Co asi sobě pomyslíte, že Vám tak dlouho nepíšu? Měla byste věru příčinu se hněvati, kdyby vina v mé nedbanlivosti záleželа. Doufám však, že Vám v Praze sdělili příčinu mého pomlčení. Obdařil nás Pán maličkým hošíčkem, kterýž nám nesmírnou radost dělá, a toť víte jak to chodí, když člověk má takového malého poručníka nad sebou. Když se pak k tomu i nemoc ostatních dítek přičinila, tedy tím méně mohla jsem ku psaní času nalezti. Nyní jsme všichni již chvála bohu

*

zdrávi a přejeme jen, aby to překrásné jaro, jež naplňuje srdce každého člověka blahou nadějí, i Vás pozdravilo a ve zdraví upevnilo. Neboť jakž nás dopis Váš polekal! K čemu připouštěti jen sobě takových myšlének — víť bůh dobře, k čemu potřebným jest i nejmenší lístek, což teprvé tak libovonný, rozvitý kvítek naší drahé české lípy, kterýž by nám nikdo více nahraditi s to nebyl. Píšete mi o rozkvětu naší lípy, ano bohu budiž děkováno, jak neočekávaně se její květ rozvijí; avšak jedině tam, kde přirozené teplo panuje, kde slunce osvěty ji zahřívá. Mnoho však ještě prázdných jest míst na ratolestích její a proto každého čerstvého kvítku musíme sobě co drahého klenotu vážiti. Ach nemluvte, že snadno jest umříti! Vám, kteráž uprostřed bodrého našeho lidu žijete a všestranně působíte, není ani možno umříti. Žijte, žijte a pracujte, neboť prožíti podobně Vám život v této vlastenecké účinlivosti musí býti nesmírné štěstí, jež nevýslovné vnitřní uspokojení přináší. Prosím boha z celého srdce, aby zdraví Vaše v brzce upevnil a Vaši mysl obveselil.

Dopisy Vaše v časopisech jsme s manželem mým pilně četli a nimi se srdečně potěšili. Tedy jste musela též něčeho zakusiti co apoštolka naší vlasti. Inu, kdo za našich dnův něco napíše, musí si úsudky tak dobře moudrých jako nemoudrých dáti líbiti. Máte Vy to věru nesnáze s těmi povídkami, jenom neztraťte trpělivost a chuť ke psaní. Nemohu ani malichernost našich vlastencův a vlastenek pochopiti — avšak nechte je žvatlati a potěšte se tím vědomím, že veteránové

literatury naší nikterakž tak nesmýšlí, alebrž z Vašich prací srdečně se těší, jakž toho mám mnohé písemné důkazy v rukou.

Nevýslovnou radost jsem měla z Vaší zprávy, že brzo své pp. rodiče navštivíte a i s námi se shledáte. Kéž byste jen delší čas ve Vratislavi pobýti mohla, abychom se společně potěšiti mohly. Budemeť míti mnoho si co vypravovati.

Před delší chvílí poslala jsem Jaromírka s dítky na procházku, jeť tam venku vše tak krásně zeleno, stromy stojí již v plném květu, nechať jich mladé duše okřejí ve volné přírodě, tak jako matka jich vždy pookřívala, kdykoliv jí bylo popřáno potulovati se po lučinách, naslouchati zpěvu ptactva a trhati kvítky.

Však dušinky moje již se z procházky vrací a proto končím — končím v naději brzkého s Vámi shledání. Přijďte, přijďte k své a upřímné přítelkyni

Bohuslavě.

12.

V Domažlicích dne 25. listopadu 1846.

Moje drahá přítelkyně!

Že jste kolikráte řekla: „nedbalá písařka ta Božena!“ to věřím, ale že jste v mé srdce důvěru ztratila, to nevěřím. Mé dlouhé mlčení zajisté přátelství naše nezměnilo, pravda, duše rozmilá? Váš poslední dopis obdržela jsem zrovna den před odjezdem do lázní Františkových, kamž jsem od lékařův poslána byla. To bylo příčinou, že jsem slovu svému, Vás toto

leto navštiviti, nedostála. Čtyry téhodny byla jsem od dětí vzdálena; co mne to peněz stálo, co trápení a vše nadarmo. Po nějaký čas bylo mi lépe, ale nyní se moje staré bolesti navrátily a jsem tak churavá jako dříve. Lékař praví, že musím na jaře buď zase do lázní aneb někam na jiné povětří. Myslím tedy, že do lázní nepojedu, ale raději se k rodičům podívám, a to bychom se tedy jistě shledaly. Chtěla jsem Vám psáti hned jak jsem přijela, ale duše moje byla sklíčena a každý den byl můj rozmar jiný, veselý však nikdy. Churavý člověk promrzí sebe i jiného, to jsem již zkusila. Já nevyhlížím špatně, ale zdraví mé je podkopáno a sotva mi je kdo více navrátí. Ale nelekejte se, má drahá, té lamentace, já jsem nyní docela pokojná a duch můj nabyl zase té světlosti, které dříve měl. Připadám si jako temeno Čerchova, na něž se z okna dívám, když je ohromné balvany šedých chmúr zahrnují a tísní, dokud je světlo nebeské nezaplaší. Snad mi Atropos nit mého života tak krátce neustřihne. Ještě jsem nic neučinila, proč bych byla žila? Trudně se to se světem loučí, když má člověk zanechat tolik nevykonaného díla. Slze a vzdechy mých sirotků by duši mou z nebes výše k světu přivábily a pevnými pouty ji držely, že by se nemohla ze své proměny těšiti. Možná, kdybych byla zkažena nepřirozenou filosofií, která slovem smrt duši i tělo pochovává, že bych snad zoufala, ale tak mi ani nenapadne báti se smrti. Vždyť umříti nemůžeme! — Ale drahá, já bych se zabrala do takových myšlenek, které Vás nebaví, ra-

ději o něčem jiném, aby se Vaše černé oči radostí zaleskly a ústa se usmála, a to dokáže asi jediné slovo „Jaromír“ — není-liž pravda? Co dělá ten klučina: je zdráv, hodně rozpustilý a zlobí matičku hodně? Vy jste již dříve byla matkou, ale nyní jste pravou matkou, a řekněte, zdali jest větších rozkoší nad rozkoše mateřské, chová-li srdce lidské čistší lásky nad tu, kterou matka své dítě objímá? Dobře praví Scheffer: „Eines nur ist schoener und besser als ein Weib, und das ist — die Mutter!“ Jest-li zdráv Váš manžel? Chtěla bych Vás viděti ve Vaší domácnosti. Co chybí ještě k Vašemu štěstí? — Vlast! Vroucně bych přála, by se i to poslední přání vyplnilo a žádný mráček oblohu Vaší domácí blaženosti nekalil. Jednou se toho snad přece dočkáme, do té doby již buďte pokojná. Já se velice potěšila slyšíc, že jste těžký krok tak šťastně přetrpěla a s milým synáčkem zdráva jste. Pěkně líčíte Vaše blaho: ty Vaše drahé dítky a Vašeho milovaného Ladislava, na něhož právem hrdá býti můžete. Takového manžela jste k štěstí svému potřebovala, a náš milovaný básník takovou ženu, při níž by mysl jeho okřála; čistou vznešenou duši, jako jste Vy, drahá Toninko! Neboť běda, kdyby byl dostal ženu, která by myšlenkám a citům jeho nerozuměla a k letu smělému duše jeho vznésti se nemohla. Zdárná rodina jest ten nejkrásnější dar boží! Já bych ji přirovnala naladěné hře, každá struna jiný tón a předce v spolku nejčistší souhlas. Takové štěstí Vám přeju, přítelkyně moje; zasloužila jste si je.

Máme se z Domažlic zase dostati jinam, buď na samé hranice bavorské mezi Němce anebo dá-li bůh a pan dvorní rada, blíže Prahy někam, ale kam, to posud žádný neví. Již se uvědomělost zde předce trochu zmáhá, ale při každém kroku se potká člověk s překážkami, jakoby šel řekou, kde popukal led a kry se mu v cestu staví. Ještě bude museti hezky dlouho slunce svítit, než tady všecka tvrdá kůra roztaje, neboť když lítal svatý duch po světě, na ten zdejší koutek zapomněl. Abych Vám popisovala školy a tu všecku zdejší správu, toho na mne nežádejte, žluč by mi pukla. Od prvního t. j. pana děkana až do nejposlednějšího úředníka nestojí ti lidé za nic víc, než aby je hodil přes plot. Lituju ty mé ubohé kluky, již zde do škol choditi musí! Selský lid jest sice nevzdělaný, ale hodný, a s tím já nejraději zacházím. Pěkných báchorek jsem si zde nasbírala. Nyní bude p. Pospíšil tisknouti šestý svazek a naříká si, že má nyní špatnější odbyt, než ze začátku. Co pak jste říkala kritice pana Malého? Vidíte, kdyby někdo napsal nestrannou pořádnou kritiku, byť dost přísnou, byla bych mu velice povděčna, ale tomu pánu já nevěřím. Někteří mi vytýkali při prvních povídkách, že jsou na národní příliš poetické, abych je vypravovala docela prostě, nyní když se tak stalo, zas se jim to nelíbí. Já v pravdě nevím, jak bych vhod přišla. Vím, že některá povídka je trochu lehko pracovaná, ale to je tím, že některá látka více těší a já se s větší libostí do ní vpravím, některá pak méně a tu chuti ubyde. Je to ovšem chyba, kterou mu-

sím odložit. Co Vy jim říkáte? Prosím, pište mi pravdu, jak p. manžel o nich soudí: mne by tuze těšilo slyšeti z jeho úst přátelskou radu a nestranné posouzení. Viďte, že mi to upřímně povíte, ale ne lichotit! Ostatní drobotiny, co píšu, beztoho čtete. Lituju, že byla řeč o almanahu opět nadarmo: měly by se dívky s mužskými sjednotiti, samy sotva co pořídí, síly jsou slabé. Je hanba, že se muži té myšlenky neuchopí. Jak se Vám líbila ta mystifikace s Čackou? Mně je líto onoho pěkného obrazu, který jsem si o té poetické selce utvořila, že ho musím nyní změniti. Kdybych neměla srdce jako z vosku, neodpustila bych to Bohunce nikdy. Ráda bych věděla, proč P*ovští manželé obecenstvo za nos vodili a žerty s ním prováděli jako s dítětem. Nyní novinu. Moje sestra Marie měla ten měsíc svatbu, a pomyslete si jen, vzala si hofmistra paní vévodkyně Zaganské, rodilého Francouze. Já bránila dosti, ale láska je zlá věc. Děti Vaše polibte místo mne. S bohem! Nezapomeňte na Vaši

Boženu.

13.

V Neumarku dne 19. prosince 1847.

Má drahá rozmilá přítelkyně!

Rok se chýlí ku konci a já teprvé dané slovo splňuji; avšak Vy mi zajisté odpustíte, jakož jsem i já Vám odpustila dlouhé, předlouhé mlčení. Tu překáží domácí zaneprázdnění, tu zase malá churavost, někdy zlý rozmar, a tak to jde den ode dne: nu vždyť sama

víte, jak to u nás ženských bývá. Dnes ráno, když jsem si vše zařídila, umínila jsem si odpoledne se v duchu s Vámi bavit a si pohovořit, a tu sedím u teplých kamen a nevím kde mám nejdříve začíti, abych všecko pověděla a nic nezapomněla. Nejprvnější otázka je, zdali jste, drahá Toninko, již docela zdráva? Pan Staněk mi psal, že jste byla nebezpečně nemocná, ale že již Vám lépe jest. Lituju Vás velmi, moje drahá, i Vašeho pana manžela a dítky, neboť vím, jakých ouzkostí člověk zkusí, když mu někdo drahý stůně. A jak se vede panu manželi a dítkám? Bylo to pro mne radostné překvapení, když jsem posledně v Praze byla a s panem manželem se u Staňků sešla; nic nám nescházelo, když jsme se večer sešli a do jedenácti hodin si povídali a se smáli, než Vy, a muselo Vám ve snu v uších zníti. Pan manžel byl v dobrém rozmaru a rozveselil a poškádlil nás všechny, tak že i pan švagr se nakazil a začal býti tak vesel, jak jsem jej ještě nikdy neviděla. Poslední večer chtěla nás ale Lotinka potrestat, měli jsme klečeti; Vy se ptáte asi proč? Inu, že jsme si dali na rozloučenou po hubičce. Nepověděla bych to, ale pan manžel povídal, že nejste žárlivá; pakli že lhal, tedy s ním tu při srovnejte. Nejlépe bude, jestli se hněvat budete, když si necháte dáti hubičky zpátky. S jedné strany může se to státi hned, s druhé (to jest z mé) až při shledání, potom zaplatím i s percenty. Jak povídám, bavila jsem se tenkráte v Praze velmi dobře, hlavu a srdce měla jsem plné rozkoší, jedině nohy plné puchýřů od té Pražské

dlažby. U nás v Neumarku máme mnohem měkčí dlažbu, zvlášť když trochu namokne. Vzdor tomu jsem v Praze zrovna omládla a tak ráda sobě na onu návštěvu vzpomínám, jako na svá mladá leta, při nichž se posud smáti musím. když sobě vzpomenu na ty mnohé veselé kousky, jež jsem co děvče vyvedla. Byla jsem také u paní Šafaříkové; ta paní je při vší starosti a vlastní churavosti plná vtipu a humoru; od ní šli jsme s paní sestrou do Orlovky. kdež se Jungmanovic rodina zdržovala. Paní chodila o berlích a starý pán byl velmi spadlý v tváři. že jsem se ho až lekla. Nenadála jsem se. že ho naposled vidím. To byla pro Čechy bolestná rána*) a bude dlouho boleti. Škoda té hlavy. že ji tráva kryje; ale hníti by neměla. Kdybych já co poroučeti měla, muselo by se bylo tělo Jungmanovo nabalsamovati a srdce jeho v mohyle, která se postaviti má, muselo by ležeti. Takové nám drahé tělo nemělo by od červů shlodáno býti. často a často myslela jsem si. že staří Čechové krásnější spůsob v pohřbívání měli než my. Věřte mně. že se mi to shnití v zemi nesmírně zhnusilo. Písmo svaté praví: člověče. prach jsi a v prach se obrátíš: jindy se tak stávalo, ale teď zůstane z člověka hromádka kostí a z těch se udělá mouka a tou posypou se pole a luka. Jak krásné to bylo. když si mohli lidé prach svých drahých do popelnic uschovati. nyní neví mnohý. kam má na

---

*) Josef Jungmann zemřel dne 16. listopadu r. 1847 v městech pražských.

dušičky svíčku postaviti a na prvního máje věnec položiti.

Pochybuju, že stará paní Jungmanová drahého manžela dlouho přečká. Bože, jak teskno musí jí býti, když nevidí již toho u sebe, s kterým tak dlouhá léta radost i bolest sdílela a blaženě a šťastně žila! Ona oplakává nejvěrnějšího přítele a my budeme vždy oplakávati nejdražšího otce.

Nic bych si tak tuze nepřála, rozmilá Toninko, jako důkladného vzdělání, potom bych předce mohla vlasti se zavděčit něčím lepším, než jsem posud podala, a nemusela bych se zardíti, když mi někdo poklonu co spisovatelce skládá. Naše pražské spisovatelky umlkly, ani redaktorka Novoročenky se neozývá a nevydává své romány. Milá přítelkyně, je malá hrstka takových žen v Praze, které by upřímně o blaho své vlasti pečovaly. A jakou moc má žena v své ruce! Co jest ženě nemožno udělati, co nedokáže milenka, manželka, matka! Kdyby všechny ženy české tak smýšlely jako Vy a já, zajisté by to brzo v naší vlasti jináče vypadalo. Bez toho že znáte ty mizerné růžencové společnosti; kdož jiný má největší záslubu o jejich rozšíření než ženské? Jedna každá má úlohu udělati růžičku a ta se skládá z patnácte lístků, musí tudíž každá patnácte děvčat neb žen do toho spolku přivesti, což skoro každá sestřička také vyvede. Kdyby to byly vlastenky a každá se přičinila patnácte odrodilek na cestu spravedlivou přivesti a uspořené peníze, jak nyní na darebné jezovitské knížky dají, aby dávaly na české národní knihy,

což by si zásluh o vlast získaly a jak by blaze působily. Slepému darmo však o květu mluviti. Toninko drahá, kdy se asi všecka naše přání vyplní!

O té vlastence Pelclové jsem nikdy neslyšela, až nyní ve Květech o její smrti stojí, snad Váš pan manžel ji znal? Ale co je mi divno, že se nikdo šíře o Rettigové nezmínil, vždyť předce by si také chvalný obrázek zasloužila, proč nevydá někdo aspoň její podobiznu? V letě jednou psal mi p. dr. Staněk, že mne chtějí dáti v Praze litografovati, a jaký bych si podpis aneb heslo zvolila, se tázal. V to jsem ale nikterak přivoliti nemohla, neboť takový zvláštní důkaz vyznamenání já posud o vlast jsem si nezasloužila. Koho miluju, toho obraz vykreslen jest v srdci mém svěží barvou lásky, jakž mi jej žádný malíř štětcem vytvořiti nemůže. Jediný blesk myšlenky postaví přítele přede mne krásněji, než jej papršlek sluneční na hladinu vykouzliti může. Žádnému z (malého) počtu mých upřímných přátel nebude třeba k připamatování na mne podívati se dříve na černý můj obraz, nač tedy tolik výloh? Dostal by jej potom i mnohý, který by si pomyslil: „ty jsi's takové pocty také ještě nezasloužila — škoda rámce.“ A měl by pravdu. Až si to jednou úplně zasloužím, pak nechť pan švagr dle své vůle jedná. Raději než můj obraz mohla by se vydati podobizna Magdaleny Rettigové, přispěli bychom každý zajisté rád. Pište o tom paní sestře, vždyť by ho vydati mohly ženské. Podobizna dobře trefená jistě že k dostání bude mezi jejími příbuznými aneb přátely.

My hospodyně jsme ji tím poněkud povinny. Nemá nikdo obraz Marie Antonie? —

Nyní Vám musím něco psáti o mně. Já jsem nyní zdravější a tlouštnu, snad že v těch zdejších horách spokojeněji žiju. Můj muž jest též zdráv, chodí hodně po horách a jen se zlobí, že musí býti mezi Němci. Dva starší chlapce musím míti v Domažlicích ve škole, ana zde je špatná škola a ještě k tomu německá. Stýská se nám po nich dosti: to víte, že v dětech jen žiju. Bože, již se jeden po druhém rozchází a konečně zůstanu sama, jako lípa bez listu; svět je uchvátí a moje srdce darmo po nich toužiti bude. Kdož ví, zdali se s takovou láskou do mého náručí jako nyní přitulí — —

Těší se nyní na Ježíška a já jak děcko s nimi. Zde dávají děti Ježíškovi na štědrý večer pod okno kousek sena, aby mohl dáti žráti svému bílému koníčkovi.

To bylo dlouhé psaní a já vím, že Vás již čtení mrzí, buďte hodně zdráva i s Vaším panem manželem a s Vašimi roztomilými dětmi. Vroucně Vás líbajíc zůstávám Vaše vždy upřímná přítelkyně

Božena Němcová.

14.

Ve Vratislavi dne 16. ledna 1848.

Moje drahá, srdečně milovaná přítelkyně!

Tentokráte věru bych nevěděla, jak se z dlouhého mlčení svého u Vás, naše drahá Boženko omluviti,

kdybych neznala shovívavost Vaši a nebyla přesvědčena, že my stejnou stále láskou se milujeme, nedbajíce překážek, jež se sdílení myšlenek našich v cestu staví. Leží přede mnou dvé lístkův Vašich, na něž mám odpověděti. Jakou jste mi Vašimi řádky učinila radost! Čtu je a čtu opět a mně jest, jak bych Vás před sebou viděla, chci Vás obejmouti, ulíbati, a ač se brzo z klamného snu probudím, předce v duši ostává blahý pocit, že jste Vy mou přítelkyní a že mne milujete, jak já Vás. Nejvíce potěšila mne zpráva o zlepšení Vašeho zdraví, neboť předposlední Váš list mne v trapných obavách nechal. Uzdravení Vaše jest pro mne novým důkazem, že jest vyšší moc nad námi, že jest hospodin, který nedá zahynouti duším šlechetným, který ví, jak malý jest nás posud hlouček a jak potřebná jest k dosažení svatých záměrův našich každá srdečná Češka, každá vroucí matka.

Na nejvýš povděčna byla jsem náhodě, kteráž Vás s mým drahým Ladislavem v Praze svedla, vždyť jsem mu nakazovala, aby Vás v Čechách vyhledal a navštívil. Cesta do Čech na zdraví mého dobrého Ladislava velmi blahodárně působila a nemohu ani dosti za toto dobrodiní bohu děkovati. Kdo ví, kdo ví, zdaž Vás ta divotvorná hubička neuzdravila oba! —

Jak truchlivě na nás zpráva o úmrtí našeho nezapomenutedlného otce Jungmana působila, netřeba zajisté Vám pověditi: každý, kdož jej znal, musel jej milovati a ctíti. Jak mocné bylo působení ducha jeho, osvědčnje se i po jeho smrti. Do všech končin šíré

vlasti zaletla tato zpráva bolestná a budí v srdcích posud neuvědomělých a dřímajících cit pro národnost, roznècuje v myslích odrodilých lásku k vlasti! Blahoslavený ten, kdo takto umírá, blahoslavený muž, jehož jmeno za rakví tisícové opakují s nadšením a úctou a jehož vděčná památka v Čechách nevyhyne nikdy!

Těšilo mne upřímně, že Vaše snahy v Praze uznávati počínají, ač Vaše skromnost tomu nikterak připustiti nechce. Kdož by pak více zasloužil býti milovánu než Vy? Pravíte, že si přejete důkladného vzdělání nabýti. Věřte, kdybyste zdejší vzdělanost seznala, jak se ve svých účincích jeví, ulekla byste se. Ničeho sobě nepřeju více, nežli dítky své ochrániti před touto zkázyplnou povrchní vzdělaností. Nevím věru již mnohdy, co o tom všem mysliti. I moje největší touha byla vždy vzdělání: co jasná hvězda zdálo se mi ono již od dětinství mého zářiti mi vstříc; vynaložila jsem veškeré své síly, abych si je zaopatřila, a přede dnes mám to nezvratné přesvědčení, že drahocennějším nad veškeré toto vědění jest prostota mravův a čistota srdce a že lepším jest ve svém chudičkém národu se vyvinouti: v národu, kterýž nezapomněl posud dobrotu, vrozenou mu srdečnost a počestnost, nežli odciziti se jemu přijmutím této cizé vzdělanosti. Vizme účinky této vzdělanosti, jak je zde v Němcích nalezáme. Nebyla bych nikdy věřila v skutečnost toho, co jsem zde spatřila. Na jedné straně spatřujeme opovrhování s každým ušlechtilejším citem, veškeré pojmy o mravnosti zvráceny tu na ruby. A to nikoliv u jednotlivcův, nýbrž v celé společnosti. Rodinné štěstí, upřímná láska a něž-

nost — vše to zde neznámým zbožím; lidé bez náklonnosti, bez lásky ano bez bližší známosti vstupují zde v svazky manželské, jenom když peněžní poměry na obou stranách zdánlivý poskytují prospěch. Co den dočítáme se v novinách Vratislavských oznámení, tak zvané „Heirathsgesuche", v nichžto buď muž aneb ženská některá (eine gebildete Dame) žádají, by si je někdo vzal, vychvalujíce své vlastnosti do nebe. Byste mně spíše uvěřila, přikládám Vám výstřižky z novin. O takovém nešvaru nemáme my v naší drahé otčině ani pojmu, a dejž bůh, abychom se toho nikdy nedočkali. A jaký jest následek takového svazku? Po čtyrech nedělích, když se pan manžel dosti se svou ženou zná, stane se mu lhostejnou, a pakli i jmění došlo, dá se s ní rozvesti a za krátký čas vezme si jinou. Mnohý má již i čtvrtou ženu — jeden doktor blízko nás má dvě ženy u sebe, s první se dal rozloučiti a pojav druhou nechal i první u sebe. Jak za takových poměrův s veřejnou mravností to dopadá, lehko si pomysliti.

Na druhé straně tato strojená vzdělanost, kterouž bohatší třídy zrovna v pachtu myslí míti a již se pyšně honosí, tvoří vždy větší a větší propast mezi vzdělanci a nevzdělanci, mezi bohatými a chudými. Není tu lidí, kteříž by tyto protivy v duchu lidskosti a pravé osvěty umírniti hleděli a ku prospěchu obecnému pracovali. Jakým poměrům vstříc jdeme, nikdo pověděti nemůže Toť ta vyhlášená vzdělanost německá!

Však i u nás — vím to — mnozí již touto vzdělaností se nakazili; připomínám sobě jedno velmi vzdě-

lané děvče z mých přítelkyň, která tak hrdá byla na svoje vědění, že každé méně vzdělané děvče za sobě nerovné a svého přátelství nehodné pokládala. A jako ona mnohé i jiné prostou svou mysl zahodily, ale proto nestaly se šťastnými! Nepřejme sobě, drahá přítelkyně, tohoto vyhlášeného ohnižila. Věřte mně, že Vaše srdečné dojemné vypravování daleko větší má cenu nežli všechny ty přemrštěné, romantické, z cizí půdy k nám přenešené a proto velice „původní" povídky romány a t. d. Tyto nevzdělávají náš národ, nýbrž jej jenom prostých jeho mravův pozbavují, líčíce obyčeje národní co zastaralé a času nepřiměřené trety a ukazujíce mnohdy nemravnost ve skvělém světle. Jaký užitek může čtení takovýchto kněh národu přinesti? Zajisté mnohý z těch pánův neví, jakého se hříchu dopouští svým spisováním, kterýmž kazí mravy i řeč lidu a vzbuzuje v srdcích dobrých a nezkažených žádosti a touhy, jež ukonejšiti více s to není. Věřte, že se mi často srdce svírá nad tím vším, jmenovitě když vidím, jak zde prostý lid tak hojně čte, že málo kde se cos podobného najde. Každá krámská čte zde své noviny, a v letě i na trhu nezřídka možno spatřiti prodavačky, any čtou knihy a časopisy. Každý zajisté by radost z tak hojného čtení míti musil, kdyby tu nebyla otázka, co čtou. Však dosti o tom, něco veselejšího! Psala jsem již do Prahy stranu vydání obrazův znamenitých ženštin českých. Byla to již dávná má myšlénka a přání i jiných, kterouž jsme bohužel následkem rozejití se společnosti naší po odjezdu mém uskutečniti nemohly. Malovaný obraz Marie An-

tonie nezůstal žádný, žádala jsem však sestru, by se optala paní Broulíkové, zdaž nějakého podařeného nákresu aspoň někde u příbuzných jejích nestává. Žije totiž i sestra i přítelkyně vroucí této duše posud v klášteře u Alžbětinek. Rovněž ohledně p. Tiché i Rettigové jsem psala; až podobizny těchto vydány budou, pravda že pak i naše dobrá Boženka se nebude více zdráhati a nakloní se k prosbám našim? Zemřelou vlastenku Pelclovou jsem neznala a Ladislav můj ji jen málo znal.

Divila jsem se rovněž, že dávno slíbený almanah posud nevyšel. Naše vlastenky, zdá se, nevědí posud, že když člověk něco pěkného, celého a souvislého napsati chce, dříve se též něčemu naučiti musí. Ne každý člověk má nadání k spisovatelství a jiný by třeba měl, ale nemá času. Pamatujete se ještě, jak se o tom před mým odjezdem rokovalo? Řeknu upřímně, že síly naše nezdají se mi posud býti tak dospělými, aby se nimi dobré dílo provesti dalo a zvláště za nynějších poměrův, kdež — jak jsem se bohužel z mnohých dopisův dozvěděla — láska je k sobě více neváže, nýbrž nedůvěra a závist se mezi ně vloudila.

Ptáte se, co jsme říkali kritice Vašich milých povídek? O jen se nedejte, drahá Boženko, těmi přemoudrými kritikáři, jako jest p. Jakub Malý, pranic zastrašiti a buďte ubezpečena, že jediné srdečné slovo Vámi napsané, tisíckráte má větší cenu, než všechny jeho dlouhé, přeučené, široce roztáhlé věty, na nichž sobě tolik zakládá. Kéž bych byla v Praze, v brzkém čase četla byste kritiku, kteráž by prací Vašich důstojna byla. Byl

by to úsudek muže, před nímž by všem ostatním zašla chuť, Vás takto dále posuzovat. Můj Ladislav byl by to již sám učinil, ale každý ví, že jste naší přítelkyní, a tu by jeho slova neměla žádoucí účinek. Však jen neohroženě dále, naše sladká vypravovatelko, budoucnost Vás nejlépe ocení a ospravedlní. Pan Purkyně říkává, že každé slovo paní Němcové jest jak ryzí zlato — a ten zajisté nikomu nelichotí. Rovněž i naše dítky ruku Vám líbati dávají a prosí se mnou, byste k nám brzo přišla, any by velmi rády poznaly onu paní, která tak krásné povídky vypravovati umí.

Ale je to žvatlalka ta Bohuslava, pomyslíte sobě, inu jednou za čas může již člověku srdce překypěti. Tážete se mne ještě, co mé zdraví dělá? Byla jsem těžce nemocna a nescházelo mnoho, že bych se byla musela se světem a se svými drahými rozloučiti. Bůh tomu však nechtěl. Jak mi bylo, když jsem ubohé své dítky co opuštěné, bludné ovčičky kolem lože svého obcházeti viděla, snadno si pomyslíte. Doposud nenabyla jsem všech svých předešlých tělesných sil, avšak jest mi již lépe a jsem veselé mysli. Nyní, drahá Boženko, víte i příčinu, proč jsem Vám předešlého roku nepsala.

Co se konečně té dávné hubičky týče, tu jen si pro ni brzo přijďte k Vaší Vás milující

Bohuslavě Čelakovské.

15.
(Čelakovský Němcové.)

Ve Vratislavi dne 24. ledna 1848.

Velectěná paní a přítelkyně!

Velké lodi, jako ty co po naší Odře s nákladem jezdívají, obyčejně mívají za sebou ještě malou lodičku přivázanou, v níž jen pan Příhoda sedí. List-li mé manželky k Vám podoben jest velikému a prostrannému korábu, považujtež tento můj přívěsek za takovouž lodičku, jenž na Vaše přívětivé vybídnutí k Vám přijíždí. Poznamenání Vaše o mluvě lidu okolí Domažlického byla mi nad míru věc vítaná a děkuji Vám za Vaši ochotně v tom podniknutou práci. Skutečně. Vám se všecko výborně daří, čehož se koliv pero Vaše dotkne, a jestliže jako kus básníka jsem Vás od delšího času již ctil a Vám se divil ve vší vroucnosti srdce, aj hle, přinucujete mne chladnokrevného gramatika i v této stránce s pochvalou spravedlivou Vám se ohlásiti. Některé z poznamenaných slov a spůsobův mluvení jsem uvítal jako staré známé, probíhající též končiny kraje Prachynského, větší částka mi byla ale nová a neznámá. Co pak mi dále slibujete, přislati sbírku slov a výrazův těmto Bulákům jen obyčejných, tím mi velký vděk učiníte, ješto mne takovéto věci nad míru zajímají a já jich k účelům svým dobře použiti mohu. O těchto tedy sdělení Vás, drahá paní, co nejsnažněji prosím. Otázka: Nazývá se tam veskrz sám ten lid vesnický Buláky, anebo jenom od měšťákův a sousedních tak jest jmenován? A pak: slovou osoby

ženské Bulky aneb Bulačky? Jmenují-li se tak sami mezi sebou, tuť ovšem to slovo nemůže se za přezdívku považovati, a povím Vám jindy, co soudím, odkud pošlo.

Mé přátelské pozdravení nejmilejšímu panu manželovi. Kdy pak se konečně přede i do Slezska vyběřete?

S tím nejen Vaši pravou ručku, tuto rozmilou písařku, srdečně líbám, ale i *levou*, a proti tomu, doufám, přede ani má nepřející paní švakrová v Praze nic namítati nemůže. Buďte zdráva.

Váš upřímný ctitel a přítel

Fr. L. Čelakovský.

16.

(Antonie Čelakovská své sestře Johanně Fričové.)

Ve Vratislavi 16. dubna 1848.

Drahá, milovaná má Hanninko!

Divíš se, že Ti tak dávno nepíšu, kdežto za nynějších okolností jest toho tolik co psáti. Vím, že jsi o mém srdečném podílu na osudech všech našich drahých úplně přesvědčena. Tedy k příčině mého dlouhého mlčení. Na počátku oněch pro nás tak veledůležitých událostí byla jsem tak zaujata a opojena zprávami, jež nás z vlasti docházely*), že div jsem se nerozstonala stálým rozčílením a pohnutím radostným.

---

*) Následkem únorové revoluce francouzské r. 1848 nastalo ve všech národech evropských mocné hnutí směřující k vymožení politických i národních svobod. Tak i v Čechách shromáždění lidu

Cokoliv vzala jsem po ty dny do ruky, vše činila jsem bez vědomí: práce často mi z ruky na klín upadla a já v myšlenkách byla více u Vás, než zde. Procítila jsem toho za ten čas tolik, že marně bych se snažila vypsati vše perem. Jenom tím svěřím se Ti, drahá sestro moje, že nikdy má prsa neopanovala posud taková sklíčenost a nikdy posud nebyla mi tak trapnou a krutou vzdálenost od vlasti. I přidružilo se též, že postavení naše zde nebezpečným se stávalo. Nebylo hodiny, kteráž by cos neočekávaného nebyla přinesla, nebylo dne, jímž by se poměry zdejší nebyly

---

českého, svolané do lázní sv. Václavských dne 11. března, žádalo za udělení samostatnosti a politické svobody království a národu Českému. Žádost zanešena po dvakráte do Vídně ke dvoru a měla za následek, že král Ferdinand V. vydal národu Českému kabinetní list ze dne 8. dubna 1848, v němž slavně uznal svobody a práva koruny České. Hnutí toto, jež všechny skoro země soustátí rakouského zachvátilo a starou absolutistickou budovou Rakouska řádně zatřáslo, způsobilo v první řadě, že staří pletichářі, travičové svobodného vzduchu a policajtští profousové národův Metternich a Sedlnický propuštěni jsou z úřadův ministerských. V listech Čelakovského k Staňkovi nabýváme zprávy, jak události tyto na známý nám kruh český ve Vratislavi účinkovaly. Píšeť Čelakovský dne 17. března 1848: „Jaké to jaro nastává! Jaké to na vše strany změny! Zprávy z Prahy a z Vídně jednou dobou k nám přišlé nás i opojily i omráčily. Skoro si člověk ani nedůvěřuje sám, má-li to za sen bráti či za skutečnost, a jest mi chvílemi, jako bych se bál procitnouti ze sna. Metternich — ten tam! jaké to asi v naší říši plesání! . . . . Chování Pražanův, s kýmkoliv mluvím, každý zde obdivuje a chválí. Kéž bych mohl býti mezi vámi!

Toto jsem psal včera večer . . . . Dnes probudiv se již o 5. hodině neměl jsem ani stání, až noviny přijdou. Z Vídně úplný tištěný arch! Svolám všecky naše a předčítám. Nebylo mi jinak, než jakoby elektrická jiskra od hlavy dolů stále mi tělo prorážela. Toninka radostí do hlasitého pláče se dala, já sám několikráte mezi čtením přestati musel, ano se mi dech v prsou úžil a tajil . . .“

zhoršily. V takovém rozčilení mysli došla nás zpráva o churavosti našeho dobrého Friče*). Jak mně při tom bylo, nelze popsati. Jedině důvěra v silného, neohroženého Tvého ducha, jakýž jsi nám vždy v okamženích vážných osvědčila, upokojila mne poněkud. Vím dobře, kterak vlast svou miluješ. Ona od Tebe velikou oběť žádala a Ty s vroucím srdcem si ji přinesla. Bůh Tě za to žehnej!

Ráda bych byla k Vám ihned odejela, neboť ta stálá nejistota zdála se mi cosi hrozného. Avšak směla jsem v čas nebezpečný vzdáliti se od rodiny své? Již i Ladislav můj byl připraven k Vám se odebrati, avšak hrozivé poměry zdejší kázaly mu setrvati. Bylo v pravdě se obávati toho nejhoršího. Nebylo třeba než malé jiskry, aby byla vletěla do nashromážděné hořlavé látky, a luza by byla drancováním a pálením snažila se přivlastniti si cizé jmění, po němž již dávno dychtí. To byly truchlivé doby! Díky bohu, že minuly. V takových poměrech Ti psáti bylo nemožno.

Právě přichází od našeho dobrého Staňka zpráva, že zdraví drahého Tvého muže se k lepšímu nachyluje. Kéž tomu věřiti možno, jakou radost by nám pravda toho spůsobila. S tím buď s Bohem, má drahá sestřičko, s bohem, kterýž Vás v bouřlivých těchto dobách opatruj i ostřež.

Na vždy Tvá vroucně Tě milující

Tonynka.

---

*) Dr. Josef Frič, zemský advokát, následkem přílišného namáhání v dnech březnových r. 1848 upadl do těžké nemoci.

17.

V Nymburce 28. července 1848.

Má drahá, jediná přítelkyně!

Naše přátelství není pouhá fráze a proto vím jistě, že jste si již mnohokráte na mne zpomněla a si pomyslila, proč tak nedbalá jsem a na Tvé a Tvého pana manžela psaní neodpovídám. Má drahá dušinko, kdyby se nebyly v tom čase právě ty ohromné převraty staly, již nejedno psaní byla byste ode mne obdržela. — Tu to máte! — že Vás v myšlenkách jmenuju Ty, vyjelo mi to i na papír. Nuže odpusťte, milá, a nepovažujte to za vtírání se ode mne aneb za drzost, to slovíčko, jež jste mi posud nedovolila, abych je směla k Vám užívati.

Jak jsem řekla, ty ohromné převraty v naší vlasti byly příčinou mého mlčení. Od začátku udělení konstituce žili jsme v samém napnutí: tu radost, tu strach; zase radost a opět žalost. Jakmile se ustanovil slovanský sněm, pomyslila jsem na Vás a na pana manžela, a s jistotou jsem za to měla, že do Prahy se podíváte. Ale nepřišli jste a já darmo s listem, jejž jsem raději do Prahy odeslat chtěla, čekala.

Tu jako hrom z čista jasna udeří do nás zpráva o událostech pražských! Věřte, že v Neumarku nevěděl nikdo, co činí. Všechno, jak Čech tak Němec chtělo táhnouti Praze ku pomoci, neboť nevěděl nikdo co se děje. Já již svého muže oplakala, ale v tichosti, poslavši ho s pánem bohem bojovat pro vlast. Ale najednou přicházela jedna falešná zpráva za druhou, jedna

odstrašila Čechy, druhá Němce, třetí poškádlila toho, čtvrtá onoho, páni byrokrati se začali hýbati, špiclové slídili a tak sešlo ze všeho a dobrá věc klesla. Právě když v Praze mlýny hořely, musela jsem v záležitosti přesazení svého muže do Plzně jeti, neboť byli Němci na nás od úředníkův navedeni a divně se na nás ze všech stran hledělo. I tamější selský lid, který chtěl mého muže na český sněm voliti, zradili s toho ti potměšilí, daremní páni Francové, namluvivše mu hrůzné o nás báchorky. Když jsem pak již v Plzni byla, tu mi to nedalo, zajela jsem do Prahy, abych se dozvěděla pravdy.

Milá Bohuslavo! jak smutně vyhlížela ta stověžatá Praha, ta naše matička, ta naše svatá Mekka, již každý Slovan s vroucností miluje a báječně o ní sní! Branami se posud nepouštělo, musila jsem po vodě, kde všude vojenské silné stráže stály. Já bych každého toho nezdárného českého syna byla probodla, zpomenouc jakou žalost a hanu národu svému spůsobili. Avšak potrestá je soud veřejného mínění a ta hana, kterou kydali na nás, padne na ně, na ty zrádné hanebníky — ve spůsobě prokletí!

Když spatřila jsem tu zkázu města, když vešla jsem mezi naše drahé hlavy, když slyšela a viděla jsem to týrání našich šlechetných vlastencův, ten bídný úšklebek na vše, což k Čechům jaký vztah mělo, když slyšela jsem to proklínání jedné strany, té sprosté láje, tu nemohu Ti říci, jaké city se ve mně střídaly — slzela jsem hněvem i zlostí! Ale když seznala jsem ty podlé duše,

které vydávajíce se dříve na oko za vlastence, nyní nejen že honem obrátili, ale i s ďábelskou tváří proti nám se postavili, tu zošklivila jsem si tak ten svět, že s radostí do země zahrabat bych se byla dala, abych nikoho viděti již nemusela. O že bůh trpí takovou čeládku, že zem je nosí a nesvrhne do propasti pekelné! Avšak musí spravedlnost zvítěziti a bohdá zvítězí brzo. Však čtete zajisté Národní Noviny a tudíž netřeba vám více psáti. Paní sestra Fričová stůně, ubohá muselať ona kalich utrpení vypíti do dna. Poslední čas obávala jsem se, že i mého muže zavrou, ale posud nic nepřišlo, a nyní, když pražští vězňové jsou propuštěni a na veřejné výslechy odkázáni, nebude se snad tak libovolně a bez příčiny zavírati. Nyní jsme zase v Nymburce, jsou zde Češi a tudíž jsem zde spokojenější. Seznala jsem zde již několik horlivých vlastenců a vlastenek. Selský lid posud neznám, ale krajina vůkolní se mi nelíbí, já nejsem ráda v rovině. Ostatně jsme zdrávi, a jak se Vám, má jediná, vede? Zdaž nepodíváte se do Čech? Ráda bych jela k rodičům, ale nyní nechci z domu. Není cholera ve Vratislavi? Pište mi brzo, velmi prosím, a hodně mnoho. Pozdravuju a líbám Vás na stokráte. Bůh s Vámi se všemi! Božena.

18.

(Johanna Fričová Antonii Čelakovské.)

V Praze dne 16. září 1848.

Milá drahá sestřičko!

Velice jest mi líto, že jsi k nám nemohla přijíti. Jak bychom se byly těšily! — snad na přes rok bude

to spíše možná, kde snad dočkáme se lepších časův, než v jakých žijeme nyní.

Můj drahý Frič jest posud uvězněn.*) Již jest tomu více než osm neděl, co nám byl odňat, i můžeš si pomysliti, v jakém stavu žijeme. On jest prý dosti veselý a zdravý i divím se jeho zmužilosti. Děti často jej navštěvují, než mne nechce předpustiti, obávaje se, žeby na nás oba příliš smutný dojem shledání naše učinilo. Josef náš jest ve Vídni, kdež se z něho stal hotový voják. Chce co dobrovolník k vojsku Jelačičovu do Záhřeba se odebrati a odtud potáhne prý, jak mi Lotynka z Vídně píše, tyto dny na Maďary. Jest teď na svém místě co bojovník za vlast, v jiném povolání bez toho nebýval by šťastným. V posledním pohnutém čase nejlépe poznali jsme jeho povahu. Jak se v revoluci choval, nedá se psáti. Odevzdatel tohoto psaní, kterýž celý čas u nás prožil, bude ti moci všechny otázky zodpovídati.

Staněk se mého muže ve Vídni přátelsky ujímá i jest skoro každodenně u ministra, aby mu vymohl propuštění. Nic však naplat, týden po týdnu ubíhá a vězení ostává zavřeno. Tyto dny přijel sem rada Kulhánek, o němž se praví, že má vězně na svobodě vyšetřovati. Nevím, co na tom pravdy.

Naše paničky se velmi statečně zachovaly. Zvolily ze sebe čtyry co deputované, kteréž jely do Vídně pro-

*) Dr. Josef Frič po svatodušních událostech 1848 uvězněn jest s mnohými vlastenci českými na hradě Pražském u sv. Jiří.

siti, aby vězňové na svobodu propuštěni byli, a zároveň zadali protest proti surovému jednání generála Vindišgräze. Ve Vídni byly od ministrů vlídně přijaty a slíbeno jim, že vězňové co nejdříve na svobodu propuštěni budou. Deputovanými byly paní Jelínková, Ammerlingová, Tannenbergová a slečna Petrova. Nejprvé zvoleny byly p. Pichlová, Zapová, Staňková a presidentka paní doktorka Netnová, která zavdala ke všemu podnět. První dvě paní poděkovaly se, že mají dítky u prsou, a poslední dvě z jiných příčin zvolení nepřijaly. Spolek jich má ty nejlepší účele i záměry. Chtějí zakládati ženské školy a to pro děti i dospělé dívky, aby v nich mládež naše vyššího vzdělání docházela. Sleduju jich podnikání s velikým potěšením, a jakmile nastane v domě našem opět poklid, ráda se všeho účastniti budu.

Věřím vám ráda, moji dobří, že vás zacházení s našimi muži mocně dojalo, avšak jak by Vám bylo, kdybyste byli vše viděli a slyšeli. Svornosťáci byli zatýkáni, že byli členy Svornosti. Jiní, že posýlali venkovský lid Praze ku pomoci, a zase jiní prostě z té příčiny, že byli studenty, jsou schytáváni, zavíráni a ponecháváni ve vězení osm i šestnácte neděl dle libosti, bez výslechu a bez udání příčiny. Tak na př. Faster uvězněn jest, že lid venkovský na pomoc posýlal, i měl býti za to na místě oběšen. Ubohý sedí již od dnův svatodušních ve vězení a měl teprv 6. září výslech. Není-liž to ukrutnost strašlivá, považíme-li, že má osm dětí a učiněn tím hotovým žebrákem. Tři ženy již následkem krutého nakládání s jich muži zbláznily se. Tak nebohá jedna

krejčová majíc muže ve vězení a nemajíc dětem svým dáti co jísti, pozbyla z toho rozum. Bůh smiluj se nad námi!

Budoucí psaní doufám že bude Frič sám moci Vám psáti. Líbajíc Vás všechny co nejsrdečněji a poroučejíc Vás do ochrany Boží zůstávám Vaše vždy Vás milující sestra

Johanna Fričová.

19.

V Saganu dne 28. října 1848.

Drahá přítelkyně!

Budete se diviti, že píšu ze Saganu, není-li pravda? Inu rodiče neustále prosili mne, abych je ještě letos navštívila aspoň na několik dnův, a já ráda uposlechnouc vydala se na cestu. — Avšak ač jsem tu teprvé několik dní, již zase chci prvního listopadu jeti pryč, poněvadž také zde i v okolí neustále vše to jen mezi lidem kvasí. Bojím se, aby něco nevypuklo a já potom nemusela zůstati ve Slezsku. Slyším, že ve Vratislavi velká síla tak zvaných demokratův, kteří lid proti vládě bouří a vesměs ve spojení jsou s levicemi frankfurtskou a vídeňskou. Zdaliž to pravda? Věřte, drahá duše, že mám mnohdy starost o Vás, aby ti Němci se někdy na Vás nevymstili, neboť jací to jsou hoši, sama dobře znáte. Co tomu všemu říkáte, co se děje ve Vídni? Též jste nevěřili ve svobodomyslnost českých deputovaných? Myslím, že Vám již pan švagr Staněk z Vídně psal, co zamýšlejí činiti a proč z Vídně museli ujeti, i bylo

by tudíž zbytečno, abych Vám o tom psala. Zde mnozí na Čechy velice hubují, že jsou reakcionáři, já ale nedám na své drahé krajany ničeho dopustiti a notně se vadím. Je to zde čeládka, až hrůza když to člověk vidí a poslouchá. Jak mi můj muž právě psal, přijme císař zcela slovanskou politiku, nu to by arci byla mela: však by byl již jednou čas, aby křivda, kterou Slované po tak dlouhá leta snášeti museli, napravena byla a jim zasvitla hvězda svobody!

Ráda bych se byla k Vám podívala, ale není možno, neboť čas mého pobytu jest velmi na krátko vyměřen. Dá-li bůh na druhý rok pokoj v zemi a zdraví, tak se sem opět podívám, a to bude na delší čas, potom zajisté neopominu Vás, milá sestro, navštiviti, neboť jste mi tuze milá. A co dělá Vaše drahá rodina? Dostal Váš pan manžel můj list? Skoro soudím, že nikoliv: neboť byste mi byla snad několika řádky odpověděla a zprávu mi dala, jak se Vám všem v těch bouřlivých dobách dařilo. Bude-li Vám možno, tedy snažně prosím, byste mi hned několik řádek odeslala, dokud ještě jsem v Saganu. Buďte s Bohem! Vaše

Božena.

20.

Ve Vratislavi dne 17. listopadu 1848.

Má drahá, vroucně milovaná přítelkyně!

Kde mám začíti a kde končiti? Začít musím tenkráte od konce! Především tedy, což byla naší drahé Božence cesta přes Vratislav příliš dlouhá? Ty's mi, vroucí

duše, dovolila Tebe co sestru sladkým slovem „ty“ oslovovati. Duše moje již dávno Tebe takto nazývala, neboť jsi byla andělem mým a rádcem, kde žádný mně raditi více nechtěl. I nyní, když se mne někdy zmocní touha po drahé mé vlasti a po milovaných přátelích, vezmu do ruky Tvůj list, onen otisk vroucí soucitné duše Tvé, a moje mysl se upokojí a mne výše povznese. Víš tedy nyní, čím jsi mi stále a jak vroucně Tě miluju. Srdečně Tě vítám a celuju v myšlenkách svých, uzavírajíc pevnější a užší svazek duší našich. Vždyť jsme sobě vždy rozuměly.

Co jsem Tobě nepsala, stalo se mnoho změn ve vlasti naší, vskutku ohromné to převraty! Však příčinou mého dlouhého nepsaní byla nemoc mých ubohých dětí. Můj nejmladší synáček byl takovým prudkým zádechem stížen, že jsem jej třikráte již za mrtvého považovala, a i lékař pochyboval, že se opět vzkřísí. Všemohoucí nám jej však přece zachoval. Co jsem za takových poměrův vytrpěla, můžeš si pomysliti. Přede mnou umírající, trpící dítko — v dáli usoužená naše vlast a moji trpící přátelé — srdce mé přečasto bolestí pukalo. Byla bych dozajista do Prahy jela, avšak poměry domácí mi nedovolovaly. Viď, moje drahá, že se více na mne nehněváš? —

Nyní slyš, co se před několika nedělmi přihodilo. Můj Ladislav přijeda z Prahy vypravuje mi novinku, že naše Boženka ve Slezsku. Slyšel tak od konduktéra, kterýž mu vypravoval, že jistá panička, výborná prý Češka, do Sagan k svým rodičům jela. Slovo k slovu

a nebylo pochybnosti, že to paní Němcová. Těšila jsem se na Tebe jako ty mé děti. které se mne stále tázaly: „A kdy již přijde ta paní Němcová. co nám tak mnoho krásných povídek napsala? Maminko, smíme ji poprosit, by nám ještě nějaké povídky vypravovala. poněvadž ty psané již všechny umíme?“ A jakož bylo těšení mé nesmírné. tak bylo tím bolestnější sklamání Přišel Tvůj list, i musím se Ti vyznati, že jsem sobě hořce zaplakala. Inu, tak snad to chce nynější stav náš, že když celá vlast truchlí, nemají ani jednotlivci se radovati.

Co jsme za uplynulých měsícův duševně vytrpěli, nelze popsati. Býti vzdálenu od dějiště, museti čísti ve čtyrech i více novinách jednu děsnější zprávu za druhou, a teprvé po několika dnech dozvěděti se. co pravda a co lež; neustále slyšeti o pohromách, jež naši vlast, naše přátely zastihly. a při všem tom museti zde v dálné cizině dleti v nečinnosti. nemoci pomoci nikomu. nemoci potěšiti mnohé krvácející srdce, v době, kde všichni obětě s radosti přinášeli na jmění i na životech ve prospěch národní věci, býti vzdáleným divákem — ó toť byla těžká zkouška trpělivosti, jež se v mnohé době, proměnila v pravé mučení! Věř. drahá má přítelkyně, že snadnější věc jest státi v boji, nežli o něm pouze doslýchati. Jaké bolesti nám spusobily události pražské! — vždyť se tak blízko týkaly všech našich drahých známých. vždyť každou chvíli bylo nám se strachovati o život toho neb onoho přítele. A nyní ubohá Vídeň! Srdce mi puká. když na ty ne-

vinně trpící obětě ve městě i vůkolí vzpomenu! Hrůzou nás naplnily popravy vlastenců německých, frankfurtského deputovaného Roberta Bluma a Messenhausera, jež ministerstvo vojenství vykonati nařídilo. Ubozí, zrazení Vídeňané! O že uvěřili onomu plemenu ještěrčímu, jež je pouze k svým účelům využitkovalo. Z vystupování a počínání si našich deputovaných těšíme se vespolek; bůh dej, aby statně vytrvali a práce jich užitek přinesla.

Tážeš se mne, jaké jest zde naše postavení. Žijíce v odlehlé části města, byli jsme vzdáleni všech bouřek zdejších. Že Němci mají stále o nás nepřátelské náhledy a nebudou nám nikdy přátely, rozumí se samo sebou, a protož i my čím dále tím více jsme se jich vzdalovali a žili jedině rodině naší. Jest zde opravdu velká síla demokratův, ale ti více mluví, nežli činí, řídíce se pokynutími z Berlína jim dávanými. Právě nyní nastala důležitá doba pro rozvoj ústavních poměrův německých a s velikým napnutím očekává každý výsledek. Král jmenoval zdejšího vojenského velitele hraběte Brandenburga předsedou ministerstva složeného jak se praví ze samých aristokratův a odročil sněm až do 27. t. m. Tomu však sněm rozhodně se opřel, protestoval proti oběma nařízením, prohlašuje je za nekonstituční a práva národu urážející. Zároveň uzavřel, že pouze moci ustoupí, a když národní garda obstoupila sněmovnu, přitrhlo vojsko, obklopilo ji a prohlásilo, že každého z domu, nikoho ale do domu více nepustí. Na večír opustili deputovaní s předsedou sně-

movnu, doprovázeni jsouce národní gardou. Když pak se druhý den sejíti chtěli, byla sněmovna zavřena a obklopena vojskem. Odebrali se tudíž v slavnostním průvodu do jednoho hostince, aby tam rokovali dále. Jsou odhodláni neustoupiti. Mnohá města, mezi nimi i Vratislav, vyslovila sněmu souhlas. Stojí nyní král proti svému národu — kdo z nich ustoupí, kdož to může říci.

Avšak odesýlám raději svůj list, neboť kdo ví, zdaž nás již zejtra veliká změna nečeká. Doufejme, že se brzo šťastně pokoje dočkáme. My jsme nyní zdrávi všichni, a jen Tebe, moje drahá, bůh při zdraví zachovej. S bohem, moje vroucí sestro, líbá Tě na stokráte Tvá

Bohuslava.

(Připsáno od Čelakovského.)

V Římě být a papeže nevidět jest zrovna tolik, jako v Slezsku býti a do Vratislavi se nepodívati. Zkrátka a slovem, vězte, drahá paní a přítelkyně naše, že se na Vás proto velice hněváme a já zvláště ani nevím, mám-li Vám to kdy odpustiti. Co tu bylo těšení hned z Mladé Boleslavi, kde jsem se dověděl, že Vás na slezské půdě máme, a tu to máme, když já ráno v lístku na poštu daném pro úplnou jistotu ještě i pozvání činím, přináší odpoledne poštovní vědomost, že prý ne! Odkazujete na jinší čas — ach ta těšínská jablíčka! A při nynějším stavu a běhu věcí, bůh milý ví, co přes rok bude — snad se octnou Čechy někde v Americe a Slezsko v Africe, a pak jeďte koho navštívit. Kdybyste byla přijela do Vratislavi, byla byste se

šíře dověděla, jakou radost mi Váš poslední list spůsobil a jak dobře jsem jej k účelům svým použil, ale proto že jste nepřijela, nenapíšu Vám nic více o tom krom vděčného poděkování a vroucího přání, byste zas brzy svou písemní zpomínkou uradovala Vám nejoddanějšího přítele a ctitele

Fr. L. Čelakovského.

21.

V Nymburce 16. února 1849.

Nejdříve musím Ti, má přítelkyně rozmilá říci, proč tak dlouho na Tvůj a Tvého milovaného manžela list neodpovídám. Byla jsem mrzutá nesmírně a stonala jsem, ač ne k ulehnutí, předce tak, že mi nebyla k chuti žádná ani ta nejmilejší práce. Velmi ráda se v listech pobavím s přátely svými, ale nerada to činím v traplivém rozmaru, proto ustavičně odkládala jsem s listem k Tobě, ač jsem předvídala, že mi to ve zlé vyložíš. Nyní zase ulehčilo se mi poněkud v hlavě a ihned beru pero, abych Tobě psala, s Tebou se radovala ze zprávy, která mne velice potěšila — jestli totiž je pravdivá — zpráva to, že má náš drahý a milovaný Čelakovský býti povolán na universitu Pražskou. O Toninko! jak bych se z toho těšila, kdyby se to stalo, a jak bych Ti toho přála, kdyby jsi se opět mezi své dostala. Věru, já bych tam v těch Němcích ani po smrti býti nechtěla. Snad zase i nám se to někdy podaří, že se do Prahy dostaneme, a potom zase byly

bychom si na blízku a těšily se pospolu. I z mnohých jiných ohledův bylo by — nejen Tvého pana manžela, neboť to se rozumí samo sebou — ale i Tvé přítomnosti v Praze zapotřebí. Slyšela jsi a víš nyní již beztoho, že chtějí některé české paní založiti v Praze dívčí školu. Plán celého podniknutí bude Ti dostatečně znám — zajisté že jsi měla z tohoto tak důležitého rozhodnutí upřímnou radost. O já také srdečně jsem se nad tím zaradovala a seč by mé síly byly, byla bych k tomu přispívala. Ale záhy předzvídala jsem, že asi celý ten pěkný plán se v nivec rozpadne a nevyvede tak, jak by si bylo přáti. Vždyť znáš ty naše paní — ba vlastně Ty je neznáš, neboť jsi příliš věřila jich slovům a dle svého smýšlení posuzovala i jejich. Já je bohužel lépe znám; ony tropily sobě s vlastenectvím jen hříčky, vyvěsily je co zástěrku, aby zastřely ní svou bezmeznou marnivost, slávychtivost, soběckost a což já vím jak všechny ty hříchy potutelné jmenovati mám. Každá myslí, když si připne slovanský trikolor, když si dá české jmeno a trochu se naučí lépe česky rozprávěti, než všeliktrá panská frajlinka, že se všichni Čechové musí takovému hrozitánskému vlastenectví kořiti, a pakli se to nestává, cítí se hned taková „vlastenka“ k smrti uražena a nechá všeho. Nedomnívej se, že snad ze zášti mluvím. Bůh mne toho uchovej, já nehněvám se na nikoho z osobních ohledův, ale hněvám se na ně proto, že svou marnivostí a klepařstvím škodí dobré naší věci. Jest to v tom spolku Slovanek, jako v Národní Obraně, to také

chce býti každý důstojníkem a nikdo nechce býti sprostým, a tam chce každá býti praesidentkou beze všech okolkův. Ty jsou ještě daleko od pravdy! Že činím výjimky, rozumí se samo sebou, ale je jich málo a jsou to jenom ty šlechetné duše, které i Tobě dobře známy jsou. Ty zase shromáždily by se kolem Tebe a od takového spolku mohlo by se již něčeho očekávati, kde by jednomyslnost, obětovnost a šlechetná snaha pro všeobecné dobro panovala, neboť dokud toho nebude, nemám velkých nadějí na jaký's výsledek.

V Praze nebyla jsem od té doby, co jsem zpět do Nymburka jela. Nebudu se Ti, duše milá, zapřisahati, jak bych byla ráda Vás ve Vratislavi navštívila, Ty snad i bez toho věřiti mi budeš. Učinila jsem chybu, měla jsem se říditi vůlí svého manžela, kterýž nechtěl, bych jela na podzim, radě, bych odložila návštěvu na jaro. Do toho času bylo by možné bývalo něco více uspořiti a mohla jsem děti vzíti s sebou. Nevím ani však, proč mi to nedalo pokoje a ustavičně jakby pohánělo, abych návštěvu neodkládala. Psala jsem rodičům, aby mi něčím přispěli, a když se to stalo, vydala jsem se na cestu. Jak jsem se těšila a co plánů navymyslila, jak Vás překvapím, aniž bych Vám dříve čeho psala. Ale já měříc podle mapy myslila jsem si, že k Tobě ze Sagan nebude daleko — ale tu slyším, že k Vám dvacet mil a cesta prý stojí tolik a tolik. A já měla své groše tak skoupě vypočítané! Nekladu na bohatství pražádnou váhu, ale když se mi naskytnou případy — a to bývá velmi často — kde mi jedině peníze

chybí k vyvedení potřebných a milých záměrův, tuť teprvé přeju si býti bohatou a nahlížím, že je škoda, přeškoda, když těch šajnů není!

(Konec listu tohoto chybí.)

22.

Ve Vratislavi dne 27. května 1849.

Drahá, milovaná přítelkyně!

Tvůj lístek byl mi pravou útěchou a posilou. Od nového roku jedna nemoc stíhá nás po druhé. Můj drahý Ladislav jsa nebezpečně nemocen velmi mnoho vytrpěl a nemoc jeho nikterak se umírniti nechtěla. O mé úzkosti nemůžeš si učiniti pojem! Tvůj milý, drahý lístek velice jej rozveselil. proudem nových myšlenek ulehčoval své bolesti a nabýval nové trpělivosti k snášení jejímu. Když jen to vím, že Ty varhánkám tak dobře rozumíš, a to ne pouze svým, ale i mým. Kdykoliv moje rozladěny budou. tu ihned Tě zavolám. Avšak nyní vydávají zvuk. kterým srdce moje oblažují. neboť věz. drahá naše Boženko, že již v Berlíně pro mého Ladislava leží dekret. kterýmž jmenován jest professorem na universitě Pražské, a my za šest neb osm nedėl postěhujeme se do Prahy. O bože, kolik let jsem nedočkavě po tomto okamžiku toužila a jak bych se těšila na tu naši zlatou Prahu. kdyby i v ní nebylo tak mnoho změněno. Nejvíce mne bolí, že jedné vroucí duše tam více není — mojí drahé, milované Haninky! Bolestná. přebolestná byla to pro nás zpráva.

O proč jsem dříve nemohla do Prahy jeti, abych ještě jednou byla spatřila tu dobrou, čistou obětující se duši. Ona na sklonku svého života vytrpěla mnoho, a v té jediné myšlence, že snad ji bůh novým trampotám odejmul, nalezala jsem útěchu. S velkou, ano větší bolestí pamatuju stále na její ubohé dítky — ach, těm to šlechetné srdce nenahradí nikdo více. Bude mi nesmírně ulehčeno, až je spatřím. Když také nebude mi možno jim mnoho přispěti, předce aspoň dobrou radu tu a tam budu moci podati. A pak sdílená bolest jest poloviční jen bolest, kdežto sdílená radost jest dvojnásobnou radostí.

Kéž bysi i Ty, drahá Boženko, v Praze býti mohla! To bychom si vzdor všem překážkám spolek děvčat a žen českých utvořily a ve spojení s ostatními dalo by se něco vyvesti. Těšila jsem se z podniknutí onoho z počátku velmi, ale od těch dob přišla nám troje rozdílná oznámení do rukou, v kterémž každém něco jiného se před se bráti chtělo. Mám za to, že dříve musí řádný základ býti položen, a důvěra obecenstva opravdovou snahou se získati musí, nikoliv však stálými změnami zapuzovati. Vímť z vlastní zkušenosti, jak těžké jest si tuto důvěru získati, tím těžší pak ji sobě zachovati. Že všemi silami chci k společnému dílu přispěti, až v Praze budu, rozumí se samo sebou; vždyť zařízení dívčího českého ústavu jest mi nejdražší myšlenkou od nejútlejšího mládí. Sotva jsem sama něčemu se přiučila, již jsem prosívala, ano skoro soužívala mladší své přítelkyně, aby se všemožně

vzdělávaly. Až budu v Praze, doufám, že se lépe o všem domluvíme, nežli by to psaním možno bylo. A proč se sl. Jonákova nepřihlásila? Nedozvídám se o ní a o ústavu jejím již dlouhý čas ničeho. Což by ústav její nemohl sloužiti za základ? Až jen budu v Praze, dá se snad něco předce provesti. Musím dříve s některými podnikatelkami se seznámit, nežli budu moci co's upřímného v to promluviti. Kéž by's Ty tam byla, milovaná Boženko má, pak by bylo ovšem všelicos jinak!

Že jsi nás nenavštívila, bylo nám velice líto. Musím se Ti vyznati, že jsem se vyplakala opravdově, žehrajíc na osud, který mi ničeho nedopřeje. Kolikráte já již do Prahy jeti měla, a vždy do toho něco přišlo. Nyní však zdá se, že nám nic více kýžený návrat do drahé vlasti nepokazí.

Odpusť mému špatnému psaní, lomcuje mnou stále zimnice a já na chvíli jen z lože vstala, bych Ti zvěstovala onu radostnou zprávu, že v polovici července do Prahy přijede Tvá Tě líbající

Bohuslava.

23.

(Čelakovský Němcové.)

Ve Vratislavi dne 3. června 1849.

Velectěná paní a přítelkyně!

K odeslání podaný mi tuto lístek od manželky mé nemohu vypraviti odtud, bych i já z Vratislavi několik nepřiložil řádkův, nepochybně posledních z místa to-

hoto pro mne tak osudného. Též musím napřed i Toninku omluviti z jejího psaní, jak patrno nedost hladkého a správného, tím totiž, že právě jako na útěku před zimnicí je psala. Ubohá! velmi je tou chorobou, nyní zde vůbec panující, soužena. a s ní i tři dítky, ač tyto doufám již nyní jsou sproštěny. To nám ta klassicko-německá Vratislav ještě na rozloučenou poskytuje a pro dobré upamatování. anoť nám ani předešlého roku ani té radosti nepopřála, s Vámi se v ní shledati. Nyní již to tak těžce nenesu. maje naději, že se jistotněji a snad brzo uvidíme v naší drahé Praze, kamž se odtud asi za dva měsíce hýbati počneme a odkudž bohdá mě do nejdelší smrti nikdo jinam více nevyláká. Vám nebylo souzeno viděti Vratislav a mně nepochybně zde v sousedstvu ležící Zahání neboli Sagan. kteréžto zvláště za Vaším popisem spatřiti by předc za to stálo i chuť byla. Přeskočíme-li teď o kousek dál k Domažlicům. tedy vidím, že netřeba mi již vysvětlovati jméno Buláků̂v, ano výklad jeho Vám již znám jest. Takť jest, i já mám za jisté, že to žádná přezdívka není (lid sám sebe vespolek nikdy takto přezdívkami nepoctívá), ale že jsou buláci a bulky potomkové osadníkův oněch polských, jež Břetislav do Čech převedl. Leč záleží-li Vám více na tom ještě, rozebeřeme to ústní rozprávkou. Buďte zdráva; jsem se vší šetrnou uctivostí vždy Váš přítel a ctitel

Fr. L. Čelakovský.

24.

V Nymburce 10. září 1849.

Rozmilá přítelkyně!

Skoro bych se měla hněvati, že mi ani nepíšeš, jak se v té milé Praze máš, ale Ty budeš míti na začátek plné ruce práce a tudíž musím míti ještě strpení. Možná, že přijedu okolo prvního října do Prahy, ale ještě nevím. Musíme tam dáti do škol nejstaršího chlapce, a nevím posud, pojede-li s ním můj muž aneb pošle-li mne. Myslím však, že se mu nebude chtíti sháněti se po bytu a všechno to běhání rád mi přenechá. Velký náklad na hocha nemůžeme vésti; musí zvykat na všecko, beztoho bude museti do světa a tu bývá zle i dobře: jen abychom našli mravné lidi, kteří by upřímně na něho dohlédli. Je to starost veliká, když musíme dáti mladé dítě z domu, o tom Ty ještě nevíš. Jestli tedy já do Prahy přijedu, zajisté Tebe nejdříve navštívím, a jestli se tam několik dní zdržím, budu se těšiti každý den aspoň chvilku v milé společnosti Tvé a Tvého drahého manžela. Však jsem se po Tobě natoužila dosti, tedy musím si to vynahraditi. Dítky Tvé i Tebe líbám a panu manželi, což — mám to říci? — smím také poslati políbení? — nebudeš škaredit — a co bysi škaredila, vždyť je to hubička na papíře a v skutku ji odevzdáš sama; tedy mu dej upřímnou hubičku na přivítanou. Zůstaň zdráva a nezapomeň na Tvou upřímnou přítelkyni

Boženu.

---

*

25.

V Praze 20. září 1849.

Moje drahá!

Což jsem se na Tebe již navzpomínala, ale psáti nebylo mi posud možno. Bohu díky, dostali jsme se šťastně do té naší zlaté Prahy. Jak se těším Tebe, moje drahá, spatřiti! Požádej jen mým jmenem pana manžela, aby Tě do Prahy poslal. Srdečně Tě žádám, bysi se se svým synáčkem nikde jinde neubytovala než u nás. Popřej mi toho potěšení, na kteréž jsem se ve Vratislavi tolik natoužila a nikterak se dotoužiti nemohla. Místa máme dosti, a byťby i leccos ještě v nepořádku bylo, vím že nám promineš. Tedy jen přijď a odevzdej sama, co jsi mi byla přikázala mému Ladislavu dáti. Mé žehravosti se ani za mák neboj; neboť co miluju sama, má i musí lásky jiných dobrých hodno býti. A u kohož by to více platnosti mělo? Tudíž spěchej do náručí Tvé, toužebně Tě očekávající

Bohuslavy.

* * *

Na hřbitově volšanském odpočívají ve společném hrobě Ant. Čelakovská, jež zemřela dne 2. května 1852 v městech Pražských, a František Ladislav Čelakovský, kterýž v brzkém čase na to — 5. srpna t. r. — choť svou následoval. Nad společným jich hrobem vypíná se nádherný pomník, na jehož jedné straně vyryto jest jméno slavného pěvce „Růže stolisté", na druhé pak straně místo prázdné se nalezá. Ejhle, obraz i význam působení muže a ženy v dějinách člověčenstva.

